

Cyprus Mental Health
Institute

ISSN 1302-7840
E-ISSN 2667-8225

Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi

Vol/ Cilt 4. Issue/Sayı:4, December 2022

- Exploring the Role of Digital Social Pressure on Smartphone Addiction
Akıllı Telefon Bağımlılığı Üzerinde Dijital Sosyal Baskının Rolünü Keşfetmek
- Prevalence and Risk Factors of Post-Traumatic Stress Disorder in a North Cyprus Household Adult Cross-Sectional Study
Kuzey Kıbrıs Hanehalkı Kesitsel Çalışmasında Yetişkin Bireylerde Travma Sonrası Stres Bozukluğunun Yaygınlığı ve Risk Faktörleri
- Relationship of Cognitive Control and Flexibility with Anxiety among Nursing Students in the Times of COVID-19 Pandemic: A Cross-sectional Study
Covid - 19 Pandemisinde Hemşirelik Öğrencilerinde Bilişsel Kontrol ve Esneklik ile Anksiyete İlişkisi: Kesitsel Bir Çalışma
- The Mediating Role of Emotion Regulation Difficulties in the Relationship Between Eating Attitudes and Depressive Symptoms
Yeme Tutumları ve Depresyon Belirtileri İlişkisinde Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracı Rolü
- The Mediating Role of Self-Consciousness in the Relationship Between Authenticity and Subjective Well-Being in Young Adults
Genç Yetişkinlerde Özgünlük ve Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkide Öz-Bilincin Aracı rolü
- During the Coronavirus Pandemic Period Examining Family Resilience by Mothers Risk Factors
Koronavirüs Pandemisi Döneminde Aile Dayanıklılığının Annelerin Risk Faktörlerine Göre İncelenmesi
- Effect of Psychodrama on Fibromyalgia Patients' Pain Levels, Quality of Life, and Skills of Expressing Emotions
Fibromiyalji Tanılı Bireylerin Ağrı Düzeyleri, Yaşam Kaliteleri ve Duyguları İfade Etme Becerileri Üzerinde Psikodramanın Etkisi
- Cell phone-based mindfulness interventions for smoking cessation: Randomised control study
Sigarayı bırakmak için cep telefonu tabanlı farkındalık müdahaleleri: Randomize kontrollü bir çalışma
- Post Traumatic Growth in Mothers and Fathers of Children with Special Needs
Özel Gereksinime İhtiyacı Olan Çocuklara Sahip Anne Babalarda Travma Sonrası Büyüme
- A Systematic Examination of Animal Assisted Interventions for Disadvantaged Groups
Dezavantajlı Gruplar için Hayvan Destekli Müdahalelere Sistematik Bir Bakış
- Performance Evaluation in Schools: A Meta-analysis Study
Okullarda Performans Değerlendirme: Bir Meta-analiz Çalışması

Bağımlılık Tedavisinde **YENİ UMUT**

Pembe Köşk Psikiyatri Hastanesi

Değirmen Sokak, No: 7 Karşıyaka / Girne / KKTC

Tel: (+90)548 883 83 07 - E-mail: info@pembekoskhastanesi.com - www.pembekoskhastanesi.com

Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi

Vol. 4, Issue 4, December 2022 / Cilt 4, Sayı 4, Aralık 2022

QUARTERLY / ÜÇ AYDA BİR YAYIMLANIR

EDITORIAL IN CHIEF / YAYIN YÖNETMENİ

Prof. Dr. Mehmet Çakıcı, Nicosia / Cyprus

DEPUTY EDITORS / YAYIN YÖNETMENİ YARDIMCILARI

Prof. Dr. Kültegin Ögel, İstanbul / Turkey
Prof. Dr. Zihniye Okray, Nicosia / Cyprus

Assoc. Prof. Dr. Ece Müezzın, Nicosia / Cyprus
Asst. Prof. Dr. Asra Babayigit, Nicosia / Cyprus

EDITORIAL ADVISORY BOARD / YAYIN DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Peter R. Martin, Nashville / ABD
Prof. Dr. Ebru Çakıcı, Nicosia / Cyprus
Prof. Dr. Nesrin Dilbaz, İstanbul / Turkey
Prof. Dr. Jair C. Soares, Houston / ABD
Prof. Dr. Orhan Doğan, İstanbul / Turkey
Prof. Dr. Vlada Pishchic, Rostov / Russia
Prof. Dr. Saba Abacı, New York/USA
Prof. Dr. Antonio Prunas, Milan / Italy
Prof. Dr. Fatmagül Cirhinlioğlu, Nicosia / Cyprus
Prof. Dr. Figen Karadağ, İstanbul / Turkey
Prof. Dr. Tamer Aker, İstanbul / Turkey
Prof. Dr. Lut Tamam, Adana / Turkey
Prof. Dr. Özlem Kararırmak, İstanbul / Turkey
Prof. Dr. Alim Kaya, Famagusta / Cyprus
Prof. Dr. Münevver Yalçınkaya, Nicosia / Cyprus
Prof. Dr. Oğuz Polat, İstanbul / Turkey
Assoc. Prof. Dr. Rabia Bilici, İstanbul / Turkey
Assoc. Prof. Dr. İbrahim Taymur, Bursa / Turkey
Assoc. Prof. Dr. İrem Erdem Atak, İstanbul / Turkey
Assoc. Prof. Dr. Elif Mutlu, İstanbul / Turkey
Assoc. Prof. Dr. Ülgen H. Okyayuz, Nicosia / Cyprus
Assoc. Prof. Dr. Aylin Özbek, İzmir / Turkey
Assoc. Prof. Dr. Merih Altıntaş, İstanbul / Turkey
Assoc. Prof. Dr. Tayfun Doğan, İstanbul / Turkey
Assoc. Prof. Dr. Bahar Baştuğ, Ankara / Turkey
Assoc. Prof. Dr. Sibel Dinçyürek, Famagusta / Cyprus
Assoc. Prof. Dr. İpek Sönmez, Nicosia / Cyprus
Assoc. Prof. Dr. Utku Beyazıt, Antalya / Turkey

Assoc. Prof. Dr. Sultan Okumuşoğlu, Lefke / Cyprus
Asst. Prof. Dr. Besedova Petra, Hradec Kralove / Czech Republic
Asst. Prof. Dr. Kuzeymen Balıkcı, Nicosia / Cyprus
Asst. Prof. Dr. Deniz Ergün, Nicosia / Cyprus
Asst. Prof. Dr. Ezgi Ulu, Nicosia / Cyprus
Asst. Prof. Dr. Meryem Karaaziz, Nicosia / Cyprus
Asst. Prof. Dr. Füsün Gökçaya, Nicosia / Cyprus
Asst. Prof. Dr. Aslı Niyazi, Kalkanlı / Cyprus
Asst. Prof. Dr. Hande Çelikay Söyler, İzmir / Turkey
Asst. Prof. Dr. Asuman Bolkan, Kyrenia / Cyprus
Asst. Prof. Dr. Ayhan Çakıcı Eş, Nicosia / Cyprus
Asst. Prof. Dr. Zafer Bekiroğulları, London / England
Asst. Prof. Dr. Başak Bağlama, Nicosia / Cyprus
Asst. Prof. Dr. Linda Fraim, Kyrenia / Cyprus
Asst. Prof. Dr. Çiğdem Dürüst, Kyrenia / Cyprus
Asst. Prof. Dr. Ömer Gökel, Nicosia / Cyprus
Asst. Prof. Dr. Güley Bilgi Abatay, Kyrenia / Cyprus
Asst. Prof. Dr. Şenel Çitak, Ordu / Turkey
Asst. Prof. Dr. Pınar Dursun, Afyon / Turkey
Dr. Bingül Subaşı, Nicosia / Cyprus
Dr. Damla Alkan, Nicosia / Cyprus
Dr. Gloria Manyeruke, Harare / Zimbabwe
Dr. Fatoş Özeylem, Mağusa / Cyprus
Dr. Nurlaila Effendy, Mandala / Indonesia
Dr. Zümrüt Gedik, İzmir / Turkey
Dr. Oğuzhan Kılınçel, İstanbul / Turkey
Dr. Enes Sarıgedik, Düzce / Turkey
Dr. Gülçin Karadeniz, İstanbul / Turkey

Language Editor / Dil Editörü: MSc. Zuhale Koreli

Foreign Relations Editor / Dış İlişkiler Editörü: MSc. Reyhan Boğar

Statistics Editor / İstatistik Editörü: Assist. Prof. Ayhan Çakıcı Eş

Web Editor / Web Editörü: MSc. Nur Şeyda Peker

Owner / Sahibi: Ebru Çakıcı

Broadcast Manager / Sorumlu Yazı İşleri Md.: Mehmet Eş

Press / Baskı : Kıbrıs Haberatör Basın Yayın

Number: +90 542 855 33 93

E-mail: ktpdergisi@gmail.com

Web Page / Web Sitesi: http://www.ktpdergisi.com/

© Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology is published by Cyprus Mental Health Institute

Emerging Sources Citation Index (ESCI), Scopus, International Committee Of Medical Journal Editors (ICMJE), EBSCOhost, Orcid, Open Access, Creative Commons, Cite Factor, Scientific Indexing Services (SIS), Researchbıb, Directory Of Research Journal Indexing (DRJI), Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), Dergipark, Turkish Psychiatry Index, Turkish Medline, Idealline, İntihal.Net, International Scientific Indexing (ISI), Index Copernicus, Journal Factor (JF), Google Scholar, Crossref, Asos Index, Systematic Impact Factor (SIF), OCLC Worldcat, Safetylit, Europub, Advanced Sciences Index, Rootindexing, Cosmos, Scilit, Sherpa Romeo, Turkish Citation Index, J- Gate, Internet Archive, Isnad, Infobase Index, APA PsycInfo, Cabells Journalytics

Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

CONTENTS / İÇİNDEKİLER**EDITORIAL / EDITÖRDEN**

Editorial Mehmet Çakıcı305

ORIGINAL ARTICLES / ARAŞTIRMALAR

Exploring the Role of Digital Social Pressure on Smartphone Addiction
Akıllı Telefon Bağımlılığı Üzerinde Dijital Sosyal Baskının Rolünü Keşfetmek
Ali Dula, Şakir Güler306

Prevalence and Risk Factors of Post-Traumatic Stress Disorder in a North Cyprus Household Adult Cross-Sectional Study
Kuzey Kıbrıs Hanehalkı Kesitsel Çalışmasında Yetişkin Bireylerde Travma Sonrası Stres Bozukluğunun Yaygınlığı ve Risk Faktörleri
Asra Babayigit, Mehmet Çakıcı315

Relationship of Cognitive Control and Flexibility with Anxiety among Nursing Students in the Times of COVID-19
Pandemic: A Cross-sectional Study
Covid - 19 Pandemisinde Hemşirelik Öğrencilerinde Bilişsel Kontrol ve Esneklik ile Anksiyete İlişkisi: Kesitsel Bir Çalışma
Burcu Bayrak Kahraman, Sevinç Mersin, Aysun Acun324

The Mediating Role of Emotion Regulation Difficulties in the Relationship Between Eating Attitudes and Depressive Symptoms
Yeme Tutumları ve Depresyon Belirtileri İlişkisinde Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracı Rolü
Pınar Cevizci, Miray Akyunus332

The Mediating Role of Self-Consciousness in the Relationship Between Authenticity and Subjective Well-Being in Young Adults
Genç Yetişkinlerde Özgünlük ve Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkide Öz-Bilincin Aracı rolü
Nuran Odabaşı, Ferzan Curun340

During the Coronavirus Pandemic Period Examining Family Resilience by Mothers Risk Factors
Koronavirüs Pandemisi Döneminde Aile Dayanıklılığının Annelerin Risk Faktörlerine Göre İncelenmesi
Gülçin Karadeniz.....352

Effect of Psychodrama on Fibromyalgia Patients' Pain Levels, Quality of Life, and Skills of Expressing Emotions
Fibromiyalji Tanılı Bireylerin Ağrı Düzeyleri, Yaşam Kaliteleri ve Duyguları İfade Etme Becerileri Üzerinde Psikodramanın Etkisi
Özlem Şener361

Cell phone-based mindfulness interventions for smoking cessation: Randomised control study
Sigarayı bırakırmak için cep telefonu tabanlı farkındalık müdahaleleri: Randomize kontrollü bir çalışma
Fadime Tülüçü370

Post Traumatic Growth in Mothers and Fathers of Children with Special Needs
Özel Gereksinime İhtiyacı Olan Çocuklara Sahip Anne Babalarda Travma Sonrası Büyüme
Gülşen Filazoğlu Çokluk.....378

REVIEW ARTICLE / DERLEME YAZISI

A Systematic Examination of Animal Assisted Interventions for Disadvantaged Groups
Dezavantajlı Gruplar için Hayvan Destekli Müdahalelere Sistemik Bir Bakış
Seda Topgül387

Performance Evaluation in Schools: A Meta-analysis Study
Okullarda Performans Değerlendirme: Bir Meta-analiz Çalışması
Fatma Köprülü, Behçet Öznacar393

Instruction For Authors/ Yazarlara Bilgiler.....401

Author Index/ Yazar Dizini.....411

Subject Index/ Konu Dizini.....413

EDITORIAL / EDİTÖRDEN

Mehmet Çakıcı

Dear Readers,

As the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology, we are happy to have published the December issue of 2022. We are still observing the effectiveness of the Covid-19 pandemic even today. Economic crises and mental problems in the world today threaten humanity. Mental health problems continue to increase all over the world. However, it becomes even more difficult for states to cope with mental problems. In addition to institutional needs, there is also the need for specialists. Although experts are tried to be trained, the need for qualified experts is a great necessity for societies. However, we do not believe that states are fully aware of this need. There is also a need for more scientific studies and projects to meet mental health needs. Our journal continues to serve science on its own journey. Our journal ranks first in the indexes with the widest network in the field of psychiatry and psychology in its local region, Cyprus. It is pleasing when the increasing interest in our magazine is examined in terms of the number of downloads and readings. In this issue, we are very pleased to share articles with rich scientific knowledge with you. The fact that our journal is on the SCOPUS and Web of Science lists also reveals the importance of its existence. Our articles are indexed in the Emerging Source Citation Index in Web of Science. As the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology, we wish all our readers a good work and thank all the authors who contributed.

Değerli Okuyucular,

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi olarak 2022 yılının Aralık sayısını da yayınlamış olmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Covid-19 pandemisinin etkinliğini hala bugün dahi gözlemlemekteyiz. Bugün dünyada meydana gelen ekonomik krizler ve ruhsal sorunlar insanlığı tehdit eder haldedir. Ruh sağlığı sorunları da tüm dünyada artarak devam etmektedir. Ancak ruhsal sorunlarla başa çıkmakta devletler için daha da zor hale gelmektedir. Kurumsal ihtiyaçlar yanında uzman ihtiyacı da bulunmaktadır. Uzmanlar yetiştirilmeye çalışılsa da kalifiye uzman ihtiyacı toplumlar için büyük bir gerekliliktir. Ancak devletlerin bu ihtiyacı tam olarak farkında olduğu inancında değiliz. Ruh sağlığı ihtiyaçlarının giderilmesi için daha çok bilimsel çalışmaya ve projeler hazırlanmasına da gereklilik vardır. Dergimiz ise kendi yolculuğunda bilime hizmet etmeye devam etmektedir. Dergimiz kendi yerel bölgesi olan Kıbrıs'ta psikiyatri ve psikoloji alanındaki en geniş ağa sahip indekslerde ilk sıradadır. Dergimize yönelik her geçen gün artan ilgi indirme ve okunma sayıları açısından da incelendiğinde memnuniyet vericidir. Bu sayımızda da zengin bilimsel bilgi içeren yazıları sizlerle paylaşmaktan son derece memnunuz. Dergimizin SCOPUS ve Web of Science listelerinde bulunması da varlığının önemini ortaya koymaktadır. Web of Science'de Emerging Source Citation Index'de yazılarımız indekslenmektedir. Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi olarak tüm okuyucularımıza iyi çalışmalar diler katkı koyan tüm yazarlara teşekkür ederiz.

¹Prof. Dr., Cyprus Science University, Economics, Administrative and Social Sciences Faculty, Department of Psychology, Kyrenia, TRN Cyprus, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-7043-183X>

Address of correspondence/Yazışma adresi: Dr. Fazıl Küçük Street, 80, Cyprus Science University, Economics, Administrative and Social Sciences Faculty, Department of Psychology, Kyrenia, TRN Cyprus. **E-mail:** editör.ktpp@gmail.com

© 2022 The Author(s). Published by Cyprus Mental Health Institute / Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology (www.ktppdergisi.com). This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 license which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

Exploring the Role of Digital Social Pressure on Smartphone Addiction

Akıllı Telefon Bağımlılığı Üzerinde Dijital Sosyal Baskının Rolünü Keşfetmek

Ali Dula¹, Şakir Güler²

Abstract:

People who do not use 21st-century technologies, especially smartphones, are unconsciously encouraged by the network society to use these technologies. Therefore, today, people are not only using digital technologies but are also exposed to social pressure due to digital interaction networks. Therefore, one of the important factors behind smartphone addiction is the digital social pressure felt in society. However, research examining the role of digital social pressure is very limited. In order to contribute to the limited literature in question, this research explores the effect of digital social pressure on smartphone addiction with the Structural Equation Model. Thus, it provides empirical evidence to the literature. The sample of the study consists of 620 people selected by the cluster sampling method. Data were collected with a questionnaire including Personal Information Form, Digital Social Pressure Scale and Smartphone Addiction Scale. In order to show the causal relationship between the variables, the data were analyzed with SEM. The results show that digital social pressure has a very strong positive effect on smartphone addiction. As the level of education increases, digital social pressure increases and smartphone addiction decreases. People involuntarily use messaging applications such as Whatsapp/Telegram intensively. Organizing various trainings to prevent digital social pressure is very important to reduce the negative effects of smartphone addiction. Thus, individual and social well-being can be improved.

Keywords: digital social pressure, smart phone addiction, social media

*This study was accepted as oral presentation in congress: 2nd Current Issues in Business and Economic Studies, London UK, 2022

¹PhD, AAB University, Faculty of Komunikimit Masiv, Department of Gazetari, Prishtinë-Kosovo, alidula@hotmail.com Orcid; 0000-0003-3988-2824

²Assoc. Prof., Süleyman Demirel University, Faculty of Communication, Isparta-Turkey, sakirguler@yandex.com, Orcid; 0000-0002-7365-6639

Address of Correspondence/Yazışma Adresi: Şakir Güler, Süleyman Demirel University, Faculty of Communication, Isparta-Turkey, E-mail: sakirguler@yandex.com

Date of Received/Geliş Tarihi: 02.08.2022, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 19.09.2022, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 13.10.2022, **Date of Online Publication/Çevrimiçi Yayın Tarihi:** 06.12.2022

Citing/Referans Gösterimi: Dula, A. & Güler, Ş. (2022). Exploring the Role of Digital Social Pressure on Smartphone Addiction, *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 4(4): 306-314

© 2022 The Author(s). Published by Cyprus Mental Health Institute / Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology (www.ktpdpergisi.com). This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 license which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Öz:

Akıllı telefon başta olmak üzere 21. yüzyıl teknolojilerini kullanmayan kişiler, ağ toplumu tarafından bu teknolojileri kullanmaları yönünde, bilinçsiz bir biçimde teşvik edilmektedir. Bu nedenle insanlar günümüzde yalnızca dijital teknolojileri kullanmakla kalmayıp aynı zamanda dijital etkileşim ağlarının etkisiyle bir sosyal baskıya da maruz kalmaktadır. Dolayısıyla akıllı telefon bağımlılığının arkasında yatan faktörlerden önemli bir tanesi de toplumda hissedilen dijital sosyal baskıdır. Buna rağmen dijital sosyal baskının rolünü sorgulayan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Söz konusu sınırlı tartışma ortamına katkı sağlayabilmek amacıyla bu araştırmada “dijital sosyal baskının” akıllı telefon bağımlılığı üzerindeki etkisi Yapısal Eşitlik Modeli ile keşfedilerek literatüre ampirik kanıtlar sunulmaktadır. Küme örneklem yöntemiyle seçilen 620 kişi araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Veriler, Kişisel Bilgi Formu, Dijital Sosyal Baskı Ölçeği ve Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeğini içeren anket formuyla toplanmıştır. Değişkenler arasındaki nedensel ilişkiyi gösterebilmek amacıyla veriler, YEM ile analiz edilmiştir. Sonuçlar dijital sosyal baskının akıllı telefon bağımlılığı üzerinde oldukça güçlü pozitif bir etkisi olduğunu göstermektedir. Eğitim düzeyi arttıkça dijital sosyal baskının arttığı, akıllı telefon bağımlılığının ise azaldığı gözlenmiştir. Whatsapp/Telegram gibi mesajlaşma uygulamalarının mecburen yoğun bir biçimde kullanıldığı teşhis edilmiştir. Dijital sosyal baskıyı önlemeye yönelik çeşitli eğitimlerin düzenlenmesi, akıllı telefon bağımlılığının olumsuz etkilerini azaltabilmek için oldukça önemlidir. Böylece bireysel ve toplumsal refahın iyileştirilebileceği varsayılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: dijital sosyal baskı, akıllı telefon bağımlılığı, dijital teknoloji, sosyal medya

Giriş

2022 yılı itibarıyla dünya üzerinde 8.28 milyon mobil bağlantı oranı mevcuttur. Türkiye’de ise insanların %97.5’i akıllı telefon kullanıcısıdır. 8 saat ve üzeri internet kullanım ortalamasına sahip Türkiye’de, internete bağlanmak için insanların %95.5’inin akıllı telefonları tercih etmesi (Wearesocial, 2022) bu cihazların bireysel ve sosyal yaşam ile ne denli iç içe geçtiğinin ve araştırmaya değer bir konu olduğunun bir yansımasıdır. Dijital teknolojileri kullanma oranında yaşanan artışla birlikte gündelik yaşama dair bazı standartlar bu teknolojiler üzerine inşa edilmiştir. İnsanlar görünürlüklerini artırabilmek ve sosyal bağlantılarını canlı tutabilmek adına bu platformlarda var olma kaygısı gütmektedir. İş hayatında her kademedeki insanın LinkedIn’e üye olması, acil toplantıların organize edilmesinde Zoom, Teams gibi uygulamaların kullanımı (Chawla, 2020), yeni arkadaş edinme kimselerin birbirlerini sosyal ağlardan eklemeleri gibi aktiviteler bu yeni standartlara örnek verilebilir. Dolayısıyla akıllı telefonlar bu yeni nesil uygulama ve programları bünyelerinde barındırdığından dijital dünyaya dahil olabilmenin vazgeçilmez aygıtları haline gelmişlerdir. Birçok teknolojik yenilik ortaya çıkar çıkmaz, en hızlı biçimde akıllı telefonlar dikkate alınarak uyarlanmakta/güncellenmektedir.

Akıllı telefonlar yaygınlaştığından beri günlük yaşamdaki birçok aktivite bu araçlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu durum akıllı telefon bağımlılığı (ATB) gibi insan hayatını olumsuz etkileyen yeni nesil bir bağımlılık türünün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Araştırmalar eğlenceli vakit geçirme isteğinin, bilgi arayışının (Liang ve Leung, 2018), düşük akademik performansın, okula yönelik ilgisizliğin ve memnuniyetsizliğin (Lee ve Lee, 2017), yaşam doyumsuzluğunun, algılanan stresin (Vujić ve Szabo, 2022) ve benzer psiko-sosyal bağlamlardaki birçok faktörün akıllı telefon bağımlılığı üzerinde pozitif yönde etkisi olduğunu bildirmektedir. Buna karşılık 21. yüzyılın bir getirisi olarak akıllı cihaz ve uygulamaları kullanmaya dair kullanıcıların birbirlerini baskıya maruz bırakmasının

üzerinde yeterince durulmamaktadır. Dijital sosyal baskı olarak isimlendirilen bu unsurun rolüne odaklanan araştırmalar birkaç çalışma ile sınırlıdır (Gui ve Büchi, 2021; Herrero vd, 2021). Bu nedenle sunulan araştırma ile dijital sosyal baskının, akıllı telefon bağımlılığı üzerindeki etkisini görünür kılmak ve mevcut sınırlı literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

İnsan, doğası gereği içinde yaşadığı toplumun dinamiklerinden etkilenen ve bu dinamiklere uyuma davranışı gösteren bir varlıktır (Neumann, 1998; Asch, 1955). Freedman vd. (1993) toplumla ters düşme korkusunun insan için önemli bir endişe kaynağı olduğunu aktarmaktadır. Kendisinden farklı bir düşünceye sahip grupla karşılaşan bireylerin muhatap oldukları toplulukla ters düşmekten kaçınacağı ve dışarıda kalmak istemeyeceği belirtilmektedir. Bu bağlamda dijital sosyal baskı bireyleri genel kanaat yönünde düşünmeye, davranmaya sevk etmektedir. Böylece birey genel kanaatle uzlaşarak yaşadığı kaygıyı minimize etmektedir. Bu açıdan bakıldığında toplumsal yaşam alanı öznel daire dışında varlığını sürdüren ve öznel (bireysel) yaşam alanını da düzenleyici bir üst mekanizma olarak düşünülebilir.

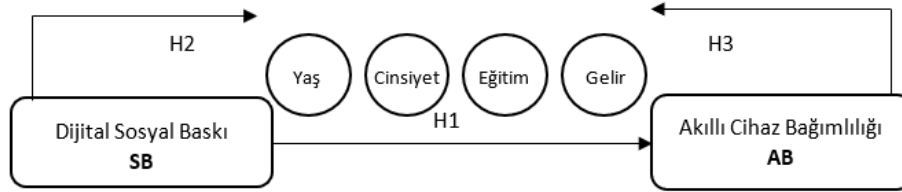
Dijital teknolojiler 21. yüzyılın doğasıyla uygun olarak bu sosyal baskının hissedildiği yeni nesil alanlar olarak değerlendirilebilir. Boyd (2008), birçok gencin sosyal ağlara katılmaları için arkadaşları tarafından baskıya maruz kaldığını, bunu yapmadıklarında dışlandıklarını aktarmaktadır. Sosyal ağlarda sürekli çevrim içi olmayı sağlayan akıllı telefonlar hem dijital sosyal baskının kurulması için bir araç hem de kullanıcıların bağımlı oldukları birer aygıt olarak konunun merkezinde yer almaktadır (Taner, 2013). Dolayısıyla dijital teknolojileri kullanma konusundaki sosyal baskı, teknoloji bağımlılığı gibi çeşitli sorunları tetiklemektedir (Ting vd., 2011).

Sınırlı sayıdaki araştırma dijital sosyal baskının (DSB) akıllı telefon bağımlılığı (ATB) üzerinde pozitif yönde etkisi olduğunu göstermektedir (Herrero vd., 2021; Gui & Büchi, 2021). Dijital aşırı kullanıma zemin hazırlayan faktörler incelendiğinde, bulgular akıllı telefon gibi

teknolojilerin yoğun kullanımı ile dijital sosyal baskı arasında pozitif yönde ilişki olduğuna işaret etmektedir (Buchi ve Gui, 2019). Üstelik hemen her yaş kademesinde ve eğitim seviyesinde bu durum önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Taner, 2013). Akıllı telefon kullanmayan, internet bağlantısı olmayan ve sosyal ağlara üyeliği bulunmayan insanlar toplum tarafından marjinal insanlar olarak görülebilmekte, bundan dolayı dışlanma tehdidiyle karşılaşmaktadır (Gui & Büchi, 2021; Herrero vd., 2021, Buchi ve Gui, 2019).

Özellikle son birkaç yıldır tüm dünyayı etkileyen Covid-19 salgını toplumların dijitalleşmesini hızlandırmış (Nagel, 2020; İvri, Sharma ve Venta-Olkkonen, 2020), dijital teknolojileri kullanma konusundaki toplumsal standartlar gözle görülür bir biçimde zorunluluk haline gelmiştir (Chawla, 2020). Bahsi geçen eylemler çağın normalini oluşturmakla birlikte aynı zamanda sosyal bir baskıyı da beraberinde getirmektedir (Gui & Büchi, 2021). Bu bağlamda sunulan araştırma ile dijital sosyal baskının, akıllı telefon bağımlılığı (ATB) üzerindeki etkisini görünür kılmak ve mevcut sınırlı literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır (H1).

Şekil 1. Araştırma Modeli

Hipotez 1 (H1): Dijital sosyal baskı akıllı telefon kullanımını pozitif yönde etkilemektedir.

Katılımcılar ve Prosedür

Araştırmanın hedef evreni Isparta il merkezi olarak belirlenmiştir. 644 kişiden elde edilen veriler ön incelemeden geçirilmiştir. 16 yanıtın özensiz doldurulduğu tespit edilmiştir. Bu özensiz yanıtlar ve uç değerleri barındıran 8 yanıt veri setinden çıkarılmıştır.

Analizler 620 yanıt üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya dair etik kurul izni 15.04.2021 tarihinde Süleyman Demirel Üniversitesi Etik Kurul'undan 106/1 sayılı karar ile alınmıştır. Katılımcılara yönelik tanımlayıcı bilgiler Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1. Katılımcılara Dair Tanımlayıcı Bilgiler

Kategori	Tür	Katılımcı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	430	69.4
	Erkek	190	30.6
Yaş	12-18	70	11.3
	19-25	404	65.2
	26-32	98	15.8
	33-39	30	4.8
	40-46	10	1.6
	47-53	2	0.3
	54-60	4	0.6
	61-67	2	0.3
Eğitim Düzeyi	Okur-Yazar	2	.3
	İlkokul	4	.6
	Ortaokul	4	.6
	Lise	94	15.2
	Üniversite	430	69.4
	Yüksek-Lisans	56	9
Gelir Durumu (TL)	Düzenli bir gelirim yok	354	57.1
	1.000 (-)	62	10
	1.001-2.500	48	7.7
	2.501-5.000	66	10,6
	5.001-7.000	38	6.1
	7.001-10.000	26	4.2

	10.001-13.000	14	2.3
	13.001-15.000	2	0.3
	15.001-20.000	6	1
	20.001-30.000	2	0.3
	30.001-100.000	2	0.3
En çok kullanmak zorunda olduğu uygulama	Mail	16	2.6
	WhatsApp -Telegram vb.	370	59.7
	Twitter	12	1.9
	Instagram	178	28.7
	Youtube	20	3.2
	Borsa vb. uygulamalar	12	1.9
	Diğer	12	1.9
İsteyerek en çok vakit harcadığımız uygulama	Mail	4	.6
	WhatsApp -Telegram vb.	106	17.1
	Twitter	40	6.5
	Instagram	362	58.4
	Facebook	4	.6
	Youtube	78	12.6
	Twitch	4	.6
	Borsa vb. uygulamalar	4	.6
	Diğer	18	2.9

Veri Toplama Araçları

Anket formu 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde dijital sosyal baskı, ikinci bölümde akıllı telefon bağımlılığı, üçüncü bölümde ise demografik unsurları ölçmeye yarayan sorular yer almaktadır. Ölçme araçlarına yönelik bilgiler aşağıdaki alt başlıklarda sunulmaktadır.

Dijital Sosyal Baskı Ölçeği - Social Digital Pressure [SDP]

Dijital Sosyal Baskı (DSB) Gui ve Büchi (2021) tarafından üç gösterge etrafında kavramsallaştırılmıştır. Söz konusu göstergeler a) iletişim esnasında hızlı yanıt vermeyi, b) dijital yeteneklerin edimine dair sosyal beklentiyi ve c) çevrim içi olma beklentilerini kapsamaktadır. Ölçeğin güvenilirlik değeri $\alpha=.79$ olarak hesaplanırken geçerliliği ise doğrulayıcı faktör analizi ile 2.008 İtalyan üzerinde doğrulanmıştır. Erişilen DFA değerleri SB'nin ideal uyuma sahip geçerli bir ölçek olduğunu göstermektedir (s.8-9). Bu araştırma kapsamında ise SB'nin güvenilirlik değeri .73 olarak hesaplanmış olup Türk popülasyonu üzerindeki geçerliliği ise DFA ile sınınanmıştır. Sonuçlar ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu teyit etmektedir.

Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği [AB] - Smartphone Addiction Scale [SAS]

Kwon vd. tarafından 2012 yılında 197 Koreli üzerinde geliştirilmiştir. Ölçeğin Türk popülasyonu üzerindeki geçerlilik ve güvenilirliğini Noyan ve arkadaşları (2015) 367 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirmiştir.

Tablo 2. Araştırma Maddelerine ve Değişkenlerine Yönelik Basıklık, Çarpıklık ve Ortalama Değerler

	Ort. Sta.	S.S Sta.	Çarpıklık Sta.	S.H. S.H.	Basıklık Sta.	S.H. S.H.
SOSYAL BASKI	3,53	,9004	-,651	,138	,236	,276
SB1: Günlük hayatımda insanlar, mesajlarına hızlı yanıt vermeme beklerler	3,65	1,125	-,819	,138	,025	,276
SB2: Günlük hayatımda insanlar çeşitli internet uygulamalarını kullanabilmeme bekliyorlar	3,66	1,140	-,838	,138	-,166	,276
SB3: Günlük hayatımda insanlar sosyal ağ sitelerinde aktif olmama bekliyorlar	3,29	1,146	-,431	,138	-,689	,276
AKILLI TELEFON BAĞIMLILIĞI	3,01	,8420	-,067	,138	-,509	,276
AB1: Akıllı telefon kullanmaktan dolayı planladığım işleri aksatırım	3,07	1,262	-,037	,138	-1,120	,276
AB2: Akıllı telefonu kullanmaktan dolayı derslerime odaklanmakta, ödevlerimi yapmakta ve işlerimi tamamlamakta güçlük çekerim	3,12	1,295	-,118	,138	-1,139	,276
AB3: Akıllı telefon kullanmaktan dolayı el bileğimde veya ensemdede ağrı hissederim.	2,85	1,228	,123	,138	-1,086	,276
AB4: Akıllı telefonumun yanımda olmamasına tahammül edemem	3,19	1,335	-,112	,138	-1,235	,276

Uyarlamada faktör dağılımı tek bir boyutta toplanmış olup madde sayısında da azalma yaşanmıştır. Güvenilirlik değeri $\alpha=.87$, test tekrar test değeri $r=.92$ olarak hesaplanmıştır. Geçerliliği ise eş zamanlı geçerlilik yöntemi ile sağlanmıştır. Benzer ölçeklerle pozitif korelasyon göstermiştir. Nihai formun Türk popülasyonu üzerinde geçerli ve güvenilir olduğu gözlenmiştir. Bu araştırma kapsamında AB'nin güvenilirliği .85 olarak hesaplanmış geçerliliği ise DFA ile doğrulanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu (KBF)

KBF katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, gelir durumu gibi demografik bilgilerini içermektedir. Ayrıca katılımcıların normal yaşamlarında en çok kullanmak zorunda oldukları uygulamanın hangisi olduğu ve isteyerek en çok hangi uygulamayı kullandıkları da sorulmuştur.

Bulgular

Veriler IBM SPSS 24.0 ve IBM AMOS aracılığıyla çözümlenmiştir. Verilere ait basıklık, çarpıklık ve çok değişkenlilik (multivariate) değerleri Tablo 2'de sunulmaktadır. Parametrik testler uygulanmıştır. Araştırma temel hipotezine (H1) ek olarak demografik faktörler özelinde katılımcıların akıllı telefon bağımlılıklarının (H3) ve algıladıkları dijital sosyal baskının (H2) farklılaşma durumları da raporlanmıştır.

AB5: Kullanmasam da akıllı telefonum aklımdadır	3,09	1,205	-,101	,138	-1,011	,276
AB6: Günlük yaşamımı aksatmasına rağmen akıllı telefonumu kullanmaktan vazgeçmem	3,12	1,251	-,141	,138	-1,048	,276
AB7: İnsanların Twitter veya Facebook üzerindeki konuşmalarını kaçırmamak için sürekli akıllı telefonumu kontrol ederim	2,47	1,214	,620	,138	-,595	,276
AB8: Akıllı telefonumu hedeflediğimden daha uzun süre kullandırım	3,41	1,159	-,449	,138	-,745	,276
AB9: Çevremdeki insanlar akıllı telefonumu çok fazla kullandığını söylerler.	2,77	1,183	,240	,138	-,984	,276

Multivariate ve basıklık/çarpıklık değerleri (Skewness & Kurtosis \pm 2) verilerin normal dağıldığına işaret etmektedir (Kim, 2013).

Dijital sosyal başının akıllı telefon bağımlılığı üzerindeki etkisini keşfedilmek amacıyla Şekil 2'de yer alan Yapısal Eşitlik Modeli tasarlanmıştır.

Modele ait uyum indekslerinin (Chi-Square =187.576; df=64) ilk evrede ideal aralıkta yer aldığı görüldüğü de modifikasyon indeksleri doğrultusunda modelin mükemmel uyum gösterebilecek tarzda geliştirilebileceği gözlenmiştir.

Tablo 3. Model Uyum İndeksleri

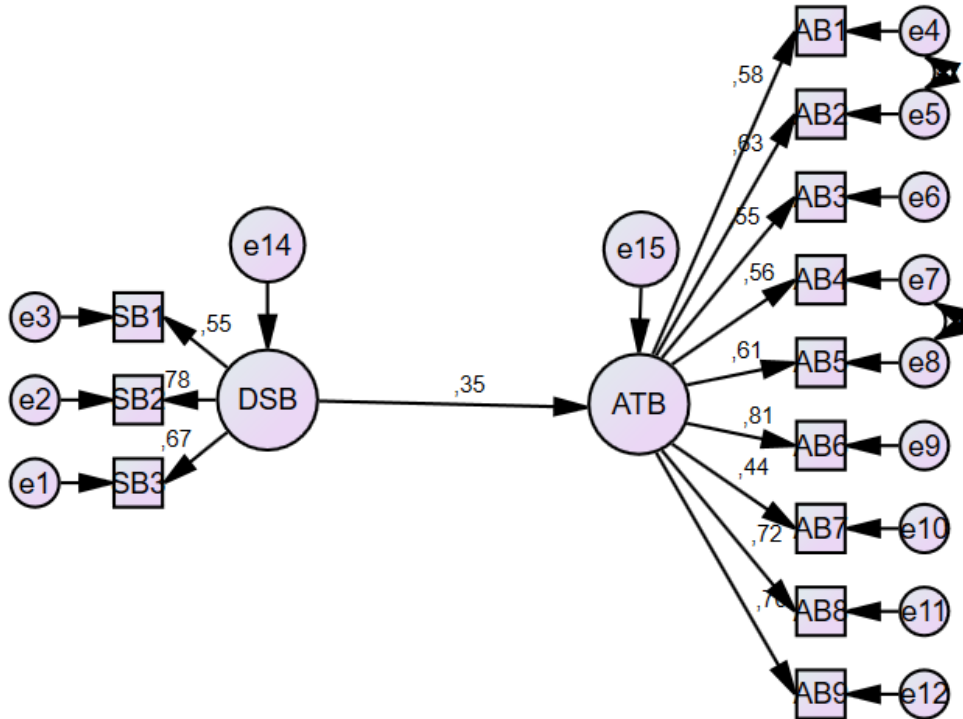
Model Uyum İndeksleri	Elde Edilen Uyum Değerleri		Uyum Değer Kriterleri	
	Model 1	Model 2	Kabul Edilebilir Uyum	Mükemmel Uyum
X ²	171,481	74,545	0<X ² /df<5	0<X ² /df<3
df	53	51	-	-
X ² /df	3,235	1,462	-	-
RMSEA	,085	,039	0.00 ≤ RMSEA ≤ 0.10	0.00 ≤ RMSEA ≤ 0.05
SRMR	,0555	,0409	0.00 ≤ SRMR ≤ 0.8	0.00 ≤ SRMR ≤ 0.05
GFI	,908	,964	0.90 ≤ GFI ≤ 1.0	0.90 ≤ GFI ≤ 1.0
CFI	,900	,980	0.90 ≤ CFI ≤ 1.0	0.90 ≤ CFI ≤ 1.0
NFI	,863	,941	0.90 ≤ NFI ≤ 1.0	0.90 ≤ NFI ≤ 1.0
IFI	,901	,980	0.90 ≤ IFI ≤ 1.0	0.90 ≤ IFI ≤ 1.0
TLI	,876	,974	0.90 ≤ TFI ≤ 1.0	0.90 ≤ TFI ≤ 1.0
RFI	,830	,923	0.90 ≤ RFI ≤ 1.0	0.90 ≤ RFI ≤ 1.0

Kaynak: (Bayram, 2010; Iacobucci, 2010)

Modifikasyon indeksleri doğrultusunda AB1-AB2 ve AB4-AB5 maddeleri arasında kovaryans bağlantıları kurulmuştur. Ardından çözümlene yeniden gerçekleştirilerek modelin mükemmel uyum değerlerine

sahip olduğu gözlenmiştir. Tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu saptanmıştır. Standart ve standart olmayan değerler Tablo 4'te aktarılmaktadır.

Şekil 2. Araştırma Modelinin Test Edilmesi: Standart YEM Değerleri

Tablo 4. Dijital Sosyal Baskının Akıllı Telefon Kullanımı Üzerine Etkisi YEM Modeli

			$\beta 1^*$	$\beta 2^{**}$	S.E.	C.R.	P
Yapısal Model							
ATB***	<---	DSB****	0,332	0,352	0,075	4,428	***
Ölçüm Modeli							
SB3	<---	DSB	1	0,674			
SB2	<---	DSB	1,158	0,785	0,148	7,8	***
SB1	<---	DSB	0,801	0,55	0,107	7,485	***
AB1	<---	ATB	1	0,577			
AB2	<---	ATB	1,12	0,63	0,095	11,834	***
AB3	<---	ATB	0,925	0,548	0,119	7,742	***
AB4	<---	ATB	1,031	0,563	0,131	7,868	***
AB5	<---	ATB	1,002	0,605	0,121	8,3	***
AB6	<---	ATB	1,395	0,812	0,14	9,955	***
AB7	<---	ATB	0,737	0,442	0,113	6,539	***
AB8	<---	ATB	1,149	0,722	0,123	9,337	***
AB9	<---	ATB	1,132	0,696	0,124	9,132	***

* $\beta 1$ = Tahmin (Estimate);

** $\beta 2$ = Standart Tahmin (standart estimate);

***ATB: Akıllı Telefon Bağımlılığı;

****DSB: Dijital Sosyal Baskı

Tablo 4'te yer alan sonuçlar, dijital sosyal baskının akıllı telefon bağımlılığı üzerinde pozitif yönde anlamlı etkiye sahip olduğunu göstermektedir ($\beta=.332$; $p<.01$). Dolayısıyla bu sonuçtan hareketle araştırmanın temel hipotezi (H1) desteklenmektedir. Artan dijital sosyal baskı insanların akıllı telefon bağımlısı olmasında etkili bir faktördür.

Katılımcıların demografik faktörler özelinde, hissettiği dijital sosyal baskının farklılaşp farklılaşmadığını konu

alan H2'ye yönelik değerlendirmeler ise şu şekildedir. Cinsiyete göre katılımcıların hissettiği dijital sosyal baskı farklılaşmamaktadır ($t=-,287$; $p>.05$). Yaş, eğitim, gelir düzeyi, "en çok kullanmak zorunda olunan uygulama" ve "isteyerek en çok vakit geçirilen uygulamaya" göre ise katılımcıların hissettikleri dijital sosyal baskının yalnızca eğitim durumu kategorisinde farklılaştığı görülmüştür. ANOVA değerleri aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 5. DSB'nin Demografik Faktörler Özelinde Farklılaşma Durumu ANOVA Testi

Dijital Sosyal Baskı	Homojenlik	Kategori	Kareler Toplamı	SD	Ort. Kare	F	p
Yaş	$p>.05$	Gruplar arası	13,556	24	1,130	1,304	,215
		Gruplar içi	257,312	594	,866		
Eğitim durumunuz	$p>.05$	Gruplar arası	19,291	24	1,608	3,028	,000
		Gruplar içi	157,680	594	,531		
Aylık Gelir Durumunuz	$p>.05$	Gruplar arası	42,700	24	3,558	,928	,520
		Gruplar içi	1139,394	594	3,836		
En çok kullanmak zorunda olduğunuz uygulama aşağıdakilerden hangisidir	$p>.05$	Gruplar arası	21,689	24	1,807	,726	,726
		Gruplar içi	739,485	594	2,490		
İsteyerek en çok vakit harcadığınız uygulama nedir	$p>.05$	Gruplar arası	18,586	24	1,549	,692	,759
		Gruplar içi	664,256	594	2,237		

Tablo 5'te yer alan değerlerden hareketle katılımcıların hissettiği dijital sosyal baskının yalnızca eğitim düzeyine göre farklılaştığı görülmektedir ($F=3,028$; $p<.05$). Bu bağlamda ikili gruplar arasındaki karşılaştırmalar Post Hoc-Tukey Testi ile analiz edilmiştir. Liseli katılımcıların hissettiği dijital sosyal baskının; üniversitelilere ($,54461^*$), yüksek lisans derecesindekilere ($-,93110^*$) ve doktora derecesindekilere ($-,91206^*$) göre daha az olduğu görülmektedir.

Akıllı telefon bağımlılığının demografik faktörler özelinde farklılaşp farklılaşmadığını konu alan H3'nin analizine yönelik test ve bulgular ise şu şekildedir. Cinsiyete göre akıllı telefon bağımlılığı farklılaşmamaktadır ($t= 1,084$; $p>.05$). Yaş, eğitim durumu ve aylık gelir gibi diğer demografik faktörler özelindeki farklılaşma durumlarını görebilmek amacıyla ANOVA testi gerçekleştirilmiştir.

1 2 3 4 5 6 7

Tablo 6. AB'nin Demografik Faktörler Özelinde Farklılaşma Durumu ANOVA Testi

Akıllı Telefon Bağımlılığı	Homojenlik	Kategori	Kareler Toplamı	SD	Ort. Kare	F	p
Yaş	p>.05	Gruplar arası	1,993	6	,332	,464	,835
		Gruplar içi	217,080	303	,716		
Eğitim Durumu	p>.05	Gruplar arası	10,729	5	2,146	3,131	,009
		Gruplar içi	208,345	304	,685		
Gelir Durumu	p>.05	Gruplar arası	2,188	7	,313	,435	,880
		Gruplar içi	216,886	302	,718		
En çok kullanmak zorunda oldukları uygulamaya göre farklılaşma durumları	p>.05	Gruplar arası	7,731	6	1,289	1,847	,090
		Gruplar içi	211,342	303	,697		
İsteyerek en çok vakit harcadıkları uygulamaya göre farklılaşma durumları	p<.05	Gruplar arası	21,679	8	2,710	4,132	,000
		Gruplar içi	197,395	301	,656		

Eğitim kademesine göre katılımcıların akıllı telefon bağımlılık düzeyleri anlamlı olarak farklılaşmaktadır ($p<.05$). Tukey tablo değerleri yüksek lisans düzeyinde eğitim seviyesine sahip kişilerin lise seviyesindeki katılımcılara kıyasla daha fazla (75084) akıllı telefon bağımlısı olduğunu göstermektedir. Kullanıcıların isteyerek ve severek en çok kullandığı sosyal uygulama tercihlerine göre akıllı telefon bağımlılıklarının farklılaşma durumları ise Games-Howell testi ile analiz edilmiştir.

Severek ve isteyerek en çok whatsapp uygulamasını kullanmayı tercih eden kişiler, Twitch (79455*) ve borsa ilgili uygulamaları (1,40566*) tercih edenlere göre daha fazla akıllı telefon bağımlısıdır (Games-Howell). Zamanının büyük çoğunluğunu severek ve isteyerek Twitter'da geçirmeyi isteyen kişiler ise yine benzer şekilde Twitch (1,03376*) ve borsa uygulaması (1,64487*) kullanmayı tercih edenlere kıyasla daha fazla akıllı telefon bağımlısıdır (Games-Howell). Instagram kullanımını (severek ve isteyerek) tercih edenlerin ise, Youtube'da zaman harcamayı tercih edenlere göre daha fazla akıllı telefon bağımlısı olduğu tahmin edilmektedir.

Tartışma

Araştırma nihayetinde, dijital sosyal baskının akıllı telefon bağımlılığı üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğu görülmüştür. Buna göre artan dijital sosyal baskı insanların akıllı telefon bağımlısı olmasında etkili bir faktördür. Katılımcıların hissettiği dijital sosyal baskı demografik faktörler özelinde yalnızca eğitim durumu kategorisinde farklılaşmaktadır. Liseli katılımcılar; üniversiteli, yüksek lisans dereceli ve doktoralı kişilere göre daha az dijital sosyal baskı hissetmektedir, akıllı telefon bağımlılığı konusunda da yüksek lisans seviyesindekilere daha az puana sahiptirler.

Araştırma bulgularının da gösterdiği üzere dijital teknolojilerin neden olduğu olumsuz sonuçlar oldukça belirgin bir biçimde hemen her kademe kendisini göstermektedir. Bu nedenle söz konusu teknolojinin neden olduğu olumsuz durumlar literatürde sıkça tartışılan bir konu haline gelmiştir (Webster vd., 2021; Fullwood vd., 2016; Jesse, 2015; Ting vd., 2011). İnsanlar günümüzde dijital platformlara dahil olmakla kalmayıp aynı zamanda bu etkileşim ağlarının etkisiyle bir sosyal baskıya da maruz kalmaktadır. Dolayısıyla insan yaşamının vazgeçilmez bir unsuru haline gelen akıllı telefonlara karşı bu denli bağımlı oluşun ardında yatan faktörlerden önemli bir tanesi de hissedilen dijital sosyal baskıdır. H1 test sonuçları dijital sosyal baskının akıllı telefon bağımlılığını artırdığını öngörmektedir. Fakat söz konusu baskının yalnızca toplumsal tabanda kendiliğinden geliştiği de

söylenememektedir. Bhargava ve Velasquez (2021) teknoloji şirketlerinin, kullanıcıların daha sık ilgili teknolojileri kullanmaları için psikolojik manipülasyon tekniklerinden yararlandıklarını ve kasıtlı olarak kullanıcıları bağımlı hale getirdiklerini belirtmektedir.

Yapay zekânın gelişimiyle birlikte sosyal mecralardaki beğeni, yorum ve diğer dijital izler üzerinden toplanan veriler insan alışkanlıklarına özgü berrak çıkarımlar ortaya koymaya başlamıştır (Huang ve Rust, 2021). Böylece teknoloji tasarımcıları kullanıcıları daha yakından tanıma fırsatına kavuşarak, kullanıcıların ilgisi doğrultusunda içerikleri karşısına çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu durum insanların dijital platformlarda daha sık vakit geçirmesine ve akıllı cihazları daha sık kullanmasına neden olmaktadır (Macit vd., 2018; Öztürk, 2021). Ayrıca Whatsapp gibi temel mesajlaşma uygulamalarında insanların en son ne zaman çevrim içi olduğunu ifşa eden tasarım detayları söz konusudur. İnsanlar Whatsapp'ta uzun süre çevrim içi olmadığına bu durum sosyal çevre için bir merak ve endişe kaynağı haline gelmiştir. Blabst ve Diefenbach (2017) Whatsapp'ta okundu bilgisi açık olan kişilerin okundu bilgisi kapalı olan kişilere göre daha fazla strese maruz kaldığını belirtmektedir. Bu kapsamda hissedilen dijital sosyal baskı, toplum sağlığı açısından da önemli bir konudur ve çeşitli çözümlerin geliştirilmesi elzemdir. Araştırmalar söz konusu teknolojilerin belirli bir denge gözetilerek bilinçli bir biçimde kullanılmasını önermektedir (Güler vd., 2022; Jesse, 2015; Noyan vd., 2015). Literatürdeki önerilere ek olarak bu araştırma kapsamında ulaşılan bulgulardan hareketle, dijital sosyal baskıya yönelik bir farkındalığın oluşturulması gerektiği de önerilmektedir.

Bu farkındalığı oluşturmanın çeşitli yolları mevcuttur. Sunulan çalışmadaki bulgular katılımcıların hissettiği dijital sosyal baskının her üst eğitim kademesinde giderek arttığını göstermektedir. Eğitimli kişilerin ve içinde yaşadıkları sosyal çevrelerin bu farkındalığa yeterince sahip olmaması şaşırtıcı değildir. Araştırmalar (Lucking vd., 2012; Singh, 2021) bulut bilişim sistemleri, mobil iletişim teknolojileri, dijital sınıflar ve benzer gelişmelerin eğitim sektöründe giderek kök saldığını ve durumun bir standart haline geldiğini göstermektedir. Dolayısıyla eğitim müfredatlarına çeşitli eğitim politikaları entegre edilerek dijital sosyal baskı farkındalığı kazandırılabilir ve akıllı telefon bağımlılığı gibi problemlere karşı önlem alınabilir. Aksi takdirde kullanıcıların yüksek eğitim seviyesine sahip olmasına rağmen konuya duyarsızlaşması kaçınılmazdır. Dijital sosyal baskının bir özel alan ihlaline sebep olduğu toplumsal tabanda yaygınlaştırılmalıdır. Akıllı telefon bağımlılığını iyileştirmeye yönelik

politikalara katkı sağlamada dijital sosyal baskının rolü göz önünde bulundurulmalıdır.

Telefon kullanımının gün içinde giderek uzaması ve sabah uyanır uyanmaz telefonu ele alma isteği gibi birçok fiziksel ve bilişsel göstergelere sahip olan akıllı telefon bağımlılığı dünyanın dört bir yanında, üzerine tartışmalar sürdürülen güncel bir konudur. Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar ile tutarlı olarak geçmiş araştırmalar da gençler arasında akıllı telefon bağımlılığının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir, özellikle genç ergenler (15-16 yaş) diğer gruplara kıyasla daha bağımlı gruplardır (Olson vd., 2022; Haug vd., 2015). Covid 19 sebebiyle pandemi döneminde evden eğitime devam edilmesi yönündeki hükümet politikaları da öğrencilerin akıllı telefon kullanımını üzerinde pozitif bir etki oluşturmuştur. Dolayısıyla son dönemde gerçekleştirilen araştırmalarda bağımlılık düzeyinin daha alt gruplardaki çocuk kullanıcılar özelinde de artış gösterdiği aktarılmaktadır (Nasution, 2021; Olson vd, 2022). Tüm bu sonuçlardan hareketle bireylerin maruz kaldığı dijital sosyal baskı kontrol altına alınması gereken bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır. Böylece akıllı telefon bağımlılığının azalacağı öngörülebilir. Her ne kadar kimi dijital uygulamalarda ekranda geçirilen süre kullanıcıya gösterilerek yüksek kullanım bildirimleri kullanıcılara iletiliyor olsa da bulgular bu girişimlerin yeterli olmadığına işaret etmektedir.

Sunulan araştırma birtakım sınırlılıklara sahiptir. Araştırma verileri olasılıklı olmayan örneklem üzerinden toplanmıştır. Bu nedenle sonuçlar tüm toplum üzerine genellenemez fakat benzer gruplar üzerinde çıkarım yapabilmek adına verimli bir ön bilgi sağlamaktadır. Zaman, bütçe gibi kısıtlılıklar nedeniyle araştırma tasarımı kesitseldir (cross-sectional). Farklı zaman ve popülasyon dilimleri üzerinde yeni araştırmaların gerçekleştirilmesi ve

boylamsal sonuçların elde edilmesi önerilmektedir. Spesifik dijital platformlara odaklanan yeni araştırmalar gerçekleştirilmesi önemlidir. Bu araştırma sonuçlarına dayanarak Instagram'da vakit geçirmeyi tercih eden kişilerin Youtube, Twitch ve Borsa uygulamalarında vakit geçirenlere kıyasla daha fazla akıllı telefon bağımlısı olduğu ve lise öğrencilerinin daha fazla dijital sosyal baskı hissettikleri teşhis edilmiştir. Benzer temalarda gerçekleştirilecek yeni araştırmalar ile daha geniş kapsamlı bir çıkarım haritası ortaya koyulabilir.

Beyannameler

Etik Onay ve Katılma İzni

Bu çalışmaya başlamak için gerekli etik kurul izni 20.04.2021 tarih, 106/1 karar sayısı ile Süleyman Demirel Üniversitesi Etik Kurul'undan alınmıştır. Çalışma sürecinde bildirilen etik kurallara dikkat edilmiş ve katılımcılardan onam formu alınmıştır.

Yayın İzni

Uygulanamaz.

Veri ve Materyallerin Mevcudiyeti

Uygulanamaz.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Finansman

Uygulanamaz.

Yazar Katkıları

AD ve ŞG çalışmanın tasarımını oluşturmuştur. ŞG veri toplama aşamasını yürütmüştür. Şİ verileri analiz etmiştir. AD ve ŞG makalenin taslağını oluşturmuş ve AD kritik revizyonunu üstlenmiştir. Tüm yazarlar makalenin son halini okumuş ve onaylamıştır.

Kaynaklar

Asch, E. S. (1955). Opinions and Social Pressure. *Scientific American*, 193(5), 31-35.

Blabst, N., & Diefenbach, S. (2017, July). WhatsApp and Wellbeing: A study on WhatsApp usage, communication quality and stress. In *Proceedings of the 31st International BCS Human Computer Interaction Conference (HCI 2017)* 31 (pp. 1-6).

Bhargava, V. R., & Velasquez, M. (2021). Ethics of the attention economy: The problem of social media addiction. *Business Ethics Quarterly*, 31(3), 321-359.

Boyd, D. M. (2008). *American teen sociality in networked publics*. Unpublished Doctoral Thesis, University of California, Berkeley.

Olson, J. A., Sandra, D. A., Colucci, É. S., Al Bikaii, A., Chmoulevitch, D., Nahas, J., ... & Veissière, S. P. (2022). Smartphone addiction is increasing across the world: A meta-analysis of 24 countries. *Computers in Human Behavior*, 129, 107138.

Chawla, A. (2020). *Coronavirus (COVID-19) – 'Zoom' application boon or bane*. Available at SSRN 3606716.

Haug, S., Castro, R. P., Kwon, M., Filler, A., Kowatsch, T., & Schaub, M. P. (2015). Smartphone use and smartphone addiction among young people in Switzerland. *Journal of behavioral addictions*, 4(4), 299-307.

Freedman J.L., Sears D.O. ve Carlsmith J.M. (1993). *Sosyal Psikoloji* (A. Dönmez, Çev.), (2. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Fullwood, C., James, B., & Chen-Wilson, C. (2016). Self-concept clarity and online self presentation in adolescents. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 19(12), 716-720.

Gui, M., & Büchi, M. (2021). From use to overuse: Digital inequality in the age of communication abundance. *Social Science Computer Review*, 39(1), 3-19.

Güler, Ş., Şahin, Y. & Balcı, E. V. (2022). Sosyal Medyada Çevrimiçi Benlik Sunumunun Öznel İyi Oluş Üzerine Etkisi: Instagram Kullanıcıları Üzerine Bir Araştırma. *Erciyes İletişim Dergisi*, 9 (1), 361-380. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.993055>

Herrero, J., Torres, A., Vivas, P., Arenas, A.E. ve Urueña, A. (2021). Examining the empirical links between digital social pressure, personality, psychological distress, social support, users' residential living conditions, and smartphone addiction. *Social Science Computer Review*, 0894439321998357.

Huang, M. H., & Rust, R. T. (2021). A strategic framework for artificial intelligence in marketing. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 49(1), 30-50.

Iivari, N., Sharma, S., & Ventä-Olkkonen, L. (2020). Digital transformation of everyday life—How COVID-19 pandemic transformed the basic education of the young generation and why information management research should care?. *International Journal of Information Management*, 55, 102183.

Jesse, G. R. (2015). Smartphone and app usage among college students: Using smartphones effectively for social and

- educational needs. In Proceedings of the EDSIG Conference (No. 3424).
- Kwon, M., Lee, J. Y., Won, W. Y., Park, J. W., Min, J. A., Hahn, C., ... & Kim, D. J. (2013). Development and validation of a smartphone addiction scale (SAS). *PLoS one*, 8(2), e56936.
- Liang, J., & Leung, L. (2018). Comparing smartphone addiction: The prevalence, predictors, and negative consequences in Hong Kong and Mainland China. *The Journal of Social Media in Society*, 7(2), 297-322.
- Luckin, R., Bligh, B., Manches, A., Ainsworth, S., Crook, C., & Noss, R. (2012). Decoding learning: The proof, promise and potential of digital education. <https://apo.org.au/node/32254>.
- Nagel, L. (2020). The influence of the COVID-19 pandemic on the digital transformation of work. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 40(9/10), 861-875.
- Neumann E.N. (1998). *Kamuoyu, suskunluk sarmalının keşfi*. (1. Baskı). Ankara: Dost Kitabevi.
- Noyan, C. O., Enez Darçın, A., Nurmedov, S., Yılmaz, O., & Dilbaz, N. (2015). Akıllı telefon bağımlılığı ölçeğinin kısa formunun üniversite öğrencilerinde Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(1), 73-81.
- Macit, H. B., Macit, G., & Güngör, O. (2018). A research on social media addiction and dopamine driven feedback. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(3), 882-897.
- Öztürk, E. (2021). Sosyal Medyadan Kaçış Bir Çözüm mü? Sosyal İkilem Belgeseli Üzerine Bir Değerlendirme. *Yeni Medya*, (10), 160-163.
- Singh, M. N. (2021). Inroad of digital technology in education: Age of digital classroom. *Higher Education for the Future*, 8(1), 20-30.
- Taner, N. (2013). Kullanıcıların Akıllı Telefonları Değerlendirmeleri: Kastamonu Şehir Merkezinde Bir Değerlendirme. *Business & Management Studies: An International Journal*, 1(2), 127-140.
- Ting, D. H., Lim, S. F., Patanmacia, T. S., Low, C. G., & Ker, G. C. (2011). Dependency on smartphone and the impact on purchase behaviour. *Young consumers*, 12(3), 193-203.
- Wearesocial (15.02.2022). Digital 2022: Turkey. <https://datareportal.com/reports/digital-2022-turkey>. Erişim Tarihi: 29.07.2022.
- Webster, D., Dunne, L., & Hunter, R. (2021). Association between social networks and subjective well-being in adolescents: A systematic review. *Youth & Society*, 53(2), 175-210.
- Lee, C., & Lee, S. J. (2017). Prevalence and predictors of smartphone addiction proneness among Korean adolescents. *Children and Youth Services Review*. 77, 10-17. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2017.04.002>
- Vujić, A., & Szabo, A. (2022). Hedonic use, stress, and life satisfaction as predictors of smartphone addiction. *Addictive Behaviors Reports*, 15, 100411.

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

Prevalence and Risk Factors of Post-Traumatic Stress Disorder in a North Cyprus Household Adult Cross-Sectional Study

Kuzey Kıbrıs Hanehalkı Kesitsel Çalışmasında Yetişkin Bireylerde Travma Sonrası Stres Bozukluğunun Yaygınlığı ve Risk Faktörleri

Asra Babayiğit¹, Mehmet Çakıcı²

Abstract:

Post Traumatic Stress Disorder (PTSD), in other words impairment after post-traumatic difficulty, is one of the most important topics investigated by mental health professionals all over the world. Objectives: In this article, the results of the 2017 national household survey of PTSD in North Cyprus (NC) are presented. The aim of the study is to determine the prevalence and risk factors of depression in NC households. The study was conducted between April and June 2017, the sample consisting of Turkish-speaking individuals between 18-88 years of age living permanently in NC. A multi-stage stratified (randomized) quota was used in the survey, and 978 people were selected according to the 2011 census. Demographic Information Form, Traumatic Events List and Traumatic Stress Symptom Scale were used. PTSD prevalence was stated as 19% for NC. Being women, widow, unemployed, housewife, having a physical illness, having a psychiatric illness, being treated by a physical illness, living in a Greek property, living single or with a relative, defined as risk factors of PTSD in the present study. When the significance of the regression coefficients is examined according to the traumatic life events, only domestic violence and fire or explosion found as a significant predictor for the PTSD. When we consider the world prevalence, NC has higher PTSD prevalence similar with other post conflict regions in the world. NC has environmental and socio-cultural characteristics such as a history of war, migration and colonization, high unemployment rates, socioeconomic problems, similar to other high prevalence PTSD countries and regions, which give a strong indication of the importance of socio-cultural factors on PTSD.

Keywords: Prevalence, Post Traumatic Stress Disorder, North Cyprus, Risk Factors

¹Assist. Prof., Cyprus Science University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Department of Psychology, Kyrenia-TRNC, Orcid Id: 0000-0003-2102-3175

²Prof. Dr., Nicosia Psychiatry Centre, Cyprus Science University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Department of Psychology, Kyrenia-TRNC, Orcid Id: 0000-0002-7043-183

Address of Correspondence/Yazışma Adresi: Cyprus Science University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Department of Psychology, Kyrenia-TRNC, E-mail: asrababayigit@csu.edu.tr

Date of Received/Geliş Tarihi: 02.06.2022, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 20.06.2022, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 24.10.2022, **Date of Online Publication/Çevrimiçi Yayın Tarihi:** 06.12.2022

Citing/Referans Gösterimi: Babayiğit, A. & Çakıcı, M. (2022). Prevalence and Risk Factors of Post-Traumatic Stress Disorder in a North Cyprus Household Adult Cross-Sectional Study, *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 4(4): 315-323

© 2022 The Author(s). Published by Cyprus Mental Health Institute / Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology (www.ktppdergisi.com). This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 license which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Öz:

Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB), diğer bir deyişle post-travmatik güçlük sonrası bozulma, tüm dünyada ruh sağlığı profesyonellerinin araştırdığı en önemli konulardan biridir. Bu makalede, Kuzey Kıbrıs'ta (KK) TSSB'ye ilişkin 2017 ulusal hanehalkı araştırmasının sonuçları sunulmaktadır. Bu çalışmanın amacı, KK hanelerinde TSSB prevalansını ve risk faktörlerini belirlemektir. Çalışma, Nisan-Haziran 2017 tarihleri arasında yürütülmüş olup, örnekleme sürekli olarak KK'da yaşayan 18-88 yaş arası Türkçe konuşan bireylerden oluşturulmuştur. Ankette çok aşamalı tabakalı (randomize) bir kota örnekleme kullanılmış ve 2011 nüfus sayımına göre 978 kişi seçilmiştir. Demografik Bilgi Formu, Travmatik Olaylar Listesi ve Travmatik Stres Belirti Ölçeği kullanılmıştır. KK için TSSB yaygınlığı %19 olarak belirtilmiştir. Bu çalışmada kadın olmak, dul olmak, işsiz olmak, ev hanımı olmak, fiziksel bir hastalığa sahip olmak, psikiyatrik bir hastalığa sahip olmak, fiziksel bir hastalık nedeniyle tedavi görmek, bir Rum mülkünde yaşamak, bekar veya bir akraba ile yaşamak TSSB için risk faktörleri olarak tanımlanmıştır. Travmatik yaşam olaylarına göre regresyon katsayılarının anlamlılığı incelendiğinde sadece aile içi şiddet ve yangın veya patlama TSSB için anlamlı bir yordayıcı olarak bulunmuştur. Dünya prevalansını göz önünde bulundurduğumuzda, KK, dünyadaki diğer çatışma sonrası bölgelere benzer şekilde daha yüksek TSSB prevalansına sahiptir. KK, savaş, göç ve sömürgeleştirme geçmişi, yüksek işsizlik oranları, sosyoekonomik problemler gibi diğer yüksek prevalanslı TSSB ülke ve bölgelerine benzer çevresel ve sosyo-kültürel özelliklere sahiptir, bu da TSSB oluşumunda sosyo-kültürel faktörlerin öneminin güçlü bir göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: Yaygınlık, Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Kuzey Kıbrıs, Risk Faktörleri

Introduction

The root of the word "trauma" is based on Ancient Greek and the deep mean of the trauma is any kind of injury which integrity is impaired (Bilgiç, 2011). The effects of traumatic events on mental health are known since ancient times and these observations are transferred by various sections of the society. Different legends in the world's literature such as the Shakespeare's Henry IV seem to have many symptomatic criteria of the PTSD (King et al., 2013). Conditions accepted as causing traumatic effect are considered to be experiencing an incident on its own and it is also regarded as witnessing such a phenomenon that someone else has experienced (Eriksson, Vande Kemp, Gorsuch, Hoke, & Foy, 2001).

The latest epidemiological studies of PTSD, included both the low and also the middle income countries, illustrate the distribution of the PTSD is cross-nationally (Atwoli et al., 2013; Carmassi et al., 2014; Ferry et al., 2014). Lifetime prevalence of exposing a traumatic occasion found to be higher than PTSD rates as not every people exposing a traumatic event develop PTSD (Mills et al., 2011). Although there are still limited studies on the epidemiology of the PTSD, in most general population surveys, the lifetime prevalence of PTSD has been found to vary between 1-14% (Alegría et al., 2013; Roberts, Gilman, Breslau, Breslau, & Koenen, 2011; Hapke, Schumann, Rumpf, John, & Meyer, 2006). The 12-month prevalence of PTSD was high in Western nations (Karam et al., 2014), Australia (Mills et al., 2011) and New Zealand (Oakley-Browne et al., 2006), and was low among Asian nations (Cho et al., 2007).

Moreover researches illustrate that severity of the traumatic event is also an important predictor for the PTSD (Shah, Shah and Links, 2012). Many research results expressed that who revealed earlier traumatic occasion in their life had elevated amounts of PTSD indications (Anda et al., 2006). Another important factor is the personality

traits of the person who experiences the trauma (Hacıoğlu, Gönüllü & Kamberyan, 2002). Family history and lack of social support found to have negative effect on PTSD (Brewin, Andrews & Valentine, 2000).

PTSD rates in some special populations such as war survivors (Eytan & Gex-Fabry, 2011), battle veterans (Renshaw & Caska, 2012), peacekeepers (Souza et al., 2011), psychological militant assault survivors (Marshall et al., 2002) have shown higher rates of PTSD. In spite of the high extent of subjects presented to occasions related with PTSD, some high-risk areas have also high PTSD prevalence such as Asia, Middle East and Africa (Jong et al., 2001). There are some studies which illustrate high PTSD prevalence conducted in North Cyprus (NC) with special populations which have experienced recent traumatic events (Şimşek & Çakıcı, 2017; Ergun, Cakici, & Cakici, 2008). This study is the first household community survey study conducted to find out the prevalence and risk factors of PTSD in NC. Although, there has been growing curiosity regarding PTSD and its effects on the NC population limited reliable information is available regarding PTSD. NC population has a history of war, migration, economic hardship and traumatic events. Beside the basic risk factors effecting PTSD sociocultural factors involve additional risks affecting the level of prevalence. Determining the sociocultural structure and common characteristics in some specific regions of the world, such as the NC, will enable the risk factors of PTSD to be studied in a wider perspective. Hence, the main aims of this study are to provide a scientific analysis of the causes of PTSD in NC, and to provide a characterisation of all the dimensions of PTSD that emerge from the study.

Methods**Sampling**

The population of the study is Turkish-speaking individuals between 18-88 years of age living in North

Cyprus. A multi-stage stratified (randomized) quota was used to achieve a representative sample of the adult population in the survey, and 978 people were selected for household interview. The selected participants were tabulated according to gender (male/female), age (18-19, 20-29, 30-39, 40-49, 50-65, 65 and above) and geographical region (village/city). The statistics considered for sampling were based on the national census of 4 December, 2011 (Census of Population, 2011). With the guidance of the census, five main regions, namely, Nicosia, Famagusta, Kyrenia, Morfou, and İskele, were examined in terms of their main characteristics of their populations. According to the census data, gender, age and region were divided into quotas which are arranged according to the general population statistics. The stratification of region, gender, age and quarters/villages/cities were arranged by using the proportionate stratification method as the number of the participants in each region were determined by the census 2011. These five central areas are divided into quarters in the rural area and villages in the urban area. 16 quarters, 17 villages and 5 cities were considered randomly in the study.

Fieldwork

The fieldwork was conducted from April to June 2017. Starting points were randomly selected in particular streets for cities, and in village centers (coffee houses and village mosques) with directions to the north, south, east and west established for the villages. Interviewers tried to draw squares in their movements, starting with the lowest house numbers. One house in three was added to study with the interviewers taking the first rightturning each case in order to complete the square. After one square had been completed, a new start point was defined and the creation of a new square commenced. Gender and age quotas were considered in every house entered. Each pollster considered these quotas in every house. If no one was at house or when participants did not give consent, pollsters continued with the next house. Only one person was added to the study in each house, alternating between men and women. If there was more than one candidate in a home, the one whose birthday was closest was selected. 40 interviewers were used, after training about the questionnaire and the interview process. Each interviewer administered 25 questionnaires. In this way, it was hoped to minimize the margin of error that might result from variation in interviewer application. After detailed information was given to the participants, they were asked to sign a consent form signalling their agreement to participate in the study.

Survey Form

Socio-demographic data sheet

Socio-demographic data sheet used to collect profile data and consist of 21 questions. This self-made form, following questions asked to participants: age, gender, marital status, place of birth, where they live, with whom they live, education status, profession, the legal position of their homes, thoughts on uniting with Greek-speaking Cypriots, cigarette/alcohol/substance usage and total monthly income.

Life Events question form

It consists of questions prepared by the researcher. Questions may include child abuse, natural disasters, fire or explosion, traffic accidents, physical assaults, sexual assaults, presence in the field of battle, torture or similar

practice, murder or suicidal situations, sudden death of a loved one, Family violence, sudden withdrawal from work, or life events involving heavy economic stress, work place accidents and other stressful events.

Traumatic Stress Symptom Scale

Baçoğlu et al., was developed and conducted reliability and validity studies of this scale. It is a 4 point likert scale which consists of 23 items. It contains questions that participants evaluate themselves in the last month. The points of the items are between 0-3. The first 17 items question the symptoms of PTSD and the last 6 items question the symptoms of depression. The scores from these 17 items, which are 25 or higher, points to a possible PTSD. The ideal cut-off score for PTSD was 22 and the cut-off score for depression was 38. It was reported that the sensitivity and specificity was 81%. The Cronbach's alpha values of the scale were 0.94 for the whole scale, 0.93 for PTSD and 0.82 for depression (Baçoğlu et al., 2001).

Ethical Considerations

The study was approved by the Social and Science Institute Ethical Board at the Near East University of NC and was conducted according to the ethical standards laid down in the 1964 Declaration of Helsinki and its later amendments. Written informed consent from all participants was also obtained.

Data Analysis

Collected data analyzed by computer with Statistical Package for Social Science (SPSS) 23 software package. Each socio-demographic feature compared between with PTSD and without PTSD groups using Chi-Square analysis and risk factors were defined by using logistic regression analysis method. 0.05 or lower p values considered statistically meaningful to all these statistical analyses. PTSD risk factor rate defined (95% confidence interval) by logistic regression rate for every feature of socio-demographic values. Linear regression analysis was also applied in order to investigate the level of the correlation between the life events and PTSD.

Results

There were 994 participants in the study, but 978 (98%) of the forms were used for statistical analysis as 16 (2%) of them had inconsistent or inconclusive answers. 9 of these forms that are considered as invalid were belonged to female participants and 7 of them were belonged to male participants. 453 (46.3%) of the participants were female and 525 (53.7%) male. When the 2011 census was examined, it was found that female (47.4%) and male (52.6%) rates were similar to the present study. 181 (19%) of them had PTSD while 770 (81%) of them don't. 37.48 (SD=+15,79) for the average age of PTSD while its 39.84 (SD=+15,13) for without PTSD.

Women had a significantly higher rate of PTSD compared to men. Participants who were born in Turkey had a significantly higher ratio of PTSD. Participants, who were single, widowed, have higher PTSD rates than married participants. Participants who were graduates of elementary schools or below had higher rates of PTSD than participants who were graduates of secondary schools or above. Participants who lived alone had higher rates of depression than those living with a spouse/ partner/ mother/ father/ siblings. Unemployed participants had a higher PTSD rate than those in employment. It was found that as the monthly income level of the participants decreased, the

rate of PTSD increased. The highest rate of PTSD was found among participants who had no income or were on the minimum wage (1700 Turkish Liras) and who had income more than 10000 Turkish Liras. Participants with physical illnesses had higher PTSD rates than those

without any illness. Participants who used cigarettes also had higher rates of PTSD, but there was no significant difference for PTSD rate according to use of alcohol or psychoactive drugs (Table 1).

Table 1. Demographics of Participants with PTSD (PTSD \geq 22) and without PTSD (PTSD < 23) participants in North Cyprus

Demographic Variables	Participants with PTSD %	Participants without PTSD %	χ^2	p
Gender				
Female	24.9	75.1	18.643	<.001**
Male	13.9	86.1		
Age				
18-29	22.6	77.4	5.170	.075
30-50	18.6	81.4		
50 and above	14.7	85.3		
Birth Place				
Turkey	16.0	84.0	10.462	.015*
Cyprus	23.1	76.9		
Britain	0.0	100.0		
Other	15.8	84.2		
Marital Status				
Married	13.9	86.1	39.156	<.001**
Single	35.2	64.8		
Divorced	27.6	72.4		
Widow	37.7	62.3		
Having Children				
No Children	21.2	78.8	1.570	.210
Have Children	17.8	82.2		
Living Place				
Village	17.6	82.4	0.079	.778
City	18.4	81.6		
Employment Status				
Employed	14.0	86.0	22.913	<.001**
Unemployment	26.4	73.6		
Education Level				
Illiterate	31.3	68.8	7.543	.023*
Primary-Secondary School	21.6	78.4		
High School and above	17.0	83.0		
Monthly Income				
1700 TL and belovod	23.5	76.5	7.688	0.021*
1701-10000 TL	16.2	83.8		
10000 TL and more	23.7	76.3		
Physical Illness				
Have Physical Disease	27.3	72.7	4.249	.039*
Doesn't Have Physical Disease	18.2	81.8		
Whom Living With				
Alone	28.0	72.0	15.522	.001**
Spouse / Partner / Lover	15.2	84.8		
Mother / Father / Brother	18.4	81.6		
Other	25.6	74.4		
Alcohol Use				
Non-user	17.9	82.1	0.681	.263
1-40 times	20.7	79.3		
40 times and above	18.7	81.3		
Smoking				
Non-user	13.9	86.1	7.199	.027*
1-40 times	21.3	78.7		
40 times and above	21.3	78.7		
Drug Use				
User	17.8	82.2	0.425	.514
Non-user	19.6	80.4		

* p < .05. **p < .0

When participants' expectations of a political solution in Cyprus were evaluated, it was discovered that those who want a bi-zonal bi-communal federal state, and those who want a separate republic as a continuation of NC or union with Turkey had lower PTSD rates than those desiring a two state confederated state solution (27.1%), a return to the 1960 Cyprus Republic (23.3%). No difference was

found between groups according to the ratio of PTSD in terms of whether they own the house ($\chi^2=7.182, p=.066$) whereas significant difference was found according to their houses are original Greek or original Turkish property ($\chi^2=9.863, p=.007$). Participants whose houses are Greek property found to have higher PTSD rates than participants whose houses are Turkish property (Table 2)

Table 2. Ideas about Cyprus Political Solution and Status of Home lived of Participants with PTSD (PTSD \geq 22) and participants without PTSD (PTSD < 23) in North Cyprus

Demographic Variables	Participants with PTSD	Participants without PTSD	χ^2	p
	%	%		
Own Resources				
Owned	17.5	82.5	7.182	.066
Government Owned	25.4	74.6		
On Rent	22.4	77.6		
Other	6.9	93.1		
Status of Home Lived				
Turkish Property	19.3	80.7	9.863	.007*
Greek Property (Allocated)	24.7	75.3		
Greek Property (Equivalent)	11.8	88.2		
Ideas about Cyprus Political Solution				
New Federal state	13.1	86.9	20.723	.002*
Con-federal states	23.8	76.2		
Continuation of Status	15.7	84.3		
Unite to Turkey	20.7	79.3		
Forming again 1960 Republic of Cyprus	27.3	72.7		

* p < .05. **p < .001

Thus the risk factors for PTSD have been identified as being woman, living apart from family, having low levels of education, unemployment, born in Turkey, having a physical illness, having a psychiatric illness, being treated

by a psychiatric disorder and not wanting the Cyprus Problem to be solved (Table 3).

Table 3. Odds Ratio and Confidence Intervals of some demographic variables obtaining from Multivariate Logistic regression.

Demographic Variables	With PTSD/Without PTSD	
	Odds Level	%95 CI
Gender (Female / Male)	1.792	(1.368 – 2.347)**
Depression (With / Without)	1.857	(1.626 - 2.121)**
Birth (Cyprus / Turkey)	1.092	(1.023– 1.165)*
Living status (not with family / with family)	1.124	(1.038– 1.218)**
Education (High school below / above)	1.357	(1.042 – 1.768)*
Marital Status (Married / single)	1.144	(1.074 - 1.220)**
Employment Status (employed / unemployed)	1.169	(1.091-1.252)**
Monthly Income (below and above 3400TL)	1.497	(1.035-2.166)**
Physical Disease (having / don't having)	2.511	(1.686-3.740)**
Psychiatric Disorders (Having/ Not Having)	1.870	(1.302-2.688)**
Therapy due to Psychiatric Disorders	1.065	(1.002-1.133)*
Property Status (Turkish Property/ Greek Property)	1.870	(1.302-2.688)**
Solution in NC (willing/not willing)	1.065	(1.002-1.133)*

When the binary and partial correlations between the predictor variables and the dependent variable are examined, it is observed that there is a positive and low level of correlation between the predictor variables and PTSD. All of the variables and PTSD found to have a positive and low levels of a meaningful relationship, $R=.296$, $R^2=.088$, $P<.01$. The relative significance rank of the predictor variables over the PTSD according to the standardized regression coefficient (β); Domestic violence, fire or explosion, sudden unexpected death of

loved one, unexpected unemployment or serious financial problems, torture or similar assault, death events like murder or suicide, sexual assault, physical assault, sudden separation from loved one, natural disaster, traffic accidents, industrial accidents, experience of conflict or war, child abuse and unexpected illness of a loved one. When the significance of the regression coefficients are examined, only domestic violence and fire or explosion found as a significant predictor for the PTSD (Table 4).

Table 4. Results of Multiple Regression Analysis on the PTSD Prediction

Variable	B	Std Error	B	T	p	Binary r	Partial r
Constant	0.09	0.02	-	5.08	.000	-	-
Child abuse	-0.01	0.03	-0.01	-0.19	.850	0.09	-0.01
Natural disaster	0.02	0.03	0.02	0.71	.479	0.10	0.02
Fire or explosion	0.07	0.02	0.10	2.90	.004	0.19	0.09
Traffic accidents	-0.01	0.02	-0.01	-0.39	.705	0.09	-0.01
Physical assault	0.02	0.03	0.03	0.76	.447	0.12	0.03
Sexual assault	0.03	0.03	0.03	0.89	.373	0.13	0.03
Experience of conflict or war	0.01	0.03	0.01	0.22	.824	0.11	0.01
Torture and similar assault	0.04	0.04	0.04	1.00	.318	0.14	0.03
Death events like murder and suicide	0.03	0.03	0.03	0.95	.344	0.15	0.03
Sudden and unexpected death from loved one	0.03	0.02	0.07	1.72	.086	0.15	0.06
Sudden and illness of loved one	0.003	0.02	-0.01	-0.16	.876	0.12	-0.01
Sudden and unexpected separation from loved one	0.02	0.02	0.03	0.71	.476	0.13	0.02
Domestic violence	0.10	0.03	0.14	3.75	.000	0.22	0.12
Sudden and unexpected unemployment, serious financial problems	0.03	0.02	0.05	1.38	.168	0.15	0.05
Industrial accident	-0.01	0.02	-0.01	-0.31	.754	0.14	-0.01

R= .296	R ² = .088
F (3,26)= 5,903	P= .000

Discussion

This cross-sectional study found a point prevalence of 19% for high PTSD scores (≥ 22) suggesting estimated number of 56.315 people suffering from PTSD among 296.396 people who live in North Cyprus. Being female, unemployed, having a limited education, having a physical

illness and living alone were defined as risk factors for PTSD.

The lifetime prevalence of PTSD was found lower and similar in some countries as 2.3% in South Africa (Atwoli et al., 2013), 3.4% in Lebanon (Karam et al., 2008), 2.2% in Spain (Carmassi et al., 2014), 2.4% in Italy (Olaya et al., 2015) and 1.3% in Japan (Kawakami et al., 2014). Much higher rates are found some countries like in 7.4% in Netherlands (Vries & Olf, 2009), and 11% Mexican

(Norris et al., 2003). On the other hand, a higher prevalence of PTSD can be seen as expected in some risky regions with war history, economic difficulties and conflict areas. Among adult population in Israel point PTSD prevalence was found as much higher rate as 17.8% (Bleich, Gelkopf & Solomon, 2003) and 11.8% in Northern Uganda (Mugisha, Muyinda, Wandiembe, & Kinyanda, 2015). In addition, rates of PTSD are observed elevated in specific cultures which are post-conflict and low income areas such as Algeria (37%), Cambodia (28%), Ethiopia (16%), Gaza (18%) (Jong, 2001). NC has one of the highest community PTSD prevalence rate. The reality that NC is an unrecognized country, late war history, migration history, economic exploitation, the uncertainty about Cyprus Problem and unemployment may be seen as the purpose behind the high PTSD levels. Similar with NC and other extremely high prevalence countries have some common features such as history of war and immigration, economic hardship, living in conflict area, colonization history and unemployment. History of war (Betancourt & Williams, 2008), migration (Tuzcu and Bademli, 2014), economic hardship and unemployment (Najafipour et al., 2016), cultural factors (Ferrari, 2002) can be a predictor for the PTSD.

In addition to community lifetime PTSD rates, highest prevalence rates can be seen in those exposed to a lifetime traumatic life event such as 60.6% in Northern Ireland (Ferry et al., 2014), 60% in Japan (Kawakami et al., 2014), 56.1% in Italy (Carmassi et al., 2014), and 73.8% in South Africa (Atwoli et al., 2013). Differences in instrumentations used, traumatic event experience history, and sample differences can lead to consequent changes. Variety in the rates of trauma introduction over the world, and in addition the predominance of particular traumatic occasions, seems to reflect sociocultural and political variables that fluctuate rates over the different cultures. For instance, South Africa's history of state-endorsed separation and political brutality, combined with rising rates of criminal attack out in the open spaces may add to the higher rates of trauma related events contrasted with Europe and Japan (Kaminer et al., 2008). Similarly, Northern Ireland's long history of common clash is probably going to have added to its high rates of traumatic occasion presentation (Ferry et al., 2014).

Besides community prevalence in NC, very high prevalence rates have emerged in some special groups. Şimşek and Çakıcı (2017) showed that 48% of Turkish Cypriot Erenköy warriors struggled to survive in the mountains wrapped in the Erenköy District for 40 years after the war. Moreover, researches including the Turkish veterans and citizens in North Cyprus show that the veterans who were displaced show higher levels of PTSD in comparison with non-displaced people (Ergun, Cakici, & Cakici, 2008).

At the point when political perspectives are considered, individuals who might want to join with Turkey, bolster confederation, and need to frame Republic of Cyprus again have fundamentally higher rates of PTSD contrasted with individuals who are satisfied with NC and individuals who think shaping an administration with two government states. In the view of these outcomes, we can state that the progressing Cyprus issue process may disillusion individuals who need confederation or being joined to Turkey. Additionally, status as usual proceeds with as a result of the uncertainty of the Cyprus issue. It is obvious

that being treated or being experienced by political violence might cause psychological problems. Political brutality, including war, common war, and fear-based oppression, are group wide traumatic occasions (Canetti et al., 2013). Such components incorporate the loss of financial assets (Hobfoll et al., 2006), locus of control and sense of duty regarding belief system (Shechner, Slone & Bialik, 2007). In the present study, uncertainty about the future and repeated frustrations about the solution in NC might be a leading cause of the relationship between the political beliefs and PTSD. Political beliefs and housing status are related with the previous war and migration events of the participants living in the NC. These factors are thought to affect the PTSD level as they can be a source of stress.

The present study results illustrate that; domestic violence is the most significant ranked predictor variable among the variable life events. There are important studies in the literature which also highly correlates the domestic violence and predisposition to PTSD (Roberts & Kim, 2005; Pico-Alfonzo, 2005). It is observed that women who experience domestic violence have lower life quality which affects the psychological make-up of the females (Laffaye, Kennedy & Stein, 2003). Second significant ranked life event was found as fire or explosion. In the literature studies which have investigate the relationship between life events and PTSD also found fire and explosion as a predictor factor (Loey, Schoot, & Faber, 2012; Saville et al., 2018). Although there are scarce number of studies, fire and explosion are accepted to have a great impact on the psychological health. Experiencing a fire or explosion can possibly led to burn injuries which can increase the traumatic effect.

In this study, as with other similar research, individuals that are women (Lukaschek et al., 2013), being divorced or widowed (Frank et al., 2004), unemployed and lower incomes (Farhood et al., 2016), low education level (Weiss, Garvert, & Cloitre, 2015), psychiatric disorder or physical illness (Sareen, 2014) have higher PTSD prevalence.

Limitations

Self-reporting screening instruments such as the Traumatic Stress scale is not irrefragable in measuring clinical PTSD; it is mainly used to assess symptom severity rather than as a diagnostic tool. Moreover it is not possible to understand certain temporality in cross-sectional studies. For example, having low socioeconomic status can lead to PTSD, but PTSD can also lead to low socioeconomic status. Third, non-response bias may cause underestimation of the levels of PTSD symptoms, because people who participate in this kind of health surveys are healthier than those who do not. Fourth, some populations are not included in the samples such as those in prisons, dormitories, hospitals or the army.

Conclusion

High prevalence of PTSD was observed among NC Population. PTSD must be prior public mental health care in NC. It is useful for researchers and policy makers to understand the socio-cultural factors as well as the individual factors behind PTSD as they seek to evaluate and improve mental health program policy in NC. The prevalence of PTSD should be monitored by NC Health Ministry and Public Health Department through constant surveillance, and socio-cultural characteristics also should

be considered when planning and implementing interventions.

In regions like NC, further research with long-term follow-up is needed to increase our understanding of the risk factors for PTSD prevalence at-risk populations. Each culture or country has unique characteristics specific to itself, besides individual factors socio-cultural features like socioeconomic problems, high unemployment, war, migration and colonization history may lead to an increase in the prevalence of PTSD. When developing treatment methods, therapists and researchers need to take into account the cultural influences of ethnic communities. In particular, while developing such programs, the characteristics of cultural attitudes in the target population should be reflected in the content of the programs.

Declarations

Ethics Approval and Consent to Participate

This study was conducted in compliance with the principles of the Helsinki Declaration. Ethical approval was granted by the Near East University Ethics Committee (Dated April 18, 2017, Numbered YDÜ/SB/2017/23).

Consent for Publication

Not applicable.

Availability of Data and Materials

Not applicable.

Competing Interests

The author declares that no competing interests in this manuscript.

Funding

Not applicable.

Authors' Contributions

AB collected, analyzed and interpreted the data and contributed to the writing of the article. MÇ contributed to the design of the study, finding the subject, interpretation of the results and supervising the writing of the article. All authors have read and approved the final version of the article.

References

- Alegría, M., Fortuna, L. R., Lin, J. Y., Norris, F. H., Gao, S., Takeuchi, D. T., Jackson, J. S., Shrout, P. E., ... Valentine, A. (2013). Prevalence, risk, and correlates of posttraumatic stress disorder across ethnic and racial minority groups in the United States. *Medical care*, 51(12), 1114-23.
- Anda, R.F., Felitti, V.J., Bremner, J.D., ... Giles, W.H. (2006). The enduring effects of abuse and related adverse experiences in childhood. A convergence of evidence from neurobiology and epidemiology. *Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci*, 256(3), 174-186.
- Atwoli, L., Stein, D.J., Williams, D.R., ... Koenen, K.C. (2013). Trauma and posttraumatic stress disorder in South Africa: analysis from the South African Stress and Health Study. *BMC Psychiatry*, 13, 182.
- Başıoğlu, M., Şalcıoğlu, E., Livanou, M., Özeren, M., Aker, T., Kılıç, C., & Mestçioğlu, Ö. (2001). A study of the validity of a screening instrument for traumatic stress in earthquake survivors in Turkey. *Journal of Traumatic Stress*, 14(3), 491-509.
- Bilgiç, S. (2011). Travma Sonrası Stres Bozukluğu ve Akut Stres Bozukluğu ile Uyum Bozukluğunun klinik açıdan karşılaştırılması. (Tıpta Uzmanlık Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Bleich, A., Gelkopf, M., & Solomon, Z. (2003). Exposure to terrorism, stress-related mental health symptoms, and coping behaviors among a nationally representative sample in Israel. *Journal of the American Medical Association*, 290, 612-620.
- Brewin, C.R., Andrews, B., & Valentine, J.D. (2000). Meta-analysis of risk factors for posttraumatic stress disorder in trauma-exposed adults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68(5), 748-766.
- Canetti, D., Rapaport, C., Wayne, C., Hall, B., & Hobfoll, S. (2013). An Exposure Effect? Evidence from a Rigorous Study on the Psycho-political Outcomes of Terrorism. In *The Political Psychology of Terrorism Fears*. New York: Oxford University Press.
- Carmassi, C., Dell'Osso, L., Manni, C., ... de Girolamo, A. (2014). Frequency of trauma exposure and Post-Traumatic Stress Disorder in Italy: analysis from the World Mental Health Survey Initiative. *J Psychiatr Res*, 59, 77-84.
- Census of Population. (2011). Social and economic characteristics of population December 4, 2011. North Cyprus, State Institute of Statistics, Printing Division.
- Cho, M.J., Kim, J.K., Jeon, H.J., Suh, T., Chung, I.W., & Hong, J.P., et al. (2007). Lifetime and 12-month prevalence of DSM-IV psychiatric disorders among Korean adults. *J Nerv Ment Dis*, 195, 203-10.
- Crocq, M.A., & Crocq, L. (2000). From shell shock and war neurosis to posttraumatic stress disorder: a history of psychotraumatology. *Dialogues Clin Neurosci*, 2(1), 47-55.
- Ergun, D., Çakıcı, M., & Çakıcı, E. (2008). Comparing psychological responses of internally displaced and non-displaced Turkish Cypriots. *TORTURE: Journal on Rehabilitation of Torture Victims and Prevention of Torture*, 18(1), 20-28.
- Eriksson, C., Vande Kemp, H., Gorsuch, R., Hoke, S., & Foy, D. (2001). Trauma exposure and PTSD symptoms in international relief personnel. *Journal of Traumatic Stress*, 13, 205-211.
- Eytan, A., & Gex-Fabry, M. (2011). Use of healthcare services 8 years after the war in Kosovo: role of post-traumatic stress disorder and depression. *The European Journal of Public Health*, 22(5), 638-43.
- Ferrari, A.M. (2002). The impact of culture upon child rearing practices and definitions of maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 26(8), 793-813.
- Ferry F, Bunting B, Murphy S, et al. (2014). Traumatic events and their relative PTSD burden in Northern Ireland: a consideration of the impact of the 'Troubles'. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 49, 435-446.
- Frank, G., Njenga, F.G., Nicholls, P.J., ... Davidson, J. (2004). Post-traumatic stress after terrorist attack: psychological reactions following the US embassy bombing in Nairobi. *Br J Psychiatry*, 185, 328-333.
- Hacıoğlu, M., Aker, T., Kutlar, T., & Yaman, M. (2002). Deprem tipi travma sonrasında gelişen travma sonrası stres bozukluğu belirtileri alt tipleri. *Düşünen Adam*, 15(1), 4-15.
- Hapke, U., Schumann, A., Rumpf, H.J., John, U., & Meyer, C. (2006). Post-traumatic stress disorder: the role of trauma, pre-

- existing psychiatric disorders, and gender. *Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci*, 256(5), 299–306.
- Hobfoll, S. E., Canetti-Nisim, D., & Johnson, R. J. (2006). Exposure to terrorism, stress related mental health symptoms, and defensive coping among a nationally representative sample in Israel. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74, 207-18.
- Jong, J., Komproe, I., Van Ommeren, M., El Masri, M., Araya, M., Khaled, N., van de Put, W., & Somasundaram, D. (2001). Lifetime events and posttraumatic stress disorder in 4 postconflict settings. *Journal of the American Medical Association*, 286, 555-562.
- Kaminer, D., Grimsrud, A., Myer, L., Stein, D., & Williams, D. (2008). Risk for posttraumatic stress disorder associated with different forms of interpersonal violence in South Africa. *Soc Sci Med*, 67, 1589–1595.
- Karam, E. G., Mneimneh, Z. N., Dimassi, H., Fayyad, J. A., Karam, A. N., & Nasser, S. C. (2008). Lifetime prevalence of mental disorders in Lebanon: First onset, treatment, and exposure to war. *PLoS Medicine*, 5(4), 61.
- Karam, E.G., Friedman, M.J., Hill, E.D., Kessler, R.C., McLaughlin, K.A., & Petukhova, M. (2014). Cumulative traumas and risk thresholds: 12-month PTSD in the world mental health surveys. *Depress Anxiety*, 31, 130–42.
- Kawakami, N., Tsuchiya, M., Umeda, M., Koenen, K.C., & Kessler, R.C. (2014). Trauma and posttraumatic stress disorder in Japan: Results from the World Mental Health Japan Survey. *J Psychiatr Res*, 53, 157–165.
- King, M.W., Street, A.E., Gradus, J.L., Vogt, D.S., & Resick, P.A. (2013). Gender differences in posttraumatic stress symptoms among OEF/OIF veterans: An item response theory analysis. *Journal of Traumatic Stress*, 26, 175-183.
- Laffaye, C., Kennedy, C., & Stein, M. B. (2003). Post-traumatic stress disorder and health-related quality of life in female victims of intimate partner violence. *Violence and Victims*, 18(2), 227-238.
- Loey, N.A., Schoot, R., Faber, A.W. (2012). Posttraumatic Stress Symptoms after exposure to two fire disasters: Comparative study. *PLoS One*, 7(7), e41532.
- Lukaschek, K., Kruse, J., Emeny, R.T., Lacruz, M., von Eisenhart Rothe, A., & Ladwig, K. (2013). Lifetime traumatic experiences and their impact on PTSD: A general population study. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 48, 525.
- Marshall, R.D., Galea, S., & Kilpatrick, D. (2002). Psychiatric consequences of September 11. *JAMA*, 288(21), 2683–2684.
- Mills, K.L., McFarlane, A.C., Slade, T., Creamer, M., Silove, D., & Teesson, M. (2011). Assessing the prevalence of trauma exposure in epidemiological surveys. *Aust N Z J Psychiatry*, 45, 407–15.
- Mugisha, J., Muyinda, H., Wandiembe, P. & Kinyanda, E. (2015). Prevalence and factors associated with Posttraumatic Stress Disorder seven years after the conflict in three districts in Northern Uganda. *BMC Psychiatry*, 15, 170.
- Najafipour, H., Banivaheb, G., Sabahi, A., Naderi, N., Nasirian, M., & Mirzazadeh, A. (2016). Prevalence of anxiety and depression symptoms and their relationship with other coronary artery disease risk factors: A population-based study on 5900 residents in Southeast Iran. *Asian Journal of Psychiatry*, 20, 55-60.
- Oakley-Browne, M.A., Wells, J.E., Scott, K.M., & McGee, M.A. Lifetime prevalence and projected lifetime risk of DSM-IV disorders in Te Rau Hinengaro: the New Zealand Mental Health Survey. *Aust N Z J Psychiatry*, 40, 865–74.
- Olaya, B., Alonso, J., Atwoli, L., Kessler, R.C., Vilagut, G., & Haro, J.M. (2015). Association between traumatic events and posttraumatic stress disorder: results from the ESEMED-Spain study. *Epidemiol Psychiatr Sci*, 24, 172–183.
- Perkonig, A., Kessler, R.C., Storz, S., & Wittchen, H.U. (2000). Traumatic events and PTSD in the community: prevalence, risk factors and comorbidity. *Acta Psychiatr Scand*, 101, 46-59.
- Pico-Alfonzo, M.A. (2005). Psychological intimate partner violence: The major predictor of posttraumatic stress disorder in abused women. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 29, 181–193.
- Renshaw, K.D., Allen, E.S., Rhoades, G.K., Blais, R.K., Markman, H.J., & Stanley, S.M. (2011). Distress in spouses of service members with symptoms of combat-related PTSD: Secondary traumatic stress or general psychological distress. *Journal of Family Psychology*, 25(4), 461–469.
- Roberts, A. R., & Kim, J.H. (2005). Exploring the effects of head injuries among battered women: A qualitative study of chronic and severe woman battering. *Journal of Social Service Research*, 32(1), 33–47.
- Roberts, A.L., Gilman, S.E., Breslau, J., Breslau, N., & Koenen, K.C. (2011). Race/ethnic differences in exposure to traumatic events, development of post-traumatic stress disorder, and treatment-seeking for post-traumatic stress disorder in the United States. *Psychological Medicine*, 41(1), 71–83.
- Sareen, J. (2014). Posttraumatic Stress Disorder in adults: Impact, comorbidity, risk factors, and treatment. *Can J Psychiatry*, 59(9), 460–467.
- Saville, J.M., Choi, I., Deady, M., & Scott, P. (2018). The impact of trauma exposure on the development of PTSD and psychological distress in a volunteer fire service. *Psychiatry Research*, 270(6), doi:10.1016/j.psychres.2018.06.058.
- Shah, R., Shah, A., & Links, P. (2012). Post-traumatic stress disorder and depression comorbidity: severity across different populations. *Neuropsychiatry*, 2(6), 521-29.
- Shechner, T., Slone, M., & Bialik, G. (2007). Does political ideology moderate stress: The special case of soldiers conducting forced evacuations. *Journal of Orthopsychiatry*, 77, 189–198.
- Simsek, A. H., & Cakici, D. M. (2017). Erenköy Syndrome. Post-Traumatic Stress Disorder among Turkish Cypriot Soldiers of Erenköy Exclave Battle. United States:Anchor Academic Publishing.
- Souza, W.F., Figueira, I., Mendlowicz, M.V., Evandro, S.F. (2011). Posttraumatic stress disorder in peacekeepers: a meta-analysis. *Journal of Nervous and Mental Disease* 199, 309–312.
- Tuzcu, A., & Bademli, K. (2014). Göçün Psikososyal Boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 56-66.
- Vries, G., & Olff, M. (2009). The lifetime prevalence of traumatic events and Posttraumatic Stress Disorder in the Netherlands. *Journal of Traumatic Stress*, 1-9.
- Weiss, B.J., Garvert, D.W., & Cloitre, M. (2015). PTSD and trauma-related difficulties in sexual minority women: The impact of perceived social support. *Journal of Traumatic Stress*, 28(6), 563–571.

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

Relationship of Cognitive Control and Flexibility with Anxiety among Nursing Students in the Times of COVID-19 Pandemic: A Cross-sectional Study

Covid - 19 Pandemisinde Hemşirelik Öğrencilerinde Bilişsel Kontrol ve Esneklik ile Anksiyete İlişkisi: Kesitsel Bir Çalışma

Burcu Bayrak Kahraman¹, Sevinç Mersin², Aysun Acun³

Abstract:

Evaluating nursing students' cognitive control and flexibility levels during the COVID-19 pandemic may be the first step in increasing their ability to cope with the pandemic and reducing their anxiety. The main purpose of this study is to determine the relationships between cognitive control and flexibility and anxiety in the times of the COVID-19 pandemic in nursing students. The study was conducted with 275 nursing students. Data were collected using an information form, the Cognitive Control and Flexibility Questionnaire (CCFQ) and the Generalized Anxiety Disorder-7 Scale (GAD-7). According to the results of the research, the participants mean Cognitive Control and Flexibility Questionnaire and Generalized Anxiety Disorder-7 scores were found as 84.40±14.81, 7.86±4.66, respectively. There was a negative significant relationship between the mean CCFQ, and GAD-7 scores. The male had significantly higher the cognitive control over emotion sub-dimension of the CCFQ scores, while female had significantly higher the GAD-7 Scale. In the study, it was concluded that there was a negative significant relationship between the cognitive control and flexibility levels of the students and their generalized anxiety levels. It can be suggested that interventions to increase the cognitive control and flexibility levels of nursing students and nurses to cope with the Covid-19 pandemic.

Keywords: COVID-19 pandemic, cognitive control, flexibility, anxiety, nursing students

¹Assoc. Prof., Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, Bilecik-Turkey, Orcid Id: 0000-0003-2301-1274

²Asst. Prof., Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, Bilecik-Turkey, Orcid Id: 0000-0001-8130-6017

³Asst. Prof., Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, Bilecik-Turkey, Orcid Id: 0000-0003-0049-2669

Address of Correspondence/Yazışma Adresi: Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, Bilecik-Turkey, E-mail: burcu.bayrak@bilecik.edu.tr

Date of Received/Geliş Tarihi: 16.09.2021, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 02.09.2022, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 01.10.2022,

Date of Online Publication/Çevrimiçi Yayın Tarihi: 06.12.2022

Citing/Referans Gösterimi: Kahraman -Bayrak, B., Mersin, S. & Acun, A. (2022). Cognitive Control and Flexibility and Anxiety in The Times of the COVID-19 Pandemic in Nursing Students: A cross-sectional study, *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 4(4): 324-331

Öz:

Hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 pandemi sürecinde bilişsel kontrol ve esneklik düzeylerinin değerlendirilmesi, pandemi ile baş etme becerilerini artırma ve kaygılarını azaltmada ilk adım olabilir. Bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinde COVID-19 sürecinde bilişsel kontrol ile esneklik ve anksiyete düzeyleri arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma 275 hemşirelik öğrencisi ile yürütülmüştür. Veriler bilgi formu, Bilişsel Kontrol ve Esneklik Ölçeği ve Yaygın Anksiyete Bozukluğu-7 Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Katılımcıların Bilişsel Kontrol ve Esneklik Ölçeği ortalamaları 84.40 ± 14.81 , Yaygın Anksiyete Bozukluğu-7 puan ortalamaları 7.86 ± 4.66 olarak bulundu. Bilişsel Kontrol ve Esneklik Ölçeği ortalamaları ile Yaygın Anksiyete Bozukluğu-7 puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşıldı. Bilişsel Kontrol ve Esneklik Ölçeği puanlarının duygu üzerinde bilişsel kontrolü erkeklerde anlamlı düzeyde yüksekken, kadınlarda yaygın anksiyete bozukluğu-7 Ölçeği puan ortalaması anlamlı olarak daha yüksek belirlendi. Araştırmada öğrencilerin bilişsel kontrol ve esneklik düzeyleri ile genel anksiyete düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin ve hemşirelerin Covid-19 pandemisi ile baş etmede bilişsel kontrol ve esneklik düzeylerini artırmaya yönelik müdahaleler önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19 pandemisi, bilişsel kontrol, esneklik, kaygı, hemşirelik öğrencileri

Introduction

Covid-19 is a viral disease that started in Wuhan, China and caused the pandemic (Islam, Ferdous & Potenza, 2020; Salari et al., 2020). Covid-19 has symptoms such as fever, fatigue, cough and sore throat. It can cause death by pneumonia (Salari et al., 2020; Wang et al., 2020). In addition, postdischarge symptoms and sequelae have been identified in Covid-19 patients (Halpin et al., 2021). Therefore, the pandemic has physical and psychological effects (Halpin et al., 2021; Knowles & Olatunji, 2021; Silva, de Sampaio Brito & Pereira, 2021). Long treatment period, isolation, separation from loved ones, loneliness, lifestyle changes in Covid-19 can lead to psychiatric disorders such as stress, anxiety, and depression (Burtscher, Burtscher & Millet 2020; McCracken, Badinlou, Buhrman & Brocki, 2021; Zheng et al., 2021). Zhao et al., (2020), determined that health professionals in the front line in the fight against COVID-19 have high levels of anxiety, depression and insomnia. The increase in the speed of the epidemic and the mutation negatively affect the life of individuals as a cause of chronic stress (Sher, 2020; van Oosterhout, Hall, Ly & Tyler, 2021). At the time of COVID-19, individuals may experience difficulties such as mask, distance, and vaccination and can be an important cause of stress (Polizzi, Lynn & Perry, 2020; Zhang et al., 2021). Reducing stress in the time of COVID-19 could prevent future psychiatric disorders (Polizzi et al., 2020). Maintaining cognitive control and increasing flexibility in stressful situations can make it facilitates for individuals to cope with stress and decreases the incidence of psychiatric disorders (McCracken et al., 2021; Polizzi et al., 2020).

Cognitive control is the process of defining and managing the information an individual needs in order to control behaviour in accordance with the individual's internal goals (Pruessner, Barnow, Holt, Joermann & Schulze, 2020). While cognitive control supports the focus and use of information necessary for the individual to achieve her goal, it obstacles information that is not useful to the individual and appropriate for the individual's situation (Gabrys, Tabri, Anisman & Matheson, 2018). Cognitive

flexibility is the ability to adapt to certain situations, the ability to switch from one thought to another, or the capacity to look at different problems with versatile strategies (Braem & Egner, 2018). Cognitive flexibility means that the individual is aware of different solutions and options in the face of a stressful situation, adapts to changing situations and has self-efficacy (Braem & Egner, 2018; Lange, Seer & Kopp, 2017). For this reason, cognitive control and flexibility are important in protecting the mental health of individuals and preventing psychiatric disorders during the time of the Covid-19 outbreak. Cognitive control and flexibility facilitate targeted behaviors, regulate individuals' emotions, and reduce anxiety levels (Gabrys et al., 2018).

Anxiety is a disorder that negatively affects an individual's thoughts, feelings and physical condition. It occurs when there are concerns about future situations, and if left untreated, it can cause anxiety disorders (Bandelow, Michaelis & Wedekind, 2017). In the COVID-19 pandemic, the increasing number of infected individuals and new mutations increase panic and anxiety among individuals (Islam et al., 2020). Roy et al. (2020), found that individuals have high anxiety levels in Indian population during COVID-19, Özdin and Bayrak Özdin (2020), determined that Turkish individuals have high anxiety, depression and health anxiety in during COVID-19 pandemic. Hu et al. (2020) stated that nurses fighting Covid 19 experience high fear, emotional fatigue, anxiety and burnout. Similarly, Akman, Yıldırım and Sarıkaya (2020), also reported that the pandemic increased nursing students' anxiety.

Evaluating nursing students' cognitive control and flexibility levels during the COVID-19 pandemic may be the first step in increasing their ability to cope with the pandemic and reducing their anxiety. Therefore, it was aimed to examine the relationship between students' cognitive control and flexibility and anxiety levels in the study.

Methods

Study design

This was a cross-sectional study, and conducted in December 2020-January 2021.

Study sample

The population of the study consists of a total of 423 students studying at Bilecik Şeyh Edebali University, Health Sciences Faculty, Nursing Department in Turkey. This study did not perform a sampling and aimed to reach all of the population. The study was completed with 275 students who met the inclusion criteria of the study.

Inclusion criteria

Students over the age of 18 who volunteer and have internet access were included in the study.

Data Collection

COVID-19 has prevented traditional face-to-face surveys due to its rapid spread. In contrast, online surveys have become safer and more feasible. So the data was collected via Google-Form between December 2020- January 2021. A questionnaire via Google Forms was sent to the undergraduate students of the faculty of nursing as a mobile phone message. The students who clicked the link to access the questionnaire encountered an informative text containing the purpose of the study. After reading this text, the students who accepted to participate in the study carried out the study by marking the confirmation button that they agreed to participate in the study. It takes 10-15 minutes for the participants to fill in the data collection instruments. Students filled out the questionnaires in about 1 week.

Data Collection Tools

An Information form, the Cognitive Control and Flexibility Questionnaire (CCFQ), and the Generalized Anxiety Disorder-7 Scale (GAD-7) were used to collect the data.

Information form: This form includes the student's gender, age, class, reasons for choosing a nursing career, living with the family, questions about Covid-19 infections in students and their family members.

Cognitive Control and Flexibility Questionnaire (CCFQ): The CCFQ is a scale developed by Gabrys, Tabri, Anisman and Matheson (Gabrys et al., 2018). The validity and reliability of the scale in Turkish was made by Demirtaş (Demirtaş, 2019). The scale is in 7-point Likert type with 18 items. The total score obtained from the scale is between 18-126.

The scale has two factors: Cognitive Control over Emotion with 9 items and Appraisal and Coping Flexibility with 9 items (Demirtaş, 2019). The scale measures the ability of the individual to gain control over intrusive, negative thoughts and emotions and to cope with a stressful situation flexibly. It also evaluates participants' negative thoughts and emotions in stressful situations in general, what they think, feel, and do when their emotions are triggered. The Cronbach's alpha coefficient of the scale was 0.89 in this study.

Generalized Anxiety Disorder-7 Scale (GAD-7): The GAD-7 was developed by Spitzer, Kroenke, Williams and Löwe, that evaluates generalized anxiety disorder (Spitzer, Kroenke, Williams & Lowe, 2006). The Turkish validity and reliability of the scale was made by Konkan, Şenormancı, Güçlü, Aydın and Sungur (Konkan, Şenormancı, Güçlü, Aydın & Sungur, 2013). The scale is a 7-item four-point Likert scale (0 = none, 1 = many days, 2 = more than half of the days, 3 = almost every day), which evaluates the experiences asked in the scale items in the last 2 weeks. The total score obtained from the scale is between 0-21 (Şenormancı, Konkan & Şenormancı, 2017). The Cronbach Alpha coefficient of the scale was 0.85 in this study.

Ethical Approval

This study was conducted in compliance with the principles of the Helsinki Declaration. Ethical approval was granted by the Bilecik Şeyh Edebali noninterventional Clinical Research Ethics Committee (Dated November 02, 2020, Numbered 26611).

Data Analysis

The data analysis was used a statistical software program. Frequencies, percentages, mean and standard deviation values were calculated. Mann-Whitney U and Kruskal Wallis tests were used to compare groups. Also, the Spearman's correlation test was used to evaluate the variation of the variables. $p \leq 0.05$ was admitted as statistically significant in results.

Results

The mean age of the students was 20.55 ± 2.15 . Of the students, 74.5% ($n=205$) were female, 91.3% ($n=251$) were not infected with Covid-19. At least one of the family members of 76.7% ($n=211$) of the students were infected with virus (Table 1).

Table 1. Characteristics of students

		n	%
Gender	<i>Female</i>	205	74.5
	<i>Male</i>	70	25.5
Class	<i>1st</i>	85	30.9
	<i>2nd</i>	65	23.6
	<i>3th</i>	70	25.5
	<i>4th</i>	55	20.0
Reasons for choosing a nursing career	<i>Family wants</i>	7	2.5
	<i>Helping people</i>	150	54.5
	<i>Easy job finding</i>	87	31.6

	<i>Good salary</i>	2	0.7
	<i>University admission score</i>	15	5.5
	<i>Other reasons</i>	14	5.1
Living with the family	<i>Yes</i>	257	93.5
	<i>No</i>	18	6.5
Covid-19 infection in students	<i>Yes</i>	24	8.7
	<i>No</i>	251	91.3
Covid-19 infection in students' family members	<i>Yes</i>	211	76.7
	<i>No</i>	64	23.3

The participants mean CCFQ and GAD-7 scores were found as 84.40±14.81, 7.86±4.66, respectively (Table 2).

Table 2. Average scores of the scales

Scales	$\bar{X} \pm (SD)$	Min	Max
<i>Cognitive Control and Flexibility Questionnaire</i>	84.40±14.81	18	126
<i>Appraisal and Coping Flexibility</i>	49.74±6.71	9	63
<i>Cognitive Control over Emotion</i>	34.65±10.44	9	63
<i>Generalized Anxiety Disorder-7 Scale</i>	7.86±4.66	0	21

There was a negative significant relationship between the mean CCFQ and GAD-7 scores ($p < .01$). GAD-7 had a negative significant relationship with the Cognitive

Control over Emotion and Appraisal and Coping Flexibility sub-dimensions of CCFQ ($p \leq .01$).

Table 3. Correlations among scales

	A	A1	A2	B
<i>Cognitive Control and Flexibility Questionnaire (A)</i>	1			
<i>Appraisal and Coping Flexibility (A1)</i>	0.775**	1		
<i>Cognitive Control over Emotion (A2)</i>	0.991**	0.467**	1	
<i>Generalized Anxiety Disorder-7 Scale (B)</i>	-0.458**	-0.257**	-0.505**	1

Spearman Correlation * $p \leq .05$ ** $p \leq .01$

There was a relationship between the gender of the students and their cognitive control over emotions sub-dimension of CCFQ and GAD-7. The male students had higher the cognitive control over emotion scores ($p \leq .05$), while female students had higher the GAD-7 scores ($p \leq .05$). There was a statistically significant relationship between the total and appraisal and coping flexibility sub-dimension of CCFQ scores and students' class ($p \leq .05$) (Table 4). In the comparison made to determine which grade the difference stems from, the first class students' score is higher than the third class ($p \leq .05$).

There was a statistically significant relationship between the scales and the reason why students choose a nursing career ($p \leq .05$). When the reason for the difference was examined, there was a statistically significant relationship between the students who choose a nursing career because of good salary and family wants. The cognitive control over emotion sub-dimension scores were higher for students who chose a nursing career because their parents wanted it ($p \leq .05$). In addition, there was a statistically significant relationship between the students who choose a

nursing career because of helping people and family wants ($p \leq .05$). There was a significant relationship between the total and appraisal and coping flexibility sub-dimensions of CCFQ scores of the students who chose a nursing career because of good salary and university admission score. The scores of the students who chose because of university admission score had higher ($p \leq .05$). The GAD-7 scores of the students who chose a nursing career because of good salary had higher than the students who chose for other reasons ($p \leq .05$). The total and appraisal and coping flexibility sub-dimension of CCFQ scores of students who choose because of helping people are higher than those who chose because of good salary, and their GAD-7 scores are lower ($p \leq .05$). Students who chose because of university admission score had higher total, cognitive control over emotion and appraisal and coping flexibility sub-dimensions of CCFQ scores than students who chose because of easy job finding ($p \leq .05$). The cognitive control over emotion and appraisal and coping flexibility sub-dimensions of CCFQ scores of the students who chose because of helping people had higher than the students who chose because of easy job finding ($p \leq .05$) (Table 5).

Table 4. Relationship between characteristics of students and scales

	Gender		Z	Class				χ^2 p
	$\bar{X} \pm(SD)$							
	Female	Male		1	2	3	4	
<i>Cognitive Control and Flexibility Questionnaire</i>	83.27±13.61	87.70±17.55	-1.685 0.092	88.65±16.77	82.18±14.84	81.92±13.71	83.60±11.43	8.169 0.043
<i>Appraisal and Coping Flexibility</i>	49.49±6.41	50.48±7.51	-0.615 0.539	51.72±6.95	48.15±6.69	48.51±6.01	50.12±6.51	14.591 0.002
<i>Cognitive Control over Emotion</i>	33.78±9.68	37.21±12.14	-2.006 0.045	36.92±11.69	34.03±10.54	33.41±10.22	33.47±7.98	4.435 0.218
<i>Generalized Anxiety Disorder-7 Scale</i>	8.11±4.49	7.14±5.11	-1.912 0.056	7.32±4.52	8.18±4.87	8.54±4.50	7.47±4.81	3.769 0.288

Z Mann Whitney U test χ^2 Kruskal Wallis test**Table 5.** Relationship between reasons for choosing a nursing career of students and scales

	<i>Family wants</i> $\bar{X} \pm(SD)$	<i>Helping people</i> $\bar{X} \pm(SD)$	<i>Easy job findin</i> $\bar{X} \pm(SD)$	<i>Good salary</i> $\bar{X} \pm(SD)$	<i>University admission score</i> $\bar{X} \pm(SD)$	<i>Others</i> $\bar{X} \pm(SD)$	χ^2 p
<i>Cognitive Control and Flexibility Questionnaire</i>	84.42±9.88	87.31±15.15	78.86±13.24	64.50±50	88.20±13.07	86.42±14.50	22.986 0.000
<i>Appraisal and Coping Flexibility</i>	50.85±4.52	50.70±6.46	47.71±6.46	42.00±1.41	51.80±6.47	50.50±7.75	17.168 0.004
<i>Cognitive Control over Emotion</i>	33.57±8.28	36.61±10.78	31.14±9.12	22.50±7.77	36.40±9.73	36.40±9.73 35.92±9.73	16.639 0.005
<i>Generalized Anxiety Disorder-7 Scale</i>	11.14±6.96	7.02±4.31	8.87±5.00	13.50±0.70	7.73±3.86	8.42±3.95	13.046 0.023

 χ^2 Kruskal Wallis

Discussion

According to the results of this study, which examined the relationship between the cognitive control and flexibility levels of 275 nursing students and their anxiety levels during in time of the COVID-19 pandemic, it was determined that most of students were lived with their families. At least one of the family members of 76.7% (n=211) of the students were infected with virus. But, 91.3% of the students were not infected with Covid-19. This result shows that students have applied personal protection measures against virus and they have successfully coped with the Covid-19. In the literature, it is stated that personal precautions such as hand washing, mask and distance compliance are important for protection in Covid-19 (Kang, 2020).

According to another result of this study, the CCFQ score of the students is 84.40 ± 14.81 (Min: 18, Max: 126). It can be said that nursing students can provide cognitive control and flexibility in coping with stressful situations. Although the Covid-19 pandemic affects all people, it can be an important source of stress for nursing students. Because, nurses continue at the forefront of the Covid-19 patient care and they will be pandemics in the future.

Zhao et al. (2020) determined that nurses have high levels of anxiety, depression and insomnia because they have been at the forefront of the fight against the Covid-19 pandemic. Zheng et al. (2021), reported that nurses experienced many difficulties in the Covid-19, and this process negatively affected their coping skills and caused psychiatric disorders. Landi, Pakenham, Boccolini and Tossani (2020), stated that people who are stressed and faced with difficulties were affected by past life experiences, coping strategies and personality traits. Lorente, Vera and Peiró (2021), stated that if nurses can improve their flexibility skills, they will be able to cope more easily with the stress they experience in the time of Covid-19 and adapt to new situations, and they can increase the adaptability of both themselves and patients. Therefore, the implementation of strategies that will improve the cognitive flexibility and control of nursing students during their education will enable them to cope more successfully with the stressful situations they encounter in their professional lives.

It is possible to say that the participants have moderate anxiety according to their GAD-7 score averages and they can control the anxiety of students in the Covid-19 process (7.86 ± 4.66 Min: 0, Max: 21). This result is similar to the

results of the study conducted by Savitsky, Findling, Erel and Hendel (2020), with nursing students. In a study the causes of stress, fear and anxiety in nursing students during the Covid-19 process were identified as contamination, socioeconomic difficulties, traumatic stress and compulsions (Medina Fernández et al., 2021). Sampaio, Sequeira and Teixeira (2021), and Salari et al. (2020), stated that protecting individuals' mental health is as important as protecting physical health in the Covid-19 process.

According to the results of this study conducted with nursing students at the time of Covid-19, it was concluded that there was a negative relationship between students' CCFQ total scores and subscales and GAD-7 scores (Table 3). This result shows that as the students' cognitive control over emotions and their ability to cope with their cognitive control increases, their anxiety decreases. Similarly Turan, Durgun, Kaya, Ertaş and Kuvan (2019), determined that as the cognitive flexibility levels of students increase, their perceived stress levels decrease. Yu, Yu and Lin (2020), concluded that low cognitive flexibility is associated with high anxiety and depression. In another study have also shown that better cognitive flexibility is associated with low anxiety and stress (Han et al., 2011).

In the literature, there are no studies investigating cognitive control and flexibility in individuals affected during in time of the Covid 19. Based on the results of other studies conducted independently of the pandemic time, it can be said that the result obtained from this study is compatible with the literature and that the students participating in the study have the ability to control sudden negative emotions and can cope with stressful situations, and have less anxiety in such situations.

In the study, the relationship between gender and class and scales was examined (Table 4), it was found that there was a significant difference in cognitive control over emotions sub-dimension of CCFQ and GAD-7 of the with the gender of the students, and male students had higher the cognitive control over emotion scores. GAD 7 scores of female students are higher than male. Yelpaze and Yakar (2019), determined that the mean scores of male students on cognitive flexibility was higher than female. Contrary to these results, Yu et al. (2020), stated that men exhibited slightly higher levels of anxiety and depression and lower levels of cognitive flexibility compared to women. Similar to the results of this study conducted before the pandemic time, another study conducted with nursing students during the pandemic found that the anxiety level of female students was higher than that of male students (Kalkan Uğurlu, Mataracı Değirmenci, Durgun & Gök Uğur, 2021). Savitsky et al. (2020), also found that anxiety levels of female students were higher than male. In the literature, there are studies showing that there is no statistically significant difference between gender and cognitive flexibility (Bertz & Karoglu, 2020; Chen, He & Fan, 2019). Regardless of whether the pandemic is in time or not, when these results in the literature are evaluated, it can be said that it is caused by cultural differences. Because, the sociocultural characteristics of every society are different. Therefore, gender is affected by this characteristics in the efforts made at the time of the pandemic.

According to the results of this study, while the anxiety level of most of the students who chose a nursing career because of helping people was low, the anxiety level of most of the students who chose the career due to the ease

of finding a job was high. The anxiety scores of the students who chose a nursing career because of good salary were higher than the students who chose the nursing profession for other reasons (Table 5). Although there are no studies in the literature investigating the reason for choosing a nursing career and anxiety during the pandemic period, it is possible to reach results that show that students who willingly choose the nursing department, who love their profession and who stated that they will work as a nurse after graduation have lower anxiety and stress levels regardless of the pandemic time (Açıksöz, Uzun & Arslan, 2016; Akkaya, Gümüş & Akkuş, 2018; Arabacı, Korhan, Tokem & Torun, 2015;). The cognitive control and cognitive flexibility scale total score and assessment and coping sub-dimension scores of the students who chose a nursing career because of helping people were found to be higher than the students who chose because of good salary and easy job finding, and their anxiety scores were lower (Table 5). In another study investigating the anxiety and coping strategies of nursing students, resilience and self-esteem were associated with low anxiety levels, and it was thought that students with high flexibility and self-confidence probably took positive and active attempts to cope with stressors (Savitsky et al., 2020). The pandemic process is experienced as a difficult process that creates stress due to the constraints and risks it creates on lives. Nurses are one of the professionals who experience the biggest difficulties in this process. With this result obtained in the study, it is possible to say that students who prefer a nursing career with positive emotions are those who have a better ability to adapt to changing environments and adapt targeted behaviors despite the difficulties in the pandemic process.

Conclusions

In the study, it was concluded that there was a negative significant relationship between the cognitive control and flexibility levels of the students and their generalized anxiety levels. The cognitive control over emotions scores were determined to be high in male students. Female students had significantly higher generalized anxiety scale scores. It was found that the students who chose a nursing career with positive emotions had high levels of cognitive control and cognitive flexibility and low anxiety levels. In addition, in this study, it was concluded that the students were not affected by the fact that their family members were diagnosed with Covid-19. Based on these results, it is recommended that government and universities should collaborate to solve this problem in order to provide a high-quality, timely, and crisis-oriented psychological services to university students. Also to organize activities promoting the nursing program for students who are preparing for university, so that students can make a choice willingly in the selection of the nursing department. In this way, members of the profession with low anxiety and ability to control in difficult and stressful situations will be gained.

Limitations

This study was not conducted face-to-face. Therefore, a formal environment could not be created during data collection. In addition, the different physical, psychological, cultural and other effects of the pandemic on nursing students could not be controlled. Since the study was conducted in a single center and with volunteers, it cannot be generalized to other national and international nursing students.

Declarations

Ethics Approval and Consent to Participate

This study was conducted in compliance with the principles of the Helsinki Declaration. Ethical approval was granted by the Bilecik Şeyh Edebali noninterventional Clinical Research Ethics Committee (Dated November 02, 2020, Numbered 26611).

Consent for Publication

Not applicable.

Availability of Data and Materials

Not applicable.

Competing Interests

The author declares that no competing interests in this manuscript.

Funding

Not applicable.

Authors' Contributions

BBK, SM and AA worked on the concept of the study, gathering data. SM analyzed the data. All authors write and made the critical revisions about the article. BBK and SM supervised this study. All authors have read and approved the final article.

References

- Açıksöz, S., Uzun, Ş., & Arslan, F. (2016). Hemşirelik öğrencilerinde öz yeterlilik algısı ile klinik uygulamaya ilişkin kaygı ve stres durumu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 58(2), 129-135. doi: 10.5455/gulhane.169643
- Akkaya, G., Gümüş, A. B., & Akkuş, Y. (2018). Hemşirelik Öğrencilerinin Eğitim Stresini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Hemşirelikte Eğitim Ve Araştırma Dergisi*, 15(4), 202-208.
- Akman, Ö., Yıldırım, D., & Sarıkaya, A. (2020). The Effect of COVID-19 Pandemic on Nursing Students' Anxiety Levels. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (12), 379-397. doi: <https://doi.org/10.38079/igusabder.757110>
- Arabacı, L. B., Korhan, E. A., Tokem, Y., & Torun, R. (2015). Hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin ilk klinik deneyim öncesi-sırası ve sonrası anksiyete ve stres düzeyleri ve etkileyen faktörler. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 2(1), 1-16.
- Bandelow, B., Michaelis, S., & Wedekind, D. (2017). Treatment of anxiety disorders. *Dialogues in clinical neuroscience*, 19(2), 93. doi: 10.31887/DCNS.2017.19.2/bbandelow
- Bertiz, Y., & Karoglu, A. K. (2020). Distance education students' cognitive flexibility levels and distance education motivations. *International Journal of Research in Education and Science*, 6(4), 638-648. doi: <https://doi.org/10.46328/ijres.v6i4.1022>
- Braem, S., & Egner, T. (2018). Getting a grip on cognitive flexibility. *Current directions in psychological science*, 27(6), 470-476. doi: 10.1177/0963721418787475
- Burtscher, J., Burtscher, M., & Millet, G. P. (2020). (Indoor) isolation, stress, and physical inactivity: Vicious circles accelerated by COVID- 19? *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 30(8), 1544-1545. <https://doi.org/10.1111/sms.13706>
- Chen, X., He, J., & Fan, X. (2019). Relationships between openness to experience, cognitive flexibility, self-esteem, and creativity among bilingual college students in the US. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 1-13. doi: 10.1080/13670050.2019.1688247
- Demirtaş, A. S. (2019). Stresli durumlarda bilişsel kontrol ve bilişsel esneklik: Bir ölçek uyarlama çalışması. *Psikoloji Çalışmaları*, 39(2), 345-368. doi: 10.26650/SP2019-0028
- Gabrys, R. L., Tabri, N., Anisman, H., & Matheson, K. (2018). Cognitive control and flexibility in the context of stress and depressive symptoms: The cognitive control and flexibility questionnaire. *Frontiers in Psychology*, 9, 2219. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02219>
- Halpin, S. J., McIvor, C., Whyatt, G., Adams, A., Harvey, O., McLean, L., ... & Sivan, M. (2021). Postdischarge symptoms and rehabilitation needs in survivors of COVID- 19 infection: A cross-sectional evaluation. *Journal of medical virology*, 93(2), 1013-1022. doi: 10.1002/jmv.26368
- Han, D. H., Park, H. W., Kee, B. S., Na, C., Na, D. H. E., & Zaichkowsky, L. (2011). Performance enhancement with low stress and anxiety modulated by cognitive flexibility. *Psychiatry investigation*, 8(3), 221.
- Hu, D., Kong, Y., Li, W., Han, Q., Zhang, X., Zhu, L. X., ... & Zhu, J. (2020). Frontline nurses' burnout, anxiety, depression, and fear statuses and their associated factors during the COVID-19 outbreak in Wuhan, China: A large-scale cross-sectional study. *EClinicalMedicine*, 24, 100424. doi: 10.1016/j.eclinm.2020.100424
- Islam, M. S., Ferdous, M. Z., & Potenza, M. N. (2020). Panic and generalized anxiety during the COVID-19 pandemic among Bangladeshi people: An online pilot survey early in the outbreak. *Journal of affective disorders*, 276, 30-37. doi: 10.1016/j.jad.2020.06.049
- Kalkan Uğurlu, Y., Mataracı Değirmenci, D., Durgun, H., & Gök Uğur, H. (2021). The examination of the relationship between nursing students' depression, anxiety and stress levels and restrictive, emotional, and external eating behaviors in COVID-19 social isolation process. *Perspectives in Psychiatric Care*, 57(2), 507-516. <https://doi.org/10.1111/ppc.12703>
- Kang, Y. J. (2020). Lessons learned from cases of COVID-19 infection in South Korea. *Disaster medicine and public health preparedness*, 1-8. doi: <https://doi.org/10.1017/dmp.2020.141>
- Knowles, K. A., & Olatunji, B. O. (2021). Anxiety and safety behavior usage during the COVID-19 pandemic: The prospective role of contamination fear. *Journal of anxiety disorders*, 77, 102323. doi: 10.1016/j.janxdis.2020.102323
- Konkan, R., Şenormancı, Ö., Güçlü, O., Aydın, E., & Sungur, M. Z. (2013). Yaygın Anksiyete Bozukluğu-7 (YAB-7) Testi Türkçe Uyarlaması, Geçerlik ve Güvenirliği. *Archives of Neuropsychiatry/Noropsikiatri Arsivi*, 50(1). doi: 10.4274/npa.y6308
- Landi, G., Pakenham, K. I., Boccolini, G., Grandi, S., & Tossani, E. (2020). Health anxiety and mental health outcome during COVID-19 lockdown in Italy: the mediating and moderating roles of psychological flexibility. *Frontiers in psychology*, 11, 2195. doi: 10.3389/fpsyg.2020.02195
- Lange, F., Seer, C., & Kopp, B. (2017). Cognitive flexibility in neurological disorders: Cognitive components and event-related potentials. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 83, 496-507. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2017.09.011>
- Lorente, L., Vera, M., & Peiró, T. (2021). Nurses' stressors and psychological distress during the COVID- 19 pandemic: The mediating role of coping and resilience. *Journal of Advanced Nursing*, 77(3), 1335-1344. doi: 10.1111/jan.14695
- McCracken, L. M., Badinlou, F., Buhrman, M., & Brocki, K. C. (2021). The role of psychological flexibility in the context of COVID-19: Associations with depression, anxiety, and insomnia. *Journal of Contextual Behavioral Science*, 19, 28-35. doi: 10.1016/j.jcbs.2020.11.003

- Medina Fernández, I. A., Carreño Moreno, S., Chaparro Díaz, L., Gallegos-Torres, R. M., Medina Fernández, J. A., & Hernández Martínez, E. K. (2021). Fear, Stress, and Knowledge regarding COVID-19 in Nursing Students and Recent Graduates in Mexico. *Investigación y Educación en Enfermería*, 39(1). doi: 10.17533/udea.iee.v39n1e05
- Özdin, S., & Bayrak Özdin, Ş. (2020). Levels and predictors of anxiety, depression and health anxiety during COVID-19 pandemic in Turkish society: The importance of gender. *International Journal of Social Psychiatry*, 66(5), 504-511. doi: 10.1177/0020764020927051
- Polizzi, C., Lynn, S. J., & Perry, A. (2020). Stress and coping in the time of covid-19: pathways to resilience and recovery. *Clinical Neuropsychiatry*, 17(2). doi: doi.org/10.36131/CN20200204
- Pruessner, L., Barnow, S., Holt, D. V., Joormann, J., & Schulze, K. (2020). A cognitive control framework for understanding emotion regulation flexibility. *Emotion*, 20(1), 21. https://doi.org/10.1037/emo0000658
- Roy, D., Tripathy, S., Kar, S. K., Sharma, N., Verma, S. K., & Kaushal, V. (2020). Study of knowledge, attitude, anxiety & perceived mental healthcare need in Indian population during COVID-19 pandemic. *Asian journal of psychiatry*, 51, 102083. doi: 10.1016/j.ajp.2020.102083
- Salari, N., Hosseini-Far, A., Jalali, R., Vaisi-Raygani, A., Rasoulpoor, S., Mohammadi, M., ... & Khaledi-Paveh, B. (2020). Prevalence of stress, anxiety, depression among the general population during the COVID-19 pandemic: a systematic review and meta-analysis. *Globalization and health*, 16(1), 1-11. doi: 10.1186/s12992-020-00589-w
- Sampaio, F., Sequeira, C., & Teixeira, L. (2021). Impact of COVID-19 outbreak on nurses' mental health: A prospective cohort study. *Environmental research*, 194, 110620. doi: 10.1016/j.envres.2020.110620
- Savitsky, B., Findling, Y., Erel, A., & Hendel, T. (2020). Anxiety and coping strategies among nursing students during the covid-19 pandemic. *Nurse Education in Practice*, 46, 102809. doi: 10.1016/j.nepr.2020.102809
- Sher, L. (2020). The impact of the COVID-19 pandemic on suicide rates. *QJM: An International Journal of Medicine*, 113(10), 707-712. doi: 10.1093/qjmed/hcaa202
- Silva, W. A. D., de Sampaio Brito, T. R., & Pereira, C. R. (2021). Anxiety associated with COVID-19 and concerns about death: Impacts on psychological well-being. *Personality and Individual Differences*, 176, 110772. doi: 10.1016/j.paid.2021.110772
- Spitzer, R. L., Kroenke, K. I., Williams, J. B., & Lowe, B. (2006). Brief Measure for Assessing Generalized Anxiety Disorder: The GAD-7. Copyright: American Medical Association. doi: 10.1001/archinte.166.10.1092
- Şenormancı, G., Konkan, R., & Şenormancı, Ö. (2017). Yaygın Anksiyete Bozukluğunda Obsesif İnançlar. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 6(3), 115-122. doi: 10.5455/JCBPR.260044
- Turan, N., Durgun, H., Kaya, H., Ertaş, G., & Kuvan, D. (2019). Hemşirelik öğrencilerinin stres durumları ile bilişsel esneklik düzeyleri arasındaki ilişki. *Jaren*, 5(1), 59-66. doi: 10.5222/jaren.2019.43265
- Van Oosterhout, C., Hall, N., Ly, H., & Tyler, K. M. (2021). COVID-19 evolution during the pandemic—Implications of new SARS-CoV-2 variants on disease control and public health policies. DOI: 10.1080/21505594.2021.1877066
- Wang, D., Hu, B., Hu, C., Zhu, F., Liu, X., Zhang, J., ... & Peng, Z. (2020). Clinical characteristics of 138 hospitalized patients with 2019 novel coronavirus-infected pneumonia in Wuhan, China. *Jama*, 323(11), 1061-1069. doi:10.1001/jama.2020.1585
- Yelpaze, İ., & Yakar, L. (2019). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu ve bilişsel esnekliklerinin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(54), 913-935.
- Yu, Y., Yu, Y., & Lin, Y. (2020). Anxiety and depression aggravate impulsiveness: the mediating and moderating role of cognitive flexibility. *Psychology, health & medicine*, 25(1), 25-36. doi: 10.1080/13548506.2019.1601748
- Zhang, C. Q., Zhang, R., Lu, Y., Liu, H., Kong, S., Baker, J. S., & Zhang, H. (2021). Occupational stressors, mental health, and sleep difficulty among nurses during the COVID-19 pandemic: The mediating roles of cognitive fusion and cognitive reappraisal. *Journal of contextual behavioral science*, 19, 64-71. doi: 10.1016/j.jcbs.2020.12.004
- Zhao, K., Zhang, G., Feng, R., Wang, W., Xu, D., Liu, Y., & Chen, L. (2020). Anxiety, depression and insomnia: A cross-sectional study of frontline staff fighting against COVID-19 in Wenzhou, China. *Psychiatry Research*, 292, 113304. doi: 10.1016/j.psychres.2020.113304
- Zheng, R., Zhou, Y., Fu, Y., Xiang, Q., Cheng, F., Chen, H., ... & Li, J. (2021). Prevalence and associated factors of depression and anxiety among nurses during the outbreak of COVID-19 in China: A cross-sectional study. *International Journal of Nursing Studies*, 114, 103809. doi: 10.1016/j.ijnurstu.2020.103809.

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

The Mediating Role of Emotion Regulation Difficulties in the Relationship Between Eating Attitudes and Depressive Symptoms

Yeme Tutumları ve Depresyon Belirtileri İlişkisinde Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracı Rolü

Pınar Cevizci¹, Miray Akyunus²

Abstract:

Emerging adulthood, which coincides with the transition period between late adolescence and early adulthood, is a risky period in the development of psychopathologies due to its developmental characteristics. Emotion regulation difficulties are one of the psychological factors that play a role in the development and maintenance of co-occurring psychopathologies such as depression and eating disorders. The current study, which was conducted during the coronavirus pandemic, it was aimed to examine the mediating role of difficulty in emotion regulation in the relationship between risky eating attitudes and depressive symptoms in emerging adults. The research sample consists of 371 people, 227 women and 144 men, between the ages of 18-25. Beck Depression Inventory, Difficulties in Emotion Regulation Scale, and Eating Attitudes Test-Short Form were used for data collection. The data were collected online, during the coronavirus pandemic. The results of the simple mediation model test showed that the direct effect of eating attitudes on depression symptoms was not significant, but the indirect effect was. Accordingly, eating attitudes were not directly associated with depressive symptoms, but it leads an increase in depressive symptoms through increasing the emotion regulation difficulties. The effects of gender and body mass index, which were included in the mediation model to control the effect on depression symptoms, were not significant. Findings of the study indicated that risky eating attitudes in emerging adults lead to increase in emotion regulation difficulties, which in turn lead to increase in depressive symptoms. The findings and their clinical implications are discussed in the light of the relevant literature.

Keywords: Eating Attitudes, Depression, Emotion Regulation, Emerging Adulthood

* This study was produced from the first author's master's thesis.

¹Clinical Psych, Bude Psychotherapy Center, İstanbul-Turkey, pinarcevizci@yahoo.com, Orcid; 0000-0002-3968-6068

²Assist. Prof., Bahçeşehir University, Department of Psychology, İstanbul-Turkey, makyunus@gmail.com, Orcid; 0000-0002-8999-7075.

Address of Correspondence/Yazışma Adresi: Pınar Cevizci, Bude Psychotherapy Center, İstanbul-Turkey, E-mail: pinarcevizci@yahoo.com

Date of Received/Geliş Tarihi: 14.11.2021, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 24.04.2022, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 26.09.2022, **Date of Online Publication/Çevrimiçi Yayın Tarihi:** 06.12.2022

Citing/Referans Gösterimi: Cevizci, P. & Akyunus, M. (2022). The Mediating Role of Emotion Regulation Difficulties in the Relationship Between Eating Attitudes and Depressive Symptoms, *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 4(4): 332-339

© 2022 The Author(s). Published by Cyprus Mental Health Institute / Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology (www.ktpjppdergisi.com). This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 license which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Öz:

Geç ergenlik ve erken yetişkinlik dönemi arasındaki geçiş dönemine denk gelen beliren yetişkinlik dönemi, gelişimsel özellikleri dolayısıyla psikopatolojilerin gelişmesinde riskli bir dönemdir. Depresyon ve yeme bozuklukları gibi eş zamanlı görülebilen psikopatolojilerin gelişiminde ve sürmesinde rol oynayan psikolojik faktörlerden biri ise duygu düzenleme güçlüğüdür. Koronavirüs salgın döneminde yürütülen mevcut çalışmada, beliren yetişkinlerde riskli yeme tutumları ile depresif belirtiler ilişkisinde duygu düzenleme güçlüğü'nün aracı rolü incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma örneklemini, 18-25 yaş aralığında 227 kadın 144 erkek toplam 371 kişi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Beck Depresyon Envanteri, Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği ve Yeme Tutum Testi Kısa Formu kullanılmıştır. Veriler, koronavirüs salgını döneminde çevrimiçi olarak toplanmıştır. Basit aracılık model testi sonuçları, yeme tutumlarının depresyon belirtileri üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olmadığını, ancak dolaylı etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir. Buna göre, yeme tutumları depresyon belirtilerindeki artış ile doğrudan ilişkili değilken, duygu düzenleme güçlüğü'ndeki artış aracılığıyla depresyon belirtilerindeki artışa yol açmaktadır. Depresyon belirtileri üzerindeki etkisi kontrol edilmek üzere aracılık modeline dahil edilen cinsiyet ve beden kitle endeksinin etkisi anlamlı değildir. Araştırmanın bulguları, beliren yetişkinlerde riskli yeme tutumlarının, duygu düzenleme güçlüklerindeki artışa, bunun da depresif belirtilerdeki artışa yol açtığını göstermiştir. Bulgular ve klinik doğurguları ilgili alanyazın ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeme Tutumları, Depresyon, Duygu Düzenleme, Beliren Yetişkinlik

Giriş

Arnett (2000), endüstrileşmenin etkisiyle demografik yapıda görülen değişikliklerin etkisiyle yetişkinliğe geçiş emarelerinin daha erken yaşlardan ziyade yirmili yaşların sonlarına doğru belirdiğini savunmuştur. Buna göre Arnett, ergenlik ile yetişkinlik arasındaki 18-25 yaş aralığını "beliren yetişkinlik" (emerging adulthood) olarak adlandırılan yeni bir dönem olarak tanımlamıştır. Beliren yetişkinliğin, fiziksel gelişimin halen sürdüğü ve bu gelişimin ruhsal gelişimi de etkilemeye devam ettiği bir dönem olduğu söylenebilir. Bu dönemin, kimlik arayışı, arada kalmışlık, istikrarsızlık, kendine odaklanma gibi döneme özgü özellikleri bu dönemdeki bireyleri olumsuz yaşantılara ve bunların yarattığı stres ve olumsuz duygulanımlara daha yatkın hale getirmektedir (Schulenberg ve Zarret, 2006). Bu yönleriyle beliren yetişkinlik dönemi, fiziksel, ruhsal ve sosyal bağlamda gelişimin hala devam ettiği bir gelişim dönemi olması nedeniyle, çeşitli psikopatolojilerin ve psikolojik belirtilerin ortaya çıkmasında veya sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Arnett, Žukauskienė ve Sugimura, 2014; Schulenberg ve Zarret, 2006). Alanyazında, beliren yetişkin olarak tanımlanan bireylerin, herhangi bir yaş grubuna kıyasla en yüksek depresyona yakalanma olasılığına sahip olduğu belirtilmiştir (Kuehner, 2017; Klearman, 1988; Aktaran Kuwabara, Van Voorhees, Gollan ve Alexander, 2007).

Bir gelişim dönemi olarak beraberinde getirdikleriyle, beliren yetişkinlik döneminde olmanın depresyon belirtileri geliştirme bakımından riskli olarak nitelenebilecek bir faktör olduğu düşünülebilir (Arnett, 2002). Örneğin, Kuwabara ve arkadaşları (2007) tarafından yürütülen nitel araştırmada, beliren yetişkinler depresif özdeşimler kurduklarını, bir başka deyişle kendilerini depresif olarak tanımladıklarını, sağlık güvencesi ve finansal destek yetersizliğinin karmaşıklığını yaşadıklarını, akrabalarından ve ailelerinden yabancılaşma ve beklemedikleri gelişimsel kilometre taşlarına ulaşmada başarısızlık hissettiklerini bildirmişlerdir. Bu bulguları destekler biçimde yapılan başka bir boylamsal araştırmada ise, eğitim düzeyi bakımından fark görülmeksizin beliren yetişkinlik ve öncesi yaş aralığında bulunan bireylerin

depresif belirti düzeyinde artışlar görülmüş, bu yaş aralığının depresyon başlangıcı için ve depresyona karşı savunmasızlığı incelemek için kritik bir dönem olabileceği ileri sürülmüştür (Hankin ve ark., 1998). Benzer şekilde, Nelson ve Barry (2005) 18-25 yaş arası üniversite öğrencileriyle yürüttükleri çalışmada katılımcıların çok küçük bir oranının kendilerini yetişkin olarak algıladığını ve bu küçük grubun daha az depresif belirti gösterdiğini belirtmişlerdir.

Bu gelişim dönemindeki önemli sayıda insanı etkileyen bir başka psikopatoloji de yeme bozukluğudur (Potterton, Richards, Allen ve Schmidt, 2020). Beliren yetişkinlerde yeme bozukluğu belirtilerini inceleyen Gonidakis, Lemonoudi, Charilia ve Varsou (2018), araştırmalarında yeme bozukluğu belirtilerinin kadınlarda daha fazla görülmesine karşın, her iki cinsiyette de beliren yetişkinlik özelliklerinden biri olan kimlik keşfinin yeme bozukluğu belirtileriyle en yüksek ilişkiyi gösteren faktör olduğunu ifade etmişlerdir. Bireyin beslenme ve yemeye ilişkin düşünceleri olarak tanımlanan yeme tutumları yelpazesinde yer alan riskli yeme tutumları da erken müdahale edilmediğinde fiziksel ve ruhsal sağlık için önemli bir tehdit olarak görülmektedir (Lask ve Bryant-Waugh, 1999). Beliren yetişkinlik dönemini kapsayan yaş gruplarında yürütülen ulusal ve uluslararası çalışmalarda riskli yeme tutumu ile depresyon arasında pozitif ilişki bulunmuştur (Örn., Santos, Richards, ve Bleckley, 2007; Tayfur ve Evrensel, 2020). Presnell, Stice, Seidel ve Madeley (2009) tarafından gerçekleştirilen 8 yıllık boylamsal araştırmada da depresif belirtiler ve yeme tutumlarının karşılıklı olarak birbirlerini yordadıklarını ortaya konmuş, yeme tutumlarından veya depresif belirtilerden herhangi birine yönelik yürütülen önleme çalışmalarının diğeri için de etkili olacağı öne sürülmüştür. Bilişsel teorinin de varsaydığı üzere yeme tutumlarının; yeme, ağırlık ve beden şekli ile ilgili olumsuz benlik inançlarının altında yatan varsayımlara dayanmakta olduğu ifade edilmektedir (Cooper, 2006). Bu inançların değerlendirilmesi için geliştirilen 'Yeme Tutum İnanç Ölçeği' kullanılarak yeme bozukluğu risk grubu örneklemini ile yürütülmüş ulusal bir çalışmada kendini kabul, başkaları tarafından kabul ve yemek yeme üzerindeki kontrol inançlarının bozulmuş yeme tutumları ile pozitif

yönde anlamlı ilişkiler gösterdiği bulunmuştur (Karakose ve Durak, 2021). Ayrıca, beliren yetişkinlerde riskli yeme tutumları ve beden memnuniyetsizliğinin sıklıkla bir arada görüldüğü bilinmektedir (Asberg ve Wagaman, 2010). Örneğin, Rawana, McPhie ve Hassibi'nin (2016) beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerle yürüttükleri çalışmaları, yeme ve kilo ile ilişkili bozuklukların ve yeme kısıtlamasının depresyon ile pozitif yönde, beden memnuniyetinin ise negatif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla beliren yetişkinlerde riskli yeme tutumları ve depresif belirtiler ilişkisini incelerken araya karışan bileşenlerden biri de bireylerin bedenlerinin ve kilolarının bu ilişkiye olan etkisi olabilir. Çünkü bedenlerinden memnun olan beliren yetişkinlerin daha az riskli yeme tutumu bildirdiği (Marta-Simões ve Ferreira, 2020), beden memnuniyetsizliğinin klinik olmayan örneklerde de riskli yeme için temel etkenlerden biri olduğu (Cooley ve Toray, 2001) ve bireylerin bedenlerinden memnun olmadıklarında daha depresif oldukları belirtilmektedir (Rawana ve ark., 2016).

Depresyon ve yeme bozuklukları gibi birçok psikopatolojinin gelişiminde ve sürmesinde rol oynayan önemli faktörlerden biri duygu düzenleme güçlükleridir (Cole ve diğerleri, 1994; Gross ve Munoz, 1995; Joormann ve D'Avanzato, 2010; Mennin, Holaway, Fresco, Moore ve Heimberg, 2007). Berkling, Wirtz, Svaldi ve Hofmann (2014) 5 yıllık boylamsal bir çalışmanın sonucunda, duygu düzenlemedeki güçlüklerin depresyon gelişimine katkıda bulunabileceğini, uyarlanabilir duygu düzenleme becerilerini sistematik olarak geliştiren müdahalelerin ise depresif belirtileri önlemeye ve tedavi etmeye yardımcı olabileceğini öne sürmüşlerdir. Bu konuda yapılan başka bir çalışmada ise Ehring, Fischer, Schnülle, Bösterling ve Tuschen-Caffier (2008) depresyon sona erdikten sonra bile duygu düzenleme güçlüklerinin devam edebileceğini belirtmişlerdir. Ehring ve arkadaşlarına göre, kişide var olan duygu düzenleme gücüğü depresyon için yakınlıkta rol oynayabilir.

Duygu düzenleme güçlükleri ve yeme tutumları ilişkisini inceleyen çalışmalara da alanyazında rastlamak mümkündür (Örn., Racine ve Horvath, 2018; Yurtsever ve Sütçü, 2017). Örneğin, bireylerin duygu deneyimleme alanındaki esneksizliklerinin yeme bozukluğunu sürdüren faktörler arasında yer aldığı belirtilmektedir (Fairburn, Cooper ve Shafran, 2003). Yeme bozukluğu tanısı olan bireylerin ise işlevsel olmayan duygu düzenleme yöntemlerini kullandığı, ayrıca yeme tutumunun kendisini duygu düzenleme aracı olarak kullanabildikleri; yeme tutumlarının deneyimledikleri duygulardan etkilenebildiği veya riskli yeme tutumlarının duygu düzenleme becerisini etkileyebileceği belirtilmektedir (Aldao, Nolen-Hoeksema ve Schweizer, 2010; 2011; Racine ve Horvath 2018; Sinclair-McBride ve Cole, 2017; Stice, Nemeroff ve Shaw, 1996; Stice, 2002). Benzer şekilde, Koole (2009) yeme ve duygu düzenlemenin karşılıklı olarak birbirini etkileyebileceğine değinmiştir. Svaldi, Gripenstroh, Tuschen-Caffier ve Ehring (2012) ise, klinik örnekleme yeme bozukluklarında duygu düzenleme gücüğünü inceledikleri çalışmada, duygu düzenleme gücüğünün bir tanıya özgü olmaktan ziyade tanılar arası bir risk faktörü veya sürdürücü faktör olabileceğini öne sürmüşlerdir. Buna ek olarak, yeme patolojilerinin temel bileşenlerinden birinin olumsuz duygular olduğu, olumsuz duygulanımla yeme patolojisi arasında dinamik bir ilişki olduğu ifade edilmiştir (Goss ve Allan, 2009). Hatta riskli yemenin ardından da olumsuz duygulanımlar

görülebileceği (Houazene, Leclerc, O'Connor ve Aardema, 2021) ve riskli yeme tutumlarının duygu düzenlemede gücüğü artırabileceği belirtilse de, duygu düzenleme ve riskli yeme tutumları ilişkisi hala aydınlatılmayı beklemektedir (Sinclair-McBride ve Cole, 2017).

Son yıllarda, Koronavirüs (Covid-19) salgını nedeniyle beliren yetişkinlerin yeme tutumlarının olumsuz yönde etkilendiği belirtilmektedir. Bu süreçte beliren yetişkinlerin, başa çıkma için daha fazla ve daha dürtüsel yediği, diğer yandan genel iştahta belirgin derecede azalma bildirdikleri, yeme bozukluğu belirtilerinin tetiklendiğini veya ortaya çıktığını bildirdikleri belirtilmektedir (Simone ve ark., 2021). Salgın döneminde depresyon görülme yaygınlığının da küresel düzeyde yedi kat arttığı bulunmuştur (Bueno-Notivol ve ark., 2021).

Koronavirüs salgın döneminde yürütülen mevcut çalışmada, beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerde, riskli yeme tutumları ile depresif belirtiler ilişkisinde duygu düzenleme gücüğünün aracı rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Bu aracılık modelinde, cinsiyet ve beden kitle indeksinin etkisi istatistiksel olarak kontrol edilmiştir.

Yöntem

Katılımcılar

Arnett'in (2000) beliren yetişkinlik tanımı kapsamında katılımcıların 18-25 yaş aralığında olmaları çalışmanın işleme kriteridir. Dışlama kriteri ise hali hazırda psikolojik tedavi alıyor olmak veya psikiyatrik ilaç kullanıyor olmaktır. Araştırmaya katılan 448 katılımcının verisi üzerinden dışlama kriterlerinin uygulanması ve uç değer analizi hesaplamalarından sonra, katılımcı sayısı 371 olarak son halini almıştır. 18-25 yaş aralığındaki (Ort.= 20.93, SS= 2.10) katılımcıların 227'si (% 61.2) kadın, 144'ü (% 38.8) erkektir. Sosyodemografik özelliklerine göre katılımcıların 366'sı (% 98.7) evli, 5'i (% 1.3) bekar, 90'ı (% 24.2) lise ve daha düşük eğitim düzeyine sahip, 263'ü (% 70.9) üniversite mezunu, 18'i (% 4.9) yüksek lisans mezunudur. Son olarak beden kitle indeksi açısından katılımcıların 59'u (% 15.9) zayıf, 246'sı (% 66.3) normal, 54'ü (% 14.6) fazla kilolu ve 12'si (% 3.2) obez kategoridedir.

Veri Toplama Araçları

Sosyodemografik Bilgi Formu: Katılımcıların yaş, cinsiyet, boy, kilo, eğitim durumu, psikiyatrik tedavi ve ilaç kullanımının varlığı gibi bilgilerinin sorulduğu Sosyodemografik Bilgi Formu araştırmacılar tarafından düzenlenmiştir.

Beck Depresyon Envanteri (BDE): Depresyon belirtilerinin düzeyini ölçmek amacıyla Aaron T. Beck ve arkadaşları (1961) tarafından geliştirilen ölçektir (Aktaran Hisli, 1989). Ülkemizde Hisli (1989) tarafından Türkçeye uyarlanan Beck Depresyon Envanteri 21 maddeden oluşmakta olup, 4'lü likert tipi puanlamaya sahiptir. BDE'den alınabilecek toplam puan 0-63 arasında değişmektedir ve toplam puanın yüksekliği depresif belirtilerin şiddetindeki yükselmeyi göstermektedir (Hisli, 1989). Hisli (1989) geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını hem psikiyatri polikliniği hastalarıyla hem de üniversite öğrencileriyle gerçekleştirmiştir. Üniversite öğrencileriyle yürütülen çalışma sonuçlarına göre iki yarım test güvenilirliği katsayısı .74 olarak bulunmuştur. BDE'nin geçerliği için yararlanılan MMPI depresyon alt ölçeği ile arasındaki korelasyon .50 olarak bulunmuştur.

Mevcut çalışmada gerçekleştirilen güvenilirlik analizi sonucuna göre iç tutarlık kat sayısı .85 olarak bulunmuştur.

Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği (DDGÖ):

Duygu düzenlemede yaşanan güçlüklerin değerlendirilmesi amacıyla Gratz ve Roemer (2004) tarafından geliştirilmiştir. Orijinal adı "Difficulty in Emotion Regulation Scale (DERS)" olan ölçek Türkçe literatürde Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği (DDGÖ) veya Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği şeklinde de geçmektedir. DDGÖ 36 maddeli ve 5'li Likert tipi derecelendirmeli bir yapıya sahiptir. Ölçekten alınan puanların yükselmesi, duygu düzenleme konusunda yaşanan güçlüğün şiddetinin yükselmesine işaret etmektedir. 6 boyutlu yapıya sahip olan ölçeğin toplam puanı ile duygu düzenlemede yaşanan genel güçlük değerlendirilebilir (Gratz ve Roemer, 2004). Ölçeğin orijinali için Cronbach Alpha iç güvenilirlik katsayısı .93 olmakla beraber, alt ölçeklerin katsayıları .80 ile .89 arasında değişmektedir. Test-tekrar test korelasyon katsayısı ise .88 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Rugancı ve Gençöz (2010) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe formunun iç tutarlılık katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Alt boyutların iç tutarlılık kat sayıları ise .75 ile .90 arasında değişmektedir. Test- tekrar test katsayısı .83 olup, iki yarım test katsayısı .95'tir. Ölçeğin Türkçe geçerlik çalışmasında Kısa Semptom Envanteri (KSE) ile arasındaki korelasyon katsayısı .62 olarak bildirilmiştir (Rugancı, 2008).

Mevcut çalışmanın verileriyle yürütülen güvenilirlik analizi sonucuna göre tüm ölçeğin iç tutarlılık kat sayısı .94 olarak bulunmuştur.

Yeme Tutum Testi Kısa Formu (YTT-26): Bu form riskli yeme tutumlarının araştırılması amacıyla Garner ve Garfinkel (1979) tarafından geliştirilmiş olan Yeme Tutum Testi-40'ın, 26 soruluk kısa formudur (Garner, Olmstad, Bohr ve Garfinkel, 1982). Yeme Tutum Testi-26'nın A bölümünde demografik bilgileri içeren 7 adet soru, B bölümünde yeme alışkanlıklarıyla ilgili 26 adet soru ve C bölümünde ise yeme davranışlarıyla ilgili 5 adet soru yer almaktadır. Sadece B bölümü maddelerinin puanlandığı 6'lı likert tipi derecelendirmeye sahip olan ölçek, mevcut yeme patolojisinin değerlendirilmesini sağlamaktadır (Ergüney-Okumuş ve Sertel-Berk, 2019). Artan puanlar yeme tutumunun bozulduğu anlamına gelmektedir ve ölçeğin kesme puanı 20'dir. Ölçeğin orijinal çalışmasında anoreksiya nervoza tanıli örnekleme diyet yapma, bulimiya ve yeme meşguliyetiyle yemeyi kontrol etme olmak üzere 3 faktörlü bir yapı bildirilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı sağlıklı kontrol grubunda .83,

anoreksiya nervoza tanıli grupta ise .90 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin Türkçe uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması Ergüney-Okumuş ve Sertel-Berk (2019) tarafından üniversite öğrencisi örneklemeyle yapılmış olup, YTT-26'nın yeme meşguliyeti, kısıtlama ve sosyal baskı olarak adlandırılan üç faktörlü bir yapı ortaya koyduğu belirtilmiştir. Yeme Tutum Testi-26'nın geçerliği için yürütülen analizlerde Yeme Tutum Testi-40, Yeme Bozukluğu Değerlendirme Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteri faktörleri ile arasında pozitif yönde korelasyonlar bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılığı için toplam puan ve faktörlerinin katsayıları sırasıyla .84, .85, .76, ve .62 olarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirliği ise toplam puan ve faktörler için sırasıyla .78, .78, .69 ve .80 olarak bulunmuştur.

Mevcut çalışmanın veri setiyle yapılan güvenilirlik analiz sonucuna göre tüm ölçek için iç tutarlılık kat sayısı .77 olarak bulunmuştur.

İşlem

Araştırmanın yürütülmesine dair etik kurul onayı Işık Üniversitesi Etik Kurulu'ndan alınmıştır (Tarih: 25.01.2021, Sayı: 552). İzin alınmasını takiben veri toplama işlemi Ocak 2021'de başlamış, Şubat 2021'de sona erdirilmiştir. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmanın duyurusu çeşitli sosyal medya hesaplarında ve mail gruplarında paylaşılarak potansiyel katılımcılara ulaştırılmıştır. Bilgilendirilmiş onam formu ve ölçekler çevrimiçi ortamda katılımcılara sunulmuş, veriler internet üzerinde oluşturulan formlar aracılığıyla toplanmıştır.

Bulgular

İçleme kriterlerini karşılayan 390 katılımcı için analizler yapılmadan önce veri setindeki uç değerlerin belirlenmesi için değişkenlerin Z puanları hesaplanarak, puanları -3.29 ile +3.29 arasında bulunmayan katılımcıların veri setinden çıkarılmasıyla araştırmanın analizlerine 371 katılımcı ile devam edilmiştir. Ayrıca, normal dağılım varsayımını sağlamak için değişkenlerin çarpıklık (skewness) ve basıklık (curtosis) değerleri incelenmiş olup değerlerin -2 ile +2 arasında olduğu görülmüştür. Histogram grafiklerinin de incelenmesi ile değişkenlerin normal dağılım gösterdiği desteklenmiştir.

Araştırma değişkenlerinin betimleyici istatistikleri Tablo 1.'de, değişkenler arasındaki Pearson korelasyon katsayıları ise Tablo 2.'de sunulmuştur.

Tablo 1: Betimleyici İstatistikler

	\bar{X}	SS	Varyans	Ranj	Min	Max
BKİ	22.14	3.56	12.69	19.00	15.62	34.63
BDE	11.27	7.55	57.05	36.00	0.00	36.00
DDGÖ	89.17	24.47	599.10	123.00	39.00	162.00
YTT-26	13.89	8.93	79.9	46.00	.00	46.00

Not: BKİ= Beden Kitle İndeksi, BDE= Beck Depresyon Envanteri, DDGÖ= Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği, YTT-26= Yeme Tutum Testi Kısa Formu

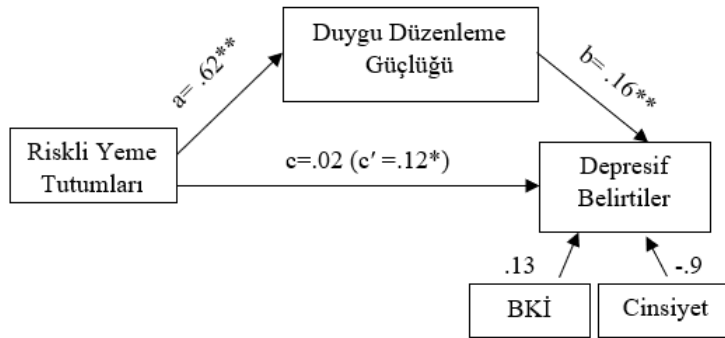
Tablo 2: Ölçek toplam puanları arasındaki korelasyon değerleri

Değişkenler	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
(1) Cinsiyet	-						
(2) BKİ	.31*	-					
(3) BDE	-.04	.04	-				
(4) Anne EKRÖ	.07	.05	.23*	-			
(5) Baba EKRÖ	.04	.04	.18*	.45*	-		
(6) DDGÖ	.01	-.01	.53*	.28*	.22*	-	
(7)YTT-26	-.20	.13*	.16*	.04	-.01	.21*	-

Not: BKİ= Beden Kitle İndeksi, BDE= Beck Depresyon Envanteri, EKRÖ = Ebeveyn Kabul Red Ölçeği, DDGÖ= Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği, YTT-26= Yeme Tutum Testi Kısa Formu *p < .01

Korelasyon analizleri sonucunda duygu düzenleme güçlüğü'nün hem depresif belirtiler hem de riskli yeme tutumları değişkenleri ile pozitif yönlü ilişkili olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde pozitif yönlü ilişkili olduğu görülen riskli yeme tutumları ve depresif belirtiler arasındaki ilişkide duygu düzenleme güçlüklerinin aracı rolünü incelemek amacıyla Hayes (2018) tarafından SPSS için geliştirilen PROCESS makro eklentisinin 4 numaralı modeli test edilmiştir. Cinsiyet ve BKİ değişkenlerinin

bağımlı değişken (depresif belirtiler) üzerindeki etkileri, ortak değişken (covariate) olarak modele eklenmeleri ile kontrol edilmiştir. Bulgular, Bootstrap yöntemiyle orijinal veriden elde edilen 5000 yeni örnekleme ve % 95 güven aralığında hesaplanarak değerlendirilmiştir. Bu yöntemde güven aralığı değerlerinin alt ve üst değerleri arasında '0' değerinin görülmemesi ile anlamlı etkinin varlığı sonucuna ulaşılmaktadır (MacKinnon, Lockwood ve Williams, 2004). Bulgular Tablo 3'te yer almaktadır.

Şekil 1. Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracılığında Riskli Yeme Tutumları ve Depresif Belirtiler İlişisinin Standardize Edilmemiş Regresyon Katsayıları

*p<.01,**p<.001

Riskli yeme tutumları ve depresif belirtiler ilişkisi için test edilen modelin anlamlı olduğu (Bkz. Tablo 3) ve riskli yeme tutumlarının duygu düzenleme güçlüğü aracılığıyla depresif belirtilerde % 29 varyans açıkladığı görülmüştür [F(3,367) = 40.91, p < .001]. Şekil 1.'de gösterildiği gibi riskli yeme tutumlarının duygu düzenleme güçlüklerini pozitif yönde, (a yolu; $\beta = .62$, SH = .15, t = 4.28, p < .001 CI [.34, .91]), duygu düzenleme güçlüklerinin de depresif belirtileri pozitif yönde yordadığı bulunmuştur (b yolu; $\beta = .16$, SH = .01, t = 11.7, p < .001 CI [.14, .19]). Sonuç

değişkeni üzerindeki etkisi kontrol edilmek üzere modelde ortak değişken olarak alınan cinsiyet ve BKİ etkisi anlamlı değildir. Bu modelde riskli yeme tutumlarının depresif belirtiler üzerinde doğrudan etkisi anlamlı bulunmazken (c' yolu; $\beta = .02$, SH = .04, t = .57, p = .57, CI [-.06, .10]), toplam etkisinin (c yolu; $\beta = .12$, SH = .05, t = 2.72, p = .007, CI [-.04, -.21]) ve duygu düzenleme güçlüğü aracılığındaki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3: Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracılık Modeli Analizine Yönelik Bootsrap Sonuçları

Dolaylı Etki	Standardize Edilmemiş Etkiler		%95 Güven Aralığı Değerleri	
	B	Standart Hata	Düşük (LLCI)	Yüksek (ULCI)
Duygu Düzenleme Güçlüğü	.10	.02	.06	.15

Tartışma

Bu çalışmada riskli yeme tutumları ve depresif belirtiler arasındaki ilişkide duygu düzenleme güçlüklerinin aracı rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Riskli yeme tutumları ve depresif belirtiler ilişkisi için test edilen modelde riskli yeme tutumlarının depresif belirtiler üzerindeki doğrudan etkisi anlamlı olmamakla birlikte, duygu düzenleme güçlüğü aracılığıyla gözlemlenen dolaylı etkinin anlamlı olduğu görülmüştür. Baron ve Kenny'nin geleneksel nedensel adımlar aracılık modelinde (1986), bağımsız ve bağımlı değişkenin ilişkili olması, aracı değişkenin modele eklendiği durumda ise bağımsız ve bağımlı değişken arasındaki ilişkinin zayıflaması gereklidir. Buna karşın, aracılık modeli güncel yaklaşımlarında, bağımsız değişkenin bağımlı değişkene etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı durumlarda da aracılık etkisi bulunabilir (Hayes, 2009). Bu durumda, bağımsız değişken bağımlı değişken ile doğrudan ilişkili olmasa dahi aracı değişkenin varlığında dolaylı olarak ilişki gösterebilir. Mevcut araştırma, Hayes'in öne sürdüğü modern aracılık modeli ve bu modelin istatistiksel olarak test edilmesi için geliştirdiği yöntem kullanılarak yürütülmüştür. Çalışmanın bulgularına göre, beliren yetişkinlerin riskli yeme tutumları depresif belirtilerde artışla doğrudan ilişkili değildir, ancak riskli yeme, duygu düzenleme güçlüğünü artırarak depresif belirtilerdeki artışı yordamaktadır. Bu hususta alanyazın incelendiğinde, araştırmalarda çoğunlukla riskli yeme davranışının (Örn., Mennin ve diğerleri, 2007; Mills, Newman, Cossar ve Murray, 2015) veya depresyonun (Gonçalvez ve ark., 2019) duygu düzenleme güçlüğünün bir sonucu olduğu modellere rastlanmıştır. Oysaki alanyazında duygu düzenlemenin de yeme tutumları ve depresyondan etkilenebileceğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Stice, Nemeroff ve Shaw'un (1996) yeme tutumlarının duygu düzenleme aracı veya girişimi olarak kullanılabilirliğini öne sürdüğü görülmüştür. Benzer şekilde, Deaver, Miltenberger, Smyth, Meidinger ve Crosby (2003), tıknırçasına yemenin uygulananın düzenlenmesinde bir işlevi olduğunu ve olumsuz duygulanım yaşandığında anlık rahatlama sağlayabileceğini belirtmişlerdir. Duygu düzenleme stratejilerinin ise, depresif duygu durumunun süresini ve şiddetini etkilediği (Joormann ve D'Avanzato, 2010) ve depresyon sona erse bile duygu düzenleme güçlüğünün devam edebileceği bildirilmektedir (Ehring ve ark., 2008). Bunlara ek olarak, riskli yeme tutumları ve depresyonun risk faktörlerini inceleyen çeşitli çalışmalarda duygu düzenleme güçlüğünün aracı rolü gösterilmiştir (Örn., Malik, Wells ve Wittkowski, 2015; Mills ve ark., 2015; Yurtsever ve Sütçü, 2017). Bununla birlikte alanyazında, riskli yeme tutumları ve depresif belirtiler ilişkisine duygu düzenleme güçlüğünün aracılık ettiği bir model konusuna çalışmaya saptanabildiği kadarıyla ulaşılamamıştır.

Yukarıda da belirtildiği üzere, duygu düzenleme güçlüğü depresyon ve riskli yeme tutumları ile ilişkili görülmeyle beraber, birçok modelde psikopatolojilerin duygu düzenleme güçlüğünün "sonucu" olduğu öne sürülmüştür (Aldao ve ark., 2010; Cole ve ark., 1994; Gross ve Munoz, 1995; Mennin ve ark., 2007). Riskli yeme tutumu da psikopatoloji (örn., yeme bozuklukları) ile ilişkili bir değişken olduğundan (Neumark-Sztainer ve ark., 2006; Shisslak, Crago ve Estes, 1995), duygu düzenleme güçlüğünü ve bir diğer psikopatoloji değişkeni olan depresyonu yordayan bir faktör olarak bir modelde yer alması tercih edilmemiş olabilir. Ancak alanyazın

tarandığında olumsuz duygu deneyimleyen bireylerin başa çıkma aracı olarak riskli yeme davranışı gösterdiği (Fairburn, Cooper ve Shafran, 2003; Stice, 2002), riskli yeme davranışlarının akabinde de olumsuz duygulanımda artış görüldüğü (Houazene ve ark., 2021) olumsuz duygulanımı düzenlemede güçlük çekmenin ise depresif duygu durumuna neden olduğu (Cole ve ark., 1994; Gross ve Munoz, 1995) "döngüsü" farklı çalışmalarla desteklenmiştir. Ayrıca, depresyon belirtileri, duygu düzenleme ve yeme tutumları gibi farklı psikolojik belirtilerin birbirini karşılıklı olarak etkilemesi veya tetiklemesi söz konusudur (Koole, 2009; Presnell ve ark., 2009; Sinclair-McBride ve Cole, 2017). Bu çerçevede, riskli yeme tutumlarının kişide zaten var olan duygu düzenleme güçlüğünü artırabileceği (Racine ve Horvath, 2018), bunun da depresif belirtileri artırabileceği düşünülebilir. Diğer bir deyişle, duygu düzenleme güçlüğü ve riskli yeme tutumu ilişkisi tek yönlü değil döngüsel olabilir ki, bu da depresif belirtileri tetikleyebilir. Alanyazında dile getirilen yeme patolojileri ve depresyon eş tanısı için mevcut araştırmanın bulgularının anlam ifade edebileceği düşünülmektedir.

Mevcut çalışma sınırlılıkları çerçevesinde değerlendirilmelidir. İlk olarak, araştırmanın örneklem yapısı ve katılımcı sayısından kaynaklı sınırlılıklardan söz edilebilir. Araştırmanın örneklem yapısı incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun kendisini orta gelir düzeyinde olarak algıladığı göze çarpmaktadır. Katılımcıların BKİ değerleri incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun DSÖ sınıflandırmasına göre normal kabul edilen BKİ değer aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcılar riskli yeme tutumlarına göre incelendiğinde ise büyük çoğunluğun riskli yeme tutumuna sahip olmadığı görülmüştür. Farklı demografik ve kişisel özellikler gösteren bireylerin araştırma örnekleminde dengeli biçimde temsil edilememiş olması bulguların genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Ayrıca, katılımcıların cinsiyet dağılımı da dengeli değildir ve cinsiyet farklılıkları yalnızca biyolojik cinsiyet bağlamında ele alınmıştır. İkinci olarak, yöntemsel sınırlılıklardan söz etmek mümkündür. Nicel araştırma yöntemi ile yürütülen bu çalışmada kullanılan ölçeklerin öz bildirime dayalı olması sınırlılık kabul edilebilir. Ergüney-Okumuş, Baykal, Devenci ve Karakose (2018) ülkemizde yeme bozuklukları hastalık deneyimin anlaşılması ve etkin tedavi yöntemlerinin geliştirilmesi için erkek vakaların da dahil edildiği geniş örneklemler ve karma desenli araştırmalar yürütülmesini önermektedir. Ayrıca, katılımcıların bilgi paylaşımında (boy, kilo bilgisi, yeme tutumu değerlendirmesi vb.) sosyal arzulanırlık da etkili bir durum olabilir. Son olarak, kesitsel deseni dolayısıyla bu çalışmanın bulguları kesin bir nedensel çıkarımda bulunmayı mümkün kılmamaktadır. İleride yürütülecek çalışmaların bu kısıtlılıklar dahilinde daha geniş örneklem grubu ile karma desenli ve boylamsal yürütülmesi önerilmektedir.

Tüm sınırlılıklarına karşın, Koronavirüs pandemi süreci ve karantina uygulamalarının, bireylerin depresif belirtiler düzeylerini, duygu düzenleme güçlüklerini ve yeme tutumlarını etkileyebileceği düşünüldüğünde, bu araştırmanın pandemi sürecindeki bireylerin bu konulardaki deneyimlerini ve bu değişkenlerin ilişkilenebileceğini ortaya koyması açısından önemli olabilir.

Araştırmanın bulguları çerçevesinde, beliren yetişkinlerde riskli yeme tutumlarının, duygu düzenleme güçlüklerini artırarak depresif belirtileri de artırdığı gösterilmiştir. Buna göre, riskli yeme tutumları gösteren beliren yetişkinlik çağındaki gençlerde, duygu düzenleme güçlüğüne yönelik müdahalelere öncelik verilmesi depresif belirtileri önleme ve azaltma açısından etkili olabilir.

Beyannameleler

Etik Onay ve Katılma İzni

Araştırmanın insan katılımcılarla yürütülmesi için etik kurul izni Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı Etik Kurul Alt Komisyonu'ndan alınmıştır. Katılımcılara, araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğuna ilişkin Bilgilendirilmiş Onam Formu sunulmuştur.

Yayın İzni

Uygulanamaz.

Veri ve Materyallerin Mevcudiyeti

Mevcut çalışma sırasında kullanılan ve/veya analiz edilen veri kümeleri, makul talep üzerine ilgili yazardan temin edilebilir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Finansman

Uygulanamaz.

Yazar Katkıları

PC araştırma ana fikrinin önerilmesi, verilerinin toplanması, analiz edilmesi ve makale yazımını gerçekleştirmiştir. MA araştırma tasarımının oluşturulması, verilerin analizi ve makale içeriğinin revize edilmesinde katkı sağlamıştır. Tüm yazarlar makalenin son halini okumuş ve onaylamıştır.

Kaynaklar

- Aker, S., Şahin, M. K. ve Oğuz, G. (2019). Sexual myth beliefs Aldao, A., Nolen-Hoeksema, S. ve Schweizer, S. (2010). Emotion-regulation strategies across psychopathology: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 30(2), 217-237.
- Arnett J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 19(55), 469-480.
- Arnett, J. J. (2002). The psychology of globalization. *American Psychologist*, 57(10), 774.
- Arnett, J. J., Žukauskienė, R. ve Sugimura, K. (2014). The new life stage of emerging adulthood at ages 18–29 years: Implications for mental health. *The Lancet Psychiatry*, 1(7), 569-576.
- Asberg, K. K. ve Wagaman, A. (2010). Emotion regulation abilities and perceived stress as predictors of negative body image and problematic eating behaviors in emerging adults. *American Journal of Psychological Research*, 6(1), 193-2017.
- Baron, M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Berking, M., Wirtz, C. M., Svaldi, J. ve Hofmann, S. G. (2014). Emotion regulation predicts symptoms of depression over five years. *Behaviour Research and Therapy*, 57, 13-20.
- Bueno-Notivol J, Gracia-García P, Olaya B, Lasheras I, López-Antón, R. ve Santabárbara J. (2021). Prevalence of depression during the COVID-19 outbreak: A meta-analysis of community-based studies. *International Journal of Clinical Health Psychology*, 21(1):100196.
- Cole, P. M., Michel, M. K. ve Teti, L. O. D. (1994). The development of emotion regulation and dysregulation: A clinical perspective. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59(2-3), 73-102.
- Cooper, M. J. (2006). Beliefs and their relationship to eating attitudes and depressive symptoms in men. *Eating Behaviors*, 7(4), 423-426.
- Cooley, E. ve Toray, T. (2001). Body image and personality predictors of eating disorder symptoms during the college years. *International Journal of Eating Disorders*, 30(1), 28-36.
- Deaver, C. M., Miltenberger, R. G., Smyth, J., Meidinger, A. M. Y. ve Crosby, R. (2003). An evaluation of affect and binge eating. *Behavior Modification*, 27(4), 578-599.
- Ehring, T., Fischer, S., Schnulle, J., Böstlering, A. ve Tuschen-Caffier, B. (2008). Characteristics of emotion regulation in recovered depressed versus never depressed individuals. *Personality and Individual Differences*, 44(7), 1574-1584.
- Ergüney Okumuş, F. E., Başer Baykal, N., Deveci, E. ve Karakose, S. (2018). Yeme Bozukluğu Vakalarında Hastalık Yaşantısı ve Grup Süreci: Nitel Bir Çalışma. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 2(4), 307-318.
- Ergüney-Okumuş, F. E. ve Serter-Berk, H. Ö. (2020). Yeme Tutum Testi Kısa Formunun (YTT-26) Üniversite örnekleminde Türkçeye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Psikoloji Çalışmaları*, 40(1), 57-78.
- Fairburn, C. G., Cooper, Z. ve Shafran, R. (2003). Cognitive behaviour therapy for eating disorders: A "transdiagnostic" theory and treatment. *Behaviour research and therapy*, 41(5), 509-528.
- Garner, D. M., Olmsted, M. P., Bohr, Y. ve Garfinkel, P. E. (1982). The Eating Attitudes Test: Psychometric features and clinical correlates. *Psychological Medicine*, 12(4), 871-878.
- Gonçalves, S. F., Chaplin, T. M., Turpyn, C. C., Niehaus, C. E., Curby, T. W., Sinha, R. ve Ansell, E. B. (2019). Difficulties in emotion regulation predict depressive symptom trajectory from early to middle adolescence. *Child Psychiatry and Human Development*, 50(4), 618-630.
- Gonidakis, F., Lemonoudi, M., Charila, D. ve Varsou, E. (2018). A study on the interplay between emerging adulthood and eating disorder symptomatology in young adults. *Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity*, 23(6), 797-805.
- Goss, K. ve Allan, S. (2009). Shame, pride and eating disorders. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 16(4), 303-316.
- Gratz, K. L. ve Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotion regulation scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26(1), 415-4.
- Gross, J. J. ve Muñoz, R. F. (1995). Emotion regulation and mental health. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 2(2), 151-164.
- Hankin, B. L., Abramson, L. Y., Moffitt, T. E., Silva, P. A., McGee, R. ve Angell, K. E. (1998). Development of depression from preadolescence to young adulthood: emerging gender differences in a 10-year longitudinal study. *Journal of Abnormal Psychology*, 107(1), 128.

- Hayes, A. F. (2009). Beyond Baron and Kenny: Statistical mediation analysis in the new millennium. *Communication Monographs*, 76, 408–420.
- Hayes, A. F. (2018). Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach (2. Baskı). New York: The Guilford Press.
- Hisli, N. (1989). Beck Depresyon Envanterinin üniversite öğrencileri için geçerliği, güvenilirliği. *Psikoloji dergisi*, 7(23), 3-13.
- Houazene, S., Leclerc, J. B., O'Connor, K. ve Aardema, F. (2021). "Shame on you": The impact of shame in body-focused repetitive behaviors and binge eating. *Behaviour Research and Therapy*, 138, 103804.
- Joormann, J. ve D'Avanzato, C. (2010). Emotion regulation in depression: Examining the role of cognitive processes: Cognition & Emotion Lecture at the 2009 ISRE Meeting. *Cognition and Emotion*, 24(6), 913-939.
- Karakose, S. ve Durak, M. (2021). Yeme Bozukluğu Semptomatolojisini Yordamada Olumsuz Temel İnançların ve Baş Etme Stratejilerinin Rolü: Risk Grubu Örnekleme. *Güncel Psikoloji Araştırmaları II içinde (s.:37-54)*. Akademisyen Kitabevi (Ed. Sanberk, İ.), İstanbul, Türkiye.
- Koole, S. L. (2009). The psychology of emotion regulation: An integrative review. *Cognition and Emotion*, 23(1), 4-41.
- Kuehner, C. (2017). Why is depression more common among women than among men?. *The Lancet Psychiatry*, 4(2), 146-158.
- Kuwabara, S. A., Van Voorhees, B. W., Gollan, J. K. ve Alexander, G. C. (2007). A qualitative exploration of depression in emerging adulthood: disorder, development, and social context. *General hospital psychiatry*, 29(4), 317-324.
- Lask, B., & Bryant-Waugh, R. (1999). Prepubertal eating disorders. In N. Piran, M. Levine. ve C. Steiner Adair (Eds.) *Preventing eating disorders*. Philadelphia: Taylor and Francis.
- MacKinnon, D. P., Lockwood, C. M. ve Williams, J. (2004). Confidence limits for the indirect effect: Distribution of the product and resampling methods. *Multivariate Behavioral Research*, 39(1), 99–128.
- Malik, S., Wells, A. ve Wittkowski, A. (2015). Emotion regulation as a mediator in the relationship between attachment and depressive symptomatology: A systematic review. *Journal of Affective Disorders*, 172, 428-444.
- Marta-Simões, J. ve Ferreira, C. (2020). Self-to-others and self-to-self relationships: paths to understanding the valence of body image and eating attitudes in emerging adult women. *Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity*, 25(2), 399-406.
- Mennin, D. S., Holaway, R. M., Fresco, D. M., Moore, M. T. ve Heimberg, R. G. (2007). Delineating components of emotion and its dysregulation in anxiety and mood psychopathology. *Behavior Therapy*, 38(3), 284-302.
- Mills, P., Newman, E. F., Cossar, J. ve Murray, G. (2015). Emotional maltreatment and disordered eating in adolescents: Testing the mediating role of emotion regulation. *Child Abuse & Neglect*, 39, 156-166.
- Nelson, L. J. ve Barry, C. M. (2005). Distinguishing features of emerging adulthood: The role of self-classification as an adult. *Journal of Adolescent Research* 20(2), 242-262.
- Potterton, R., Richards, K., Allen, K. ve Schmidt, U. (2020). Eating disorders during emerging adulthood: A systematic scoping review. *Frontiers in Psychology*, 10, 3062.
- Presnell, K., Stice, E., Seidel, A. ve Madeley, M. C. (2009). Depression and eating pathology: Prospective reciprocal relations in adolescents. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 16(4), 357-365.
- Racine, S. E., & Horvath, S. A. (2018). Emotion dysregulation across the spectrum of pathological eating: Comparisons among women with binge eating, overeating, and loss of control eating. *Eating Disorders*, 26(1), 13-25.
- Rawana, J. S., McPhie, M. L. ve Hassibi, B. (2016). Eating-and weight-related factors associated with depressive symptoms in emerging adulthood. *Eating behaviors*, 22, 101-108.
- Rugancı, R. N. ve Gençöz, T. (2010). Psychometric properties of a Turkish version of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Journal of Clinical Psychology*, 66(4), 442-455.
- Santos, M., Richards, C. S. ve Bleckley, M. K. (2007). Comorbidity between depression and disordered eating in adolescents. *Eating Behaviors*, 8(4), 440-449.
- Schulenberg, J. E. ve Zarrett, N. R. (2006). Mental Health During Emerging Adulthood: Continuity and Discontinuity in Courses, Causes, and Functions. In J. J. Arnett & J. L. Tanner (Eds.), *Emerging adults in America: Coming of age in the 21st century* (pp. 135–172). American Psychological Association.
- Simone, M., Emery, R. L., Hazzard, V. M., Eisenberg, M. E., Larson, N. ve Neumark Sztainer, D. (2021). Disordered eating in a population-based sample of young adults during the COVID 19 outbreak. *International Journal of Eating Disorders*.
- Sinclair-McBride, K. ve Cole, D. A. (2017). Prospective relations between overeating, loss of control eating, binge eating, and depressive symptoms in a school-based sample of adolescents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 45(4), 693-703.
- Stice, E. (2002). Risk and maintenance factors for eating pathology: a meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 128(5), 825.
- Svaldi, J., Griepenstroh, J., Tuschen-Caffier, B. ve Ehring, T. (2012). Emotion regulation deficits in eating disorders: a marker of eating pathology or general psychopathology?. *Psychiatry Research*, 197(1-2), 103-111.
- Tayfur, S. N. ve Evrensel, A. (2020). Investigation of the relationships between eating attitudes, body image and depression among Turkish university students. *Rivista di Psichiatria*, 55(2), 90-97.
- Yurtsever, S. S. ve Sütçü, S. T. (2017). Algılanan Ebeveynlik Biçimleri ile Bozulmuş Yeme Tutumu Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şemaların ve Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracı Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 32(80), 20–37.

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

The Mediating Role of Self-Consciousness in the Relationship Between Authenticity and Subjective Well-Being in Young Adults

Genç Yetişkinlerde Özgünlük ve Öznel İyi Oluş Arasındaki ilişkide Öz-Bilincin Aracı rolü

Nuran Odabaşı¹, Ferzan Curun²

Abstract:

The purpose of this study is to examine the mediating role of self-consciousness (sub-factors of self-reflectiveness, internal state awareness, style consciousness, appearance consciousness and social anxiety) in the relationship between authenticity and subjective well-being. 305 young adults (182 female and 123 male) between the ages of 20-40 participated in the study. Participants were reached via Google Forms. Demographic Information Form, Authenticity Scale, Subjective Well-Being Scale and Self-Consciousness Scale were used in this study to collect data. In the analysis of the data, Pearson Moments Multiplication Correlation Analysis was performed to examine the relationships between variables. Then, mediation analysis was performed using PROCESS Macro to test the main purpose of the study. Consistent with the expectations, significant relationships were found between the variables of the study. When the results were examined, it was concluded that internal self-awareness, style consciousness, appearance awareness and social anxiety partially mediated the relationship between the individual's authenticity level and subjective well-being. The results are discussed on the basis of the literature.

Keywords: Authenticity, subjective well-being, self-consciousness.

¹Proficient Psychologist, Cevdet Şamikoğlu Ortaokulu, İstanbul-Turkey, nrnkzu@gmail.com, Orcid Id: 0000-0001-5395-3006
²Assoc. Prof., Maltepe University, Department of Psychology, Faculty of Humanities and Social Sciences, İstanbul-Turkey, ferzancurun@maltepe.edu.tr, Orcid Id: 0000-0002-9221-2822.

Address of Correspondence/Yazışma Adresi: Maltepe University, Department of Psychology, Faculty of Humanities and Social Sciences, İstanbul - Turkey, E-mail: ferzancurun@maltepe.edu.tr

Date of Received/Geliş Tarihi: 24.11.2021, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 16.10.2022, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 27.10.2022, **Date of Online Publication/Çevrimiçi Yayın Tarihi:** 06.12.2022

Citing/Referans Gösterimi: Odabaşı, N. & Curun, F. (2022). The Mediating Role of Self-Consciousness in the Relationship Between Authenticity and Subjective Well-Being in Young Adults, *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 4(4): 340-351

© 2022 The Author(s). Published by Cyprus Mental Health Institute / Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology (www.ktppdergisi.com). This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 license which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Öz:

Bu araştırmanın amacı, otantiklik ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide öz-bilincin (alt faktörleri kendini düşünme, içsel öz-farkındalık, stil bilinçliliği, görünüm bilinçliliği ve sosyal anksiyete) aracı rolünü incelemektir. Araştırmaya 20-40 yaş aralığında 305 genç yetişkin (182 kadın ve 123 erkek) katılmıştır. Katılımcılara Google Forms aracılığı ile ulaşılmıştır. Verileri toplamak amacıyla bu çalışmada Demografik Bilgi Formu, Otantiklik Ölçeği, Öznel İyi Oluş Ölçeği ve Öz-bilinç Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizi aşamasında ise öncelikle değişkenler arası ilişkileri incelemek amacıyla Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Analizi yapılmıştır. Ardından çalışmanın temel amacını test etmek için PROCESS Macro kullanılarak aracılık analizleri yapılmıştır. Beklentilerle tutarlı olarak çalışmanın değişkenleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Sonuçlar incelendiğinde bireyin otantiklik düzeyi ile öznel iyi oluş düzeyi arasındaki ilişkide içsel öz-farkındalık, stil bilinçliliği, görünüm bilinçliliği ve sosyal anksiyetenin kısmi aracılık ettiği sonucuna varılmıştır. Sonuçlar alan yazın temelinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özgünlük, öznel iyi oluş, öz-bilinç

Giriş

Özgün kişilik ve öznel iyi oluş arasındaki olumlu ilişkiyi ortaya koyan geniş bir literatür mevcuttur (örn., Bettencourt ve Sheldon, 2001; Kernis ve Goldman, 2005; Lopez ve Rice, 2006; Wood, Linley, Maltby, Baliousis ve Joseph, 2008). Özgün kişiliğin ne olduğu konusunda farklı tanımlar olsa da, bu tanımlarda ortak olan kişinin kendini bilmesi ve kendine karşı dürüst ve sadık olmasının vurgulanmasıdır (Harter, 2002; Wood ve ark., 2008). Bu nedenle, kişinin farklı alanlardaki benlik bilgisine ve farkındalığına işaret eden öz bilinç kavramı özgünlüğün anlaşılmasında önemli bir değişken olarak düşünülebilir (Scheier ve Carver, 1985). Ayrıca, öz bilinç kavramının iyi oluş ile ilişkisini ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (Newman ve Nezlak, 2019).

Bu çalışmada, özgün kişilik, öz-bilinç ve öznel iyi oluş arasındaki direk ve dolaylı ilişkiler ele alınmaktadır. Spesifik olarak, özel öz bilincin özgün kişilik ve öznel iyi oluş arasındaki söz konusu ilişkiye aracılık etmesi beklenmektedir. Bu alandaki önceki çalışmaların çoğunluğu bireyci batı kültürlerinde yapılmıştır. Orta düzeyde toplulukçu özelliklere sahip olan kültürümüzde söz konusu değişkenlerin çalışılmasının kültürümüzün daha iyi anlaşılmasında katkı sağlayıcı olacağı düşünülmektedir (Hofstede, 1984). Aktarılan amaçlar doğrultusunda bu bölümde öncelikle, araştırmanın değişkenleri tanımlanmakta, ardından aralarındaki ilişkiler aktararak araştırmanın amacı ve hipotezler verilmektedir.

Özgünlük

Özgünlük(otantisite) kavramının psikolojide çalışılması görece olarak yenidir. Ancak kavramın tarihçesi Antik Yunan felsefesine kadar gitmektedir. Kavram, psikolojide öncelikle psikanalitik akım tarafından ele alınmış (Fromm, 1965; Horney, 1950; Winnicott, 1965), ardından varoluşçu (May, 1981; Yalom, 1980) ve insancıl yaklaşım (Maslow, 1968; Rogers, 1959, 1961) tarafından incelenmiştir. Son yıllarda ise özellikle pozitif psikoloji (Deci ve Ryan, 2000; Peterson ve Seligman, 2004; Ryan, LaGuardia ve Rawsthorne, 2005) alanında ele alınmaktadır. Kavrama ilişkin ampirik çalışmalarda iki temel modelin temel alındığı görülmektedir. Bunlar, Kernis ve Goldman'ın (2006) "Çok Ögeli Özgünlük Modeli" ve Wood ve arkadaşlarının (2008) "Birey Merkezli Özgünlük Modeli" dir. Kernis ve Goldman' a (2006) göre özgünlük bireyin

gerçek benliğini engel tanımadan yansıtabilmesidir. Çok Ögeli Özgünlük Modeli'ne göre özgünlük; farkındalık, tarafsız işleme, davranış ve ilişkisel yönelim bileşenlerinden oluşur ve bireyin bu bileşenlerin bazılarında özgün olması diğerlerinde olmaması mümkündür. Bu çalışmada temel alınan model de Wood ve arkadaşlarının (2008) Birey Merkezli Özgünlük Modeli'dir. Bu modele göre özgünlük; kendine yabancılaşma, dış etkiyi kabul ve otantik yaşam bileşenlerinden oluşur. Kendine yabancılaşma bireyin hâlihazırdaki deneyimi ile gerçek benliği arasındaki uzaklığa ilişkindir. Bu uzaklık fazlaştıkça kendine yabancılaşma artar. Otantik yaşam bireyin sahip olduğu fizyolojik durumların, duyguların, inançların ve bilişlerin, değerlerin farkında olması ve bunlarla tutarlı bir şekilde davranmasını içerir. Dış etkiyi kabul ise bireyin diğer insanların kendi üzerindeki etkisini ne ölçüde kabul ettiğini ve ne ölçüde başkalarının beklentilerine uyması gerektiğine dair taşıdığı inancı içerir. Bu bileşenler temelinde kendine yabancılaşması düşük düzeyde olan, otantik yaşamı yüksek olan ve dış etkiyi düşük düzeyde kabul eden bireyler daha özgün olacaklardır (Wood ve ark., 2008).

Özbilinç

Fenigstein' e (1979) göre öz-bilinç; bireyin başkaları tarafından gözlemlenebilen ve değerlendirilebilen bir sosyal nesne olarak kendinin farkında olmaya yatkın olması olarak ifade edilmektedir. Fenigstein, Scheier ve Buss (1975), bireyin bu sosyal nesne olarak farkındalığının sürekli yönüyle ilgilenmişler; bazı bireylerin sürekli olarak çevresine odaklandığından yola çıkarak öz-bilinç teorisini geliştirmişlerdir. Bu teori öncelikle Duval ve Wicklund (1972)' un Nesnel Öz-Farkındalık Teorisi'nden yola çıkarak geliştirilmiş olup zamanla birçok düzeltme ile son halini almıştır (Fenigstein, ve ark., 1975; Scheier ve Carver, 1977; Burnkrant ve Page, 1984; Mittal ve Balasubramanian, 1987). Güncel haliyle öz-bilinç özel öz-bilinç, genel öz-bilinç ve sosyal anksiyete alt boyutlarıyla incelenmektedir.

Özel öz-bilinç, benliğin daha gizli yönlerini, kişisel alanı ve bireyin özlemleri, duyguları, değer ve inançları gibi diğer kişilerin kolayca bilgi sahibi olmadığı yönleri üzerine düşünme eğilimini ifade eder (Scheier ve Carver,

1985). Bireyin benliğine yönelik bu dikkatindeki eğilimin onun için hem olumlu hem de olumsuz yönleri olabileceği yorumuyla özel öz-bilinç kendini düşünme (self-reflectiveness) ve içsel öz-farkındalık (internal state awareness), şeklinde iki alt başlıkta incelenmektedir. Kendini düşünme, bireyin geçmiş deneyimleri ve davranışları hakkında düşünmesi, hayal kurması, bunlar üzerinden kendini değerlendirmesidir. İçsel öz - farkındalık ise bireyin sevinç, üzüntü gibi duyu durumlarıyla ilgili nesnel ve pozitif farkındalığının olmasıdır (Anderson, Bohon ve Berrigan, 1996; Burnkrant ve Page, 1984; Chang, 1998; Creed ve Funder, 1998; Mittal ve Balasubramanian, 1987; Piliavin ve Charng, 1988; akt. Akın, Abacı ve Öveç, 2007). İki değişken arasındaki ince çizgiyi belirtmek için kendini düşünmenin psikolojik sorunlarla (Watson, Hickman, Morris, Stutz ve Whiting, 1994; Watson, Morris, Ramsey, Hickman ve Waddell, 1996), içsel öz-farkındalığın ise olumlu psikolojik özelliklerle (Creed ve Funder, 1998; Watson ve Biderman, 1993; Watson, Milliron ve Morris, 1995) ilişkili olduğu ifade edilebilir.

Öz-bilincin bir diğer alt boyutu olan genel öz-bilinç ise bireyin, diğer insanların gözünde oluşan benliği hakkında düşünme eğilimi olarak ifade edilmektedir (Scheier ve Carver, 1985). Bu duruma bireyin çevrenin de gözlemleyebildiği tutum ve davranışları, fiziksel özellikleri veya tarzı gösterilebilir (Scheier ve Carver, 1985; Nasby, 1989). Genel öz-bilinç de bireyin dikkatinin yönüne bağlı olarak hem olumlu hem olumsuz özellikler taşıyabileceğinden stil bilinçliliği ve görünüm bilinçliliği olarak iki alt boyutta incelenmektedir (Mittal ve Balasubramanian, 1987). Stil bilinçliliği, bireyin çevresine karşı nasıl bir imaj ortaya koyduğu ile ilgili farkındalığını içerirken; görünüm bilinçliliği, bireyin dış görünüşüne ilişkin farkındalığını ifade eder. Görünüm bilinçliliğinde kendine yönelik nesnel bir değerlendirme vardır ve birey bu değerlendirme sonucunu olumlu açılardan kendine kullanır (Nystedt ve Ljungberg, 2002). Stil bilinçliliğinde ise sosyal arzu edilebilirlik hissi öne çıkmaktadır (Watson ve diğerleri, 1995).

Öz-bilincin son boyutu olan sosyal anksiyete ise, bireyin diğer insanların da bulunduğu bir ortamda nasıl değerlendirileceğine ilişkin yaşadığı aşırı kaygı ve endişeyi temsil eder (Fenigstein ve ark., 1975; Nystedt ve Ljungberg, 2002).

Öznel İyi Oluş

Öznel iyi oluş mutluluk kelimesinin psikoloji bilimindeki kavramsallaştırılmış ifadesi olmakla birlikte, ilk olarak 20.yy' ın ikinci yarısında ortaya çıkmış; ancak "mutluluk nedir?" sorusu veya iyi bir yaşam arayışı Antik Yunandan günümüze kadar insanlık tarihinin ilgilendiği ve en çok cevap aradığı sorulardan biri olmuştur.

Öznel iyi oluş hakkında birçok tanımlayıcı ifade kullanılmıştır ancak en bilineni olarak bireylerin olumlu-olumsuz duygulanımları ve yaşam doyumları hakkındaki genel değerlendirmeleri olarak tanımlanmıştır (Diener, 1984). Yani bireyin yaşamına ilişkin bilişsel değerlendirmesi olumluysa ve deneyimlediği olumlu duygulanım olumsuzdan fazlaysa bireyin öznel iyi oluşu yüksek demektir. Öznel iyi oluş adındaki öznel vurgusu da bireyin bu bileşenler üzerindeki öznel değerlendirmeleri içermesinden gelmektedir. Diener (2000), öznel iyi oluşun üç önemli özelliğinden bahseder. Bunlar bireyin değerlendirmelerinin öznel olması yani kendine ait fikirlerden oluşması; değerlendirmelerin

olumlu yönde olması ve bireyin tüm yaşamını kapsayan değerlendirmeler olmasıdır. Diener, Larsen, Levine ve Emmons' a (1985) göre öznel iyi oluşta olumlu deneyimler sıklığı duygusal yoğunluğundan daha etkilidir. Yapılan başka çalışmalarda bireyin öznel iyi oluş düzeyinde zaman içerisinde büyük bir değişim olmadığı öznel iyi oluş düzeyinin kararlılık gösterdiği söylenmiştir (Diener, Lucas ve Scollon, 2006).

Özgünlük, Öz bilinç ve Öznel İyi Oluş

Psikoloji literatüründe özgünlüğün iyi oluş ile ilişkisindeki merkezi rolü hem psikodinamik, humanist var oluşçu teorisyenler tarafından ele alınmış hem de geniş sayıda ampirik çalışma ile ortaya konmuştur (Bettencourt ve Sheldon, 2001; Boyraz, Waitis ve Felix, 2014; Kernis ve Goldman, 2005; Lopez ve Rice, 2006; Wood ve ark., 2008). Bu nedenle söz konusu güçlü ilişkinin anlaşılması, bireylerin iyi oluşlarının artırılmasında önem taşımaktadır. Birçok araştırmacı özgünlüğün olumlu ruh sağlığı değişkenleri ile olumlu ilişki gösterdiğini ve olumsuz ruh sağlığı değişkenlerine karşı tampon görevi yapabildiğini ortaya koymaktadır. Spesifik olarak, özgünlüğün ruh sağlığı alanında özellikle yaşam memnuniyetini artırıp stresi azalttığını (Boyraz ve ark., 2014); öznel canlılıkla pozitif yönde ilişkili (Akın ve Akın, 2014) olduğu ve iyi oluşla birlikte depresyonu azaltan veya koruyucu etkisini gösteren (Koşucu, 2016) bir özelliği olduğu araştırmacılarca bulunmuştur. Özgün bireylerin daha az stres ve depresyon belirtisi gösterdiği sonucu çıkan başka araştırmalar da mevcuttur (Impett, Sorsoli, Schooler, Henson ve Tolman, 2008; Wenzel ve Lucas-Thompson, 2012; Wood ve ark., 2008).

Görülüyor ki, özgünlük hem iyi oluşun temelini oluşturmakta hem de mental sağlığı etkileyebilecek faktörlere karşı tampon görevi göstermektedir. Özgünlüğün söz konusu faktörlerle ilişkisini açıklarken kendini bilme, tanıma kavramına araştırmacılar tarafından sıklıkla değinilmiş olmasına rağmen (Kernis ve Goldman, 2006; Wood ve ark., 2008), söz konusu ilişkide kavramı öz bilinç olarak ele alan ve iyi oluşu olumlu ve olumsuz etkileyebilecek boyutlarına değinen bir çalışmaya araştırmacıların bilgisi dahilinde rastlanmamıştır. Ancak çeşitli araştırmacılar benzer kavramlarla iyi oluş arasındaki ilişkiyi ortaya koymuşlardır. Örneğin Harrington, Loffredo ve Perz (2014), öz bilincin iç götü alt boyutunun bilinçli farkındalık ile beraber psikolojik iyi oluşu yordadığını ortaya koymuştur. Newman ve Nezlek (2019) de öz-bilincin kendi hakkında düşünme ve ruminasyon boyutları ve iyilik hali arasındaki ilişkiyi incelemiş ve ruminasyonun kavramla olumsuz, kendi hakkında düşünmenin ise olumlu ilişki gösterdiğini ortaya koymuştur.

Yukarıda örneklendirilen çalışmalardan yola çıkarak, bu çalışmada öz bilincin farklı boyutlarının özgünlük ve iyi oluş arasında iyi bilinen güçlü ilişkinin açıklanmasında önemli olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada öz-bilincin, olumlu veya olumsuz etkisinden yola çıkarak; özgünlüğün öz-bilincin (ilgili alt ölçekleriyle) etkisinin artarak öznel iyi oluş düzeyini arttıracığı veya özgünlüğün öz-bilincin (ilgili alt ölçekleriyle) etkisinin azalarak öznel iyi oluş düzeyini düşüreceği düşünülmektedir. Bu görüşlerin ışığında araştırmamızın hipotezleri aşağıdadır:

Hipotez 1: Özgünlük düzeyi ile öz-bilincin alt boyutları olan içsel öz-farkındalık ve görünüm bilinçliliği ile pozitif;

kendini düşünme, stil bilinçliliği ve sosyal anksiyete ile negatif yönde ilişki vardır.

Hipotez 2: Öznel iyi oluş ile öz-bilincin alt boyutları olan içsel öz-farkındalık ve görünüm bilinçliliği ile pozitif; kendini düşünme, stil bilinçliliği ve sosyal anksiyete ile negatif yönde ilişki vardır.

Hipotez 3: Özgünlük düzeyi ile öznel iyi oluş düzeyi arasındaki ilişkiye öz-bilincin alt boyutları (kendini düşünme, içsel öz-farkındalık, görünüm bilinçliliği, stil bilinçliliği ve sosyal anksiyete) aracılık edecektir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma nicel araştırma deseninde ilişkisel tarama modelinde hazırlanmıştır. Katılımcılara uygulanan anketler sonucunda elde edilen veriler kullanılarak sonuçlar değerlendirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 20-40 yaş arasındaki genç yetişkinler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 2020 Mart - Mayıs ayları arasında Türkiye'nin farklı şehirlerinde ikamet eden 20-40 yaş arası 305 genç yetişkin oluşturmaktadır. Veriler, ölçeklerin elektronik ortamda düzenlenen Google Formlar aracılığıyla katılımcılarla paylaşılmasıyla toplanmıştır. 305 katılımcının 182'si (%59.7) kadın, 123'ü (%40.3) erkek; 20-26 yaş aralığında 86 (%28.2); 27-33 yaş aralığında 166 (54.4) ve 34-40 yaş aralığında 53 (%17.4) kişi bulunmaktadır. Çalışmanın etik izinleri Maltepe Üniversitesi Etik Kurulu tarafından 20.01.2020 tarihinde onaylanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından hazırlanan bu formda katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin sorular yer almaktadır. Katılımcılara yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, medeni hali, gelir durumu, anne-babaları ile ilgili sorular, hayatlarını sürdürdükleri yer ve kendilerini tanımlama düzeyleri (geleneksel-özürlükçü) sorulmuştur.

Özgünlük Ölçeği: Bu ölçeğin orijinali Wood ve diğerleri (2008) tarafından geliştirilmiştir. 12 maddelik bu ölçek; Kendine Yabancılaşma, Dış Etkiyi Kabul ve Otantik Yaşam olmak üzere üç alt faktöre sahiptir. Ölçekte var olan maddelerin derecelendirilmesi 1'den (Beni hiç tanımlamıyor) 7'ye (Beni tamamen tanımlıyor) şeklinde 7'li likert tipte hazırlanmıştır. Aynı zamanda Türkçeleştirilmesini ise İlhan ve Özdemir (2013) tarafından yapılmış; orijinal ölçeğin Türkçeleştirilmesi için orijinal form ile olan korelasyon durumları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda Türkçe formun, ölçeğin orijinal formu ile aynı yapıya sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Hazırlanan bu ölçeğin uyarlama çalışmasında analiz edilen Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları her alt ölçek için (kendine yabancılaşma için .79, dış etkiyi kabul için .67 ve otantik yaşam için .62) güvenilir olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada ise ilgili Cronbach Alpha katsayıları sırasıyla .81, .79 ve .50 olarak hesaplanmıştır. Ölçek toplam puan üzerinden değerlendirilmiş; kendine yabancılaşma ve dış etkiyi kabul alt faktörleri ters çevrilmiş ve otantik yaşam ile birleştirilmiştir. Bu araştırmanın toplam puana ait Cronbach Alpha katsayısı .77'dir.

Öz-Bilinç Ölçeği: Bu ölçeğin orijinal formu Fenigstein ve diğerleri (1975) tarafından geliştirilmiştir. Daha sonra ise Mittal ve Balasubramanian (1987) tarafından revize edilen hali üzerinden Türkçe uyarlaması yapılmıştır (Akın, Abacı ve Öveç, 2007). Bu ölçeğin revize edilmiş orijinal formu 19 maddeden ve 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Bu alt ölçekler Kendini Düşünme, İçsel Öz-farkındalık, Stil Bilinçliliği, Görünüm Bilinçliliği ve Sosyal Anksiyete şeklinde sıralanmıştır. Bu ölçek 5'li likert şeklinde hazırlanmıştır. Ölçeğin maddeleri 0'dan (Hiç uygun değil) 4'e (tamamen uygun) kadar derecelendirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Akın, Abacı ve Öveç (2007) tarafından yapılmış Türkçe formunun kullanılmak için uygun olduğu saptanmıştır. Bu uyarlama çalışmasında analiz edilen Cronbach Alpha katsayısı ölçeğin bütünü için .79, kendini düşünme faktörü için .84, içsel öz-farkındalık için .87, stil bilinçliliği için .89, görünüm bilinçliliği için .91 ve sosyal anksiyete alt boyutu için .87 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ise ilgili Cronbach Alpha katsayıları sırasıyla .44, .73, .78, .54 ve .69; toplam puana ait Cronbach Alpha katsayısı ise .74'tür.

Öznel İyi Oluş Ölçeği: Bu çalışmada kullanılan Öznel İyi Oluş ölçeği Tuzgöl-Dost (2005) tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçek toplam 46 maddeden oluşmaktadır. Bu ölçeğin geliştirilme amacı, bireylerin öznel iyi oluş düzeylerini farklı alt boyutlara bakarak saptamaktır. Bu boyutlar yaşamını kendi geçmişi ve başkalarının hayatı ile kıyaslama, olumlu ve olumsuz duygular, amaçlar, kendine güven, iyimserlik, ilgi duyulan etkinlikler, arkadaşlık ilişkileri, geleceğe bakış, aile ilişkileri, başkalarının yaşamına imrenme, yaşamın zorluklarıyla baş etme ve karamsarlıktır. Ölçeğin maddelerine verilen yanıtlar ölçüsünde yapılan derecelendirme 5'li likert şeklinde hazırlanmıştır. Bu derecelendirme 1'den (Hiç uygun değil) 5'e (Tamamen uygun) kadar sıralanmıştır. Ölçek maddelerinin 26'sı olumlu, 20'si olumsuz ifadeden oluşmaktadır. Bu sayılı maddeler: 2, 4, 6, 10, 13, 15, 17, 19, 21, 24, 26, 28, 30, 32, 35, 37, 38, 40, 43, 45 ters kodlanmalıdır. Bu ölçme aracından alınabilecek en düşük puan 46, en yüksek ise puan ise 230'dur. Tuzgöl Dost (2005) ölçeğin Cronbach Alfa katsayısını .93 olarak hesaplamıştır. Bu araştırma için yapılan güvenilirlik analizinde ise ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .94'tür.

Verilerin Analizi

Öncelikle ölçeklerin normallik analizi yapılmış ve dağılımlarının normal olduğu görülmüştür. Ölçekler puanları ve aracılık ölçeği için belirlenmiş olan alt boyutlar arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacı ile Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Analizi yapılmıştır. Daha sonra özgünlük ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide öz-bilincin aracı rolü modellenmiş ve öz-bilincin her bir alt ölçeği için aracılık analizi yapılmıştır. Aracılık testi için ise doğrudan ve dolaylı etkilerin incelenmesine imkan veren PROCESS Macro tercih edilmiştir.

Bulgular

Tablo 1: Araştırmada kullanılan Öz-Bilinç Ölçeği (Alt Boyutları), Özgünlük Ölçeği ve Öznel İyi Oluş Ölçeğine Ait Betimleyici İstatistikler

Değişkenler	N	\bar{X}	SS	Çarpıklık	Basıklık
Kendini Düşünme	305	10,62	2,71	-.09	-.24
İçsel Öz-Farkındalık	305	12,07	2,43	-.67	1,44
Stil Bilinçliliği	305	6,93	3,90	,26	-.50
Görünüm Bilinçliliği	305	8,72	2,28	-.55	-.01
Sosyal Anksiyete	305	7,44	3,76	,34	-.33
Özgünlük	305	63,25	10,39	-.32	-.03
Öznel İyi Oluş	305	214,41	26,95	-.42	,02

Tablo 1’ de sunulan ölçeklere ait betimleyici istatistiklere bakıldığında elde edilen çarpıklık ve basıklık değerlerinin kabul edilebilir oranların içinde olduğu saptanmıştır.

Aracılık analizinde kullanılan Bootstrap yöntemiyle de dağılımla ilgili daha güvenilir sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 2: Değişkenler Arasındaki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
1.Kendini Düşünme	-						
2. İçsel Öz-Farkındalık	,36**	-					
3. Stil Bilinçliliği	,27**	-,17**	-				
4.Görünüm Bilinçliliği	,31**	,43**	,01	-			
5. Sosyal Anksiyete	,16**	-,15**	,60**	,007	-		
6. Özgünlük	-,10	,38**	-,57**	,18**	-,43**	-	
7. Öznel İyi Oluş	-,006	,43**	-,48**	,23**	-,44**	,60**	-

** p<0.01, * p<0.05

Tablo 2’de görüldüğü üzere araştırmanın değişkenlerinin birçoğu birbirleri ile anlamlı ilişkiler göstermektedir. Öznel iyi oluşun öz-bilincin alt boyutları olan içsel öz-farkındalık ile ($r=.43$, $p<0.01$) anlamlı pozitif yönlü orta düzeyde ilişkili olduğu; stil bilinçliliği ile ($r=-.48$, $p<0.01$) anlamlı negatif yönlü orta düzeyde ilişkili olduğu; görünüm bilinçliliği ile ($r=.23$, $p<0.01$) anlamlı pozitif yönlü zayıf ilişkili olduğu; sosyal anksiyete ile ($r=-.44$, $p<0.01$) anlamlı negatif yönlü orta şiddetli ilişkili olduğu bulunmuştur. Öznel iyi oluş ve özgünlük ilişkisine bakıldığında da aralarında ($r=.60$, $p<0.01$) anlamlı pozitif yönlü yüksek bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Özgünlüğün öz-bilincin alt boyutları ile ilişkisi ele alındığında da özgünlük ile öz-bilincin alt boyutları olan içsel öz-farkındalık ile ($r=.38$, $p<0.01$) anlamlı pozitif yönlü zayıf ilişkisi olduğu; stil bilinçliliği ile ($r=-.57$, $p<0.01$) anlamlı negatif yönlü orta düzeyde bir ilişkinin olduğu; görünüm bilinçliliği ile ($r=.18$, $p<0.01$) anlamlı pozitif yönlü zayıf ilişkili olduğu ve son olarak sosyal anksiyete ile ($r=-.43$, $p<0.01$) anlamlı negatif yönlü orta düzeyde bir ilişkinin olduğu bulunmuştur.

Tablo 3: Özgünlük ve Öznel İyi Oluş Arasında İçsel Öz-Farkındalık Üzerinden Aracılık Analizleri

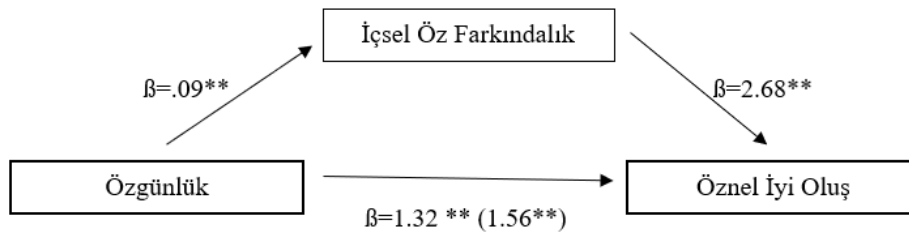
Yordayıcı Değişkenler	Sonuç Değişkenleri			
	M		Y	
	β	SH	β	SH
Sabit	6.69	.80	98.35	8.06
X	.09	.01	1,32	.12
Y			2,68	.52
	$R^2= .14$		$R^2= .41$	
	F (1,303) =52.24, p<.01		F (2,302) =106.45, p<.01	

Tablo 3'te yer verildiği üzere, ilk olarak özgünlüğün içsel öz farkındalığın anlamlı bir yordayıcısı olduğu ortaya konmuştur ($F(1,303) = 52.24, p \leq .01$). Söz konusu ilişkide özgünlük %14'lük bir varyansı açıklamaktadır ($\beta = .09, t(303) = 7.22, p < .01$). İkinci olarak hem özgünlüğün ($\beta = 1.32, t(302) = 10.69, p < .01$), hem de içsel öz-farkındalığın ($\beta = 2.68, t(302) = 5.07, p < .01$) öznel iyi oluşu anlamlı bir biçimde yordadığı bulunmuştur ($F(2, 302) = 106.45, p < .01$). Söz konusu özgünlük ve içsel öz-farkındalık birlikte %41'lik bir varyansı açıklamaktadır. Son olarak, aracı değişken olan içsel öz-farkındalık kontrol edilerek, özgünlüğün öznel iyi oluşu yordama gücü incelendiğinde sonucun anlamlı bir

değişikliğe yol açtığı ($F(1,303) = 173.04, p < .01$) ve açıklanan varyansın %36'ya düştüğü görülmektedir ($\beta = 1.56, t(303) = 13.15, p < .01$). Bu sonuçlar özgünlük ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide içsel öz-farkındalığın kısmi aracı role sahip olduğunu ifade etmektedir.

Son olarak özgünlüğün içsel öz-farkındalık üzerinden elde edilen dolaylı etkisi Hayes (2017) tarafından önerilen PROCESS Macro ile gerçekleştirilmiş, bootstrap analizleri 10.000 örnekleme için yapılmıştır (Preacher ve Hayes, 2008). Sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı elde edilmiş ve dolaylı etki pozitif bulunmuştur [$\beta=.24; \%95$ CI (LLCI:.1322 ; ULCI: .3655)].

Şekil 1. Özgünlük ve Öznel İyi Oluş Arasında İçsel Öz-Farkındalık Üzerinden Aracılık Analizi Sonuçları (** $p < .01$)

Parantez içinde verilen değerler modelde içsel öz-farkındalık kontrol edildikten (kısmi) sonra elde edilen beta katsayılarıdır. ($F(1,303)=173.04, p < .01; R^2 = .36$)

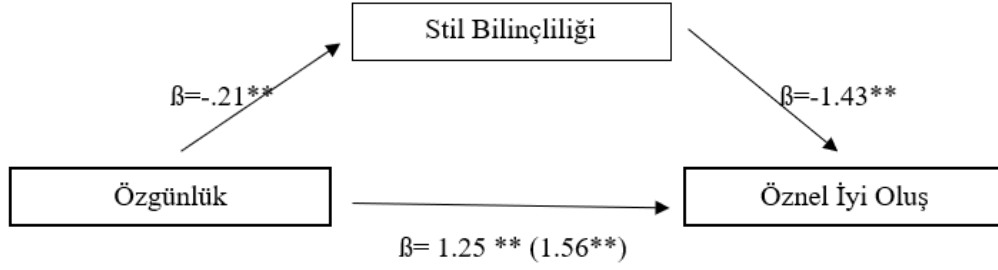
Tablo 4: Özgünlük ve Öznel İyi Oluş Arasında Stil Bilinçliliği Üzerinden Aracılık Analizleri

Yordayıcı Değişkenler	Sonuç Değişkenleri			
	M		Y	
	β	SH	β	SH
Sabit	20.60	1.13	145.01	10.78
X	-.21	.02	1.25	.14
Y			-1.43	.37
	$R^2 = .33$		$R^2 = .39$	
	$F(1,303)=149.66, p < .01$		$F(2,302)=97.48, p < .01$	

X=Özgünlük, M=Stil Bilinçliliği Y=Öznel İyi Oluş

Tablo 4'te yer verildiği üzere, ilk olarak özgünlüğün stil bilinçliliğinin negatif yönlü anlamlı bir yordayıcısı olduğu ortaya konmuştur ($F(1,303) = 149.66, p \leq .01$). Söz konusu ilişkide özgünlük %33'lük bir varyansı açıklamaktadır ($\beta = -.21, t(303) = -12.23, p < .01$). İkinci olarak hem özgünlüğün pozitif yönlü ($\beta = 1.25, t(302) = 8.82, p < .01$), hem de stil bilinçliliğinin negatif yönlü ($\beta = -1.43, t(302) = -3.78, p < .01$) öznel iyi oluşu anlamlı bir biçimde yordadığı bulunmuştur ($F(2, 302) = 97.48, p < .01$). Söz konusu özgünlük ve stil bilinçliliği birlikte %39'lük bir varyansı açıklamaktadır. Son olarak, aracı değişken olan stil bilinçliliği kontrol edilerek, özgünlüğün öznel iyi oluşu yordama gücü incelendiğinde sonucun anlamlı bir değişikliğe yol açtığı ($F(1,303) = 173.04, p < .01$) ve açıklanan varyansın %36'ya düştüğü görülmektedir ($\beta = 1.56, t(303) = 13.15, p < .01$). Bu sonuçlar özgünlük ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide stil bilinçliliğinin kısmi aracı role sahip olduğunu ifade etmektedir.

Son olarak özgünlüğün stil bilinçliliğinin üzerinden elde edilen dolaylı etkisi Hayes (2017) tarafından önerilen PROCESS Macro ile gerçekleştirilmiş, bootstrap analizleri 10.000 örnekleme için yapılmıştır (Preacher ve Hayes, 2008). Sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı elde edilmiş ve dolaylı etki pozitif bulunmuştur [$\beta=.30; \%95$ CI (LLCI:.1132; ULCI: .5006)].

Şekil 2. Özgünlük ve Öznel İyi Oluş Arasında Stil Bilinçliliği Üzerinden Aracılık Analizi Sonuçları (**p<.01)

Not: Parantez içinde verilen değerler modelde stil bilinçliliği kontrol edildikten (kısmi) sonra elde edilen beta katsayılarıdır(F(1,303)=173.04, p<.01; R2= .36).

Tablo 5. Özgünlük ve Öznel İyi Oluş Arasında Görünüm Bilinçliliği Üzerinden Aracılık Analizleri

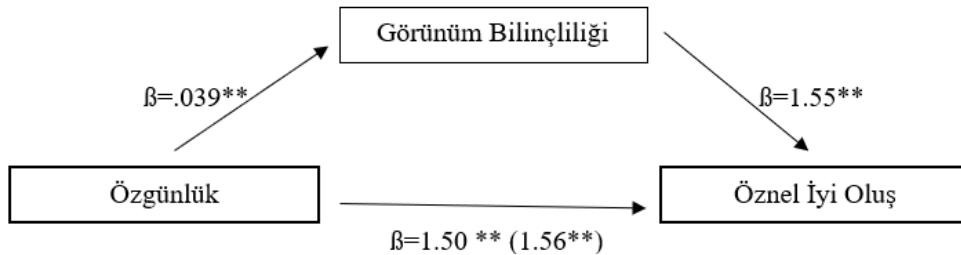
Yordayıcı Değişkenler	Sonuç Değişkenleri			
	M		Y	
	β	SH	β	SH
Sabit	6.19	.79	105.83	8.24
X	.04	.01	1.50	.12
Y			1.55	.54
	R ² = .03		R ² = .38	
	F(1,303)=10.25, p<.01		F(2,302)=92.73, p<.01	

X=Özgünlük, M=Görünüm Bilinçliliği Y=Öznel İyi Oluş

Tablo 5'te yer verildiği üzere, ilk olarak özgünlüğün görünüm bilinçliliğinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu ortaya konmuştur (F (1,303) = 10.25, p ≤ .01). Söz konusu ilişkide özgünlük %3'lük bir varyansı açıklamaktadır (β = .04, t(303) = 3.20, p < .01). İkinci olarak hem özgünlüğün (β = 1.50, t(302) = 12.57, p < .01), hem de görünüm bilinçliliğinin (β = 2.68, t(302) = 5.08, p < .01) öznel iyi oluşu anlamlı bir biçimde yordadığı bulunmuştur (F (2, 302) = 92.73, p < .01). Söz konusu özgünlük ve görünüm bilinçliliği birlikte %38'lik bir varyansı açıklamaktadır. Son olarak, aracı değişken olan görünüm bilinçliliği kontrol edilerek, özgünlüğün ÖİÖ' u yordama gücü incelendiğinde sonucun anlamlı bir değişikliğe yol açtığı

(F (1,303) = 173.04, p < .01) ve açıklanan varyansın %36'ya düştüğü görülmektedir (β = 1.56, t(303) = 13.15, p < .01). Bu sonuçlar özgünlük ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide görünüm bilinçliliğinin kısmi aracı role sahip olduğunu ifade etmektedir.

Son olarak özgünlüğün görünüm bilinçliliğinin üzerinden elde edilen dolaylı etkisi Hayes (2017) tarafından önerilen PROCESS Macro ile gerçekleştirilmiş, bootstrap analizleri 10.000 örnekleme için yapılmıştır (Preacher ve Hayes, 2008). Sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı elde edilmiş ve dolaylı etki pozitif bulunmuştur [β=.06; %95 CI (LLCI:.0089; ULCI: .1419)].

Şekil 3. Özgünlük ve Öznel İyi Oluş Arasında Görünüm Bilinçliliği Üzerinden Aracılık Analizi Sonuçları **p<.01

Parantez içinde verilen değerler modelde stil bilinçliliği kontrol edildikten (kısmi) sonra elde edilen beta katsayılarıdır (F(1,303)=173.04, p<.01; R2= .36).

Tablo 6. Özgünlük ve Öznel İyi Oluş Arasında Sosyal Anksiyete Üzerinden Aracılık Analizleri

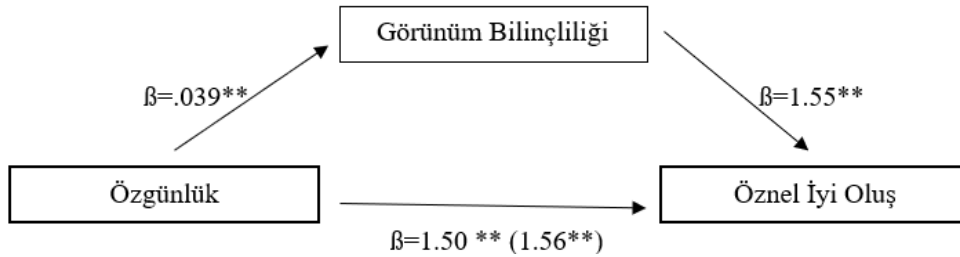
Yordayıcı Değişkenler	Sonuç Değişkenleri			
	M		Y	
	β	SH	β	SH
Sabit	17.44	1.20	143.51	9.61
X	-.15	.01	1.30	.12
Y			-1.60	.35
	R ² = .19		R ² = .40	
	F(1,303)=71.15, p<.01		F(2,302)=102.48, p<.01	

X=Özgünlük, M=Görünüm Bilinçliliği Y=Öznel İyi Oluş

Tablo 6'da yer verildiği üzere, ilk olarak özgünlüğün sosyal anksiyetenin negatif yönlü anlamlı bir yordayıcısı olduğu ortaya konmuştur ($F(1,303) = 71.15, p < .01$). Söz konusu ilişkide özgünlük %19'luk bir varyansı açıklamaktadır ($\beta = -.16, t(303) = -8.43, p < .01$). İkinci olarak hem özgünlüğün pozitif yönlü ($\beta = 1.30, t(302) = 10.23, p < .01$), hem de sosyal anksiyetenin negatif yönlü ($\beta = -1.60, t(302) = -4.54, p < .01$) öznel iyi oluşu anlamlı bir biçimde yordadığı bulunmuştur ($F(2, 302) = 102.48, p < .01$). Söz konusu ilişkide özgünlük ve sosyal anksiyete birlikte %40'lık bir varyansı açıklamaktadır. Son olarak, aracı değişken olan sosyal anksiyete kontrol edilerek, özgünlüğün öznel iyi oluşu yordama gücü incelendiğinde sonucun anlamlı bir değişikliğe yol açtığı ($F(1,303) =$

173.04, $p < .01$) ve açıklanan varyansın %36'ya düştüğü görülmektedir ($\beta = 1.56, t(303) = 13.15, p < .01$). Bu sonuçlar özgünlük ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide sosyal anksiyetenin kısmi aracı role sahip olduğunu ifade etmektedir.

Son olarak özgünlüğün görünüm bilinçliliğinin üzerinden elde edilen dolaylı etkisi Hayes (2017) tarafından önerilen PROCESS Macro ile gerçekleştirilmiş, bootstrap analizleri 10.000 örnekleme için yapılmıştır (Preacher ve Hayes, 2008). Sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı elde edilmiş ve dolaylı etki pozitif bulunmuştur [$\beta = .25$; %95 CI (LLCI: .1272; ULCI: .3931)].

Şekil 4. Özgünlük ve Öznel İyi Oluş Arasında Sosyal Anksiyete Üzerinden Aracılık Analizi Sonuçları **p<.01

Parantez içinde verilen değerler modelde stil bilinçliliği kontrol edildikten (kısmi) sonra elde edilen beta katsayılarıdır ($F(1,303)=173.04, p<.01; R^2= .36$).

Tartışma

Bilindiği gibi bu çalışmanın amacı özgünlük, öz bilinç ve öznel iyi oluş arasındaki direkt ve dolaylı ilişkileri incelemek, spesifik olarak öz bilincin özgünlük ve iyi oluş arasındaki aracı rolünü ele almaktır. Bu amaç doğrultusunda, ilk olarak değişkenler arasındaki ilişkilere Pearson korelasyon analizleri ile bakılmış, ardından özgünlük ve öznel iyi oluş arasında öz bilincin alt boyutları için ayrı ayrı aracılık analizleri yapılmıştır. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde öncelikle değişkenlerin çoğunlukla ilişkili olduğu bulunmuştur. Spesifik olarak, kendini düşünme değişkeninin bağımlı ve bağımsız değişkenlerle ilişkisi dışında tüm değişken ilişkilidir. Bu durum araştırmanın beklentileri ile tutarlıdır. Giriş bölümünde detaylı aktarıldığı gibi özgünlük ve öznel iyi oluş arasındaki doğrudan ilişki uluslararası ve ulusal

literatürde defalarca doğrulanmıştır (Göçet Tekin ve Satıcı, 2014; Harter, Marold, Whitesell ve Cobbs, 1996; Kernis ve Goldman, 2006; Lopez ve Rice, 2006; Özdemir ve İlhan, 2013; Wood ve ark., 2008). Yine öz bilincin birçok alt boyutunun gerek özgünlük gerekse iyilik hali ile anlamlı ilişki göstermesi kendini bilmenin, kendini tanımanın kavramlarla ilişkisini göstermektedir.

Söz edilen ilişkiyi derinlemesine anlamak amacıyla, ilk olarak içsel öz farkındalığın aracı rolü araştırılmış ve değişkenin özgünlük ve iyi oluş arasında kısmi aracılık rolü ortaya konmuştur. Söz konusu boyut kendini tanımaya ilişkindir ve özgünlük ile iyi oluş arasında iyi bilinen ilişkiye kısmi aracılık etmesi beklendik bir sonuçtur. Perek' in (2004) de belirttiği gibi, kendini tanıyan insan, duygu ve düşüncelerinin farkında olarak

güçlü ve zayıf yönlerini bilir ve bu sayede hayatını yönetebilir, olumlu ilişkiler kurabilir. Yine, Fenigstein ve arkadaşları da (1975), bireyin kendi üzerine düşünmesinin, bilinçsiz düşüncelerini, güdülerini ve savunma mekanizmalarını tanımaları sağladığı için daha fazla iç görü kazanmasına yardımcı olabileceğini aktarmaktadır. Sonuç olarak, içsel öz-farkındalığın olumlu psikolojik özelliklerle ilişkisini destekleyen araştırmalar düşünüldüğünde (Creed ve Funder, 1998; Watson ve Biderman, 1993; Watson ve ark., 1995) kavramın hem pozitif yönde yordaması alan yazınla tutarlı görünmektedir. Aracı rolüne bakılan bir diğer değişken stil bilinçliliği olmuş ve özgünlüğün stil bilinçliliğini negatif yordadığı, stil bilinçliliğinin öznel iyi oluşu negatif yordadığı ve özgünlüğün öznel iyi oluşu pozitif yordadığı görülmektedir. Bu ilişkiyi daha ayrıntılı ifade edersek bireyin özgünlük seviyesinin arttıkça stil bilinçliliği düzeyinin azaldığı; stil bilinçliliğinin azaldıkça da öznel iyi oluş düzeyinin yükseldiği söylenebilir. Alan yazın incelendiğinde de özgünlük ve stil bilinçliliğinin doğrudan ilişkisini vurgulayan bir bulguya rastlanmamıştır ancak stil bilinçliliği bireyin öz benliğine yönelik takıntılı bir farkındalığı yansıttığı ifade edilebilir. Stil bilinçliliği düzeyi yüksek olan insanlar diğerleri üzerinde iyi bir izlenim bırakmayı, karşı tarafın onun hakkında ne düşündüğü ile fazla ilgilidir. Maslow'a (2001) göre insanlar, 'sosyal bukaemunlar' gibi hareket ettikçe özgünlükle benzer bir kavram olan kendini gerçekleştirme durumuna ulaşma olasılıkları düşecektir. Ryan ve Deci'ye (2001) göre de birey gerçek benliği ile uyumlu yaşadığında mutlu olabilir. Kwon'un (1992) öz-bilinç ve beden bilinci arasındaki ilişkileri kadınların giyim şekillerindeki tutumları üzerinde incelediği araştırmada beden bilincinin (body consciousness - stil bilinçliliği olarak da düşünülebilir) genel öz-bilinç ve sosyal anksiyete ile yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Tüm bu bilgiler ışığında özgünlüğün stil bilinçliliğini negatif yordaması ve stil bilinçliliğinin öznel iyi oluşu negatif yordaması beklenen sonuçlardan biridir.

Stil bilinçliliğinin aynı zamanda Snyder' in 1974' te ortaya attığı kendini kurgulama (self-monitoring) kavramıyla da yakın ilişkili olduğu düşünülmektedir. Kendini izleme, kendini gösterme olarak da dilimize çevrilen bu kavram bireyin kendini bulunduğu ortama ve kişilere göre ayarlamasını, bulunduğu ortamca kabul gören davranışları sergilemesi olarak ifade edilmektedir (Polat ve Umay, 2002). Kendini gösterme özelliği yüksek olan bireyin sosyal durumlarda öne çıkma ve dikkatleri üzerine çekme isteği vardır. Aynı zamanda bu özelliği düşük olan bireylerin çevreye göre değil kendi içsel düşüncelerine göre hareket ettiği ortaya konmuştur (Greenberg ve Baron, 1990; akt. Polat ve Umay, 2002). Bu bilgilerin de araştırmada ortaya konan bulguyu desteklediği, kendini kurgulama davranışı olan bireylerin özgünlüklerinin de düşük olacağı ve dolayısıyla öznel iyi oluş düzeylerinin de düşük olacağı söylenebilir.

Görünüm bilinçliliği alt boyutunun aracılık rolü incelendiğinde de; özgünlüğün görünüm bilinçliliğini pozitif yordadığı, görünüm bilinçliliğinin öznel iyi oluşu pozitif yordadığı ve özgünlüğün öznel iyi oluşu pozitif yordadığı görülmektedir. Görünüm bilinçliliği bireyin dışarıya nasıl görüldüğünün farkında olmasıyla ve nasıl görünürse görünsün kendiyi barışık olduğunu ifade eden bir kavramdır. Aynı zamanda bireyin kendine nesnel bir gözle bakmasını ifade eder. Görünüm bilinçliliği ile ilgili

alanyazında direkt ilişkilendirilecek bir kavrama rastlanmamakla birlikte Goleman' ın (2000) öz-bilince açıklamalar getirirken bahsettiği kendini doğru değerlendirme yeterliliği (accurate self-assessment) ile ilişkilendirilebilir. Bu yeterliliğe sahip birey kendiliğine dair her yönünü bilip bunları kabullenir. Yaşamın ona getirdiği her koşulu kabullenir ve onlardan ders alarak yoluna devam eder (Goleman, 2000). Dolayısıyla özgün benliğini ortaya koyarak yaşayan bireyin mutlu bir hayat sürdüğünü ifade edebiliriz. Bu bilgiler ışığında özgünlüğün görünüm bilinçliliğini pozitif yordaması görünüm bilinçliliğinin de öznel iyi oluşu pozitif yordaması beklenen bir diğer sonuçlardan biridir.

İncelenen son aracılık ilişkisine gelindiğinde özgünlüğün sosyal anksiyeteyi negatif yordadığı, sosyal anksiyetenin öznel iyi oluşu negatif yordadığı ve özgünlüğün öznel iyi oluşu pozitif yordadığı görülmektedir. Bu ilişkiyi daha ayrıntılı ifade edersek bireyin özgünlük seviyesinin arttıkça sosyal anksiyete düzeyinin azaldığı; sosyal anksiyetesinin azaldıkça da öznel iyi oluş düzeyinin yükseldiği söylenebilir. Sosyal anksiyetesinin yüksek olan bireylerin bulunduğu ortamda utangaçlık hissini ve başkalarına eleştirilme tedirginliğini yaşadığı ifade edilebilir. Goleman' a (1998) göre, duygularının farkında olmayan bireyler eleştiriye kapalıdır ve olumlu bir eleştiriye bile bir tehdit olarak algılar. Oysa duyguların ve davranışların bilincinde olmak, hatta başkalarının kendisi hakkındaki yargıları fark edebilmek, bireyin davranışlarını kendi yararına olacak şekilde yönlendirmesine yardımcı olur (Weisinger, 1998). Dolayısıyla özgünlüğün sosyal anksiyeteyi negatif yönde yordaması akla yatkın bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoğun kaygı ve endişe ise olumsuz duygu durumu ifade ettiği üzere bu duyguların yoğun yaşanması bireyin iyi oluşuna da olumsuz etki edecektir. Utangaçlığın öznel iyi oluş ile ilişkisine değinen araştırmalara bakıldığında aralarında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu ve utangaç bireylerin daha çok olumsuz duygulanım ile daha az olumlu duygulanım ve yaşam doyumu yaşadığı ortaya konmuştur (Findlay ve Coplan, 2008; Findlay, Coplan ve Bowker, 2009; Gross ve John, 2003; Rowsell ve Coplan, 2013). Sonuç olarak özgünlüğün sosyal anksiyeteyi negatif yordaması ve sosyal anksiyetenin öznel iyi oluşu negatif yordaması beklenen sonuçlardan biridir.

Sonuç olarak çalışmanın direk ve aracı etkiye dair beklentileri doğrulanmış bulunmakta ve literatür ile bağdaşmaktadır. Özgünlük ile kendini düşünme arasında korelasyon ilişkisi bulunmadığı için aracılık etkisine bakılamamıştır. Korelasyon ilişkisinde bahsettiğimiz gibi kendini düşünmenin olumsuz psikolojik özellikleri yansıtması göz önüne alınarak negatif bir ilişki ortaya koyacağı beklenmiştir. Kendini düşünme alt boyutunu ölçen ifadelerden örneğin; her zaman kendimi anlamaya çalışırım veya sürekli kendimi motive eden şeyleri incelerim gibi ifadelerin algısal anlamda farklılık ortaya koyabileceği, bu araştırmada da pozitif veya negatif bir yönde ilişki çıkmamasına sebep olmuş olabileceği düşünülmektedir. Bu ince çizgiyi belirginleştirmek adına öz-bilincin alt boyutlarıyla ele alındığı çalışmaların yapılmasının yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın değişkenleri çoğunlukla bireyci Batı kültürlerinde yürütülmüştür. Sonuçlar değişkenlerin orta derece kolektivist olan ülkemiz için de önemli olduğuna işaret etmektedir (Hofstede, 1984). Kültürün bu çalışmanın konusunu oluşturan öznel iyi oluş ve benlik üzerindeki

önemli çeşitli araştırmacılar tarafından gösterilmiştir (Akın, 2009; İmamoğlu, 1987; Kağıtçıbaşı, 1996). Ryan ve Deci' ye (2006) göre bireyci topluluklarda özerklik öznel iyi oluş üzerinde olumlu yönde etkili iken toplulukçu kültürel eğilimin fazla olduğu toplumlarda sosyal destek öznel iyi oluş üzerinde daha olumlu etkiye sahiptir. Özdemir' in (2012) araştırmasına göre ise benlik kurgularını özerk-ilişkisel ve ilişkisellik olarak tanımlayan gençlerin kendilerini özerk olarak tanımlayan gençlerden daha fazla olumlu duygulanım ve yaşam doyumu yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Kendileşme boyutunun bireyci kültür ile ilişkililik boyutunun da toplulukçu kültür ile bağının ortaya konduğu İmamoğlu, Günaydın ve Selçuk (2011) araştırmasında kendileşme ve ilişkililiğin özgünlüğün bütün öğelerini olumlu yordadığı, toplulukçu kültürel yönelime sahip kişilerin ise özgünlüğün sadece ilişkisellik boyutunu olumlu yönde yordadığı bulunmuştur. Aynı zamanda bireyci kültürel yönelime sahip kişilerin daha yüksek farkındalıkları olduğu ortaya konmuştur. Ülkemizin orta derecede bir toplulukçu yapıda olduğunu düşünürsek, bireylerin hem özerklik hem de ilişki kurma ihtiyacı olduğu söylenebilir. Araştırmamız sonucunda da özgünlük ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin pozitif ve yüksek çıkması; özgünlüğün öz-bilincin pozitif anlamlı alt boyutlarını pozitif yordaması, bu alt boyutların yine öznel iyi oluşu pozitif yordaması, bu bireylerin özgünlüklerini yansıtabildikleri ölçüde benlik bilinçlerinin ve iyi oluşlarının yükseldiğini düşündürmektedir.

Bu araştırmanın bazı sınırlıklarından bahsetmek de mümkündür. Öncelikle bu araştırma aracılık ilişkisi üzerinden gerçekleştiği için bir nedensellik ilişkisi söz konusu değildir. Yine katılımcıların daha çok büyükşehir/şehir profilinde yaşadığı görüldüğünden şehirleşmenin daha az olduğu bölgelerdeki insanların da araştırmaya dahil edilmesinin veya farklı yaş gruplarının

da dahil edilmesinin genellenabilirliği arttıracığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak bu araştırma ülkemizde özgünlük ve iyi oluş ilişkisinin açıklanmasında öz bilincin rolünü ortaya ilk çalışmadır ve bireylerin öz-bilincinin farklı yollarla arttırılmasının özgünlük ve iyilik halinin artmasına destek olacağı düşünülmektedir. Uygun koşullar altında özellikle okul döneminde bulunan ergen ve gençlerin, ebeveynlerin öz-bilinç düzeyini arttıracak psikolojik danışma ve grup etkinliklerinin, psikoeğitim çalışmalarının gerek birey gerek de toplum ruh sağlığı açısından alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Beyannameler

Etik Onay ve Katılma İzni

Araştırma gerçekleştirilmeden önce birinci yazar tarafından Maltepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan 20.01.2020 Tarihli 2020/01-02 Karar numaralı etik kurul izni alınmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Yayın İzni

Uygulanamaz.

Veri ve Materyallerin Mevcudiyeti

Uygulanamaz.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Finansman

Uygulanamaz.

Yazar Katkıları

NO verileri analiz etmiş ve yorumlamıştır. FC kavramsal çerçevenin oluşmasını sağlamıştır. Tüm yazarlar makalenin son halini okumuş ve onaylamıştır.

Kaynaklar

Akın, A. (2009). Akılcı duygusal davranışçı terapi odaklı grupla psikolojik danışmanın psikolojik iyi olma ve öz-duyarlık üzerindeki etkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Akın, A., Abacı, R. ve Öveç, Ü. (2007). Öz-bilinç Ölçeği'nin Türkçe formunun yapı geçerliği ve güvenilirlik çalışması. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 40(2), 257-276.

Akın, A., ve Akın, U. (2014). Examining the relationship between authenticity and self handicapping. Psychological Reports, 115(3), 795-804.

Anderson, E. M., Bohon, L. M. ve Berrigan, L. P. (1996), "Factor structure of the private self-consciousness scale", Journal of Personality Assessment, 66, 144- 152.

Bettencourt, B., ve Sheldon, K. (2001). Social roles as mechanism for psychological need satisfaction within social groups. Journal of Personality and Social Psychology, 81(6), 1131.

Boyraz, G., Waits, J. B., ve Felix, V. A. (2014). Authenticity, life satisfaction, and distress: A longitudinal analysis. Journal of Counseling Psychology, 61(3), 498-505.

Bumkrant, R. E., ve Page Jr, T. J. (1984). A modification of the Fenigstein, Scheier, and Buss self-consciousness scales. Journal of Personality Assessment, 48(6), 629-637.

Chang, E. C. (1998). Hope, problem-solving and coping in a college student population. Journal of Clinical Psychology, 54(4), 953-962.

Creed, A. T., ve Funder, D. C. (1998). The two faces of private self- consciousness: self report, peer- report, and behavioral correlates. European Journal of Personality, 12(6), 411-431.

Deci, E. L., ve Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. Psychological Inquiry, 11, 227-268.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. Psychological Bulletin, 95, 542-575.

Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. American Psychologist, 55(1), 34-43

Diener, E., Larsen, R. J., Levine, S., ve Emmons, R. A. (1985). Frequency and intensity: The underlying dimensions of positive and negative affect. Journal of Personality and Social Psychology, 48, 1253- 1265.

Diener, E., Lucas, R. E., ve Scollon, C. N. (2006). Beyond the hedonic treadmill: revising the adaptation theory of well-being. American Psychologist, 61, 305- 314.

Duval, S., ve Wicklund, R. A. (1972). A theory of objective self awareness. New York: Academic Press.

Fenigstein, A., Scheier, M. F., ve Buss, A. H. (1975). Public and private self-consciousness: Assessment and theory. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 43(4), 522-527

- Fenigstein, A. (1979). Self-consciousness, self-attention, and social interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(1), 75-86
- Findlay, L. C., ve Coplan, R. J. (2008). Come out and play: shyness in childhood and the benefits of organized sports participation. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 40(3), 153.
- Findlay, L. C., Coplan, R. J., ve Bowker, A. (2009). Keeping it all inside: Shyness, internalizing coping strategies and socio-emotional adjustment in middle childhood. *International Journal of Behavioral Development*, 33(1), 47-54.
- Fromm, E. (1965). *Escape from freedom*. New York: Avon.
- Goleman, D. (1998). What makes a leader, *Harvard Business Review*, 76, 93-104.
- Goleman, D. (2000). *İşbaşında duygusal zekâ*, (H. Balkara, Çev.) İstanbul: Varlık Yayınları
- Göçet Tekin, E., ve Satıcı, B. (2014). An investigation of the predictive role of authenticity on subjective vitality. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 14(6), 2063-2070
- Gross, J. J., ve John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(2), 348.
- Harrington, R., ve Loffredo, D. A. (2001). The relationship between life satisfaction, self-consciousness, and the Myers-Briggs type inventory dimensions. *The Journal of Psychology*, 135(4), 439-450.
- Harrington, R., Loffredo, D. A., & Perz, C. A. (2014). Dispositional mindfulness as a positive predictor of psychological well-being and the role of the private self-consciousness insight factor. *Personality and Individual Differences*, 71, 15-18.
- Harter, S. (2002). Authenticity. In S. J. Lopez and C. R. Snyder (Eds.), *Handbook of positive psychology*, (s.382-394). Oxford: Oxford University Press.
- Harter, S., Marold, D. B., Whitesell, N. R., ve Cobbs, G. (1996). A model of the effects of perceived parent and peer support on adolescent false self behavior. *Child Development*, 67(2), 360-374.
- Hayes, A. F. (2017). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. New York, NY: Guilford Publications.
- Horney, K. (1950). *Neurosis and human growth*. New York: Norton.
- Hofstede, G. (1984). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. (Vol.5). sage.
- Impett, E. A., Sorsoli, L., Schooler, D., Henson, J. M., ve Tolman, D. L. (2008). Girls' relationship authenticity and self-esteem across adolescence. *Developmental Psychology*, 44(3), 722.
- İlhan, T., ve Özdemir, Y. (2013). Otantiklik Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(40), 142-153.
- İmamoğlu, E. O. (1987). An interdependence model of human development. Ç. Kağıtçıbaşı, (Ed.), *Growth and progress in cross-cultural psychology içinde* (138-145). Lisse, The Netherlands: Swets and Zeitlinger.
- İmamoğlu, E. O., Günaydın, G., ve Selçuk, E. (2011). Özgün benliğin yordayıcıları olarak kendileşme ve ilişkililik: Cinsiyetin ve kültürel yönelimlerin Ötesinde. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(67).
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). *Family and human development across cultures: A view from the other side*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, 10 Industrial Avenue, Mahwah, NJ 07430-2262.
- Kernis, M. H., ve Goldman, B. M. (2005). Authenticity, social motivation, and psychological adjustment. *Social motivation: Conscious and Unconscious Processes*, 210-227.
- Kernis, M. H., ve Goldman, B. M. (2006). A multicomponent conceptualization of authenticity: Theory and research. *Advances in Experimental Social Psychology*, 38, 283-357.
- Koşucu, D. (2016). Otantiklik ile ruh sağlığı ve yaşam doyumu ilişkilerinde ontolojik iyi oluşun aracı rolü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Kwon, Y. H. (1992). Body consciousness, self-consciousness and women's attitudes toward clothing practices. *Social Behaviour and Personality*, 20(4), 295-307.
- Lopez, F. G., ve Rice, K. G. (2006). Preliminary development and validation of a measure of relationship authenticity. *Journal of Counseling Psychology*, 53(3), 362.
- Maslow, A. H. (1968). *Toward a psychology of being*. Princeton, NJ: Van Nostrand.
- Maslow, A. (2001). *İnsan olmanın psikolojisi*. İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık. (Eserin orijinali 1962' de yayımlandı).
- May, R. (1981). *Freedom and destiny*. New York: Basic Books.
- Mittal, B., ve Balasubramanian, S. K. (1987). Testing the dimensionality of the self-consciousness scales. *Journal of Personality Assessment*, 51(1), 53-68.
- Nasby, W. (1989). Private and public self-consciousness and articulation of the self-schema. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(1), 117.
- Newman, D. B., & Nezlek, J. B. (2019). Private self-consciousness in daily life: Relationships between rumination and reflection and well-being, and meaning in daily life. *Personality and individual differences*, 136, 184-189.
- Nystedt, L., ve Ljungberg, A. (2002). Facets of private and public self-consciousness: Construct and discriminant validity. *European Journal of Personality*, 16(2), 143-159.
- Özdemir, Y. (2012). Kırsal kesimde ve kentte yaşayan ergenlerin benlik kurguları açısından karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(1), 81-96.
- Özdemir, Y., ve İlhan, T. (2013). Benlik kurguları ve öznel iyi oluş: Otantik olmanın aracılık rolü. *International Journal of Social Science*, 6(2), 593-611.
- Perek, Z. A. (2004), "EQ nedir, ne anlama gelir?" <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/260596.asp>, 20.03.2009.
- Peterson, C., ve Seligman, M. E. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification* (Vol. 1). Oxford: Oxford University Press.
- Piliavin, J. A., ve Charng, H. (1988). What is the factorial structure of the private and public self-consciousness scales? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 14, 587-595.
- Polat, Z.S., ve Umay, A. (2002). Kendini gösterim özelliğinin öğretmenlik mesleği ile ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23: 198-204.
- Preacher, K. J. ve Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*, 40(3), 879-891. <https://doi.org/10.3758/BRM.40.3.879>
- Rogers, C. (1959). A theory of therapy, personality, and interpersonal relationships, as developed in the client-centered framework. In S. Koch (Ed.), *Psychology: A study of science* (Vol. 3, pp. 184-256). McGraw-Hill.
- Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. London: Constable.
- Rowell, H. C., ve Coplan, R. J. (2013). Exploring links between shyness, romantic relationship quality, and well-being. *Canadian*

Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement, 45(4), 287.

Ryan, R. M., ve Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 141-166.

Ryan, R. M., LaGuardia, J. G., ve Rawsthorne, L. J. (2005). Self-complexity and the authenticity of self-aspects: Effects on well being and resilience to stressful events. *North American Journal of Psychology*, 7(3), 431-448.

Ryan, R. M., ve Deci, E. L. (2006). Self- regulation and the problem of human autonomy: Does psychology need choice, self- determination, and will?. *Journal of Personality*, 74(6), 1557-1586.

Scheier, M. F., ve Carver, C. S. (1977). Self-focused attention and the experience of emotion: Attraction, repulsion, elation, and depression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35, 625-636.

Scheier, M. F., ve Carver, C. S. (1985). The Self- Consciousness Scale: A Revised Version for Use with General Populations 1. *Journal of Applied Social Psychology*, 15(8), 687-699.

Tuzgöl Dost, M. (2005). Öznel İyi Oluş Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması [Developing a subjective well-being scale: validity and reliability studies]. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3, (23), 103-109.

Watson, P. J., ve Bideman, M. D. (1993). Narcissistic personality inventory factors, splitting, and self-consciousness. *Journal of Personality Assessment*, 61, 41-57.

Watson, P. J., Hickman, S. E., Morris, R. J., Stutz, N. L., ve Whiting, L. (1994). Complexity of self-consciousness subscales: Correlations of factors with self-esteem and dietary restraint. *Journal of Social Behavior and Personality*, 9, 761-774.

Watson, P. J., Milliron, J. T., ve Morris, R. J. (1995). Social desirability scales and theories of suicide: correlations with alienation and self-consciousness. *Personality and Individual Differences*, 18, 701-711.

Watson, P. J., Morris, R. J., Ramsey, A., Hickman, S. E., ve Waddell, M. G. (1996). Further contrasts between self-reflectiveness and internal state awareness factors of private self-consciousness. *Journal of Psychology*, 130, 183-192.

Weisinger, H. (1998), İş yaşamında duygusal zekâ, (N. Süleymangil, Çev.), İstanbul: MSN Yayıncılık.

Wenzel, A. J., ve Lucas-Thompson, R. G. (2012). Authenticity in college-aged males and females, how close others are perceived, and mental health outcomes. *Sex roles*, 67(5-6), 334-350.

Wood, A. M., Linley, P. A., Maltby, J., Baliouis, M., ve Joseph, S. (2008). The authentic personality: A theoretical and empirical conceptualization and the development of the Authenticity Scale. *Journal of Counseling Psychology*, 55(3), 385-399. doi:10.1037/0022-0167.55.3.385

Winnicott, D. (1965). The maturational processes and the facilitating environment. New York: International Universities Press.

Yalom, I. D. (1980). Existential psychotherapy. New York: Basic Books.

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

During the Coronavirus Pandemic Period Examining Family Resilience by Mothers Risk Factors

Koronavirüs Pandemisi Döneminde Aile Dayanıklılığının Annelerin Risk Faktörlerine Göre İncelenmesi

Gülçin Karadeniz¹

Abstract:

Family resilience is defined as family members successfully coping with difficulties and developing with warmth, support and harmony. This structure can be affected by the forces, resources and processes of the individuals that make up the family. Current studies emphasize many risk factors that affect and force family dynamics with the introduction of the coronavirus pandemic into our lives. The results of these studies suggest that although the origin of worldwide anxiety is one, different families have different coping styles. Starting from this point, the aim of this study, which is planned, is to determine how families protect their health in the coronavirus pandemic, which is over one year. 580 married mothers participated in the study. Participants answered the demographic information form, Risk Factors Checklist and Family Resilience Scale. The findings obtained from the study are that family resilience shows significant differences between groups that entered the COVID-19 process with risk factors and groups that did not report any risk factors. This situation is considered as an indication that entering into a new obscurity with unresolved issues affects the dynamics more negatively.

Keywords: Family resilience, risk factors, mothers, COVID-19 Pandemics

¹PhD, İstanbul 29 Mayıs University, Department of Psychology, Faculty of Letters, İstanbul - Turkey, gulcinkaradeniz@gmail.com, Orcid Id: 0000-0002-3315-8635

Address of Correspondence/Yazışma Adresi: İstanbul 29 Mayıs University, Department of Psychology, Faculty of Letters, İstanbul - Turkey, E-mail: gulcinkaradeniz@gmail.com,

Date of Received/Geliş Tarihi: 02.02.2022, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 05.09.2022, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 13.10.2022, **Date of Online Publication/Çevrimiçi Yayın Tarihi:** 06.12.2022

Citing/Referans Gösterimi: Karadeniz, G. (2022). During the Coronavirus Pandemic Period Examining Family Resilience by Mothers Risk Factors, *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 4(4): 352-360

© 2022 The Author(s). Published by Cyprus Mental Health Institute / Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology (www.ktpdergisi.com). This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 license which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Öz:

Aile dayanıklılığı, aile üyelerinin zorluklarla başarılı bir şekilde baş ederek sıcaklık, destek ve uyum ile gelişmeleri olarak tanımlanmaktadır. Bu yapı, aileyi oluşturan bireylerin güçlerinden, kaynaklarından ve süreçlerinden etkilenmektedir. Güncel araştırmalar koronavirüs pandemisinin hayatımıza girmesiyle aile dinamiklerini etkileyen ve zorlayan birçok risk faktörüne vurgu yapmaktadırlar. Bu çalışmaların sonuçları dünya çapında yaşanan kaygının kökeni bir olsa da farklı ailelerin farklı baş etme tarzları olduğunu düşündürmektedir. Bu noktadan çıkışla, planlanan bu çalışmanın amacı, bir yılı dolan koronavirüs pandemisinde ailelerin sağlıklarını ne şekilde koruduklarının belirlenmesidir. Araştırmaya, evli olan 580 anne katılmıştır. Katılımcılar; demografik bilgi formu, Risk Faktörlerini Tarama Listesi ve Aile Yılmazlık Ölçeği'ni cevaplamışlardır. Araştırmadan elde edilen bulgular COVID-19 sürecine risk faktörleri ile giren gruplarla risk faktörü bildirmeyen gruplar arasında aile dayanıklılığının anlamlı farklar gösterdiği yönündedir. Bu durum bir kez daha çözülmemiş meselelerle yeni bir bilinmezliğin içine girmenin dinamikleri daha da olumsuz etkilediğinin göstergesi olarak düşünülmektedir. Ailenin kendini iyileştirme gücünden yola çıkarak sosyal politikalar üretmek öncelikli mesele olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Aile dayanıklılığı, risk faktörleri, COVID19 pandemisi

Giriş

Dayanıklılık; risk faktörlerine karşı direnebilmek, sistemin varlığını, gelişimini, işlevini koruyabilmek ve bu zorluklar karşısında olumlu adaptasyonu sağlayarak uyumu sürdürmek olarak tanımlanmaktadır (Luthar ve ark., 2000; Masten, 2018; Walsh, 2016). Aile dayanıklılığı ise, aile üyelerinin zorluklarla başarılı bir şekilde baş edebilmesi ve sonuç olarak da sıcaklık, destek ve uyum sağlayarak gelişmeleri olarak tanımlanmaktadır (Black ve Lobo, 2008).

Patterson (2002), bu kavramı, ailelerin zorluklara ve risklere rağmen sağlıklı bir şekilde işleyişlerini sürdürme gücü olarak özetlemiştir. Aile dayanıklılığı, risk faktörleri ve koruyucu faktörler olmak üzere iki temel bağlamda ele alınmaktadır. Benzie ve Mychasiuk (2009), dayanıklılığın koruyucu faktörlerle artarken, risk faktörlerinden dolayı engellendiğini belirtmişlerdir. Risk faktörleri olumsuz sonuçların oluşma olasılığını arttırırken; koruyucu faktörler ise risk faktörleri ve olumsuz sonuçlar arasındaki tahmin edici ilişkiyi değiştirmek için risklerle etkileşim içinde olup, olumsuz sonuçların oluşma olasılığını azaltmaktadırlar (Mackay, 2003). Walsh (2002), risk faktörlerinin tüm aileyi etkilediğini aynı zamanda da hem bireyi hem de tüm aileyi iyileştirici rolü olduğunu vurgulamaktadır.

Krizlerin, zorlukların tüm aileyi etkileyebildiği ancak belirli aile süreçlerinin hem bireyi hem de tüm aileyi iyileştirici rol oynadığını alan yazında yer almaktadır

(Walsh, 2020). Koronavirüs pandemisi de sağlığı ve uyum süreçlerini etkileyen risk faktörlerinden birisi olarak düşünülebilir. Koronavirüs pandemisinin ilk dönemini içeren çalışmalar incelendiğinde (Örn: Reger ve ark. 2020, Thunström ve ark. 2020, Xiao ve ark. 2020) aile dinamiklerini etkileyen ve zorlayan birçok veri bulunmaktadır. Çalışmalar özellikle annenin dayanıklılığına vurgu yapılmaktadır (Decker ve ark., 2021). Dünyada yaşanan kaygının kökeni bir olsa da farklı ailelerin farklı baş etme tarzları olduğu ve ailenin kendisini iyileştirme, geliştirme gücü olduğunu düşündürmektedir. Ancak bu araştırmalarda çalışma gruplarının daha önceden maruz kaldıkları risk faktörlerine yönelik bir tarama bulunmamaktadır. Bu çalışmanın amacı, bir yılı dolan koronavirüs pandemisinde, sürece risk faktörleri ile giren ve hayatında risk faktörü olmayan annelerin ailelerinin dayanıklılıklarının ne yönde farklılaştığının belirlenmesidir.

Yöntem**Örneklem**

Araştırmanın çalışma grubunu, İstanbul il sınırlarında ikamet eden evli anneler (n= 580) oluşturmaktadır. Katılımcılara yönelik demografik bilgiler Tablo 1'de belirtildiği şekildedir.

Tablo 1. Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler

Değişkenler	(n = 580)		
	N	%	
Aile yapısı	Çekirdek aile	367	63,3
	Geleneksel aile	213	36,7
Çalışma durumu	Mavi yakalı çalışan	101	17,4
	Beyaz yakalı çalışan	217	37,4
	Beyaz yakalı yönetici	122	21,0
	Ev hanımı	140	24,1

Mezun oldukları okul	Okur yazar olmayan	4	,7
	İlkokul/ İlköğretim/ Ortaokul	79	13,7
	Lise ve dengi okul	82	14,1
	Önlisans	5	,9
	Lisans	211	36,4
	Lisan üstü	199	34,3
Ekonomik durum	Gelir giderinden az	320	55,2
	Gelir giderine denk	164	28,3
	Geliri giderden fazla	96	16,6
Çocuk Sayısı	Tek çocuklu	173	29,8
	2 çocuklu	131	22,6
	3 çocuklu	127	21,9
	4 çocuklu	129	22,2
	5 ve üzeri çocuğu olan	20	3,4
Anne yaş ort: 35,29	Yaş ranjı: 22-60	Evlilik yılı ort.: 13,96	

Ortalama: Ort.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak hazırlanan elektronik formun ilk kısmında katılımcılara çalışma hakkında bilgilendirme yapılan ve izinleri istenen onam formu yer almıştır.

Onam formunu okuyup kabul eden katılımcılar, ilk olarak demografik bilgi formunu cevaplamışlardır. Formda, kendilerine (yaş, medeni durum, öğrenim durumu, meslek, sosyoekonomik düzey), çocuğuna/çocuklarına ve ailelerine dair sorular yer almıştır. Ayrıca katılımcılar, Risk Faktörlerini Belirleme Listesi'ni ve Aile Yılmazlık Ölçeği'ni doldürmüşlerdir.

Aile Yılmazlık Ölçeği (AYÖ), Kaner ve Bayraklı (2010) tarafından, anne ve babaların yılmazlık algılarını değerlendirmek üzere geliştirilmiştir. Mücadelecilik alt boyutu, güç koşullarla mücadele edebilme, zorlukların üstesinden gelebilme, olumsuz koşullara rağmen ayakta kalabilme ve risk alabilme gücüyle ilgili olan onyedim maddeyi içermektedir. Öz-Yetkinlik alt boyutu, bireylerin yaşamını etkili şekilde sürdürebilmesi için gerekli özellikleri ile ele alan dokuz maddeden oluşmaktadır. Yaşama bağlılık alt ölçeği ise, yaşama olumlu bakışı ve yaşama olumlu katılımı ifade eden sekiz maddeyi içermektedir. Üç maddeden oluşan kontrol alt ölçeği ise, bireyin yaşamını kontrol edebilmesini değerlendirmeyi amaçlamaktadır (Kaner ve Bayraklı, 2010). Ölçeğin Cronbach alfa katsayıları 0.54-0.91; iki yarı güvenilirlik katsayıları 0.53-0.87 ve test-tekrar test güvenilirlik değerleri 0.33-0.80 arasında değişmekte olup tümünde anlamlıdır (Kaner ve Bayraklı, 2010). Mücadelecilik, öz-yetkinlik-yaşama bağlılık ve kontrol alt boyutları için annelerden alınan veriler üzerinde analiz yapıldığında Cronbach alfa katsayıları sırasıyla .90, .70, .87, .43 olarak saptanmıştır. Bu araştırmanın örneklemini için ölçeğin toplam puan üzerinden cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .95, Mücadelecilik alt boyutu için .93, kontrol boyutu için .74,

yaşama bağlılık alt boyutu için .88, öz-yetkinlik alt boyutu içinse .85 olarak saptanmıştır.

Çalışmada, Terzi (2006), tarafından geliştirilen Risk Faktörlerini Belirleme Listesi de kullanılmıştır. Bu liste üç risk alanını saptamaya yönelik otuz sorudan oluşmaktadır. Bu alanlardan Bireysel alan; kronik bir hastalığa sahip olma, güvensiz bağlanma, sosyal ilişkilerde beceri yetersizlikleri, madde kullanımı, davranım bozukluğu, bilişsel dil alandaki zedenlenmeleri ve kendine güvenin az olması durumlarını, Aile alanı; anne/babanın uyuşturucu kullanması, ailede şiddet görme, ebeveyn çatışmaları, yetersiz ebeveynlik sergileme ve buna bağlı durumları, Toplumsal alan ise; düşük sosyoekonomik düzey, doğal afet durumları, akran reddi ve göç gibi durumları içermektedir.

Verilerin Toplanması/İşlem

Araştırmaya T.C. Maltepe Üniversitesi Etik Kurul'undan gerekli izinler alınarak başlanmıştır (2021/15-03). Katılımcılara kartopu tekniği kullanılarak ulaşılmıştır. Çalışma, annelere verilen "Çocuklarda Psikolojik Sağlık" konulu seminer sonunda araştırmadan bahsedilmesi, kartopu yönteminin anlatılması ve linkin paylaşılması ile başlatılmıştır. Veri toplama süreci Google dökmanlarda yer alan online veri toplama sistemi kullanılarak yürütülmüştür.

Bulgular

Araştırma verilerinin analiz sürecinde, öncelikle veriler katılımcı ve değişken düzeyinde düzenlenmiş ve ayıklanmıştır. Bu işlemlerin ardından faktör analizleri ile ölçek yapısı ortaya çıkarılmıştır. Daha sonra ilk olarak araştırma değişkenlerine ait tanımlayıcı analiz bulguları hazırlanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Kullanılan Ölçeğe Ait Tanımlayıcı Analiz Bulguları

Kullanılan Ölçek	N	EDD.	EYD.	Ort.	SS.
Aile Yılmazlık Ölçeği Toplam Puan	580	36,00	185,00	141,5379	23,11293
AYÖ Mücadelecilik alt boyutu	580	17,00	85,00	61,4362	12,46041
AYÖ Öz-yetkinlik alt boyutu	580	8,00	45,00	38,5983	5,09180
AYÖ Yaşama bağlılık alt boyutu	580	8,00	40,00	31,0000	6,38949
AYÖ Kendini kontrol alt boyutu	580	3,00	15,00	10,5034	2,57629

Aile Yılmazlık Ölçeği: AYÖ.

Araştırmada katılımcılara uygulanan risk faktörleri belirleme listesine verilen cevapların dağılımı ise Tablo 3'te belirtildiği üzeredir. Katılımcıların %28'i (n= 167) ailesel risklere maruz kaldıklarını, %2,9'u (n=17)

toplumsal riske maruz kaldıklarını yine %2,9'u (n=17) hem bireysel hem toplumsal risklere maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3. Katılımcıların Maruz Kaldığını Belirttiği Risk Faktörlerine Ait Gruplar

Katılımcıların Belirttikleri Riskler:	(n = 580)	100
	N	%
Herhangi bir risk belirtmeyenler	145	25,0
Ailesel riske maruz kalanlar	167	28,8
Hem bireysel hem de ailesel risklere maruz kalanlar	131	22,6
Bireysel riske maruz kalanlar	103	17,8
Toplumsal riske maruz kalanlar	17	2,9
Hem bireysel hem toplumsal risklere maruz kalanlar	17	2,9
Toplam	580	100,0

Çalışmada, COVID 19 pandemi döneminde, aile dayanıklılığının risk faktörü belirten katılımcılar (%75, n=435) ve belirtmeyen katılımcılar (%25, n=145) arasında anlamlı bir farklılaşma gösterip göstermediğini saptamak için yapılan bağımsız gruplar t testi sonucunda, var olan risk faktörleri ile yaşamaya alışkın annelerle, hayatında risk faktörü olmayan annelerin aile dayanıklılığı toplam puan ve alt boyutları arasında anlamlı farklılaşmalar saptanmıştır.

Hayatında risk faktörü olmayan annelerin (X=147,86, SS=18,75) AYÖ toplam puanları, hayatında risk faktörleri tanımlayan annelerin (X=139,42, SS=24,04) AYÖ toplam puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir (p<.001). Risk faktörü belirtmeyen annelerin (X=63,91, SS=11,84) AYÖ mücadelecilik alt boyutu puanları, risk faktörleri tanımlayan annelerin (X=60,61, SS=12,56) AYÖ mücadelecilik boyutu puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir (p<.01). Yine risk faktörü belirtmeyen annelerin (X=40,00, SS=3,64) AYÖ öz-yetkinlik alt boyutu puanları, risk faktörleri tanımlayan annelerin (X=38,13, SS=5,41) AYÖ öz-yetkinlik boyutu puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir (p<.000). Risk faktörü belirtmeyen annelerin (X=32,82, SS=4,81) AYÖ yaşama bağlılık alt boyutu puanları, risk faktörleri tanımlayan annelerin (X=30,39, SS=6,73) AYÖ yaşama bağlılık boyutu puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir (p<.001). Risk faktörü belirtmeyen annelerin (X=11,13, SS=2,15) AYÖ kendini kontrol alt boyutu puanları, risk faktörleri tanımlayan annelerin (X=10,29, SS=2,67) AYÖ kendini kontrol boyutu puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir (p<.001).

Koronavirüs pandemisi döneminde, aile dayanıklılığının riske maruz kalmayan ve farklı risk gruplarına maruz kalanlar arasında bir farklılaşma yaratıp yaratmadığını incelemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA sonuçlarına göre; AYÖ toplam puanları gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma göstermektedir (p<.001). Bu anlamlı farklılaşma, hiçbir risk belirtmeyen annelerle (X=147,86, SS=18,75), hem bireysel hem de ailesel riskleri olan anneler arasındadır (X=139,30, SS=22,84). Risk faktörü belirtmeyen annelerin (X=63,91, SS=11,84) AYÖ mücadelecilik alt boyutu puanları, ailesel risk faktörleri tanımlayan annelerin (X=59,28, SS=11,98) AYÖ mücadelecilik boyutu puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir (p<.01). Yine risk faktörü belirtmeyen annelerin (X=40,00, SS=3,64) AYÖ öz-yetkinlik alt boyutu puanları, hem bireysel hem ailesel risk faktörleri tanımlayan annelerin (X=36,29, SS=9,163) AYÖ öz-yetkinlik boyutu puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir (p<.000). Risk faktörü belirtmeyen annelerin (X=32,82, SS=4,81) AYÖ yaşama bağlılık alt boyutu puanları, hem bireysel hem de toplumsal risk faktörleri tanımlayan annelerin (X=29,47, SS=7,93) AYÖ yaşama bağlılık boyutu puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir (p<.001). Risk faktörü belirtmeyen annelerin (X=11,13, SS=2,15) AYÖ kendini kontrol alt boyutu puanları, hem bireysel hem de ailesel risk faktörleri tanımlayan annelerin (X=10,01, SS=2,60) AYÖ kendini kontrol boyutu puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir (p<.001).

AYÖ puanlarının aile türüne göre bir farklılaşma sebebiyet verip vermediğini belirlemek için yapılan bağımsız t testi sonucunda, AYÖ toplam puanlarının anlamlı bir fark yarattığı tespit edilmiştir (p<.05). AYÖ toplam puanı

çekirdek ailelerde ($X=143,17$, $SS=21,70$), geniş ailelerden ($X=138,70$, $SS=25,16$) daha yüksek olarak saptanmıştır. Ayrıca AYÖ özyeterlilik alt boyut puanları arasında da anlamlı bir fark yarattığı tespit edilmiştir ($p<.05$). AYÖ özyeterlilik puanları çekirdek ailelerde ($X=38,93$, $SS=4,76$), geniş ailelerden ($X=38,02$, $SS=5,57$) daha yüksek olarak saptanmıştır. AYÖ kendini kontrol boyutu puanları arasında da anlamlı bir fark yarattığı tespit edilmiştir ($p<.05$). Çekirdek ailelerin puanları ($X=10,20$, $SS=2,45$), geniş ailelerden ($X=10,672$, $SS=2,63$) daha yüksektir.

AYÖ toplam ve alt boyut puanlarının annelerin yaşı ile ilişkisini incelemek üzere yapılan Pearson korelasyon analizi sonucunda annelerin yaşı arttıkça AYÖ toplam puanında ($p<.05$), AYÖ mücadelecilik alt boyutunda ($p<.05$) ve AYÖ kendini kontrol boyutu puanları arasında ($p<.05$) pozitif yönlü ve güçlü ilişkiler saptanmıştır. Bu örneklem için, annelerin yaşları arttıkça aile dayanıklılıklarının, mücadeleciliklerinin ve kendini kontrol etme becerilerinin arttığı saptanmıştır.

AYÖ puanlarının annelerin çocuklarının buldukları döneme göre bir farklılaşma yaratıp yaratmadığını incelemek üzere yapılan tek yönlü ANOVA sonuçlarına göre; AYÖ toplam puanları gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma göstermektedir ($p<.001$). Bu anlamlı fark, ergen çocuklu annelerle ($X=149,53$, $SS=18,16$), küçük çocuklu anneler arasındadır ($X=139,14$, $SS=23,94$). Yine ergen çocuklu annelerin ($X=64,78$, $SS=9,90$) AYÖ mücadelecilik alt boyutu puanları, küçük çocuklu annelerin ($X=60,52$, $SS=12,90$) puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p<.01$). AYÖ öz-yeterlilik alt boyutu puanları, ergen çocuklu annelerle ($X=40,26$, $SS=4,06$) küçük çocuklu anneler ($X=38,02$, $SS=5,33$) arasında puanlarından anlamlı bir şekilde fark göstermektedir ($p<.000$).

Risk faktörleri olsun olmasın tüm gruplarda gelirin giderden daha yüksek olduğu durumlarda aile dayanıklılığının yüksek olduğu ve geliri giderinden az grupla anlamlı fark oluşturduğu saptanmıştır ($p<.001$). Risk faktörü belirtmeyen çalışma grubunda, aile dayanıklılığı ile evlilik yılı arasında, aile dayanıklılığı ile yaşanan yer arasında ve anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Tartışma

Bu çalışmanın temel problemi, bir yılı dolan koronavirüs pandemisi döneminde “aile dayanıklılığı annelerde var olan risk faktörlerine göre bir fark göstermekte midir?” olarak kurgulanmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak katılımcıların belirttikleri risk faktörleri gruplanmıştır. Çalışmanın sonucunda; aile yılmazlığının (AYÖ) hiçbir risk belirtmeyen annelerle, hem bireysel hem de ailesel riskleri olan anneler arasında farklılaştığı saptanmıştır. Risk belirtmeyen annelerin dayanıklılıkları, bireysel ve ailesel riskleri bir arada belirten annelerden daha yüksektir.

Çalışmada, risk faktörü tanımlamayan annelerin AYÖ Mücadelecilik alt boyutu puanlarının, ailesel risk faktörleri tanımlayan annelerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Mücadelecilik, zorluklarla baş ederken ve uyum sağlarken aktif bir rol üstlenmektir. Yaşam olaylarının katlanılması gereken bir yük ya da zorluk yerine, büyümek ve gelişmek için bir olanak olarak görülmesi mücadeleciliği yansıtmaktadır (Kobasa ve ark., 1982). Değişimin hayatın normal ve olumlu bir parçası

olduğu görüşünü içermektedir (Dervishalaj, 2015). Ailenin mücadele gücünün yüksek olması durumunda etkili problem çözme becerileri geliştireceği düşünülmektedir. Alanyazın incelendiğinde bulgular (Leipold ve Greve, 2009; Masten, 2018; Werner, 1996) erken dönemde risk faktörlerine maruz kalan bireylerin ilerleyen dönemde psikolojik dayanıklılıklarının artıma vurgu yapmaktadır. Bu doğrultuda, risk faktörleri tanımlayan bireylerin mücadele etme konusunda daha aktif olacaklarını bu yönde aile işlevlerini de etkileyecekleri düşünülmektedir. Ancak bu çalışmanın bulguları riskli gruplardan gelen annelerin aile dayanıklılığı mücadelecilik boyutunda daha düşük performans sergiledikleri yönündedir.

Çalışma grubunun %28,8'i ($n=167$) ailesel risk faktörleri belirtmişler, özellikle de yetersiz ya da aşırı otoriter ebeveynlik gördüklerini belirtmişlerdir. Bu bulgu, bireylerin büyük ölçüde “öğrenilmiş çaresizlik” yaşayarak mücadele etmektен vazgeçmeyi öğrendiklerini düşündürmüştür. Literatürde mücadeleciliğin temellerinin bireyin özyeterliliğinden etkilendiğine vurgu yapılmaktadır. Yine çalışma grubunun aşırı otoriter ebeveynlerle büyüdüklüklerine yaptıkları vurgu bu annelik ya da babalık stiline çocuklarının özyeterliliğini etkileyerek mücadeleciliği ruhu öldürdüğü şeklinde yorumlanabilir.

Bireysel risk faktörleri arasında çalışma grubunun % 17,8 ($n=103$) kronik hastalıkları olduğunu belirtmişlerdir. Kronik hastalıkları olan bireylerin benlik saygılarının diğer bireylere oranla düşük olduğu belirtilmektedir (Düzce-Çakmak, 2017). Psikolojik dayanıklılığa yönelik koruyucu faktörlerin başında benlik saygısı gelmektedir (Santrock, 2012). Ailenin işlevli olması için “değerli olma duygusu”nu yaşaması gerekmektedir, ancak benlik saygısı düşük üyeler tarafından kurulan ailelerin mücadele etme ruhunu geliştiremeyebilir. Aile içinde karşılıklı sevgi ortamı oluşturarak işlevselliği yükseltmek mücadele eden bir yapıyı desteklemek için temel oluşturabilir.

Yine ailedeki bireylerin duygularını paylaşması ve karşılık görmesi üyelerinin dinamiklerini güçlendirerek mücadeleciliği girişimleri destekleyebilir. Duyguların açığa çıkarılmaması psikolojik tehdit oluşturabilmektedir (Kuzucu, 2006). Bu durumda da risk faktörlerinin koruyucu faktörlere dönüşmesini yani aile dayanıklılığının etkisini düşürebileceği düşünülmektedir.

Ailesel faktörlerin bireyin davranışlarının olumlu ya da olumsuz sergilenmesi ile güçlü bir ilişkisi olduğu düşünülmektedir (Duncan ve ark., 2001). Problemler, aile bireyleri tarafından tanımlanabiliyor, konuşulabiliyorsa, çözüm önerileri sunulup, çözümü konusunda ortak karar alınabiliyorsa ve sonuçları aile içinde kimse suçlanmadan değerlendirilebiliyorsa sağlıklı bir aileden bahsedilebilir. Bu durumda, kişi fazla yük almaz ve mücadele etmektен ne tükenir ne de vazgeçip küser. Kapalı sistemlerde ise otorite vardır (Satir, 2001). Değişime onay verilmeyen ve otoritenin baskın olduğu sistemlerde aile işlevselliği korunamamaktadır (Durak ve Fışıoğlu, 2007). Bu durumun da mücadelecilik ruhuna zarar vereceği düşünülmektedir.

Alanyazında konu ile ilgili çalışmaların daha ziyade çocuğunda kronik hastalık olan ailelerle yürütüldüğü görülmektedir (Plumb, 2011; Duca, 2015; Kim ve ark., 2020). Bu araştırmaların sonuçları, aile dayanıklılığının annelerdeki stresi düzeylerini azaltıcı etkisine dikkat çekmektedir. Suzuki ve arkadaşları (2018) aile

dayanıklılığının, gelişimsel bozukluğun şiddetiyle annenin psikolojik stres düzeyi arasında düzenleyici rolü olduğunu saptamışlardır. Elbette bu noktada bireylerin sürekli ve durumluluk kaygılarının belirlenmesi önemli bir noktayı aydınlığa kavuşturabilir ilerde yürütülmesi planlanan çalışmalarda stres düzeyleri de değişken olarak araştırmalara eklenebilir.

Mücadele etme boyutunda kültürel olarak problem çözme becerilerinin ne şekilde ele alınıp desteklendiği de unutulmamalıdır. Özellikle kadının daha az girişken daha çok aileye bağımlı olması beklenen kültürde yetişenlerin baş etme becerilerinde zorlanabilecekleri düşünülmektedir. Bu durumun da psikolojik dayanıklılığı etkilemesi muhtemeldir. Ebeveyn çocuk yetiştirme tutumlarının izleri düşünüldüğünde ailesel risklerle kendi ailesini kuran bireyin kurallara uymayı ve beklemeyi öğrendiği için mücadele etmekten vazgeçebileceği var olana uyum sağlayarak dengede kalabileceğini düşüneceği yine bu tür ailesel risklerle yetişen bireylerin özyeterliliklerinin de düşük olduğu için mücadele etmekten kaçınabildikleri düşünülmektedir.

Çalışmada, risk faktörü belirtmeyen annelerin AYÖ Öz-yeterlilik alt boyutu puanları, hem bireysel hem ailesel risk faktörleri belirten annelerin puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir. Risk faktörleri ne karşın uyumu bozmadan dayanıklılığı korumada kendini yeterli hissedendenler başa etme becerilerini geliştirdiğine dikkat çekilmektedir (Iwaniec, 1997; Masten ve Coastworth, 1995). Çalışmada elde edilen anlamlı farklılaşmaya motivasyon kaybının neden olabileceği düşünülmektedir. Özyeterlilik alanında kendini yeterli bulanlar yüksek motivasyonlu ve psikolojik dayanıklılığı yüksek bireylerdir (Chowdhury ve Shahabuddin, 2007).

Araştırmada, katılımcılar, ailesel risk faktörü olarak ebeveynlerinin aşırı otoriter ve baskıcı tutumlarını bildirmişlerdir. Kim ve Kim'in çalışmaları doğrultusunda (2008) ebeveynliğin denetim boyutunun eleştirisi ve ikaz ile şekillendiği durumlarda yetişen bireylerin bir süre sonra beklemeye alıştığı ve dıştan denetimli hale geldiği bunun da özyeterliliği düşürdüğü düşünülmektedir. Yüksek içsel denetim odağına sahip bireyler, davranışları üzerinde daha fazla denetime sahiptirler ve çabalarının daha fazla başarı getireceğine inanırlar (Rotter, 1966; Şahin ve ark., 2009). Bu inancın da yapıcı çözümler üretmek risk faktörlerini koruyucu faktörlere dönüştürmeye zemin temel hazırlayacağı düşünülmektedir.

Bu örneklem için, AYÖ yaşama bağlılık alt boyutu puanları arasındaki fark, risk faktörü olmayanların lehinedir. Bireysel ve toplumsal risk faktörlerini birlikte tanımlayan annelerin puanları risk bildirmeyen gruptan anlamlı şekilde düşüktür. Yaşama bağlılık, bireylerin başlarından geçen durumlara aktif olarak katılımlarını ve onlardan anlam çıkarmalarını içermektedir (Failla ve Jones, 1991). Bu bağlılık, diğer bireylere, aktivitelere, durumlara karşı içten bir ilgi, merak ve katılım ile tanımlanmaktadır (Kardum ve ark., 2012). Black ve Lobo (2008) dayanıklı ailelerin özelliklerini, koruyucu ve iyileştirici faktörler bağlamında ele almışlardır. Onlara göre yaşama bağlayacak etkililer aileleri güçlendirir ve dayanıklı kılar. Yaşama bağlı olan bireyler, kendilerine ve hayatlarındaki diğer bireylere olan yatırımlarından dolayı kolay kolay pes etmezler (Kobasa ve ark., 1982). Üyeler arasında uyum, aile üyelerince paylaşılan maneviyat duygusu, rollerde esneklik, açık ve net iletişim, finans yönetimi, hem günlük aktivitelerde hem de boş zaman

aktivitelerinde kaliteli zaman geçirme, sabit rutinler, sosyal destek, bireysel, ailevi ve toplumsal bağların varlığı ve ulaşılır olması gibi özelliklerin yaşama bağlılığı arttırdığı vurgulanmaktadır (McCubbin ve McCubbin, 1988). Bu etkinliklerin, iyimserliği ve olumlu bakış açısını harekete geçirerek dayanıklılığı güçlendireceği düşünülmektedir.

Toplumsal bir risk faktörü olan COVID-19 salgınıyla birlikte bahsi geçen etkinliklerin çoğunun sekteye uğraması ya da başka formlara bürünmeleri uyum sürecini etkilemiştir. Koronavirüs pandemisi döneminde, özellikle kronik hastalığı (bireysel risk faktörü) olanların daha fazla tedirgin oldukları ve etkinliklerinin daha da sınırlandığını bilinmektedir. Bu durumun da yaşama bağlılık alt boyutunu etkilediğini düşünülmektedir. Karal ve Biçer (2020) salgın hastalık dönemlerinin insanları sınırlandırdığına bunun da tedirginlik, korku ve endişe yarattığına dikkat çekmektedirler.

Çalışma sonuçları, gelir kaybı, ekonomik zorluk gibi toplumsal risk faktörleri ile mücadele edenlerin bu durumdan daha fazla etkilendiklerini göstermektedir. Bu bulgu Mullin ve Arce'nin (2008) çalışmalarında bildirdikleri "yoksulluk aile dayanıklılığını olumsuz olarak etkilemektedir" ifadesi ile örtüşmektedir.

Alanyazında özellikle toplumsal risk faktörleri söz konusu olduğunda sosyal destek kaynaklarının önemi vurgulanmaktadır (Orthner ve ark., 2004). Ancak kısıtlamalar özellikle hastalığın bulaşıcı etkisi ile bireyler çok yakınları ile görüşmemiş ve sosyal destek kaynakları da iyice sınırlanmıştır. Walsh (2006, 2012) çalışmasında komşulardan, sosyal kuruluşlardan yardım isteme konusuna değinmektedir. Ancak pandemi kısıtlamalarının buna izin vermediği düşünülmektedir.

Alanyazında tüm risklere rağmen pozitif bakış açısının korunarak aile içi minik kutlamaların atlanmadan yapılmasının maneviyat üzerinde önemli bir rolü olduğuna vurgu yapılmaktadır. Aile uyum ve bağlılığını destekleyen bu etkinliklerin, sosyal izolasyon süreciyle beraber gelen stres faktörlerine karşı hem çocuklar hem de yetişkinler için hafifletici rol oynayabileceği düşünülmektedir (Behar-Zusman ve ark., 2020).

Werner (1990), olumlu duyguları ifade etmenin ve olumlu ebeveynlik davranışlarında bulunmanın annenin olumluluğunu yansıttıklarını ve bu iki faktörün ailelerin dayanıklılığında önemli bir rol oynadıklarını açıklamıştır (akt. Goodlett ve ark., 2017). McCubbin ve McCubbin (1996), sıcaklık, duyarlılık ve iletişimle tanımlanan açıklayıcı-otoriter tutumunun aile uyumuna olumlu bir etkisinin olduğunu ve böylece düşük gelirli ailelerde dayanıklılığı arttırabildiği ortaya koymuşlardır. Hoffman ve Youngblade (1998), farklı sosyoekonomik gruptan gelen anneler üzerine yaptıkları çalışmalarında; orta sınıftan gelen annelerde depresif duygudurum ile açıklayıcı-otoriter ebeveynlik davranışları arasında ebeveynliğe bağlılığın düzenleyici bir rol oynadığını ancak bu ilişkinin işçi sınıfından gelen annelerde gözlenmediğini açıklamışlardır. Serebral Palsi'li ve Otistik çocukların anneleri üzerine yapılan bir çalışmada, annelerin ebeveynlik stresleri ile yaşam doyumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur (Gülaldı, 2010). Yapılan bir çalışmada Covid-19 salgınından önce ve sonra yeni annelerin hayatlarındaki anlamın varlığı ve arayış düzeyleri karşılaştırılmıştır (Chasson ve ark., 2021). Covid-19 salgınından önce anneler, hayatlarındaki

anlamın olduğunu ve bebeklerinde daha yüksek sıcaklık; pandemi sırasında ise anneler hayatlarında bir anlam arayışı içerisinde olduklarını ve bebeklerini daha nüfuz edici algıladıklarını bildirmişlerdir.

Risk faktörü belirtmeyen annelerin AYÖ kendini kontrol alt boyutu puanları ise, hem bireysel hem de ailesel risk faktörleri tanımlayan annelerden anlamlı bir şekilde yüksektir. Kontrol etme kapasitesi bireyin uyumu için temeldir. Bu durum onun duygusal uyarıcılara dikkatini ve uyarıcının anlamını bilişsel olarak değiştirmesini içermektedir (Ochsner ve Gross, 2005). Aile dayanıklılığı, aile işlevselliği ve ebeveynlik davranışları arasında bir ilişki olduğu bilinmektedir (Costigan ve ark., 1997). Smith (2017), ebeveynlerde yüksek kontrol ile olumlu ebeveynlik davranışları arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Kontrol alt boyutunda yüksek olan annelerin, duyarlılık puanlarının da yüksek olduğu ve bunun sonucunda çocuklarının duygusal erişilebilirlikte yüksek olduğu ortaya konmuştur (Johnson, 2015). Çalışma grubunun özellikle ailesel risk faktörü olarak ebeveynlerinin aşırı otoriter tutumlarına vurgu yaptığı düşünüldüğünde AYÖ kendini kontrol alt boyutu puanlarının anlamlı olarak farklılaşma yaratmasının nedeninin bireyin rol modellerinden algıladığı ebeveynlik olabileceği düşünülmektedir.

Ayrıca Johnson ve McMahan (2008), düşük düzeyde kontrol bildiren ebeveynlerin; ebeveynlik yeterliliği, öfke ve sınır koymada zorluk şüpheleriyle ilişkili olan problematik uykuya bağlantılı düşüncelerinin olduğunu ifade etmiştir. Ebeveyn davranışlarının risk faktörlerine karşı koruyabileceği ve sonuç olarak da dayanıklılığı arttırabileceği bilinmektedir (Conger ve Conger, 2002; McCubbin ve McCubbin, 1996). Durumun nesiller arası aktarımının da önlenmesi için ebeveynlere verilecek eğitimlerin büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, yürütülen veli akademilerinin devam ettirilmesi ancak katılımcı sayısının artırılmasına yönelik saptamaların yapılması önerilmektedir.

Aile dayanıklılığı bir çıktı olmamakla birlikte (Rutter, 1999), patolojiyi ve işlevsizliği azaltarak, iyi oluşu ve işlevselliği arttırmaktır (Luthar ve ark., 2000). Bu durum bir kez daha çözülmemiş meselelerle yeni bir bilinmezliğin içine girmenin dinamikleri daha da olumsuz etkilediğinin göstergesi olarak düşünülmektedir. Bireylerin evlilik yolunda adım atmadan önce kişisel destek almaları teşvik edilmeli ve aile yaşam döngüsünde farklı bir evreye geçmeden önce kendilerini

güçlendirmelerinin önemi açıklanmalıdır. Bu bağlamda, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve yerel yönetimler tarafından yürütülen kıymetli çalışmaların artması için daha çok terapi yapma yetkinliği olan klinik psikolog istihdamı sağlanmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, yüksek lisans ve doktora düzeyinde açılacak gelişimsel travmaları içeren bir dersin varlığının da alana kıymetli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada, aile dayanıklılığına katkı sağlayabilecek bireysel faktörlerden sadece risk faktörlerine değinilmiştir. Daha sonra yapılması planlanan çalışmalarda Benzies ve Mychasiuk' in (2009) belirttiği diğer değişkenlerin (kontrol algısı, duygu düzenleme, düşünce sistemleri, etkili baş etme mekanizmaları, eğitim ve beceri seviyesi, sağlığı, mizaç vb.) ele alınmasının aile dayanıklılığı kavramını daha iyi açıklamamıza yardım edeceği düşünülmektedir. Ayrıca aile dayanıklılığı kavramının farklı aile yapılarında (koruyucu aile, tek ebeveynli aileler vb.) ele alınıp incelenmesinin alan yazına kıymetli katkılar sağlayacağına inanılmaktadır.

Çalışma, annelerin verdikleri cevaplarla sınırlıdır. Bundan sonra yürütülecek olan çalışmalarda çiftlerle çalışılması ve bu çiftlerin aile yaşam döngüsünde eşit sayılarda olacak şekilde örneklemin oluşturulması önerilmektedir.

Beyannameler

Etik Onay ve Katılma İzni

Araştırma gerçekleştirilmeden önce yazar tarafından Maltepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan 28.05.2021 Tarihli 2021/15-03 Karar numaralı etik kurul izni alınmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Yayın İzni

Uygulanamaz.

Veri ve Materyallerin Mevcudiyeti

Uygulanamaz.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Finansman

Uygulanamaz.

Yazar Katkıları

GK verileri analiz etmiş ve yorumlamış, kavramsal çerçevenin oluşmasını sağlamıştır. Tüm yazarlar makalenin son halini okumuş ve onaylamıştır.

Kaynaklar

Behar- Zusman, V., Chavez, J.V. ve Gattamorta, K. (2020). Developing a measure of the impact of COVID- 19 social distancing on household conflict and cohesion. *Family Process*, 59(3), 1045- 1059.

Benzies, K. ve Mychasiak, R. (2009). Fostering family resiliency: A review of keyprotective factors. *Child & Family Social Work*, 14, 103-114.

Black, K. ve Lobo, M. (2008). A conceptual review of family resilience factors. *Journal of Family Nursing*, 14(1), 33-55.

Chowdhury, S. M. ve Shahabuddin, M. A. (2007). Self-efficacy, motivation and their relationship to academic performance of Bangladesh College Students, *College Quarterly*, 10(1), 1-9.

Conger, R. D. ve Conger, K. J. (2002). Resilience in midwestern families: Selected findings from the first decade of a prospective, longitudinal study. *Journal of Marriage and Family*, 64(2), 361-373.

Costigan, C. L., Floyd, F. J., Harter, K. S. M. ve McClintock, J. C. (1997). Family process and adaptation to children with mental retardation: Disruption and resilience in family problem-solving interactions. *Journal of Family Psychology*, 11, 515-529.

Decker, K. M., Thurston, I. B., Howell, K. H., Hasselle, A. J. ve Kamody, R. C. (2021). Associations between profiles of maternal strengths and positive parenting practices among mothers experiencing adversity. *Parenting*, 21(1), 1-23.

- Duca, D. S. (2015). Family resilience and parental stress: the effects on marital relationship in the context of a child diagnosed with an autism spectrum disorder. *Analele Ştiinţifice ale Universităţii Alexandru Ioan Cuza «din Iaşi. Psihologie*, (1), 71-90.
- Duncan, G.J., Boisjoly, J. ve Harris, K.M. (2001). Sibling, peer, neighbor, and schoolmate correlations as indicators of the importance of context for adolescent development. *Demography*, 38, 437-447.
- Durak, E. Ş. ve Fişiloğlu, H. (2007), Film analizi yöntemi ile Virginia Satir Aile Terapisi Yaklaşımı'na bir bakış", *Türk Psikoloji Yazıları*, 10 (20), 43-62.
- Düzce-Çakmak, M. (2017). Kronik rahatsızlıklarının hastaların aile işlevleri ve benlik algıları üzerine etkisi. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Yakın Doğu Üniversitesi.
- Failla, S. ve Jones, L.C. (1991). Families of children with developmental disabilities: An examination of family hardness. *Research in Nursing and Health*, 14, 41-50.
- Glynn, L. M., Davis, E. P., Luby, J. L., Baram, T. Z. ve Sandman, C. A. (2021). A predictable home environment may protect child mental health during the COVID-19 pandemic. *Neurobiology of Stress*, 14, 100291.
- Goodlett, B. D., Trentacosta, C. J., McLearn, C., Crespo, L., Wheeler, R., Williams, A., Chaudhry, K. ve Smith-Darden, J. (2017). Maternal depressive symptoms and at-risk young children's internalizing problems: The moderating role of mothers' positivity. *Merrill-Palmer Quarterly*, 63(1), 77-104.
- Güldü, D. (2010). Erken çocuklukta serebral palsi'li ve otistik çocuk annelerinin ebeveyn stres düzeylerinin yaşam doyumları ile ilişkisinin incelenmesi [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Hoffman, L. W., ve Youngblade, L. M. (1998). Maternal employment, morale and parenting style: Social class comparisons. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 19 (3), 389- 413.
- Iwaniec, D. (1997). Evaluating parent training for emotionally-abusive and neglectful parents: Comparing individual versus individual group intervention. *Research on Social Work Practice*, 7, 329-349.
- Johnson, N. (2015). Maternal psychological maturity, parenting and toddler regulation. [Unpublished Doctorate Dissertations] Macquarie University.
- Johnson, N. ve McMahon, C. (2008). Preschoolers' sleep behaviour: Associations with parental hardness, sleep-related cognitions and bedtime interactions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 49 (7), 765-773.
- Kaner, S. ve Bayraklı, H. (2010) Aile Yılmazlık Ölçeği: Geliştirilmesi, geçerliği ve güvenilirliği, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 11 (2), 47-62.
- Karal, E. ve Biçer, B. G. (2020). Salgın hastalık döneminde algılanan sosyal desteğin bireylerin psikolojik sağlamlığı üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), 129-156.
- Kardum, I., Hudek-Knežević, J. ve Krapić, N. (2012). The structure of hardness, its invariance across gender and relationships with personality traits and mental health outcomes. *Psihologijske teme*, 21(3), 487-507.
- Kobasa, S. C., Maddi, S. R. ve Puccetti, M. C. (1982). Personality and exercise as buffers in the stress illness relationship. *Journal of Behavioral Medicine*, 5, 391-404.
- Kuzucu, Y. (2006). Duyguları fark etmeye ve ifade etmeye yönelik bir psiko- eğitim programının, üniversite öğrencilerinin duygusal farkındalık düzeylerine, duyguları ifade etme eğilimlerine, psikolojik ve öznel iyi oluşlarına etkisi. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Kim, I., Dababnah, S. ve Lee, J. (2020). The influence of race and ethnicity on the relationship between family resilience and parenting stress in caregivers of children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 50(2), 650-658.
- Leipold, B., Greve, W. (2009). Resilience: A conceptual bridge between coping and development. *European Psychologist*, 14 (1), 40-50.
- Luthar, S. S., Cicchetti, D. ve Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71 (3), 543-562.
- Mackay, R. (2003). Family resilience and good child outcomes: An overview of the research literature. *Social Policy Journal of New Zealand*, 98-118.
- Masten, A. S. (2018). Resilience theory and research on children and families: Past, present, and promise. *Journal of Family Theory & Review*, 10(1), 12-31.
- McCubbin, H. I. ve McCubbin, M. A. (1988). Typologies of resilient families: Emerging roles of social class and ethnicity. *Family relations*, 247-254.
- McCubbin, M. A. ve McCubbin, H. I. (1996). Resiliency in families: A conceptual model of family adjustment and adaptation in response to stress and crises. İçinde H. I. McCubbin, A. I. Thompson ve M. A. McCubbin (Edt.), *Family assessment: Resiliency, coping and adaptation inventories for research and practice içinde* (s. 1-64). University of Wisconsin Publishers.
- Mullin, W. J. ve Arce, M. (2008). Resilience of families living in poverty. *Journal of Family Social Work*, 11(4), 424-440.
- Ochsner, K. N. ve Gross, J. J. (2005). Cognitive emotion regulation insights from social cognitive and affective neuroscience. *Current Directions in Psychological Science* April 2008
- Orthner, D.K., Jones-Sanpei, H. ve Williamson, S. (2004). The resilience and strengths of lowincome families. *Family Relations*, 53, 159-167.
- Patterson, J. M. (2002). Integrating family resilience and family stress theory. *Journal of Marriage and Family*, 64, 349-360.
- Plumb, J. C. (2011). The impact of social support and family resilience on parental stress in families with a child diagnosed with an autism spectrum disorder. [Unpublished doctoral dissertation] University of Pennsylvania.
- Reger, M.A., Stanley, I.H. ve Joiner, T.E. (2020). Suicide mortality and coronavirus disease 2019- Perfect Storm? *JAMA Psychiatry*. 77(11), 1093-1094.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcements. *Psychology Monographs*, 80, 1-28.
- Santrock, J. W. (2012). *Topical life span development*. McGraw-Hill.
- Satir, V. (2001). İnsan yaratmak: Aile terapisinin başyapıtı. S. Yeniçeri, (Çev.). Beyaz Yayınları.
- Smith, E. (2017). The role of parental self-efficacy, hardness, parenting stress in predicting parenting behaviors. [Unpublished Doctoral Dissertation]. University of Southern.
- Suzuki, K., Hiratani, M., Mizukoshi, N., Hayashi, T. ve Inagaki, M. (2018). Family resilience elements alleviate the relationship between maternal psychological distress and the severity of children's developmental disorders. *Research in Developmental Disabilities*, 83, 91-98.
- Şahin, N. H., Basım, H. N. ve Çetin, F. (2009). Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarında kendilik algısı ve kontrol odağı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(2), 153-163.
- Walsh, F. (2002). A family resilience framework: Innovative practice applications. *Family Relations*, 51(2), 130-137.

Walsh, F. (2016). Family resilience: A developmental systems framework. *European Journal of Developmental Psychology*, 13(3), 313-324.

Walsh, F. (2020). Loss and resilience in the time of COVID- 19: Meaning making, hope, and transcendence. *Family Process*, 59(3), 898-911.

Werner, E. E. (1996). Vulnerable but invincible: High risk children from birth to adulthood. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 5(1), 47-51.

Xiao, H., Zhang, Y., Kong, D., Li, S. ve Yang, N. (2020). The effects of social support on sleep quality of medical staff treating patients with coronavirus disease 2019 (COVID-19) in January and February 2020 in China. *Medical Science Monitor*. e923549, 26.

Terzi, Ş. (2006). Kendini Toparlama Gücü Ölçeği'nin uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 77- 86.

Thunstorm, L., Newbold, S., Finnoff, D. Ashworth, M. ve Shogren, J. (2020). The benefits and costs of using social distancing to flatten the curve for COVIS-19. *Journal of Benefit-Cost Analysis*, 11, 2, 179-195.

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

Effect of Psychodrama on Fibromyalgia Patients' Pain Levels, Quality of Life, and Skills of Expressing Emotions

Fibromiyalji Tanılı Bireylerin Ağrı Düzeyleri, Yaşam Kaliteleri ve Duyguları İfade Etme Becerileri Üzerinde Psikodramanın Etkisi

Özlem Şener¹

Abstract:

This study aimed to explore the effectiveness of psychodrama group psychotherapy on fibromyalgia patients and improve the physical and psycho-social well-being of patients by enabling them to develop awareness about the psychological origins of their pain, gain skills to express emotions, and externalize emotions. The study employed the experimental design without a control group. The participants consisted of nine female fibromyalgia participants who were able to continue their participation in the psychodrama sessions. The Personal Information Form, the 36-Item Short Form Health Survey, the Visual Analogue Scale, and the Emotional Expressivity Scale were administered to collect the study data, and non-parametric measurements were performed. As a result, according to the study findings, at the end of psychodrama group therapy, the pain of group members with fibromyalgia decreased, whereas their ability to express emotions and their general quality of life increased.

Keywords: Fibromyalgia, Psychological Pain, Psychodrama, Expression of Emotions

¹Assist. Prof., İstanbul Aydın University, Department of Counseling and Guidance, İstanbul-Turkey, ozlemsener@aydin.edu.tr, Orcid Id: 0000-0002-0081-7374

Address of Correspondence/Yazışma Adresi: İstanbul Aydın University, Department of Counseling and Guidance, İstanbul-Turkey, Kyrenia-TRNC, E-mail: ozlemsener@aydin.edu.tr

Date of Received/Geliş Tarihi: 19.09.2022, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 22.10.2022, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 30.10.2022, **Date of Online Publication/Çevirimiçi Yayın Tarihi:** 06.12.2022

Citing/Referans Gösterimi: Şener, Ö. (2022). Effect of Psychodrama on Fibromyalgia Patients' Pain Levels, Quality of Life, and Skills of Expressing Emotions, *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 4(4): 361-369

© 2022 The Author(s). Published by Cyprus Mental Health Institute / Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology (www.ktpdergisi.com). This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 license which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Öz:

Bu araştırmada FMS hastalarında psikodrama grup psikoterapisinin etkililiğinin sınanması ve üyelerin FMS'nin psikolojik kökenleri hakkında farkındalık geliştirmeleri, duygularını ifade etme becerileri kazanmaları ve yaşam kalitelerinin artması hedeflenmiştir. Bu araştırma, psikodrama oturumlarına katılan FMS tanılı 9 kadın üye ile gerçekleştirilen kontrol grupsuz deneysel desenli bir araştırmadır. Araştırmanın bulguları için Kişisel Bilgi Formu, SF-36 Yaşam Kalitesi Ölçeği, Visüel Analog Skala (VAS), Duyguları İfade Etme Ölçeği (DİEÖ) kullanılmış ve non-parametrik ölçümler yapılmış ve elde edilen verilere göre grubun ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmiştir. Grup üyelerinin psikodrama oturumları sonunda, öncesine göre görsel ağrı analog düzeylerinde azalma gözlenirken yaşam kalitesi ve bunun alt boyutları olan fiziksel, sosyal işlevlerde ve rollerde, mental sağlık, canlılık ve genel sağlık algısında ve duygularını ifade etme becerilerinde pozitif yönde anlamlı artış tespit edilmiştir. Sonuç olarak, psikodrama oturumları sonunda FMS'li üyelerin ağrıları azalırken, duygularını ifade etme becerileri ve genel yaşam kaliteleri artmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fibromyalji, Psikojenik Ağrı, Psikodrama, Duygu İfade Etme

Introduction

Psychological distress is considered to be the primary symptom of fibromyalgia, a rheumatological condition. Believed to be a subtype of psychosomatic disorders, FMS whose etiology has not been fully determined (Häuser, 2012; Yavuz, 2012) is a chronic pain disease that causes deterioration in the quality of life and economic, physical, psychological, social, and cognitive problems (Bergman, 2005). Many studies put forth that most patients with fibromyalgia have many psychological disorders, including depression, anxiety, somatization, and phobias (Bradly, 1989; Dunne & Dunne, 2012; Okifuji et al., 2000; Soran et al., 2008). Such studies show that interventions for effective treatment of the psychological symptoms of FMS are noteworthy.

Accompanied by widespread body pain and many other symptoms, fibromyalgia whose etiology is still largely unclear (Friedberg, 2010; Hauser et al., 2015; Heidari et al., 2017) causes serious difficulties in individuals' daily life activities and their functional capacity and impairs their physical and emotional quality of life (Ataoglu et al., 2017). The lives of these patients, who go from doctor to doctor to find a cure for their pain, come to a dead-end in direct ways such as through prescriptions and nutritional supplements, or come to an end indirectly such as through inadequacies in business life and job loss (Altınkılıç et al., 2020; Spaecth, 2009; Wasseem & Hendrix, 2003). Since the effect of chronic diseases on individuals' quality of life cannot be denied, it is important to treat the diseases and their symptoms and to increase the quality of life. Life quality is a way of individuals perceiving and evaluating their own situations in life on the basis of the cultural structure and value system to which they belong (WHOQOL, 1995). A disease that is difficult to treat, such as fibromyalgia, can cause some physical and emotional deteriorations in many areas of life.

In many Middle Eastern countries such as Turkey, emotions are suppressed and ignored during the development process of the individual for sociocultural, familial, or other reasons. In fact, certain emotions do not even have a verbal equivalent (Lesser, 1985). Receding away from awareness and being sent to the unconscious over time, emotions turn into the destroyer of the individual's own physical and mental integrity from the protector of his or her own physical and mental integrity

(Mate, 2004). A child grows up with two different mechanisms that do not allow her emotions directly in the family (Bateson, 2000) and this prevents the child's ability to express her/his feeling. According to Koptagel (1996), people who do not learn to express their emotions, inner conflicts, and psychological needs verbally learn to reveal these emotions, conflicts, and needs with physical symptoms over time. Noting that the body is used as a means of communication in the expression of mental conflicts and anxieties, Koptagel (1996) the term "organ language" to describe this. The term "organ language" includes fibromyalgia pain, too, which is defined by symptoms such as the low back, head and neck pain, tingling in the legs, and bowel syndrome.

According to researches, with the increasing interest in the relationship between body and mind, group psychotherapy has gained importance for patients with various physical diseases in the medical field since the 1970s (Anderson & Winkler, 2007). There is increasing evidence that group psychotherapy is beneficial in alleviating the psychosocial sequelae and accompanying symptoms of medical illnesses, possibly influencing the true course of these illnesses (Bernard, 2004). There are also studies putting forth the beneficial effects of group psychotherapy on emotional stress, coping behaviors, quality of life, and pain control in patients with medical illnesses (Fawzy et al., 1993). In addition to these studies, group psychotherapy was found to offer peer support, a sense of shared experience, and an opportunity to learn from other group members and help others, and it is also more cost-effective than individual psychotherapy (Sherman et al., 2004).

Psychodrama is an action-based group psychotherapy method that opens the door to the treatment of group members' problems and their emotions, not only by talking but also by re-enacting them on stage (Blatner, 2002; Özbek & Leutz, 2011; Varma et al., 2018). Developed by Moreno, psychodrama is based on spontaneity, action, and creativity. The psychodrama sessions consist of three phases, namely the warm-up phase, the action phase, and the sharing phase. Since psychodrama is aimed at providing catharsis, developing insight, fully testing reality, developing logical thoughts, learning, and creating behavioral changes (Dökmen, 2005; Oğuzhanoglu & Özdel, 2005), it is believed that it will be effective in the recovery of fibromyalgia patients.

There is a limited number of studies exploring the use of psychodrama in psychosomatic and fibromyalgia treatments. A psychodrama study conducted with psoriasis patients revealed that not only the stress coping skills of the patients increased, but their depressive symptoms also decreased (Karadağ et al., 2010). Another psychodrama study conducted with individuals with psychosomatic disorders concluded that the pain levels of the group members decreased and they felt more relaxed due to psychodrama (Bal & Şener, 2015). In another psychodrama study conducted with women with fibromyalgia, it was determined that the participants' belief in recovery and self-confidence, as well as their ability to express suppressed emotions increased (Altınkılıç et al., 2020).

The main purpose of this study is to examine the effect of psychodrama group therapy on reducing pain, increasing quality of life, and expressing emotions in individuals with a diagnosis of fibromyalgia. In line with this purpose, determining the effect of psychodrama on group members diagnosed with fibromyalgia constitutes the main study problem. In summary, the study's aim is to reveal whether psychodrama has an effect on increasing the quality of life, ability to express emotions, and reducing the pain of members with a fibromyalgia diagnosis.

Methods

Study Design

Conducted with volunteer participants who met the fibromyalgia diagnostic criteria of the American College of Rheumatology (2010), the study employed the one-group pretest-posttest, one of the quasi-experimental designs. The quasi-experimental method aims to discover cause-effect relationships between variables. In the experimental model, the researcher manipulates the independent variables to achieve this goal, controls the external variables to maintain internal validity, and performs an analysis of the dependent variables (Büyüköztürk et al., 2015).

Participants

The study group was formed by the cooperation with the physical therapy and rehabilitation specialists of two different public hospitals and them referring 18 patients with fibromyalgia diagnoses for the study group. In the semi-structured pre-interview held with these members before the sessions, the presence of mental deficiency and psychotic disorder at a level that would prevent them from participating in this study was examined. The psychodrama experimental group was formed by using the convenience sampling method after meeting the criteria of volunteering for group sessions, deciding on a common day, and continuing the psychodrama sessions. The psychodrama sessions with 11 members were conducted by the researcher, who is also a psychodramatist, in a private psychotherapy center for 12 weeks. At the beginning of the process, the group members were informed about the importance of their attendance at the sessions, a written consent form was obtained and no fee was charged. Additionally, in order to distinguish the effect of psychodrama group, it was emphasized while selecting the participants that neither physical therapy nor some medicine for their fibromyalgia syndrome was permitted.

In line with this design, the determined scales were administered to the members of the experimental and control groups before the experiment. After the completion of the 12 sessions, the same measurement tools were administered as a posttest at the end of the last session. After the psychodrama sessions, follow-up measurements could not be administered due to the stay-at-home order because of the pandemic.

Instruments

The 36-Item Short Form Health Survey. The 36-Item Short Form Health Survey (SF-36) was used to assess the general quality of life of the group members. Developed by Ware and Sherbourne (1992), SF-36 was adapted into Turkish by Koçyiğit et al. (1999) after they conducted its validity and reliability works. For reliability, the internal consistency of the survey was examined and the Cronbach's alpha reliability coefficients for each scale were found to be between .73 and .76. Item-total score correlations were calculated between .48-.88. For validity, construct validity was examined by using the comparison method with a similar scale. Consisting of 36 items and evaluating both positive and negative aspects of health, the SF-36 has eight separate sub-dimensions. The sub-dimensions related to physical health are Physical Function (PF; 10 items), Social Function (SF; two items), Role Limitations due to Physical Problems (FR; three items), and Role Limitations due to Emotional Problems (ER; three items), whereas the sub-dimensions related to mental health are Mental Health (MH; five items), Vitality (V; four items), Pain (P; two items), General Health (GH; six items). The item-total score is calculated as 0 (worst health condition) as the lowest and as 100 (best health condition) as the highest (Üstün, 2010). In this study, SF-36 scores were assessed at the beginning and end of the psychodrama sessions to determine the participants' pain perceptions and quality of life.

Visual Analogue Scale. Pain perceptions of the group members were assessed using the Visual Analogue Scale (VAS). A measurement image is presented on a 10-cm line, where the respondents can rate fibromyalgia pain from 0 to 10, with anchor descriptors such as "no pain" (0) (the leftmost point) and "worst pain imaginable" (10) (rightmost point). The respondents mark a point between 0 and 10 according to the severity of the pain. In line with this marking, the pain level of the respondent (patient) is determined (Uyar & Aydın, 2007).

Emotional Expressivity Scale. Developed by King and Emmons (1990), the Emotional Expressivity Scale (EES) was adapted into Turkish by Kuzucu (2011). The scale has three sub-factors, namely positive emotions, negative emotions, and closeness. The response format for the scale is a 7-point Likert scale. High scores taken from the scale indicate a high tendency to express emotions. The 6th and 14th items of the 16-item scale are reverse scored. According to the internal consistency analysis of the scale, the Cronbach's alpha value was found to be .85. The analysis results showed the EES to be a valid and reliable scale.

Process

Psychodrama group psychotherapy started with 11 group members in July 2021 and it continued until October 2021. A total of 12 sessions were held every Saturday between 10:00-12:00. The psychodrama sessions were completed

with nine members due to the fact that two members could not continue the sessions.

Since psychodrama sessions have a psychotherapy quality, it is not possible to plan them in advance. The first session involved the meeting of the group members, information about psychodrama, and determination of group norms. The following sessions involved group members sharing their experiences with the members, the protagonist works based on these sharing, and the sharing of those who took part in these works. In the group sessions, warm-up and psychodrama games were also played, taking into account the needs and treatments of the group members. The sessions were led by the researcher, who is a

psychodramatist psychological counselor, and notes were written down at the end of each session. A pseudonym was used for each of the participants in this study.

Data Analysis

The pre-group and post-group scale scores of the nine members with fibromyalgia were compared using the Wilcoxon sign-ranked test and SPSS 20.0 (Windows)..

Results

The results obtained in the study are presented in the tables below. Table 1 presents the demographic characteristics of the study group.

Table 1. Distribution of Sociodemographic Characteristics of the Study Group

		N	%
Marital Status	Married	4	44.4
	Widower	1	11.1
	Divorced	4	44.4
Education	Elementary School	2	22.2
	High School	5	55.6
	Middle School	1	11.1
	University	1	11.1
		Mean	Sd
Age		47.4	9.6

Table 1 presents the demographic characteristics of the study group. While the mean age of the group was 47.4, 44.4% were married and 55.6% were high school graduates. Four members of the group were married, one

was widowed, and four were divorced. Furthermore, two of the group members were elementary school graduates, one was a middle school graduate, five were high school graduates, and one was a university graduate.

Table 2. Descriptive Statistical Values of SF-36, VAS, and EES

	N	Min.	Max.	Mean	Sd	Skewness	Kurtosis		
(PF)Physical Function-pretest	9	5	75	42.78	23.994	-.476	.717	-.827	1.400
(PF)Physical Function - posttest	9	20	100	73.33	24.367	-1.348	.717	2.201	1.400
(RF) Role Function/Physical-pretest	9	0	25	5.00	10.000	1.688	.717	1.188	1.400
(RF) Role Function/Physical posttest	9	25	100	73.33	34.821	-.713	.717	-1.729	1.400
(ER) Emotional Role-pretest	9	0	33	7.33	14.552	1.620	.717	.735	1.400
(ER) Emotional Role- posttest	9	33	100	71.78	33.652	-.309	.717	-2.475	1.400
(V) Vitality-pretest	9	10	50	31.11	13.869	.112	.717	-1.013	1.400
(V) Vitality -posttest	9	45	80	62.22	12.775	.054	.717	-1.668	1.400
(MH) Mental Health-pretest	9	20	70	42.56	17.629	.125	.717	-1.163	1.400
(MH) Mental Health-posttest	9	52	88	71.78	15.377	-.102	.717	-1.941	1.400
(SF) Social Function-pretest	9	.0	50.0	26.622	20.0520	-.238	.717	-1.801	1.400
(SF) Social Function -posttest	9	25	100	76.56	22.941	-1.474	.717	2.911	1.400
(P) Pain-pretest	9	0	35	25.22	12.677	-1.250	.717	.544	1.400
(P) Pain -posttest	9	35	100	58.33	22.638	.736	.717	-.534	1.400

(GH) General Health-pretest	9	0	50	26.67	18.371	-.225	.717	-1.454	1.400
(GH) General Health -posttest	9	45	80	60.56	15.298	.337	.717	-2.167	1.400
(HC) Health Change-pretest	9	0	75	38.89	22.048	-.214	.717	.144	1.400
(HC) Health Change -posttest	9	0	100	72.22	31.732	-1.626	.717	3.152	1.400
(VAS) Visual Analog Scale- pretest	9	6	9	7.78	.972	-.502	.717	-.009	1.400
(VAS) Visual Analog Scale - Posttest	9	1	6	3.89	1.537	-.296	.717	.744	1.400
(EES) Emotional Expressivity Scale -TOTAL- pretest	9	61	88	71.44	8.353	.846	.717	.720	1.400
(EES) Emotional Expressivity Scale -TOTAL- posttest	9	62	83	74.44	7.828	-.455	.717	-1.000	1.400

Before the analysis of the study data, the arithmetic mean, standard deviation, standard error, kurtosis, and skewness values of the scores from the variables in Table 2 were examined. The SF-36, Emotional Expressivity, and pain

variables of the group with fibromyalgia pain ranged from +1.5 to -1.5. When Kurtosis and Skewness values are between -1,5 and +1,5. This is considered to be a normal distribution (Tabachnick & Fidell, 2013).

Table 3. Results of the Wilcoxon Signed-Rank Test Comparing the SF-36, VAS and EES Pretest and Posttest Scores

	N	\bar{x}_{rank}	Σ_{rank}	z	p
Physical Function (PF) Posttest Physical Function (PF) Pretest	Negative Rank	0	.00	.00	-2.680 .007
	Positive Rank	9	5.00	45.00	
	Equal	0			
	Total	9			
Role Function/Physical (RP) Posttest Role Function/Physical (RP) Pretest	Negative Rank	0	.00	.00	-2.692 .007
	Positive Rank	9	5.00	45.00	
	Equal	0			
	Total	9			
Emotional Role (ER) Posttest Emotional Role (ER) Pretest	Negative Rank	0	.00	.00	-2.680 .007
	Positive Rank	9	5.00	45.00	
	Equal	0			
	Total	9			
Vitality (V) Posttest Vitality (V) Pretest	Negative Rank	0	.00	.00	-2.670 .008
	Positive Rank	9	5.00	45.00	
	Equal	0			
	Total	9			
Mental Health (MH) Posttest Mental Health (MH) Pretest	Negative Rank	0	.00	.00	-2.668 .008
	Positive Rank	9	5.00	45.00	
	Equal	0			
	Total	9			
Social Function (SF) Posttest Social Function (SF) Pretest	Negative Rank	0	.00	.00	-2.668 .008
	Positive Rank	9	5.00	45.00	
	Equal	0			
	Total	9			
Pain (P) Posttest Pain (P) Pretest	Negative Rank	0	.00	.00	-2.689 .007
	Positive Rank	9	5.00	45.00	
	Equal	0			
	Total	9			
General Health (GH) Posttest General Health (GH) Pretest	Negative Rank	0	.00	.00	-2.668 .008
	Positive Rank	9	5.00	45.00	
	Equal	0			
	Total	9			
Health Change (HC) Posttest Health Change (HC) Pretest	Negative Rank	1	3.00	3.00	-1.933 .053
	Positive Rank	6	4.17	25.00	
	Equal	2			
	Total	9			

Visual Analog Scale (VAS) Posttest	Negative Rank	9	5.00	45.00	-2.680	.007
Visual Analog Scale (VAS) Pretest	Positive Rank	0	.00	.00		
	Equal	0				
	Total	9				
Emotional Expressivity Scale (EES) Posttest	Negative Rank	3	.00	.00	-2.670	.008
Emotional Expressivity Scale (EES) Pretest	Positive Rank	6	5.00	45.00		
	Equal	0				
	Total	9				

Table 3 illustrates the results of the Wilcoxon signed-rank test that compared the application group's SF-36, VAS, and EES pretest and posttest scores. According to the table, a statistically significant difference was determined between the application group participants' SF-36, VAS, and EES scores before the application and after the application. The fact that the difference scores in SF-36 PF subscale, RP subscale, RE subscale, VT subscale, MH subscale, SF subscale, P subscale, GH subscale, and emotional expressivity scales were in favor of the positive ranks (last measurements) indicates that the program had a significant effect on increasing the scores of these variables. Also, the fact that the difference scores in the VAS were in favor of negative ranks (first measurements) indicates that the program had a significant effect on reducing participants' scores of this variable

Discussion

The present study aimed to examine the effect of psychodrama, a group psychotherapy method, on fibromyalgia (Kroenke, 2007; Lipowski, 1988), which was initially known as a somatic illness but started to be accepted as psychosomatic according to later studies. Participating members diagnosed with fibromyalgia began their psychodrama sessions with many somatic and psychological complaints such as pain, fatigue, sleep, and stress disorders that impair their quality of life. Starting from the physical and psychosocial difficulties created by fibromyalgia, the members opened themselves to the group with psychodrama games, sharing and feedback, and acted together in expressing and realizing their emotions. At the end of the sessions, it was revealed that psychodrama group psychotherapy practices were effective in reducing fibromyalgia patients' pain and increasing their quality of life and emotional expressivity.

Fibromyalgia pain negatively affects individuals' physical, social, and emotional functions and their personal roles including these functions, and seriously reduces the overall quality of life. This study determined that psychodrama sessions contributed significantly to the reduction of fibromyalgia pain, the increase of group members' general quality of life, and the ability to express emotions. According to the study results, there was an increase in the well-being of members participating in psychodrama in terms of their physical function, social function, role limitations due to physical problems, physical pain, mental health, and role limitations due to emotional problems, vitality, and general health perceptions. It is believed that in psychodrama sessions, the members' realization that their pain may also have psychological origins, their ability to express their emotions, and the fact that the right channel was found in externalizing emotions instead of using organ language were effective in reducing fibromyalgia pain. It is stated that in psychosomatic illnesses such as fibromyalgia, emotional awareness is less, negative effects cannot be distinguished, and emotions are discharged through the body rather than verbally expressing them (Devrimci-

Özgülven et al., 2000; Waller & Scheidt, 2004). In the present study, the members who were protagonists expressed their problems verbally and de facto for the first time, and this led to their internal integration with the catharsis they experienced (Blatner, 2002; Özbek & Leutz, 2011). Concrete examples of the functionality of this study are the member who was forced into marriage and then abandoned by her husband regaining her self-esteem and her neck and head pain decreasing and back pain of another member who faced the fact that her husband cheated and referred to the cheating as her hunchback decreasing. These examples indicate that psychodrama techniques have a facilitating effect on the regulation and processing of emotions and are compatible with the studies mentioned (Picardi et al., 2005).

According to recent studies, the effect of emotional processes on pain has begun to be noticed and accepted (Lumley et al., 2011). Walter and Scheidt (2004) put forth that emotional awareness and expression skills are low in psychosomatic patients and that expression through the body is higher. In their psychodrama study examining the members who switched to the role of organ parts (role-switching technique) and what they believed their organs with pain was telling them, Picardi et al. (2005) expressed that psychodrama allowed the members to discover the emotions and needs behind their bodily complaints. Similarly, in the present study, psychodrama allowed members to express emotions with every experience staged in the psychodrama sessions, and this expression brought about physical expression in the members. It is known that the expression of emotions is an effective factor on individuals' psychological and subjective well-being (King & Emmons, 1990). In addition, it is understood from the study of Moreno, the founder of psychodrama, in a refugee camp in Vienna between 1917 and 1918, that life elements cause psychosomatic syndromes and that emotional needs are curative while regulating these elements. Moreno revealed that individuals who loved their barracks and share them with their loved ones did not have psychosomatic complaints, but individuals who lived in barracks where there was anger, tension, and fighting had more psychosomatic complaints (Özbek & Leutz, 2011). This study drew attention to the importance of group work in healing the psychological and physiological damages caused by traumatic life events. Studies showed that many group therapies such as cognitive behavioral therapy and supportive-expressive therapy are helpful in the recovery of individuals with medical illnesses (Weiner, 1992). Along this line, the present study also showed that psychodrama, which is a group psychotherapy method, is effective in increasing the ability of individuals to express their emotions and their quality of life and reducing fibromyalgia pain.

It is considered to be an ironic misconception that the treatment of fibromyalgia (Friedberg, 2010; Lorente et al., 2014), which is defined by widespread body pain not based

on any medical reason and the presence of tender points where the pain is localized, is mostly and only pharmacologically done. Recent studies put forth that multidisciplinary methods combining pharmacological and non-pharmacological methods have begun to be used more frequently in the treatment of fibromyalgia, which is accepted to have emotional and psychological causes (Carville et al., 2008; Lera, 2009; Sarzi-Puttini et al., 2008). Half of the group members stated that they were using drugs for their complaints, but towards the end of the sessions, psychodrama helped them feel better, and they asked their doctors to reduce the dosage of the drug they used. Although pharmacological methods provide temporary relief to individuals' bodily complaints, they cannot heal their suppressed anger and the grief caused by the veiled traumatic experiences. In these sessions, the group members worked with the violence of a father, the betrayal of a spouse, the painful loss of a murdered sister, and the constant psychological violence of a spouse, and they tried to heal their wounds by using psychodrama group cohesion, using matching, role switching, and mirror techniques.

In conclusion, this study determined that psychodrama is effective in reducing fibromyalgia pain. In addition, it also revealed that quality of life, including social, emotional and physical functionality and roles, and the ability to express emotions of individuals whose pain decreased increased. This effect is parallel with the results of group psychotherapies conducted with individuals with fibromyalgia pain, low quality of life, and limited emotional expression. The low number of psychodrama members, the absence of a control group, the presence of only female members, socio-demographic data, perceived pain levels, quality of life, and emotional expressivity skills are important limitations of the present study. Another limitation is that the follow-up was not conducted because of the pandemic.

According to the study findings, the following recommendations can be given for new studies and researchers working in this field. First recommendation in this study, a control group was not used in the 12-week psychodrama sessions and only female members took part in the sessions. It is recommended that researchers conduct

further studies examining the effect on fibromyalgia using longer psychodrama sessions with heterogeneous control and experimental groups. In future studies, it is recommended that traumatic experience and alexithymia, which is defined as emotional dysregulation, should also be considered as variables in the psychodrama sessions with individuals with fibromyalgia. This recommendation is given because it is predicted that psychodrama sessions may reduce the somatic symptoms of alexithymia individuals who have difficulty expressing emotions. Also, a certain age group was not selected for this study. Therefore, the effect of the psychodrama sessions on young adults, middle-aged and elderly people can be tested. Methodically, the experimental design was employed in this study. In a new study, a study utilizing the mixed design can be carried out with verbal and observational data obtained from the group members. Moreover, in this study, the effect of psychodrama was discussed unilaterally. In future studies, an experimental study can be carried out with another theoretical approach. For example, the curative effects between psychodrama and mindfulness experimental groups can be examined

Declarations

Ethics Approval and Consent to Participate

The study was carried out by following the necessary ethical rules according to the Declaration of Helsinki. For the study, ethical committee approval was obtained from the Ethics Committee of the affiliated university on 11.02.2022 with the number E-45379966-020-39518.

Consent for Publication

Not applicable.

Availability of Data and Materials

Not applicable.

Competing Interests

The author declares that no competing interests in this manuscript.

Funding

Not applicable.

Authors' Contributions

ÖŞ worked on the concept of the study, gathering and analyzed data. All authors write and made the critical revisions about the article. All authors have read and approved the final article.

References

- Altıncılıç, S., Ateşçi, F.F. & Toker-Uğurlu T. (2020). Fibromiyalji sendromu tanılı kadınlarda psikodrama grup terapilerinin ağrı, depresyon ve yaşam doyumu üzerine etkileri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(76), 2153-2164. <http://doi:10.17755/Esosder.671003>
- Anderson F.J. & Winkler A. E. (2007). An integrated model of group psychotherapy for patients with fibromyalgia. *International Journal of Group Psychotherapy*, 57(4), 451-474. <http://doi:10.1521/ijgp.2007.57.4.451>
- Ataoglu, S., Ankaralı, H., & Ankaralı, S. (2017). Fibromiyalji hastalarının yaşam kalitesini değerlendirmede kullanılan ölçeklerin karşılaştırılması. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 22(2), 85-94. <http://doi:10.21673/Anadoluklin.285068>
- Bal, P.N., & Şener, Ö. (2015). Psikosomatik Hastalıkların iyileştirilmesinde psikodramanın etkisi. *Inesjournal*, 2, 310-325.
- Bateson, G. (2000). *Steps to an Ecology of Mind*. Illinois: The University of Chicago Press.
- Bergman, S. (2005). Psychosocial Aspects of chronic wide spread pain and fibromyalgia. *Disability and Rehabilitation*, 27, 675-683.
- Bernard, H.S. (2004). Group interventions for patients with cancer and HIV disease: An introduction. *International Journal of Group Psychotherapy*, 54, 23-27. <https://doi.org/10.1521/ijgp.54.1.23.40380>
- Blatner, A. (2002). *Foundations of Psychodrama: History, Theory and Practice (4th Ed.)*. New York: Springer.
- Bradley, L. A. (1989). Cognitive-Behavioral psychotherapy for primary fibromyalgia. *Journal of Rheumatology (Supplement 19)*, 16, 131-136.
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç, Çakmak E., Akgün, Ö., E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

- Carville S.F., Arendt-Nielsen S., Bliddal H., Blotman F., Branco J.C., & Buskila D., Et Al. (2008). EULAR evidence-based recommendations for the management of fibromyalgia syndrome. *Ann Rheum Dis*, 67, 536-41. <http://dx.doi.org/10.1136/ard.2007.071522>.
- Devrimci-Özgüven H, Kundakçı N, Kumbasar H, & Boyvat A. (2000). The depression, anxiety, life satisfaction and affective expression levels in psoriasis patients. *J Eur Acad Dermatol Venereol* 14, 267-271.
- Dökmen Ü. (2005). *Sosyometri ve Psikodrama*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dunne, F.J. & And Dunne, C.A. (2012). Fibromyalgia syndrome and depression: Common Pathways. *Br J Hosp Med (Lond)*, (73), 211-217. <https://doi.org/10.12968/hmed.2012.73.4.211>
- Fawzy, F.I., Fawzy, N.W., Hyun, C.S., Elashoff, R., Guthrie, D., Fahey, J., & Morton, D. (1993). Malignant melanoma: Effects of an early structured psychiatric intervention, coping and affective state on recurrence and survival 6 years later. *Archives of General Psychiatry*, 50, 681-689. <http://doi.org/10.1001/archpsyc.1993.01820210015002>
- Frances J. Anderson & Anne E. Winkler (2007). An integrated model of group psychotherapy for patients with fibromyalgia. *International Journal of Group Psychotherapy*, 57(4), 451-474. <http://doi.org/10.1521/ijgp.2007.57.4.451>
- Friedberg, F. (2010). Chronic fatigue syndrome, fibromyalgia, and related illnesses: a clinical model of assessment and intervention. *J Clin Psychol*, 66, 641-665. <https://doi.org/10.1002/jclp.20676>
- Häuser, W., Burgmer, M., Köllner, V., Schaefer, R., & Eich, W., & Hausteiner-Wiehle, C., Et Al. (2012). Fibromyalgia syndrome as a psychosomatic disorder-diagnosis and therapy according to current evidence-based guidelines. *Zeitschrift Fur Psychosomatische Medizin Und Psychotherapie*, 59, 132-152. <https://doi.org/10.13109/zptm.2013.59.2.132>
- Häuser, W., Ablin, J., Walitt, B., & Scheib, G. (2015). PTSD and fibromyalgia syndrome: focus on prevalence, mechanisms, and impact. *Comprehensive guide to post-traumatic stress disorder*. Cham: Springer International Publishing, 1-13. https://doi.org/10.1007/978-3-319-08613-2_52-1
- Heidari, F., Afshari M., & Moosazadeh, M. (2017). Prevalence of fibromyalgia in general population and patients, a systematic review and meta-analysis. *Rheumatol Int*, 37, 1527-1539.
- Karadağ, F., Oğuzhanoglu N. K., Özdel O., Ergin Ş., & Kaçar N. (2010). Psöriyazis hastalarında psikodrama: Stres ve stresle başetme. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 11, 220-227.
- King, L. A., & Emmons, R. A. (1990). Conflict over emotional expression: Psychological and physical correlates. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(5), 64-877. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.58.5.864>.
- Koçyiğit H., Aydemir, O., Fişek, G., Ölmez, N., & Memiş, A. (1999). Kısa Form-36 (KF36)'nın Türkçe versiyonunun güvenilirliği ve geçerliliği. *İlaç ve Tedavi Dergisi* 12, 102-6.
- Koptagel, İ.G. (1996). *Tıpsal Psikoloji: Tıpta Davranış Bilimleri*. Ankara: Güneş Kitabevi.
- Kroenke, K. (2007). Somatoform disorders and recent diagnostic controversies. *Psychiatric Clinics of North America*, 30, 593-619. <https://doi.org/10.1016/j.psc.2007.08.002>
- Kuzucu, Y. (2011). Duyguları ifade etme ölçeğinin uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3), 779-792.
- Lera, S., Gelman, S.M., Lopez, J.M., Abenoza, M., Zorrilla, J.G., & Castro-Fornieles, J. (2009). Multidisciplinary treatment of fibromyalgia: Does cognitive behavior therapy increase the response to treatment? *J Psychosom Res.*, 67, 433-41. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2009.01.012>
- Lesser, I. M. (1985). A critique of contribution to the alexithymia symposium. *Psychoter Psychosom*, 44, 82-88. <https://doi.org/10.1159/000287897>
- Lipowski, Z. J. (1988). Somatization: The concept and its clinical application. *Amjpsychiatry*. 145, 1358-1368.
- Lorente G.D., Stefani L.F.B.D., & Martins M.R.I. (2014). Kinesiophobia, Adherence to treatment, pain and quality of life in fibromyalgia syndrome patients. *Revista Dor*, 15, 121-125. <https://doi.org/10.5935/1806-0013.20140020>
- Lumley, M.A. (2010). The two views of emotion in psychosomatic research. *Journal of Psychosomatic Research*, 68, 219-221. <http://dx.doi.org/10.1016%2Fj.jpsychores.2010.01.017>
- Mate, G. (2004). *When Your Body Says NO: The Cost of Hidden Stress*. Vancouver: Vintage.
- Oğuzhanoglu N. K., & Özdel O. (2005). Yaşlılık, huzurevi ve yaşam yolculukları bir psikodrama grup çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16, 124-132.
- Okifuji, A., Turk, D.C., & Sherman, J.J. (2000). Evaluation of the relationship between depression and fibromyalgia syndrome: Why aren't all patients depressed? *Journal of Rheumatology*, 27, 212-219.
- Özbek, A., & Leutz, G. (2011). Psikodrama, Grup Psikoterapisinde Sahnesel Etkileşim. Ankara: Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü Yayınları.
- Özenli, Y., Yoldaşcan, E., Topal, K. & Özçürülmez, G. (2009). Türkiye'de bir eğitim fakültesinde somatizasyon bozukluğu yaygınlığı ve ilişkili risk etkenlerinin araştırılması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10, 131-136.
- Picardi, A., Mazzotti, E., Gaetano, P., Cattaruzza, M.S., Baliva, G., & Melchi, C.F., Et Al. (2005). Stress, social support, emotional regulation, and exacerbation of diffuse plaque psoriasis. *Psychosomatics*, 46, 556-564. <https://doi.org/10.1176/appi.psy.46.6.556>
- Sarzi-Puttini, P., Buskila, D., Carrabba, M., Doria, A., & Atzeni, F. (2008). Treatment strategy in fibromyalgia syndrome: Where are we now? *Semin Arthritis Rheum*. 37, 353-65. <https://doi.org/10.1016/j.semarthrit.2007.08.008>
- Sherman, A.C., Mosier, J., Leszcz, M., Burlingame, G.M., Ulman, K.H., Cleary, T., Simonton, S., Latif, U., Hazelton, L., & Strauss, B. (2004). Group interventions for patients with cancer and HIV Disease: Part I. Effects on psychosocial and functional outcomes at different phases of illness. *International Journal of Group Psychotherapy*, 54, 29-82. <https://doi.org/10.1521/ijgp.54.1.29.40376>
- Soran, N., Altındağ, Ö., & Demirkol, A. (2008). Fibromiyalji sendromunda depresyon düzeyi ve klinik parametrelerle ilişkisi. *Romatizma*, 23, 1-4.
- Spaechth, M. (2009). Epidemiology, costs, and the economic burden of fibromyalgia. *Arthritis Research & Therapy*, 11(3), 117. <https://doi.org/10.1186/ar2715>
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics*. Boston: Pearson.
- The World Health Organization Quality of Life Assessment (WHOQOL), (1995). Position Paper from The World Health Organization. *Soc Sci Med*. 41(10), 1403-9. [https://doi.org/10.1016/0277-9536\(95\)00112-K](https://doi.org/10.1016/0277-9536(95)00112-K)
- Ulman, K. (2003). Treatment. In L.A. Schein, H.S. Bernard, H.I. Spitz, & P.R. Muskin (Eds.), *Psychosocial Treatment for Medical Conditions: Principles and Techniques* (Pp. 407-428). New York: Brunner-Routledge.
- Uyar M. & Aydın, Ö. (2007). Miyofasyal Ağrı Sendromu ve Diğer Muskuloskeletal Kökenli Ağrılar içinde: Ağrı. S. Erdine (Ed.) (s. 476-493). Nobel Tıp Kitabevleri.

Üstün I. (2010). Fibromiyalji Sendromlu Hastalarda Kutanöz Sessiz Periyod, Sempatik Deri Yanıtı ve R-R Aralık Değişkenliklerinin Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Fiziksel Tıp Ve Rehabilitasyon, Uzmanlık Tezi, İstanbul.

Varma, G.S., Oğuzhanoglu, N.K., Ateşci, F., Karagöz, N., & Apa, F. (2018). Alzheimer hastasına bakım veren yakınlarında psikodramatik grup terapisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19, 567-576. <https://doi.org/10.5455/apd.293867>

Yavuz, F.K. (2012). Fibromiyalji ve somatoform bozukluk hastalarında kişilik özelliklerinin karşılaştırılması. (Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi). Düzce Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Düzce.

Waller E., & Scheidt C.E. (2004). Somatoform disorders as disorders of affect regulation: A study comparing the TAS-20 with nonself-report measures of alexithymia. *J Psychosom Res.* 57, 239-247. [https://doi.org/10.1016/S0022-3999\(03\)00613-5](https://doi.org/10.1016/S0022-3999(03)00613-5)

Ware Jr, J., E., & Sherbourne, C., D. (1992). The MOS 36-item short-form health survey (SF-36): I. Conceptual framework and item selection. *Medical Care*, 473-483.

Wassem, R., & Hendrix, T.J. (2003). Direct and indirect costs of fibromyalgia to patients and their families. *Journal of Orthopaedic Nursing*, 7, 26-32. [https://doi.org/10.1016/S1361-3111\(02\)00130-9](https://doi.org/10.1016/S1361-3111(02)00130-9).

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

Cell phone-based mindfulness interventions for smoking cessation: Randomised control study

Sigarayı bıraktırmak için cep telefonu tabanlı farkındalık müdahaleleri: Randomize kontrollü bir çalışma

Fadime Tülücü¹

Abstract:

In this study smoking cessation intervention with short text messages on the phone was examined. Unlike other studies, the awareness-based messages were sent to one group that would keep their motivation high for a happy life and to the other group awareness-based messages that drew attention to the harms of smoking. The study population consisted of smokers (n=286). The sample was composed of cases who applied to the outpatient clinic for different reasons, smoked for more than one year and had similar demographic data and smoking-related data. The motivations for quitting smoking were not looked at. Participants were randomly divided into 2 groups. Three motivational text messages were sent to Group 1 (n=146) every day which were not about smoking. Group 2 (n=140) received 3 messages per day about the harms of smoking. The effect of this method in smoking cessation intervention was evaluated. Smoking cessation rate was higher in Group 1 at first month (p= .001). However no significant difference was found in other months and in total (p> .05). Those experiencing withdrawal and hesitancy were found to be high in Group 2 (p= .002). Weight gain anxiety was higher in Group 1 (p= .003). Telephone awareness messages enable people to make a decision to quit smoking. Thus it is possible to reach larger groups and get results similar to those in the polyclinic. The mindfulness-based messages generate faster decisions and fewer withdrawal complaints. In this way, people who are unwilling to quit smoking can be motivated.

Keywords: Smoking cessation, cell phone message, mindfulness, motivation

¹PhD, Near East University, Department of Thoracic Diseases, Nicosia - TRNC, fadime.tulucu@med.neu.edu.tr, Orcid Id: 0000-0001-9874-1461

Address of Correspondence/Yazışma Adresi: Near East University, Department of Thoracic Diseases, Nicosia - TRNC, E-mail: fadime.tulucu@med.neu.edu.tr

Date of Received/Geliş Tarihi: 10.06.2022, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 17.09.2022, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 30.09.2022, **Date of Online Publication/Çevrimiçi Yayın Tarihi:** 06.12.2022

Citing/Referans Gösterimi: Tulucu, F. (2022). Cell phone-based mindfulness interventions for smoking cessation: Randomised control study, *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 4(4): 370-377

© 2022 The Author(s). Published by Cyprus Mental Health Institute / Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology (www.ktpppdergisi.com). This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 license which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Öz:

Bu çalışmada telefonda kısa mesajlar göndererek sigara bırakma müdahalesi incelenmiştir. Diğer çalışmalardan farklı olarak; bir gruba, mutlu yaşam için motivasyonu yüksek tutacak farkındalık temelli mesajlar, diğer gruba ise sigaranın zararlarına dikkat çeken farkındalık temelli mesajlar gönderilmiştir. Çalışma evreni sigara kullanıcılarından oluşmaktadır (n=286). Örneklem polikliniğe farklı sebeplerle başvuran, bir yıldan uzun süredir sigara kullanan, demografik verileri ve sigara ilişkili özellikleri birbirine benzer olan olgularla oluşturulmuştur. Sigarayı bırakma motivasyonlarına bakılmamıştır. Katılımcılar rastgele olarak 2 gruba ayrılmıştır. Her gün Grup 1'e (n=146) sigaradan bahsetmeyen 3 motivasyon mesajı, Grup 2'ye (n=140) sigaranın zararları ile ilgili 3 mesaj gönderilmiştir. Bu yöntemin sigara bırakma müdahalesindeki etkisi değerlendirilmiştir. Birinci ay Grup 1'de sigarayı bırakma oranı daha yüksek olmuştur (p= .001). Ancak diğer aylarda ve toplamda anlamlı fark bulunmamıştır (p> .05). Yoksunluk ve tereddüt yaşayanlar Grup 2'de yüksek bulunmuştur (p= .002). Grup 1'de kilo alma endişesi daha yüksek görülmüştür (p= .003). Telefonla farkındalık mesajları, kişilerin sigarayı bırakma kararı vermesini sağlar. Böylece poliklinikte benzer sonuçlar almak ve daha geniş kitlelere ulaşmak mümkündür. Motivasyon mesajları, daha hızlı karar ve daha az yoksunluk şikayetleri oluşturmaktadır. Bu yöntem ile sigarayı bırakmak istemeyen kişiler motive edilebilir. Farkındalık temelli mesajların etkisi en çok ilk ayda görülür.

Anahtar Kelimeler: Sigarayı bırakma, cep telefonu mesajı, farkındalık, motivasyon

Giriş

Dünyada her yıl milyonlarca insan sigaraya bağlı bir hastalıktan dolayı ölmektedir. Bu nedenle sigara dünyadaki en tehlikeli salgınlardan biridir (WHO, 2008, 2019). Sağlık otoriteleri yıllardır sigarayı bırakma başarısını artırmak için çeşitli çalışmalar yürütmekte, yasal kararlar üretmekte ve hasta eğitim yöntemleri kullanmaktadır. Ancak buna rağmen milyonlarca insan sigara kullanmaya devam etmekte ve her yıl yeni kullanıcılar eklenmektedir (WHO, 2019). Sigaraya bağlı hastalıklar, hastaneye yatışlar, ölümler, sağlık harcamaları ve sigarayı bırakma çalışmaları hakkında uluslararası birçok geri bildirim bulunmaktadır (WHO, 2019).

Sağlık sistemlerine ağır bir yük olan pandemiyin başlamasıyla birlikte zorunlu hastalıklar dışında hastaneye başvurulmaması önerilmiştir (Washington-Brown ve Cirilo, 2020; Gautam ve ark., 2020; Sharma ve Bhaskar, 2020). Bu aksamadan sigarayı bırakma poliklinik hizmetleri de nasibini almıştır. Ancak öte yandan sigara içmenin hem COVID19'a yakalanmak hem de daha şiddetli geçirmek için risk oluşturduğu da görülmüştür (Kashyap ve ark., 2020; Patanavanich ve Glantz, 2020). Poliklinik hizmetleri aksadığından alternatif sigara bırakma yöntemleri önem kazanmıştır (Carlini ve ark., 2012; Králíková ve ark., 2020).

Sigarayı bırakma amaçlı olan akıllı telefon uygulamaları kolayca erişilebilir olup geleneksel danışmanlık maliyetinin de çok altındadır. Bu uygulamalar ayrıntılı planlanarak başarılı sigara bırakma sonuçları alınabilir. Literatürde telefon uygulamaları ile sigarayı bırakma müdahalesine yönelik birçok farklı çalışma vardır (Garrison ve ark., 2020; Moolchan ve ark., 2002). Sigaranın sağlığa zararlarını bilmek bırakma kararı vermek için yeterli değildir. Sigara ile ilgili düzenli farkındalık hatırlatmalarının bırakma fikrini desteklediği bildirilmektedir (Van Do ve ark., 2020; Hodder ve ark., 2016). Ancak sigara içenlerin zarar uyarılarına karşı duyarsızlaşma davranışı geliştirdiği de gözlenmektedir (Prokhorov ve ark., 2017; Lachance ve Frey, 2020). Bu çalışmada, kişide mutlu bir yaşam algısı oluşturma,

vücuduna özen gösterme ve sağlıklı olma arzusunun sigarayı bırakma müdahalesine etkisinin değerlendirmesi amaçlanmıştır. Sağlıklı olma arzusu yönünde düzenli farkındalık hatırlatmalarının sigarayı bırakma fikrini ne şekilde destekleyeceğinin görülmesi yanı sıra sigaranın zararları yönündeki hatırlatmaların etkisi ile kıyaslanması planlanmıştır. Çalışmayı yürütürken katılımcılarla etkileşim içinde olup tıbbi destek ihtiyacı olanların polikliniğe çağrılarak geleneksel danışmanlık hizmeti verilmesi de çalışma planına dahil edilmiştir. Bu çalışma ile literatüre, telefonda farkındalık mesajları ile geleneksel sigara bırakma poliklinik hizmetinin birleştirilmiş sonuçları olan prospektif bir çalışma sunulacaktır.

Yöntem**Örneklem**

Çalışma evrenini, 300 sigara kullanıcısı oluşturmaktadır. Katılımcılar, polikliniğe farklı sebeplerle başvuran ve onların tanıdığı sigara kullanıcıları arasından rastgele seçilmiştir. Çalışmaya alınan bireylerin sigarayı bırakma isteğine bakılmaksızın bir yıldan uzun süredir sigara kullanmaları çalışmanın ölçütü olarak kabul edilmiştir. Eğitim seviyesi ve yaş ortalamalarının, çalışmadaki mutlu yaşam motivasyonu teması üzerinde etkili bir değişken olabileceği varsayılarak çalışmaya alınan bireylerin eğitim durumlarının ve yaşlarının birbirine benzer olmasına dikkat edilmiştir.

Olguların sigara ilişkili özelliklerinin tespiti

Her katılımcıdan, bir sigara günlüğü oluşturmaları istenmiştir. Günlüğün ilk sayfasına sigaraya başlama yaşı, başlama nedeni, sigara içme isteği tetikleyicileri, bırakmaya dair düşüncesi, bırakma deneyimleri ve bırakma önündeki engellerini yazmaları istenmiştir. Fagarström nikotin bağımlılık testinin soruları, katılımcılara çevrimiçi gönderilerek cevaplamaları sağlanmıştır.

Uygulama

Çalışma grubu, her biri rastgele seçilmiş 150 katılımcıdan oluşan 2 gruba ayrılmıştır. Her grubun Fagarström nikotin bağımlılık ortalamaları hesaplanıp kaydedilmiştir. Grup 1 içindeki katılımcılara, her gün düzenli olarak stres yönetimi ve mutlu yaşam algısı içerikli 3 motive edici kısa mesaj gönderilerek kendilerini iyi hissetmeleri sağlanmıştır. Diğer 150 katılımcıya (Grup 2), her gün 3 SMS gönderilerek sigaranın sağlığa zararlarına dikkat çekilmiştir.

Her hafta sonu katılımcıların hepsine 5 dakikalık video kayıt mesajları gönderilmiştir. Grup1 kendi bedenine saygı duyma ve koruma temalı, Grup2 ise sigaranın zararları hakkında videolar almıştır.

Her ayın sonunda her iki grupta da sigarayı bırakmaya karar veren katılımcılardan yeni bir grup oluşturulmuştur. Bu yeni oluşturulan grupta katılımcılarla karşılıklı etkileşimli olunmuş, düşüncelerini ve yakınmalarını bildirmelerine izin verilmiştir. Yoksunluk yakınması hissedenler sigara bıraktırma polikliniğine çağrılarak yüz yüze görüşmeler yapılmış ve ihtiyacı olanlara farmakolojik tedavi (nikotin yerine koyma tedavisi, bupropion veya vareniklin) başlanmıştır. Kilo almaktan

endişe duyanlar için diyetisyen eşliğinde diyet programı uygulanmıştır.

Çalışma 4 ayın sonunda sonlandırılıp sigarayı bırakanlar takibe alınmıştır. Tüm çalışma prosedürleri Yakın Doğu Üniversitesi Kurumsal İnceleme Kurulu tarafından onaylanmıştır. Tüm katılımcılar çevrimiçi bilgilendirilmiş onay vermişlerdir.

İstatistik değerlendirme

Veriler SPSS 22 programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde yüzde, frekans, aritmetik ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Anlamlılık $p < 0.05$ olarak kaydedilmiştir.

Bulgular

Çalışmaya 300 olgu katılmıştır. Grup 1'den 4, Grup 2'den 10 kişi çalışmayı sürdürmemiş ve çalışma 286 olgu (Grup1 n=146, Grup2 n=140) ile tamamlanmıştır. Çalışmada 286 olgunun verileri kullanılmıştır. Çalışmaya dahil olan katılımcılarda, yaş ortalaması 42.6 ± 13.5 olup kadın erkek sayısı eşit, eğitim durumlarında ise ortaokul mezunu (%45.8) olanların çoğunlukta olduğu görülmüştür (Tablo 1).

Tablo 1. Grup1 ile Grup2 Olguların Demografik Özellikleri ve Sigara İlişkili Bazı Verileri

Değişkenler	Grup 1 (n=146)	Grup 2 (n=140)	p
Ortalama yaş	42 (19-74)	43 (22-75)	0.00*
Evlü olanlar	85	90	0.176
Bekar olanlar	61	50	
Üniversite mezunu	40	39	0.996
Ortaöğretim mezunu	67	64	
İlköğretim mezunu	39	37	
Ortalama sigaraya başlama yaşı	18 (10-40)	18 (12-40)	0.995
Günlük kullanılan sigara sayısı adet/gün)	12 (2-40)	12 (2-40)	0.998
Ortalama sigara kullanım süresi (paket/yıl)	21 (2-97)	23(2-116)	0.00*
Fagarström Nikotin Bağımlılık Testi ortalaması	8 (4-9)	7 (3-9)	0.00*

* $p < 0.05$ anlamlılık düzeyi

Çalışma grubunda sigaraya başlama yaşı ortalaması 18 (10-40), ortalama sigara içme süresi 23 (2-156) paket-yılı olarak bulunmuştur. Olguların 150'si (%52.4) daha önce

sigarayı bırakmayı düşündüğünü, 115'i (%40.2) sigarayı bırakmayı denediğini belirtmişlerdir (Tablo 1).

Tablo 2. Olguların En Sık Sigaraya Başlama Nedenleri

Etkenler	Grup 1 (n=146)		Grup 2 (n=140)		X ²	p
	n	%	n	%		
Arkadaş	66	45.2	65	46.4	0.43	0.465
Merak	65	44,5	63	45	0.07	0.515
Stres	66	45,2	64	45,7	0.07	0.513

* p < 0.05 anlamlılık düzeyi

Olguların sigaraya başlama nedenleri arasında en çok arkadaşlar (%45.8), merak (%44.7) ve stres (%45.4) olduğu tespit edilmiştir (Tablo 2).

Tablo 3. Olguların En Sık Sigara Kullanımı Tetikleyicileri

Tetikleyiciler	Grup 1 (n=146)		Grup 2 (n=140)		X ²	p
	n	%	n	%		
Çay-kahve	75	51.3	77	55	0.378	0.310
Sosyal ortamlar	76	52	64	45.7	1.150	0.176
Stres	96	65.7	99	70.7	0.811	0.220
Alkol alımı	46	31.5	39	27.8	0.456	0.290

Çalışma grubunda sigara içme isteğini artıran sebepler arasında stres (%68.2), çay ve kahve içme (%53.1), sosyal ortamlar (%48.9) ve alkol alımı (%29.7) en yaygın sebepler olarak görülmüştür (Tablo 3). Olgulara sigarayı bırakma konusunda engelleri sorulduğunda; gerginlik (%63.2), aşırı sigara içme isteği (%55.8) ve konsantrasyon eksikliği (%49.5) en sık karşılaşılan güçlükler olarak

bulunmuştur. Çalışma grubu, 150 kişiden oluşan iki gruba ayrılmıştır. Grup 1 olgularına sigaradan bahsetmeyen sağlıklı yaşam farkındalığı temalı, Grup 2 olgularına ise sigaranın zararları temalı akıllı telefon mesajları ve kısa videolar gönderilmiştir. Tüm karşılaştırmalar bu iki grup arasında yapılmıştır.

Tablo 4. Olguların Sigaraya Karşı Tutum ve Davranışları

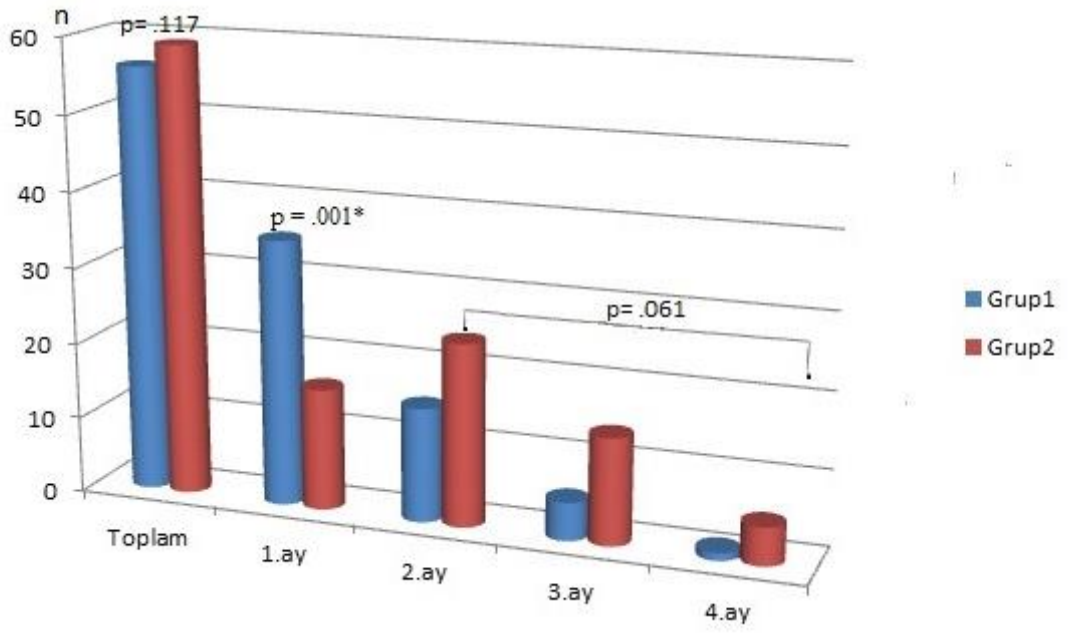
Sigaraya karşı tutum	Grup 1 (n=146)		Grup 2 (n=140)		X ²	p
	n	%	n	%		
Bırakmayı düşünenler	76	52	74	52.8	0.018	0.493
Bırakmayı deneyenler	56	38.3	59	41.1	0.426	0.297
Sigaraya bağımlı değilim Sigara sağlığımı etkilemiyor	58	39.7	55	39.2	0.006	0.518
	75	51.3	78	55.7	0.542	0.268
Bırakmak çok zor	103	70.5	98	70	0.010	0.511
Sigara beni rahatlatıyor	93	63.6	78	55.7	1.895	0.105
Bırakmak için çok geç	36	24.6	32	22.8	0.128	0.414
Bırakırsam kilo alırım	28	19.2	20	14.2	1.225	0.172
Çalışma sonunda sigarayı bırakanlar	56	38.3	59	42.1	0.426	0.297

* p < 0.05 anlamlılık düzeyi

Dördüncü ayın sonunda Grup 1'de sigara bırakma oranı %38.3 (n=56), Grup 2'de ise %42.1 (n=59) olmuştur (Tablo 4). Her iki grupta da, günlük sigara sayısını azaltma eğiliminin 1. ayda daha yüksek olduğu görülmüştür. Sigarayı bırakmaya karar verenler, birinci ayda Grup 1'de daha yüksek bulunmuştur (p = .001) (Şekil 1). Ancak diğer

aylarda ve toplamda sigarayı bırakma açısından gruplar arasında anlamlı fark görülmemiştir (p> .05). Aylara göre sigara bırakma dağılımı; Grup 1 için 1. ay 35, 2. ay 15, 3. ay 5, 4. ay 1 kişi olmak üzere toplam 56 kişi, Grup 2 için 1. ay 16, 2. ay 24, 3. ay 14, 4. ay 5, toplam 59 kişi olarak tespit edilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1.

Çalışmada sağlıklı-mutlu yaşam motivasyonunun hızlı cevap verdiği ancak 2 ay sonra etkisinin azaldığı görülmüştür. Sigaranın zararları ile ilgili düzenli farkındalık mesajları daha yavaş yanıt vermekte ancak etkisi 4 ay boyunca devam etmektedir.

Grup 1'de yoksunluk şikayetleriyle baş etme daha iyi olmuştur. Grup 2'de sigarayı bırakanların %40.6'sı, yoksunluk şikayetleri ve tereddütler yaşamıştır. Sigara bırakma başarısını yüksek tutmak için yoksunluk şikayeti veya tereddütü olan olgular (tüm katılımcılarda arasından

35 kişi) sigara bırakırma polikliniğine yönlendirilmiştir. Yüz yüze görüşmeye çağrılan olgu sayısı Grup 2'de anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur (p= .002). Grup 1'de sigarayı bırakanların %19.6'sı (n=11), Grup 2'de ise %40.6'sı (n=24) polikliniğe sevk edilmiştir. Gerekli görülenlere nikotin replasman tedavisi (NRT), bupropion veya vareniklin başlanmıştır. Olguların 18'i (%51.4) NRT, 3'ü (%8.5) bupropion, 2'si (%5.7) vareniklin, 5'i (%14) bupropion + NRT tedavisi kullanmıştır (Tablo 5).

Tablo 5. Farmakojik tedavi alanlarda (n=35) ilaç dağılımı

İlaçlar	NRT		Bupropion		Vareniklin		Bupropion + NRT	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Grup 1 ve 2	18	51.4	3	8.5	2	5.7	5	14

Kilo alma endişesi olanlar (tüm bırakanların %15'i) diyetisyene yönlendirilmiştir. Bu olguların %85'inin kadın olduğu ve Grup 1'de anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür (p= .003).

Her iki grupta da mesajların, sigarayı bırakmaya etkisi ilk 3 ay içinde olmuştur. Dördüncü ay mesajlarının anlamlı bir etkisi olmadığından çalışma 4. aydan sonra sonlandırılmıştır.

Tartışma

Bu çalışma farkındalık içerikli sürekli mesajların insanların sigarayı bırakma kararı vermelerine yardımcı olduğu sonucunu göstermektedir. Çalışmada karşılıklı etkileşim imkanı da sunulduğundan bırakma kararı veren fakat kararsızlık yaşayan bireyler erken farkedilerek yüz yüze görüşmelere çağrılıp ihtiyacı olanlara tedavi başlanmıştır. Çalışmada 286 kişiye ulaşılmış ve onların

büyük çoğunluğunun hastane başvurusu için zaman ayırmalarına gerek kalmamıştır. Çalışmada ayrıca, bedenini koruma ve mutlu yaşam motivasyonu içerikli mesajların sigaranın zararları konulu mesajlara göre daha hızlı sigara bırakma kararı alınmasını sağladığı ve daha az yoksunluk yakınmaları oluşturduğu görülmüştür. Fakat üç aydan sonra sigarayı bırakırma etkisi azalmıştır.

Literatürde motivasyonel görüşme ve farkındalık eğitimi ile sigarayı bırakırma müdahaleleri konulu başka çalışmalar da mevcuttur. Lindson ve arkadaşları (2019) tarafından yapılan bir derlemede, yazarlar, motivasyonel görüşmenin sigarayı bırakırma yardımcı olmasına dair yeterli kanıt bulamadıklarını belirtmişlerdir. Sonuçlarında kısa vadeli ve uzun vadeli motivasyonel görüşmelerin etkisini gösterememişlerdir (Lindson ve ark., 2019). Bizim çalışmada motivasyon içerikli kısa mesajlar ve kısa videolar kullanılmıştır. Bu yöntemin olguların sigarayı bırakma davranışına yönelmelerinde etkili olduğu

görülmüştür. Bizim çalışmaya benzer bir çalışma Van Do ve arkadaşları tarafından 2020 yılında Vietnam'da yapılmıştır (Van Do ve ark., 2020). Yazarlar farkındalık temelli mesajlaşma ile 71 katılımcının sigarayı bırakma sonuçlarını incelemiş ve sigara içenlerin çoğu için mesajlaşma ile farkındalık eğitiminin sigarayı bırakmada yardımcı olduğunu bildirmişlerdir. Ancak yazarlar bu çalışmalarında metin mesajları yoluyla farkındalık eğitiminin desteklemek için videoların veya yüz yüze eğitimin de gerekli olduğunu tartışmışlar ve önermişlerdir. Bizim çalışmada metin mesajları yanısıra videolar da kullanılmış ve ihtiyacı olanlar poliklinik görüşmesine çağrılarak yüz yüze eğitim verilmiştir. Yüz yüze görüşme ile kararsızlık ve yoksunluk yakınmaları yaşayan bireylere klasik ilaç tedavileri başlanarak sigarayı bırakma başarılarına yardımcı olunmuştur.

Çalışmamızda iki yönde farkındalık eğitiminin sonuçlarına bakılmıştır. Grup 1 için sigaranın zararlarından bahsetmeyen beden sağlığı algısı yaratılmış, Grup 2'de ise sigaranın sağlığa zararlarına dikkat çekilmiştir. Farkındalık eğitiminde, bağımlılık döngüsüne dönüşen otomatik sigara içme davranışına dikkati uyandırmak amaçlanmıştır. Brewer ve meslektaşları da araştırmalarında farkındalık eğitimi ile otomatik sigara içme davranışının engelleneceğini ve böylece sigarayı bırakma konusunda kişisel kararlılığın desteklenebileceğini savunmuşlardır (Brewer ve ark., 2020).

Çalışmamızda farkındalık eğitimi için akıllı telefonla mesaj gönderme yöntemi tercih edilmiştir. Çünkü akıllı telefon kullanma toplumda her yaş grubunda çok yaygın olup karşılıklı etkileşime de fırsat verebilmektedir.

Farkındalık eğitiminde çevrimiçi kullanılabilir diğer bir yöntem de internettir. İnternet, sigarayı bırakma tedavisi için polikliniklere gidemeyen milyonlarca sigara içicisine ulaşma potansiyeline sahiptir. Sigara bağımlıları, Web Destekli Tütün Müdahaleleri (WATI) kaynaklarına erişerek sigarayı bırakma davranışlarına yönelebilirler. Ancak bir çok araştırmacı, WATI seçeneğinin, ülkelerin internet erişim düzeylerine ve halkın bu kaynaklara yaklaşımına bağlı olarak farklı sonuçlar içerdiğini göstermişlerdir (Muñoz ve ark., 2009; Myung ve ark., 2009; Seidman ve ark., 2010). Carlini ve meslektaşları, 2010 yılında Brezilya'da sigarayı bırakma ile ilgili çevrimiçi kaynakları gözden geçirmişler ve kullanıcılarla iletişim kurulmadığı için sigarayı bırakma başarısının yeterli olmadığı sonucuna ulaşmışlardır (Carlini ve ark., 2012). Bu sitelerin, klinisyenler tarafından sigara içenlerin ihtiyaçlarına göre özelleştirilmesi ve karşılıklı iletişim olanağı oluşturulması gerekmektedir.

Literatürde sigaradan bahsetmeyen farkındalık eğitimi çalışmaları nadirdir. Eugene Y. Chan, 2021'de Avustralyalı öğrencilerle farkındalık ve sigara temelli bir araştırma yürütmüştür. 91 Avustralyalı öğrencide kısa bir dikkat durumu oluşturan, sigaradan bahsetmeyen 6 dakikalık bir ses kaydı kullanmış ve sonraki 7 gün boyunca daha az sigara içtiklerini bulmuştur (Chan, 2021). Bu çalışma, sigaradan bahsetmeyen farkındalık eğitiminin sigarayı bırakmada etkili olabileceğine dair bizim çalışmayı destekleyici bir sonuç sunmaktadır. Garrison ve arkadaşları da 2021'de, motivasyonel bir akıllı telefon uygulamasını sigarayı bırakmak için farkındalık eğitiminde 6 ay süreyle kullanmışlardır (Garrison ve ark., 2020). Araştırmacılar katılımcılarında bu yöntemin sigarayı azaltmada etkili olduğunu ve yoksunluk

yakınmalarının daha az olduğunu ancak sigarayı bırakmada çok başarılı olmadığını göstermişlerdir. Bu nedenle bizim çalışmadaki tereddüt yaşayan katılımcıların klasik yöntemle yüz yüze görüşmeye çağrılıp tedavi başlanması sigarayı bırakma başarısını arttırmak açısından önemli bir yöntemdir.

Hébert ve meslektaşları (2020), yetişkin sigara içicilerde, klinik temelli bir bütün bırakma programı ile dinamik telefon uygulamasını randomize edip 13 hafta boyunca takip etmişler ve akıllı telefon tabanlı sigara bırakma tedavilerinin geleneksel, yüz yüze danışmanlıkla benzer sonuçlar sağlayabileceğini göstermişlerdir (Hébert ve ark., 2020). Bu çalışmanın sonuçları bizim çalışmayı destekler niteliktedir. Sigara bıraktırma polikliniklerine başvuran olgular çoğunlukla sigarayı bırakma kararı verdikten sonra tedavi için başvuran olgulardır. Bizim çalışmada ise olgular sigarayı bırakma kararına bakılmaksızın kabul edildiği için polikliniklerdekine benzer sigarayı bırakma oranlarına ulaşılması başarılı bir sonuçtur.

Çalışmamızdaki katılımcıların sigaraya başlama yaş ortalamasının 18 yaş olduğu görülmüştür. Bu sonuç ergenlerde sigaranın zararları konusunda farkındalık yaratmanın önemini göstermektedir. Gençlerde farkındalık çalışmaları için akıllı telefon uygulamaları kolaylıkla kullanılabilir. 2015 Pew anketine göre, ergenlerin yaklaşık %75'inin bir akıllı telefonu olduğu ve varlıklı ile daha az varlıklı gençlerin, kız ve erkek çocukların akıllı telefon sahibi olma olasılıklarının eşit olduğu gösterilmiştir (Lenhart, 2015). Ayrıca Rideout ve arkadaşları, ergenlerin ve genç yetişkinlerin yaklaşık üçte ikisinin bir mobil cihaza sahip olduğunu ve sağlıkla ilgili bir uygulama kullandığını bildirmişlerdir (Rideout ve ark., 2018).

Bu çalışmanın çıkarımı, olgularda farkındalık konusunda sürekli mesajların insanların sigarayı bırakma kararı vermelerine yardımcı olmasıdır. Motivasyonel güdüleme ve farkındalık eğitimi, insanların sigarayı bırakmaya istekli hale getirebilir. Devam etmelerine yardımcı olmak için klasik ilaç tedavileri ile onları desteklemek başarı şanslarını arttıracaktır. Birinci grupta sigaradan bahsedilmemesine rağmen sigarayı azaltma ve bırakma başarıları diğer gruba benzer olduğu görülmüştür. Ayrıca bu grubun yoksunlukla baş edebilme becerisinin yüksek olması da önemli bir çıkarımdır. Bu grubun dikkat çeken bir diğer özelliği ise hızlı karar vermeleri olmuştur. Çalışmamızda sigarayı bırakmayı başaranların çoğunun ilk ayda karar verdikleri görülmüştür. Bu sonuç sigarayı bırakmak istemeyen ya da bırakmakta tereddüt edenlerin mutlu yaşam motivasyon mesajları ile sigarayı bırakma kararı alabileceğini göstermektedir.

Sonuç

Bu çalışmanın sonucunda farkındalık temelli kısa mesajların insanların sigarayı bırakma kararı vermelerine yardımcı olduğu görülmüştür. Mesaj gönderilen olgularla karşılıklı etkileşim imkanı sunulduğunda, yoksunluk yakınmaları yaşayanlar erken fark edilerek yüz yüze poliklinik değerlendirmesine çağrılıp gerekli destek tedavileri yapılabilir. Klasik ilaç tedavileri ile onları desteklemek başarı şanslarını arttıracaktır. Farkındalık temelli kısa mesajlar ile geleneksel yüz yüze yöntemle kıyasla daha geniş kitlelere ulaşmak ve polikliniklerdekine benzer sonuçlar almak mümkündür. Böylece hem sağlık sistemleri ve sağlık çalışanları üzerindeki yük azalacak hem de sigara içenler için randevu ve zaman ayırma gerekmeyecektir. Telefonla sağlıklı yaşam motivasyonu

temelli kısa mesajlar göndermek klasik sigara bırakma yöntemleri ile birleştirilebilir.

Beyannameleler

Etik Onay ve Katılma İzni

Araştırma gerçekleştirilmeden önce yazar tarafından Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 25.02.2021 Tarihli YDU/2021/88-128 Karar numaralı etik kurul izni alınmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Yayın İzni

Uygulanamaz.

Veri ve Materyallerin Mevcudiyeti

Uygulanamaz.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Finansman

Uygulanamaz.

Yazar Katkıları

FT verileri analiz etmiş ve yorumlamış, kavramsal çerçevenin oluşmasını sağlamıştır. Tüm yazarlar makalenin son halini okumuş ve onaylamıştır.

Kaynaklar

- Brewer, J.A., Roy, A., Deluty, A., Liu, T. ve Hoge EA. (2020). Can mindfulness mechanistically target worry to improve sleep disturbances? Theory and study protocol for app-based anxiety program, *Health Psychol*, 39(9):776-784
- Carlini, B.H., Ronzani, T.M., Martins, L.F., Gomide, H.P. ve Souza, I.C. (2012). Demand for and availability of online support to stop smoking, *Revista Saude Publica*, 46(6):1074-81
- Chan, E.Y. (2021). Mindfulness and smoking frequency: An investigation with Australian students, *Addictive Behaviors Reports*, 17;13:100342
- Do, V.V., Spears, C.A., Van Minh, H., Huang, J., Redmon, P.B., Xuan Long, N. ve Eriksen MP. (2020). Perceptions About Mindfulness and Text Messaging for Smoking Cessation in Vietnam: Results From a Qualitative Study, *JMIR Mhealth Uhealth*, 24;8(6):e17337
- Garrison, K.A., Pal, P., O'Malley, S.S., Pittman, B.P., Gueorguieva, R., Rojiani, R., Scheinost, D., Dallery, J. ve Brewer JA. (2020). Craving to Quit: A Randomized Controlled Trial of Smartphone App-Based Mindfulness Training for Smoking Cessation, *The official journal of the Society for Research on Nicotine & Tobacco*, 16,22(3):324-331
- Gautam, M., Thakrar, A., Akinyemi, E. ve Mahr, G. (2020). Current and Future Challenges in the Delivery of Mental Healthcare during COVID-19, *SN Comprehensive Clinical Medicine*, 11,1-6.
- Hebert, E.T., Ra, C.K., Alexander, A.C., Helt, A., Moisiuc, R., Kendzor, D.E., Vidrine, D.J., Funk-Lawler, R.K. ve Businelle, M.S. (2020). A Mobile Just-in-Time Adaptive Intervention for Smoking Cessation: Pilot Randomized Controlled, *Journal of Medical Internet Research*, 9;22(3):e16907
- Hodder, R.K., Freund, M., Bowman, J., Wolfenden, L., Gillham, K., Dray, J. ve Wiggers, J. (2016). Association between adolescent tobacco, alcohol and illicit drug use and individual and environmental resilience protective factors, *BMJ Open*, 25;6(11):e012688
- Kashyap, V.K., Dhasmana, A., Massey, A., Kotnala, S., Zafar, N., Jaggi, M., Yallapu, M.M. ve Chauhan, S.C. (2020). Smoking and COVID-19: Adding Fuel to the Flame, *International Journal of Molecular Sciences*, 9,21(18):6581
- Kralikova, E., Zvolaska, K., Stepankova, L., Pankova, A., Felbrova, V. ve Kulovana, S. (2020). Tobacco dependence treatment in the Czech Republic: history, presence and future, *Casopis Lekarů Ceskych*, 159(3-4):147-152.
- Lachance, C. ve Frey, N. (2020). Non-Pharmacological and Pharmacological Interventions for Smoking Cessation Programs in Youth: A Review of Clinical Effectiveness and Guidelines, *Ottawa (ON): Canadian Agency for Drugs and Technologies in Health*, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK562834/>
- Lenhart, A. (2015). *Teens, Social Media & Technology Overview*, Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/internet/2015/04/09/teens-social-media-technology-2015/>
- Lindson, N., Thompson, T.P., Ferrey, A., Lambert, J.D. ve Aveyard, P. (2019). Motivational interviewing for smoking cessation, *Cochrane Database Systematic Reviews*, 31;7(7):CD006936
- Moolchan, E.T., Radzius, A., Epstein, D.H., Uhl, G., Gorelick, D.A., Cadet, J.L. ve Henningfield, J.E. (2002). Fagerström test for nicotine dependence and the diagnostic interview schedules: do they diagnose the same smokers?, *Addictive Behaviors*, 27: 101-3.
- Munoz, R.F., Barrera, A.Z., Delucchi, K., Penilla, C., Torres, L.D. ve Perez-Stable, E.J. (2009). International Spanish/English Internet smoking cessation trial yields 20% abstinence rates at 1 year, *The official journal of the Society for Research on Nicotine & Tobacco*, 11(9):1025-34
- Myung, S.K., McDonnell, D.D., Kazinets, G., Seo, H.G. ve Moskowitz JM. (2009). Effects of Web- and computer-based smoking cessation programs: meta-analysis of randomized controlled trials, *Archives Of Internal Medicine*, 25;169(10):929-37
- Patanavanich, R. ve Glantz, S.A. (2020). Smoking Is Associated With COVID-19 Progression: A Meta-analysis, *The official journal of the Society for Research on Nicotine & Tobacco*, 24,22(9):1653-1656
- Prokhorov, A.V., Machado, T.C., Calabro, K.S., Vanderwater, E.A., Vidrine, D.J., Pasch, K.P., Marani, S.K., Buchberg, M., Wagh, A., Russell, S.C., Czerniak, K.W., Botello, G.C., Dobbins, M.H., Khalil, G.E. ve Perry CL. (2017). Developing mobile phone text messages for tobacco risk communication among college students: a mixed methods study, *BMC Public Health*, 31;17(1):137
- Rideout, V., Fox, S. ve Trust, W.B. (2018). Digital Health Practices, Social Media Use and Mental Well-Being Among Teens and Young Adults in the U.S., *Providence Saint Joseph Health*, <https://digitalcommons.psjhealth.org/publications/1093/>
- Seidman, D.F., Westmaas, J.L., Goldband, S., Rabiou, V., Katkin, E.S., Pike, K.J., Wiatrek, D. ve Sloan, R.P. (2010). Randomized controlled trial of an interactive internet smoking cessation program with long-term follow-up, *Annals of Behavioral Medicine*, 39(1):48-60
- Sharma, D. ve Bhaskar, S. (2020). Addressing the Covid-19 Burden on Medical Education and Training: The Role of Telemedicine and Tele-Education During and Beyond the Pandemic, *Frontiers in Public Health*, 27, 8:589669

Washington-Brown, L. ve Cirilo, R. (2020). Coronavirus Disease - 2019-nCoV (COVID-19), *The Journal of National Black Nurses Association*, 31(1),19-25.

World Health Organization (2008). WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2008: the MPOWER package, <https://apps.who.int/iris/handle/10665/43818>

World Health Organization (2019). WHO report on the global tobacco epidemic 2019: offer help to quit tobacco use, <https://www.who.int/publications/i/item/9789241516204>.

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

Post Traumatic Growth in Mothers and Fathers of Children with Special Needs

Özel Gereksinime İhtiyacı Olan Çocuklara Sahip Anne Babalarda Travma Sonrası Büyüme

Gülşen Filazoğlu Çokluk¹

Abstract:

Having a child who develops differently can be considered as one of the important life crises for the family. Parents are affected by this situation in different ways. In this study, it is focused on examining the post-traumatic growth characteristics of mothers and fathers who have children with special needs after this life crisis. For this purpose, the scales were administered to 670 people, including 308 fathers and 359 mothers, who have children with special needs. In addition, 483 parents, including 197 fathers and 286 mothers, who have children who do not need special needs, were included in the study. Demographic information form consisting of 17 items in order to determine the socio-demographic characteristics of the parents; The Post Traumatic Growth Inventory (TSB), developed by Tedeschi and Calhoun and consisting of 21 items, was used to measure post-traumatic growth characteristics. Data analyzes were made using SPSS 22 program. For data analysis; Independent Groups t-test were used. Although the findings were in the 95% confidence interval, they were evaluated considering the 5% significance level. Post-traumatic total scores of parents with special needs were found to be significantly higher than those of parents with no special needs. By enabling families with special needs children to detect and realize the positive growth related to the process they live, programs and family guidance services aiming to increase their psychological resilience can be developed in this way.

Keywords: Children with Special Needs, Parents, Posttraumatic Growth, Special Needs, Trauma

¹PhD, İstanbul Gelisim University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Psychology, İstanbul, Turkey, gulsenfilazoglu@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-7431-282X

Address of Correspondence/Yazışma Adresi: İstanbul Gelisim University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Psychology, İstanbul, Turkey, E-mail: gfilazoglu@gelisim.edu.tr

Date of Received/Geliş Tarihi: 31.10.2021, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 29.06.2022, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 30.10.2022, **Date of Online Publication/Çevrimiçi Yayın Tarihi:** 06.12.2022

Citing/Referans Gösterimi: Çokluk, F. G. (2022). Post traumatic growth in mothers and fathers of children with special needs. *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 4(4): 378-386

© 2022 The Author(s). Published by Cyprus Mental Health Institute / Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology (www.ktpdgersisi.com). This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 license which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Öz:

Farklı gelişen çocuğa sahip olmak aile için önemli yaşam krizlerinden biri olarak kabul edilebilir. Anne babalar bu durumdan farklı şekillerde etkilenmektedirler. Bu çalışmada özel gereksinime ihtiyacı olan çocuklara sahip anne ve babaların bu yaşam krizi sonrasındaki travma sonrası büyüme özelliklerinin nasıl olduğunun incelenmesi üzerinde durulmuştur. Özel gereksinime muhtaç çocuğa sahip 308 baba ve 359 anne olmak üzere 670 kişiye ölçekler uygulanmıştır. Bununla birlikte özel gereksinime muhtaç olmayan çocuğu olan 197 baba ve 286 anne olmak üzere 483 anne baba çalışmaya alınmıştır. Anne babaların sosyo-demografik özelliklerini saptamak amacıyla, 17 maddeden oluşan demografik bilgi formu; travma sonrası büyüme özelliklerini ölçmek için Tedeschi ve Calhoun tarafından geliştirilen ve 21 maddeden oluşan Travma Sonrası Büyüme Envanteri (TSB) kullanılmıştır. Verilerin analizleri SPSS 22 programı kullanılarak yapılmıştır. Verilerin çözümlenmesi için; Bağımsız Gruplar t-testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında olmakla beraber, %5 anlamlılık düzeyi göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Özel gereksinimi olan anne babaların travma sonrası toplam puanları özel gereksinimi olmayan anne babalara kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları sürece ilişkin pozitif büyümeyi saptayıp farkına varmaları sağlanarak, bu yolla psikolojik sağlamlıklarını arttırmayı amaçlayan programlar ve aile rehberlik hizmetleri geliştirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveynler, Özel Eğitim, Özel Gereksinimi olan Çocuklar, Travma, Travma Sonrası Büyüme

Giriş

Dayanıklılık; risk faktörlerine karşı direnebilmek, sistemin Engellilik olgusu ailenin her üyesinin bireysel özelliklerini güçlendirebildiği gibi içinde bulunulan aile birimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Christian, 2006).

Özel gereksinime muhtaç çocuklar birtakım yetersizliklere sahiptirler. Yetersizlik bir işlevi yerine getirememesi ve belirli bir şekilde davranma da sınırlı kapasite olarak tanımlanabilmektedir. Özel gereksinimi olan çocuklar birbirlerinden zihinsel, duygusal, bedensel, duygusal ve sosyal ya da iletişim özellikleri açısından ayrılabilir ya da bunların herhangi bir bileşeninde olabilirler.

Beklenen bir şekilde gelişme göstermeyen çocuk anne babalar için ilk başta kayıp (yas) hissi uyandırır ve bu his bir süre sonra önceden bilinmeyen ve hafife alınan yeteneklerin gelişmesine, yeni inançların, hedeflerin ve keşiflerin oluşmasına yol açabilir (Tedeschi, Richard, Calhoun, Lawrence 2004). Tedeschi ve ark., (2004) geliştirdiği travma sonrası büyüme modelinde olumlu psikolojik değişimlerin deneyimlenmesi travmatik olayla etkili baş etme stratejilerinin geliştirilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır.

Travma sonrası pozitif büyüme, travma sonrası yaşanan zorlu yaşam mücadeleleri sonucunda meydana gelen pozitif yönde psikolojik büyümeyi ifade etmektedir. Bu durum bireyleri deneyimlenen zorlu yaşam mücadeleleri öncesinden daha yüksek bir psikolojik işlevsellik durumuna ve olumlu değişikliklere yönlendirebilir (Linley ve Joseph, 2004). Bu nedenle pozitif büyüme olumsuz olaylara verilen tepkiler toplamından çok daha fazlasıdır. Pozitif büyüme deneyimleyen bireyler hayatlarına yeni bir anlam ve amaç katarak kendileri ve etrafındaki dünya ile ilgili yeni bakış açıları geliştirirler.

Tedeschi ve Calhoun'un modeline göre (2004) pozitif büyüme, yaşanan travma sonrasında travmatik sorunlarla etkili başa çıkılmasının sonucu olarak ortaya çıkan pozitif psikolojik değişimin öznel deneyimidir. Büyümenin gerçekleşmesi için travmatik olay bir katalizör görevi görmektedir.

Özel gereksinimi olan çocuğa sahip olma anne babaların duygusal açıdan da zorluklar yaşamalarını tetikler. Bu durum anne babaların kendileri ve çocukları için uygun planlar yapma ve yaşamı bu doğrultuda yönlendirme yeteneklerinin olumsuz yönde etkilenmesine sebep olabilir. Birdenbire ortaya çıkan bu durum ile baş edebilmek için aile, yaşam biçimini, olanaklarını, aile bireyleri ve çevresindekilerle ilişkilerini, duygularını ve fikirlerini, diğer bir deyişle ile sahip oldukları bütün dünyalarını yeniden düzenlemek durumunda kalabilirler. Anne babaların bu duruma başarılı bir biçimde uyum sağlayabilmesi, ailenin sahip oldukları işlevlerini yeniden organize etmesiyle sağlanabilmektedir (Sucuoğlu, 2009).

Yapılan birçok deneysel çalışmada engelli çocukların ebeveynlerinin daha çok olumsuz yönleri odaklandıkları görülmüştür (Byra, Zyta, Cwirynkalo, 2017). Literatürde özel gereksinimi olan bir çocuk yetiştirmenin bir takım ruhsal sağlık problemlerine, kötü refah düzeyine ve psikolojik sıkıntılara yol açtığı yönünde bulgular mevcuttur. Bununla birlikte yapılan araştırmalarda ebeveynlerin ve özellikle özel gereksinime sahip çocukların annelerinin olumlu deneyimler bildirdikleri görülmüştür. Çocuğun özel gereksinime ihtiyaç duyması ebeveynlerde dünya ve kendileri ile ilgili inançlarının derinleşmesine ve değişmesine olanak sağlamaktadır (Kayfitz, Gragg, Orr, 2010); Bayat, 2007; Byra ve ark., 2017). Özel gereksinimi olan çocuk yetiştirmenin bir sonucu olarak (King ve ark., 2006) temelde olumsuz odaklanan annelik deneyimlerinin yerine travma sonrası değişimin ortaya çıktığını görmüşlerdir. Literatürde engelli çocuğa sahip annelerde ortaya çıkan olumlu sonuçlar ve deneyimler için birçok farklı terimler kullanılmıştır. En sık şekilde kullanılanlar şunları içermektedir; travma sonrası büyüme (Konrad, 2006; Zhang ve ark. 2015; Montagnaedi ve Haddadien, 2006; Bra ve ark. 2017; Snider, 2018), strese bağlı büyüme (Rubin ve Schreiber, 2014), kişisel gelişim (Strecker, Hazelwood, Shakespeare-Finch, 2014) fayda bulma (McConnell, Savage, Sobsey, Uditsky, 2015), olumlu algılar (Vilaseca, Ferrer, Guardia, Olmos, 2013), olumlu

deneyimler (Kimura ve Yamasaki, 2013). Bu şekilde farklı tanımlamalar kullanılmış olsa da özel gereksinimi olan çocukların ailelerinin yaşadığı çeşitli olumlu deneyimler de mevcuttur. Engelli bir çocuğa sahip olunan andan itibaren yaşanan süreçler, üzüntü, acı, pişmanlık gibi olumsuzluklar ve çocuklarının yetiştirilmesinden kaynaklı aşırı yükler ebeveynler için travma etkisi yaratır. Çocuğun beklenen şekilde gelişimsel bütünlüğünü tamamlamamış olmasının yaratmış olduğu ruh hali önceden bilinmeyen veya hafife alınan yeteneklerden yeni inançların, hedeflerin ve keşiflerin oluşmasına yol açabilir (Bra ve ark., 2017). Bununla birlikte olumlu benlik algısı, duygusal refah, manevi ve dini yaşam çok yakından bağlantılı olan bir zenginleşme yaşanabilmektedir (Phelps ve ark., 2009).

Travma sonrasında farklı türde engeli olan çocukların annelerinde pozitif yönde değişiklik olduğunu belirten birtakım çalışmalar mevcuttur (Sidener, 2018; Danışman-Marangoz, 2016; Zhang ve ark., 2015; Bra ve ark., 2017). Konrad (2006) yaptığı bir çalışmada tüm annelerin kişisel dönüşüm ve gelişim ile beraber içsel bir güç keşfettikleri, inanç ve maneviyat konusunda gelişim sağladığını ortaya koymuştur. acı kaynağını oluşturan engelin sebep olduğu travma aynı zamanda günlük problemlerle mücadelede ve anlam bulmada karşılaşılan olumsuzluklarda etkililik duygusunu güçlendirebilecek bir rol oynamaktadır (Sidener, 2018). Birden fazla engeli olan çocukların anneleri ile yapılan bir çalışmada kişisel özelliklerde güçlenme, anlam oluşturmaya dair güçlenme, inanç ve maneviyatta güçlenme ve ilişkilerde güçlenme unsurlarına ulaşılmıştır (Konrad, 2006).

Özel gereksinime ihtiyacı olan bir çocuğa sahip anne babalarda travma sonrası büyümenin olup olmadığının incelenmesi bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır.

- 1.Özel Gereksinime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babalarda travma sonrası büyüme puanları normal gelişim gösteren çocukları olan anne babaların puanlarıyla anlamlı farklılık göstermekte midir?
- 2.Özel Gereksinimi olan çocuğa sahip anne babaların travma sonrası büyümeleri yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, çocukların engel durumu gibi sosyodemografik değişkenlerle anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- 3.Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerde anlamlı düzeyde posttravmatik büyüme var mıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışmada özel gereksinime muhtaç çocuğu olan anne ve babalarda travma sonrası büyüme Çalışma kesitsel bir araştırma olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini, Hatay da yaşayan 2-18 yaş arası yaygın gelişimsel bozukluk, fiziksel engel, zihinsel engel tanılı çocukların anne ve babaları ve normal gelişim gösteren çocukların anne babaları oluşturmuştur. Çalışmanın etik onayı alınmıştır.

Verilerin Elde Ediliş Yöntemi

Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmış olup kesitsel bir araştırmadır. Veri toplama araçları araştırmaya katılım sağlamaya gönüllü olan anne babalara uygulanmıştır. Uygulama öncesi ailelere araştırmanın amacı ve kapsamı, veri toplama araçlarının nasıl

yanıtlanacağı gibi konularda gerekli olan açıklamalar yapılmış ve katılımcıların araştırma uygulaması ile ilgili soruları yanıtlarak bilgilendirilmiş onay formu alınmıştır.

Çalışma yapılan kurumlar Hatay İlinde bulunan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleridir. Kurumlarda ulaşılan öğrenci sayısı 420 olup 34 (%8) çocuğun anne babası dışında tüm veliler araştırmaya katılım sağlamıştır. 308 (%73) baba, 359 (%85.5) anne olmak üzere özel gereksinime muhtaç çocuğu olan toplamda 683 kişiye ölçekler uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilen Sosyo-Demografik Bilgi Formu ve Travma Sonrası Büyüme Envanteri, kullanılmıştır.

Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Bu form araştırmaya katılan anne ve babaların sosyodemografik bilgilerini toplamak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Formda annenin ve babanın yaşı, eğitim durumu, mesleği, medeni durumu, evlilik süresi, eşin yaşı, eğitim durumu, mesleği, gelir düzeyi, çocuk sayısı, çocuğun tanısı, tanı alama yaşı ve devam ettikleri okullar, okuma yazma bilip bilmedikleri gibi değişkenlere ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

Travma Sonrası Büyüme Envanteri (TSB)

Bu envanter Tedeschi ve Calhoun (1996) tarafından geliştirilmiştir. 21 maddeden oluşan envanter, 6'lı likert tipi ölçektir ve "Bu değişikliği yaşadım" ile "Bu değişikliği çok fazla yaşadım" aralıklarında değişmektedir. Toplam puanın yüksek olması travma sonrası büyümenin yüksek olduğunu göstermektedir. Orijinal envanterin (Tedeschi ve Calhoun, 1996) cronbach alfa korelasyon katsayısı .90 olup, alt ölçeklerinin iç tutarlılığı .67 ile .85 arasında değişiklik göstermektedir. Envanterin test tekrar test güvenilirliğinin korelasyon katsayısı .71 düzeyindedir.

Ölçeğin bu çalışma için yapılan geçerlik-güvenirlik analizleri sonucu Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı Başkalarıyla İlişkilerde Olumlu Değişim boyutu için .72, Yeni Olanakların Farkedilmesi için .90, Kendilik Algısında Olumlu Değişim için .94, İnanç Sistemindeki Değişim için .77, Hayata Değer Verme boyutu için .74, ve tüm ölçek için .91 olarak hesaplanmıştır. Bu doğrultuda ölçeğin, araştırmanın örnekleminde travma sonrası büyümenin değerlendirilmesinde güvenilir bir ölçüm yöntemi olduğu görülmüştür.

Bulgular

Araştırmaya özel gereksinime muhtaç çocuğu olan (ÖGSÇ) 359 (53,8) anne ve 308(46,2) baba olmak üzere 667 kişi katılmıştır. Bununla beraber normal gelişim gösteren çocuğa (NGÇ) sahip olan 286 (59,2) anne ve 197(40,8) baba olmak üzere 483 kişi katılım sağlamıştır.

Anne babaların yaşlarının karşılaştırılmasına bakıldığında özel gereksinimi olan çocuğu olan anneler içerisinde 20-30 yaş arasında olan 27 anne, 6 baba olduğu; 31-40 yaş arası 138 anne ve 65 baba olduğu; 41 yaş ve üstü olarak ta 194 anne ve 237 baba olduğu görülmektedir. Bununla birlikte özel gereksinimi olan çocuğu olmayan grupta 20-30 yaş arasında 15 baba ve 3 anne olduğu; 31-40 yaş aralığında 135 anne ve 53 baba olduğu; 41 yaş üstü 136 anne ve 141 baba olduğu görülmektedir.

Özel gereksinimli çocuğu olan anne babalarda eğitim değişkenine bakıldığında ilkökul mezunu katılımcı sayısı

433(64,9), ortaokul mezunu katılımcı sayısı 14(2,1), lise mezunu katılımcı sayısı 62(9,9) ve üniversite mezunu katılımcı sayısı 158(23,7) olduğu görülmektedir.

Araştırmaya dahil edilen grubu normal gelişim gösteren çocuklara sahip anne babaların eğitim değişkenine

bakıldığında ilkököl mezunu katılımcı sayısı 120(24,8), ortaokul mezunu katılımcı sayısı 41(8,5), lise mezunu katılımcı sayısı 62(12,8) ve üniversite mezunu katılımcı sayısı 259(53,8) olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Grupların Travma Sonrası Büyüme Ölçeği ve Alt boyutlarının Anne ve Babalar Açısından Bağımsız Örneklem T-Test Sonuçları

Değişkenler	Yakınlık derecesi	n	\bar{X}	Sd	sd	t	p		
Özel Gereksinimi olan çocuğa sahip Anne Babalar	Travma sonrası büyüme	Anne	358	86,8520	11,52019	665	23,105	,000	
		Baba	307	61,1889	16,93944				
	Başkalarıyla ilişkilerde olumlu değişim	Anne	359	26,4958	3,72585	665	18,889	,000	
		Baba	308	18,8474	6,53326				
	Yeni olanakların fark edilmesi	Anne	359	21,5905	3,55594	665	22,712	,000	
		Baba	307	13,6254	5,41962				
	İnanç sistemindeki değişim	Anne	359	8,9248	1,36698	665	8,429	,000	
		Baba	308	8,0000	1,46401				
	Hayata değer verme	Anne	359	13,7967	2,36605	665	20,790	,000	
		Baba	308	9,3084	3,19492				
	Özel Gereksinimi olan çocuğa Sahip Olmayan Anne Babalar	Travma sonrası büyüme	Anne	286	67,7517	20,16279	665	-216	,829
			Baba	197	68,1421	18,57857			
Başkalarıyla ilişkilerde olumlu değişim		Anne	286	20,9510	7,98756	665	900	,368	
		Baba	197	20,2589	8,74520				
Yeni olanakların fark edilmesi		Anne	286	16,2448	5,44538	665	-095	924	
		Baba	197	16,2893	4,43002				
İnanç sistemindeki değişim		Anne	286	6,7657	2,20470	665	-979	,328	
		Baba	197	6,9594	2,03249				
Hayata değer verme		Anne	286	9,6958	3,36991	665	-3,389	,001	
		Baba	197	10,6548	2,53197				

Tabloda görüldüğü üzere araştırma grubundaki katılımcıların travma sonrası büyüme toplam puanları göz önünde tutularak araştırmada yer alan anne ve babalara Bağımsız Örneklem t-Testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre özel gereksinime ihtiyacı olan çocuklara sahip grupta travma sonrası büyüme puanları anne ($X=86,8520$, $SS=11,52019$) ve babalar ($X=61,1889$, $SS=16,93944$) arasında anlamlı farklılık göstermektedir ($t(665)= 23,105$; $p<0.05$). Buna göre travma sonrası büyüme puanları annelerde babalara kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Tablo 1'de görüldüğü üzere annelerin başkalarıyla ilişkilerde olumlu değişim, yeni olanakların fark edilmesi, inanç sistemindeki değişim, hayata değer verme toplam

puanları babalara kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Bağımsız Örneklem t-Testi analiz sonuçlarına göre normal gelişim gösteren çocuğa sahip grup için travma sonrası büyüme, yeni olanakların fark edilmesi, inanç sistemindeki değişim ve başkalarıyla ilişkilerde olumlu değişim anne ve babalar arasında anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$). Buna karşın hayata değer verme puanları anne ($X=9,6958$, $SS=3,36991$) ve babalar ($X=10,6548$, $SS=2,53197$) arasında anlamlı farklılık göstermektedir ($t(665)= -3,389$; $p<0.05$). Normal gelişim gösteren çocuklara sahip olan anne babalar değerlendirildiğinde Tablo 1'e göre annelerin 'hayata değer verme' toplam puanları babalara kıyasla anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

Tablo 2. Özel Gereksinimi olan Çocuğu olan Anneler ile Özel Gereksinimi Çocuğu Olmayan Annelerin Travma Sonrası Büyüme ve Alt Boyut Puanları T-Testi Analiz Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Özel Gereksinim Durumu	n	\bar{X}	Ss	sd	t	p
Travma sonrası büyüme	Özel Gereksinim Çocuğu Olan Anne	358	86,8520	11,52019			
	Özel Gereksinim Çocuğu Olmayan Anne	286	67,7517	20,16279	642	15,103	000
Başkalarıyla ilişkilerde olumlu değişim	Özel Gereksinim Çocuğu Olan Anne	359	26,4958	3,72585			
	Özel Gereksinim Çocuğu Olmayan Anne	286	20,9510	7,98756	642	11,658	000
Yeni olanakların fark edilmesi	Özel Gereksinim Çocuğu Olan Anne	359	21,5905	3,55594			
	Özel Gereksinim Çocuğu Olmayan Anne	286	16,2448	5,44538	642	15,013	000

	Özel Gereksinim Çocuğu Olmayan Anne	286	16,2448	5,44538			
İnanç sistemindeki değişim	Özel Gereksinim Çocuğu Olan Anne	359	8,9248	1,36698			
	Özel Gereksinim Çocuğu Olmayan Anne	286	6,7657	2,20470	642	15,240	000
Hayata değer verme	Özel Gereksinim Çocuğu Olan Anne	359	13,7967	2,36605			
	Özel Gereksinim Çocuğu Olmayan Anne	286	9,6958	3,36991	642	18,123	000

Tablo 2 de görüldüğü üzere katılımcıların travma sonrası büyüme toplam puanları araştırmaya katılan özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne ve özel gereksinimi olmayan çocuğu olan anneler arasında anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için Bağımsız Örneklem t-Testi yapılmıştır. Buna göre travma sonrası büyüme puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip anneler ($X=86,8520$, $SS=11,52019$) ve özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan anneler ($X=67,7517$, $SS=20,16279$) arasında anlamlı farklılık göstermektedir $t(642)= 15,103$; $p<0.05$). Bu sonuçlara göre özel gereksinimi olan çocuğa sahip annelerin travma sonrası büyüme toplam puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan annelere kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Başkalarıyla ilişkilerde olumlu değişim puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip anneler ($X=26,4958$, $SS=3,72585$) ve özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan anneler ($X=20,9510$, $SS=7,98756$) arasında anlamlı farklılık göstermektedir $t(642)= 11,658$; $p<0.05$). Özel gereksinimi olan çocuğa sahip annelerin 'başkalarıyla ilişkiler' alt ölçeğinde olumlu değişim puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan annelere kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

'Yeni olanakların fark edilmesi' alt ölçeği puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip anneler ($X=21,5905$,

$SS=3,55594$) ve özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan anneler ($X=16,2448$, $SS=5,44538$) arasında anlamlı farklılık göstermektedir $t(642)= 15,013$; $p<0.05$). Özel gereksinimi olan çocuğa sahip annelerin 'yeni olanakların fark edilmesi' alt ölçeği puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan annelere kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

İnanç sistemindeki değişim puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip anneler ($X=8,9248$, $SS=1,36698$) ve özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan anneler ($X=6,7657$, $SS=2,20470$) arasında anlamlı farklılık göstermektedir $t(642)= 15,240$; $p<0.05$). Burada özel gereksinimi olan çocuğa sahip annelerin 'inanç sistemindeki değişim' puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan annelere kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

'Hayata değer verme' alt ölçeği puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip anneler ($X=13,7967$, $SS=2,36605$) ve özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan anneler ($X=9,6958$, $SS=3,36991$) arasında anlamlı farklılık göstermektedir $t(642)= 18,123$; $p<0.05$) ve özel gereksinimi olan çocuğa sahip annelerin 'hayata değer verme' puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan annelere kıyasla anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

Tablo 3. Özel Gereksinimi olan Çocuğu olan Babalar ile Özel Gereksinimli Çocuğu Olmayan Babaların Travma Sonrası Büyüme ve Alt Boyut Puanları T-Testi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Özel Gereksinim Durumu		n	\bar{X}	Ss	sd	t	p
	Özel Gereksinim Çocuğu Olan Baba	Özel Gereksinim Çocuğu Olmayan Baba						
Travma sonrası büyüme	Özel Gereksinim Çocuğu Olan Baba	307	61,1889	16,93944				
	Özel Gereksinim Çocuğu Olmayan Baba	197	68,1421	18,57857	503	-4,328	000	
Başkalarıyla ilişkilerde olumlu değişim	Özel Gereksinim Çocuğu Olan Baba	308	18,8474	6,53326				
	Özel Gereksinim Çocuğu Olmayan Baba	197	20,2589	8,74520	503	-2,070	039	
Yeni olanakların fark edilmesi	Özel Gereksinim Çocuğu Olan Baba	307	13,6254	5,41962				
	Özel Gereksinim Çocuğu Olmayan Baba	197	16,2893	4,43002	503	-5,771	000	
İnanç sistemindeki değişim	Özel Gereksinim Çocuğu Olan Baba	308	8,0000	1,46401	503	6,678	000	

	Özel Gereksinim Çocuğu Olmayan Baba	197	6,9594	2,03249			
	Özel Gereksinim Çocuğu Olan Baba	308	9,3084	3,19492			
Hayata değer verme	Özel Gereksinim Çocuğu Olmayan Baba	197	10,6548	2,53197	503	4,995	000

Tabloda 3 te görüldüğü üzere travma sonrası büyüme puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip babalar ($X=61,1889$, $SS=16,93944$) ve özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan babalar ($X=68,1421$, $SS=18,57857$) arasında anlamlı farklılık göstermektedir $t(642)=-4,328$; $p<0.05$). Özel gereksinimi olan çocuğa sahip babaların travma sonrası büyüme toplam puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan babalara kıyasla anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

Buna göre Travma sonrası Büyüme alt boyutlarından 'başkalarıyla ilişkilerde olumlu değişim' puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip babalar ($X=18,8474$, $SS=6,53326$) ve özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan babalar ($X=20,2589$, $SS=8,74520$) arasında anlamlı farklılık göstermektedir $t(642)=-2,070$; $p<0.05$). Özel gereksinimi olan çocuğa sahip babaların 'Başkalarıyla ilişkilerde olumlu değişim' puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan babalara kıyasla anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

Bununla birlikte 'yeni olanakların fark edilmesi' puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip babalar ($X=13,6254$, $SS=5,41962$) ve özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan babalar ($X=16,2893$, $SS=4,43002$) arasında anlamlı farklılık göstermektedir $t(642)=-5,771$; $p<0.05$).

Buna göre özel gereksinimi olan çocuğa sahip babaların 'yeni olanakların fark edilmesi' puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan babalara kıyasla anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

Travma sonrası büyüme alt boyutlarından İnanç sistemindeki değişim puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip babalar ($X=8,0000$, $SS=1,46401$) ve özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan babalar ($X=6,9594$, $SS=2,03249$) arasında anlamlı farklılık göstermektedir $t(642)=6,678$; $p<0.05$). Buna göre özel gereksinimi olan çocuğa sahip babaların 'inanç sistemindeki değişim' puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan babalara kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Bununla birlikte 'hayata değer verme' alt boyutu puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip babalar ($X=9,3084$, $SS=3,19492$) ve özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan babalar ($X=10,6548$, $SS=2,53197$) arasında anlamlı farklılık göstermektedir $t(642)=6,678$; $p<0.05$). Buna göre özel gereksinimi olan çocuğa sahip babalarda 'hayata değer verme' alt boyut puanları özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan babalara kıyasla anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

Tablo 4. Özel Gereksinimi olan çocuğa sahip Anne Babaların Travma Sonrası Büyüme, Yaş Değişkenine göre Bağımsız Örneklem T-Testi Karşılaştırma Sonuçları

Değişkenler	Anne ve Baba		n	\bar{X}	Ss	sd	t	p
	Yaş							
Travma sonrası büyüme	40 yaş ve altı	236	70,6170	18,09263	670	2,951	001	
	41 yaş ve üzeri	431	73,2030	20,07211				
Başkalarıyla ilişkilerde olumlu değişim	40 yaş ve altı	236	22,4583	6,97509	670	2,248	205	
	41 yaş ve üzeri	431	21,4805	7,77525				
Yeni olanakların fark edilmesi	40 yaş ve altı	236	17,7070	5,50835	670	3,089	000	
	41 yaş ve üzeri	431	16,6729	5,83198				
İnanç sistemindeki değişim	40 yaş ve altı	236	7,8314	1,99081	670	513	608	
	41 yaş ve üzeri	431	7,7718	1,93526				
Hayata değer verme	40 yaş ve altı	236	11,2602	3,41204	670	2,333	104	
	41 yaş ve üzeri	431	10,7829	3,51883				

Tabloda görüldüğü üzere travma sonrası büyüme 40 yaş altı ($X=70,6170$, $SS=18,09263$) ve 41 yaş üstü katılımcılar ($X=73,2030$, $SS=20,07211$) için anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir $t(670)=2,951$; $p<0.05$). Buna göre 41 yaş üstünde yer alan özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne babaların travma sonrası büyüme düzeyleri 40 yaş altında bulunan katılımcılara kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Bununla birlikte travma sonrası büyüme alt boyutlarından 'yeni olanakların fark edilmesi' 40 yaş altı ($X=17,7070$, $SS=5,50835$) ve 41 yaş üstü katılımcılar ($X=16,6729$

$SS=5,83198$) için anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir $t(670)=3,089$; $p<0.05$). Buna göre 40 yaş ve altında yer alan özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne babaların 'yeni olanakların fark edilmesi' boyutu 41 yaş ve üstünde bulunan katılımcılara kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Travma sonrası büyümenin 'yeni olanakların fark edilmesi' alt boyutu dışında kalan alt boyutlarında yaş değişkeni ile ilgili olarak istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Tartışma

Bu çalışmanın temel problemi, bir yılı dolan Araştırmadan elde edilen bulgular Travma Sonrası Büyüme Envanteri ve alt boyutlarından alınan puanların özel gereksinime sahip çocuğu olan anne babalar ve özel gereksinim olan çocuğu olmayan anne babalar değişkenine göre incelendiğinde, araştırma grubunun travma sonrası büyüme toplam puanları ve alt boyutları kontrol grubuna kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen sonuç ile paralel olarak, Olçay-Gül, Olgunsoylu ve Yeşim (2015), tarafından yapılan çalışmada yetersizliği olan çocuğa sahip aileler ile normal gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin travma sonrası stres belirti düzeyleri incelenmiş ve yetersizliği olan çocuğa sahip olan ailelerin travma sonrası büyüme belirti düzeylerinin normal gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Özel gereksinimi olan çocuğa sahip olan ailelerde travma sonrası büyümeyi inceleyen araştırmalar özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmanın ailelerin yaşamlarında olumlu yönde değişikliklere yol açtığını, onları yaşamlarında yeni ve farklı çözüm yolları bulmaya ittiğini, daha sabırlı olmalarına yol açtığını ve manevi olarak güçlendirdiğini göstermiştir (Laufer ve Isman, 2021; Sidener, 2018; Ekas ve Whitman, 2011; Phelps ve ark. 2009). Bu da literatürde Tedeschi ve Coulhoun'un (2004) teorisi ile uyumludur.

Zhang ve ark., (2013), Motaghedi and Haddadian (2014) ve Bra ve ark. (2017) tarafından yapılan çalışmalarda özel gereksinimi olan çocukların annelerinde travma sonrası büyüme alt puanları normal gelişim gösteren çocuklara sahip annelere kıyasla anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Buna göre travma sonrası büyüme alt boyutları içinde yer alan başkalarıyla ilişkilerde olumlu değişim, yeni olanakların fark edilmesi, inanç sistemindeki değişim ve hayata değer verme gibi boyutlarda özel gereksinimi olan çocukların annelerinde olumlu yönde değişim bulunmaktadır (Laufer ve Isman, 2021).

Araştırma ve kontrol grubu Travma Sonrası Büyüme ve alt boyutlarından alınan puanlar anne ve baba değişkenine göre incelendiğinde, kontrol grubunda anne ve babalar için farklılaşma görülmezken araştırma grubunda travma sonrası büyüme toplam puanlarına göre annelerin travma sonrası büyüme toplam ve alt grupları puanları babalara kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Buna göre özel gereksinimi olan çocukların anneleri babalara kıyasla daha yüksek düzeyde pozitif büyüme göstermektedirler ki bu durum travma sonrası büyümeyi oluşturan alt boyutlarda da gözlenmektedir. Bu sonucu destekler yönde Zhang et al., (2015) tarafından özel gereksinimi olan çocukların anne ve babalarıyla yapılan çalışmada annelerin babalara kıyasla daha yüksek travma sonrası pozitif büyüme yaşadıkları ortaya konmuştur. Literatüre bakıldığında Can (2018) tarafından yapılan çalışmada farklı gelişimsel bozukluğu olan çocukların anneleri incelendiğinde, annelerin, travma sonrası büyüme düzeylerinin diğer normal gelişim gösteren gruptaki annelerinkinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bra ve ark. (2017) tarafından özel gereksinimi olan çocukların aileleriyle yapılan çalışmanın sonuçları aynı şekilde özel gereksinimi olan çocuklara sahip olan annelerin babalara kıyasla daha çok travma sonrası büyüme yaşadıkları ortaya konmuştur ve bu sonuçlar çalışmadan elde edilen sonucu destekler niteliktedir.

Literatürde Rubin ve Schreiber-Divon (2014) tarafından özel gereksinimi olan çocukların anneleriyle yapılan bir

çalışmada, annelerin travma sonrası pozitif yönde büyüme yaşamadıkları ve engellilik durumunun olumsuz etkilere sebep olduğu görülmüştür. Annelerin yaşadıkları deneyimi olumsuz bir şekilde ifade ettikleri ve bunun negatif sonuçlarının da aile üzerinde yıkıcı bir etkiye sebep olduğu ortaya konulmuştur. Buna karşın mevcut araştırmadan elde edilen sonuç literatürün büyük bir kısmını destekler nitelikte olup özel gereksinimi olan çocuklara sahip olmanın anne ve babalarda travma sonrası büyümeyi artırdığı ve özellikle annelerin aktardıkları bu deneyimin babalarinkinden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çalışmadan elde edilen sosyodemografik veriler ile araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişki incelendiğinde özel gereksinimi olan çocuğa sahip olan anne babalarda Travma Sonrası Büyüme Ölçeği ve alt boyutlarından alınan puanlar yaş değişkenine göre incelendiğinde 41 yaş üstünde yer alan özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne babaların travma sonrası büyüme düzeyleri 40 yaş altında bulunan katılımcılara kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bununla birlikte Patrick ve Henrie (2016), Bra ve ark. (2017) tarafından yapılan çalışmalarda yaş değişkeni ile travma sonrası büyüme ve psikolojik dayanıklılık arasında bir ilişki bulunmamıştır. Buna karşın Carver ve ark., (2004) yaptıkları bir çalışmada yaş ile pozitif büyüme arasında pozitif yönde bir ilişki saptanmış ve yaş arttıkça pozitif büyümenin de arttığını ortaya koymuşlardır. Bu sonuç Ha ve ark., (2008) yapmış oldukları çalışmayla uyumlu olarak travma sonrası büyümenin 41 yaş ve üstü anne babalarda daha yüksek olduğu ve iyi olma hali, hayata olumlu bakma, yeni olanakları fark etme gibi pek çok farklı durumun 41 yaş ve üstü anne babalar arasında daha çok gözlemlendiği görülmektedir. Yapılan çalışmada da yaşın travma sonrası pozitif büyüme üzerinde etkili olduğu ve yaş arttıkça pozitif büyümenin daha yüksek oranda görüldüğü ortaya konmuştur (Mohan, 2021).

Travmanın ardından kişide oluşan olumlu değişimler "travma sonrası büyüme" olarak tanımlanmaktadır. Travmatik yaşantılar sonrasında gerçekleşen travmatik büyüme bireylerin yaşamlarında olumlu değişimler sağlayarak, karşılaşılabilecekleri zorlu yaşam olaylarıyla baş etmelerine yardımcı olan önemli bir etmendir. Travmatik bir yaşantı sonrası bireylerin kendilerini daha güçlü ve özgüvenli hissettikleri, kendilerini kurban yerine travmayı atlattığı biri olarak gördükleri ve kişilerin diğer zorlu yaşam olaylarıyla baş edebilecek gücü kendilerinde daha çok buldukları belirtilmektedir (Sidener, 2018; Kömürçü ve Kuzu, 2020).

Bu araştırma özel gereksinime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babalarda travma sonrası büyüme, Özel gereksinime ihtiyacı duyan çocukları olan anne babaların oluşturduğu araştırma grubunun travma sonrası büyüme toplam puanları ve alt boyutları kontrol grubuna kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Özel gereksinimi olan çocuğu olan annelerin travma sonrası büyüme puanları özel gereksinimi olan çocuğu olmayan annelere kıyasla daha yüksektir (Laufer ve Isman, 2021).

Travma sonrası büyümeyi oluşturan alt boyutlardan biri olan 'hayata değer verme' alt boyutu özel gereksinimi olan çocuğu olan annelerde özel gereksinimi olan çocuğu olmayan annelere göre düşüktür. Özel gereksinime ihtiyacı duyan çocuğa sahip anne babalarda yaş değişkeni ile travma sonrası istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki

bulunmuştur. Yaşla beraber travma sonrası büyümede artış görülmektedir (Can, 2018).

Özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmak ailelerde oldukça uzun süreli olumsuz etkilere sebep olabilir. Bu etkiler çoğu zaman günden güne artan bir şekilde kendini gösterir. Bu durum çoğu zaman ağır psikolojik ve travmatik sonuçları ortaya çıkarabiliyor ve bunlar hem uzun hem de kısa vadede kendini gösterebiliyor. Özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmak içinde fiziksel, psikolojik, duygusal ve ekonomik pek çok farklı faktörü içinde barındıran zor bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Byra ve ark. 2017).

Engellilik olgusu başlı başına ebeveynlerin kendilerini toplumdan izole etmelerine, soyutlamalarına kadar gidebilecek bir etki yaratabilmektedir. Özel gereksinime sahip çocuğun özel eğitim ve rehabilitasyon desteğinden yararlanma süreci, bu süreçte var olan beklenti düzeyi ve bundan dolayı yaşanılması muhtemel hayal kırıklıkları anne babaların kendilerini yetersiz hissetmelerine yol açabilecek bir takım travmatik süreçleri deneyimlemeye sebep olabilmektedir (Mohan, 2021). Ancak bu süreçler travma sonrası pozitif büyüme konusunda tetikleyici rol oynayabilmektedir (Hsiao ve ark., 2017).

Bu çalışmada babaların da yer alması araştırmanın güçlü yanlarından birini oluşturmaktadır. Literatürdeki çalışmalara bakıldığı zaman birçok araştırmanın çoğunlukla anneler ile yapıldığı görülmektedir (Konrad, 2006; Zhang, 2015; Byra ve ark., 2017; Can, 2018). Bununla beraber çalışmada özel gereksinimi çocuğu olmayan babaların araştırmaya katılması da araştırmanın diğer önemli yönünü oluşturmaktadır. Araştırma grubu travma sonrası büyüme toplam puanlarına bakıldığında annelerin travma sonrası büyüme toplam ve alt grupları puanları babalara kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Annelerin ailelerin yükünü daha fazla alması nedeniyle bu sürece başta babalar olmak üzere diğer aile üyelerinin de dahil olması önerilir. Bu çalışmalar babaların

sürece daha çok dahil olmasını sağlayabilir ve sorumluluğun paylaşımı ve özel gereksinimi olan çocuğun ebeveynlerine karşı duyduğu duygusal ihtiyacında daha çok karşılaması konusunda babaların daha çok araştırmaya katılması önerilir.

Bu çalışmada kullanılan ölçeklerden başka farklı çalışmalarda araştırmanın değişkenlerinin ölçülmesi önerilir. Bu çalışma ölçeklerle yürütülen nicel araştırmaların tüm sınırlılıkları taşımaktadır. Bu sınırlılıkların azaltılabilmesi için nitel ve deneysel çalışmalarla desteklenmesi ve travma sonrası büyüme toplam puanları ve alt boyutları kontrol grubuna kıyasla anlamlı derecede yüksek bulunması nedeniyle bu durumu açıklayan sürecin araştırılması önerilir.

Beyanname

Etik Onay ve Katılma İzni

Araştırma gerçekleştirilmeden önce yazar tarafından Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulu'ndan 11.11.2020 Tarihli 2019/128 Karar numaralı etik kurul izni alınmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Yayın İzni

Uygulanamaz.

Veri ve Materyallerin Mevcudiyeti

Uygulanamaz.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Finansman

Uygulanamaz.

Yazar Katkıları

GFÇ, makalenin konu seçimi, çalışmanın veri toplama, veri analizi, makaleyi yazma ve kritik revizyonunu yapma aşamalarını, konsept/tasarım ve kritik revizyon aşamalarını yürütmüştür. Yazar makalenin son halini okumuş ve onaylamıştır.

Kaynaklar

Blacher, J., & Baker, B. L. (2007). Positive impact of intellectual disability on families, *American Journal on Mental Retardation*, 112, 330-348.

Byra, S., Zyta, S., & Cwirynkalo, K., (2017). Posttraumatic Growth in Mothers of Children with Disabilities. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 2017, Vol 53, Supplement, str. 15-27.

Can, A.(2018). 4-18 yaş arası farklı gelişim gösteren çocuk anneleri ile normal gelişim gösteren çocuk annelerinin travma sonrası büyüme özelliklerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. İstanbul Ticaret Üniversitesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Carver, C. S., & Antoni, M. H. (2004). Finding Benefit in Breast Cancer During the Year After Diagnosis Predicts Better Adjustment 5 to 8 Years After Diagnosis. *Health Psychology*, 23(6), 595-598. <https://doi.org/10.1037/0278-6133.23.6.595>

Calhoun, L.G., & Tedeschi, R. G. (2006). The Foundations of Posttraumatic Growth: An Expanded Framework. In L. G. Calhoun & R. G. Tedeschi (Eds.), *Handbook of posttraumatic growth: Research & practice* (pp. 3-23). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Christian, L.G. (2006). Understanding families: Applying family systems theory to early childhood practice. *Young Children*, 61, 12-20.

Dürü, Ç. (2006). Travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası büyümenin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve bir model önerisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi.

Ekas, N.V., & Whitman, T.L. (2010). Autism symptom topography and maternal socioemotional functioning. *American journal on intellectual and developmental disabilities*, 115 3, 234-49.

Ha B.Y., Jung E.J., & Choi S.Y. (2014). Effects of Resilience, Post-traumatic Stress Disorder on the Quality of Life in Patients with Breast Cancer. *Korean Journal of Women Health*. 2014 March;20(1):83-91. <https://doi.org/10.4069/kjwhn.2014.20.1.83>.

Hastings, R. P. & Taunt, H. (2002). Positive perceptions in families of children with developmental disabilities, *American Journal on Mental Retardation*, 107, 2, 116-127.

Hastings, R. P., Beck, A. & Hill, C. (2005). Positive contributions made by children with an intellectual disability in the family: mothers and fathers perceptions, *Journal of Intellectual Disabilities: JOID*, 9, 2, 155-165.

- Hsiao, Y.J., Higgins, K., Pierce, T., Whitby, P.J.S., & Tandy, R. D. (2017). Parental stress, family quality of life, and family-teacher partnerships: Families of children with autism spectrum disorder. *Research Developmental Disability*, 2017 Nov; 70:152-162.
- Joseph, S., & Linley, P. A. (2005). Positive adjustment to threatening events: An organismic valuing theory of growth through adversity. *Review of general psychology*, 9(3), 262- 280.
- Kayfitz, A. D., Gragg, M. N. & Orr, R. R. (2010). Positive experiences of mothers and fathers of children with autism, *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 23, 4, 337-343.
- Kimura, M. & Yamazaki, Y. (2013). The lived experience of mothers of multiple children with intellectual disabilities, *Qualitative Health Research*, 23, 10, 1307-1319.
- King, G. A., Zwaigenbaum, L., King, S., Baxter, D., Rosenbaum, P. & Bates, A. (2006). A qualitative investigation of changes in the belief systems of families of children with autism or Down syndrome, *Child: Care, Health and Development*, 32, 3, 353-369.
- Konrad, S. C. (2006). Posttraumatic growth in mothers of children with acquired disabilities, *Journal of Loss and Trauma*, 11, 101-113.
- Kömürçü, C., & Kuzu, A. (2020). Kronik Böbrek Hastalığında Travma Sonrası Büyüme. *Nefroloji Hemşireliği Dergisi*, 15(1), 30-36.
- Laufer, A. & Isman, E. (2021). Posttraumatic Growth (PTG) Among Parents of Children With Special Needs. *Journal of Loss and Trauma*. 10.1080/15325024.2021.1878336.
- McConnell, D., Savage, A., Sobsey, D. & Uditsky, B. (2015). Benefit-finding of finding benefits? The positive impact of having a disabled child, *Disability & Society*, 30, 1, 29-45.
- Mohan, R. (2021). Counseling Parents of Special Children: Insight from Resilient Parents. In (Ed.), *Learning Disabilities-Neurobiology, Assessment, Clinical Features and Treatments*. IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.99573>
- Olçay-Gül, S., Olgunsoylu, B., & Ünal, Y. (2015). "Yetersizliği olan ve normal gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin travma sonrası stres belirti ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(32), ss.221-245.
- Pelchat, D., Lefebrune, H., & Perault, M., (2003). Differences and Similarities Between Mother and Fathers Experiences of Parenting A Child With Disability, *J. Child Care*, 7:4; 231-247 57.
- Phelps, A.C., Maciejewski, P.K., Nilsson M., Balboni, T.A., Wright A.A., Paulk M.E., Trice E., Schrag, D., Petet J.R, Block S.D., & Prigerson H.G.(2009). Religious coping and use of intensive life-prolonging care near death in patients with advanced cancer. *JAMA*. March 18;301(11):1140-7. doi: 10.1001/jama.2009.341. PMID: 19293414; PMCID: PMC2869298.
- Rubin, O. & Schreiber-Divon, M. (2014). Mothers of adolescents with intellectual disabilities: the "meaning" of severity level, *Psychology*, 5, 587-594.
- Sidener, E. A. (2019). "Resilience And Post-Traumatic Growth In Parents Of Children With Special Needs," *OSR Journal of Student Research: Vol. 5 , Article 350*.
- Strecker, S., Hazelwood, Z. J. & Shakespeare-Finch, J. (2014). Postdiagnosis personal growth in an Australian population of parents raising children with developmental disability, *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 39, 1, 1-9.
- Sucuoğlu, B. (2009). *Zihin Engelliler Ve Eğitimleri*. Ankara, Kök Yayıncılık, 51.
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (1995). *Trauma & transformation: Growing in the aftermath of suffering*. Sage Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781483326931>
- Tedeschi, Richard, G. Calhoun, & Lawrence, G. (2004). *Posttraumatic Growth: Conceptual Foundations and Empirical Evidence*. 1-18.
- Vilaseca, R., Ferrer, F. & Guardia Olmos J. (2013). Gender differences in positive perceptions, anxiety, and depression among mothers and fathers of children with intellectual disabilities: a logistic regression analysis, *Quality and Quantity*, 48, 4, 2241-2253.
- Zhang, W., Yan, T-T., Du, Y-S. & Liu, X-H. (2013). Relationship between coping, rumination and posttraumatic growth in mothers of children with spectrum disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 7(10), 1204-1210.
- Zhang, W., Yan, T. T., Barriball, K. L., While, A. E. & Liu, X. H. (2015). Posttraumatic growth in mothers of children with autism: A phenomenological study, *Autism*, 19, 1, 29-37

REVIEW ARTICLE / DERLEME YAZISI

A Systematic Examination of Animal Assisted Interventions for Disadvantaged Groups

Dezavantajlı Gruplar için Hayvan Destekli Müdahalelere Sistemik Bir Bakış

Seda Topgöl¹

Abstract:

Pets enrich the lives of individuals of the psychiatric, pediatric and geriatric population due to their therapeutic effects. Therefore, they also helps to meet the needs and goals of individuals. It has been shown that animal-assisted interventions have important benefits for the maintenance and improvement of individuals' physical, mental and social well-being. The aim of this study is to review the benefits and application areas of animal-assisted interventions as a complementary method in the treatment of vulnerable groups and to present some study results in this field. For this purpose, a systematic review model was chosen for this study. It was aimed to interpret the effects of animal-assisted interventions through systematic literature review. Research results indicate no clear and final conclusion on how animal-assisted interventions affect the well-being of individuals. This is due to limitations regarding the frequency, duration and controllability of animal-assisted therapy and animal-assisted activities, and sample sizes, session properties, and pet types utilized in these therapy and activities, and methodological limitations. However, it has been shown that animal-assisted interventions increase positive social behaviors and the use of pets in therapeutic environments have positive effects in general. It is thought that animal-assisted interventions can be used as a complementary method to improve the quality of life of individuals belonging to vulnerable groups. Considering past studies, utilization of animal-assisted interventions in a wide range of areas from psychiatric disorders to developmental disorders, from diseases such as dementia and Alzheimer's to schizophrenia, is recommended.

Keywords: Animal Assisted Activity, Animal Assisted Therapy, Disadvantaged Groups

¹Assoc. Prof., Akdeniz University, Manavgat Faculty of Social Sciences and Humanities, Department of Social Services, Antalya-Turkey, Orcid İd: 0000-0003-1649-1732

Address of Correspondence/Yazışma Adresi: Akdeniz University, Manavgat Faculty of Social Sciences and Humanities, Department of Social Services, Antalya-Turkey, E-mail: sedatopgul@akdeniz.edu.tr

Date of Received/Geliş Tarihi: 28.07.2022, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 30.08.2022, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 26.09.2022, **Date of Online Publication/Çevrimiçi Yayın Tarihi:** 06.12.2022

Citing/Referans Gösterimi: Topgöl, S. (2022). A Systematic Examination of Animal Assisted Interventions for Disadvantaged Groups, *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 4(4): 387-392

© 2022 The Author(s). Published by Cyprus Mental Health Institute / Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology (www.ktpjppdergisi.com). This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 license which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Öz:

Evcil hayvanlar terapötik etkileri nedeni ile psikiyatrik, pediatrik ve geriatrik popülasyon üyelerinin yaşamlarını zenginleştirmektedir. Böylece bireylerin ihtiyaç ve hedeflerini karşılamaya da yardımcı olmaktadır. Hayvan destekli müdahalelerin bireylerin fiziksel, ruhsal ve sosyal tam iyilik hallerinin korunması ve geliştirilmesine yönelik önemli faydaları olduğu ortaya konmuştur. Bu çalışmanın amacı hassas grupların tedavisinde tamamlayıcı bir yöntem olarak hayvan destekli müdahalelerin yararlarını, uygulama alanlarını gözden geçirmek ve bu alandaki bazı çalışma sonuçlarını ortaya koymaktır. Bu amaçla, sistematik bir derleme çalışması gerçekleştirilmiştir. Sistematik yazın taraması ile hayvan destekli müdahalelerin etkilerini anlamlandırmak hedeflenmiştir. Araştırma sonuçları hayvan destekli terapiler ve hayvan destekli aktivitelerin sıklığı, süresi, kontrol edilebilirliği, örneklem büyüklükleri, oturum özellikleri, kullanılan evcil hayvan türleri ve metodolojik sınırlamalar nedeni ile bireylerin refahının nasıl etkilendiğine ilişkin net ve kesin sonuçların mevcut olmadığını ortaya koymaktadır. Ancak genel olarak evcil hayvan müdahalelerinin olumlu sosyal davranışları arttırdığı ve terapötik ortamda evcil hayvan kullanımının etkilerinin olumlu olduğunu göstermiştir. Hayvan destekli müdahalelerin hassas gruplara yönelik bireylerin yaşam kalitesini iyileştirmede bir destek yöntemi olarak kullanılabileceği düşünülmektedir. Yapılan çalışmalar göz önüne alındığında, psikiyatrik bozukluklardan gelişimsel bozukluklara, demans ve Alzheimer gibi hastalıklardan şizofreniye kadar geniş bir alanda hayvan destekli müdahalelerden faydalanılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hayvan Destekli Aktivite, Hayvan Destekli Terapi, Dezavantajlı Gruplar

Giriş

Hayvan Destekli Terapi (HDT), hayvanların tedavinin ayrılmaz bir parçası olduğu fiziksel, sosyal, duygusal veya bilişsel işleyişi iyileştirmeyi amaçlayan bir sağlık müdahalesi olarak yer almaktadır (Levinson, 1978). Hayvanların terapötik şekilde kullanımı yıllardır tartışılmalı bir konu olmuştur ve birçok dernek, dezavantajlı gruplarda bakımı iyileştirmek ve yaşam kalitesini arttırmak (Kol, 2014) için bu müdahaleyi kullanmaktadır. Cevizci, Erginöz ve Baltas (2009) hayvan destekli terapilerin tedavideki rolünü Florence Nightingale'nin tanımı ile vermektedir. Buna göre hayvan destekli terapi için "özellikle kronik hastalıkların tedavisinde ve rehabilitasyonunda ev hayvanlarının hastalar için mükemmel bir arkadaş" olduğu belirtilmektedir. Bu noktada da insan-hayvan etkileşimi etkinliği kanıtlanan bilimsel bir zeminde ele alınmaktadır.

Hayvanlarla etkileşim yoluyla insanların sağlığını iyileştirmeye adanmış bir kuruluş olan "Pet Partners", HDT (Hayvan Destekli Terapi) ile daha az yapılandırılmış ve esas olarak evcil hayvan ziyaretinden oluşan HDA (Hayvan Destekli Aktivite) arasındaki farklılıklara dikkat çekmiştir. HDA'lar, daha az yapılandırılmış ve temel olarak evcil hayvan ziyareti içermektedir. Bu tür aktiviteler genellikle spontandır, birkaç hastadan oluşan bir grup oluşturulmaktadır. HDA'lar süre ve aktivite türü açısından yeterli şekilde standardize edilmemiştir (Pet Partners, 2021). Maalesef, bu müdahalelerin isimlendirilmesinde bir tekdüzelik yoktur ve HDT, HDA ve diğer isimler çeşitli çalışmalarda genellikle kafa karıştırıcı bir şekilde kullanılmaktadır. Uluslararası İnsan-Hayvan İlişkileri Kuruluşları Birliği'nin (IAHAIO) hayvan destekli müdahale için belirlediği tanımlar bulunmaktadır. Hayvan Destekli Terapi (HDT); psikolog ve sosyal hizmet uzmanlarının da içerecek şekilde bir amaca yönelik olarak planlanan ve yapılandırılmış terapötik müdahaledir. Hayvan Destekli Aktivite (HDA); eğitim ve yaratıcılık amaçları ile hedefe yönelik etkileşimi kapsayan resmi olmayan ziyaret ve görüşmelerdir. Hayvan Destekli Müdahale (HDM) ise; "insanlarda terapötik yarar

sağlamak amacı için, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlerde, hayvanları yoğun bir biçimde hizmete dâhil eden ya da koopere olan bir hedefe yönelik ve yapılandırılmış müdahaledir. Bu müdahale, insanlarda terapötik kazanımlar elde etmek amacıyla sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler alanındaki müdahalelerde hayvanların hakkında bilgi sahibi olan insanları kapsar" (IAHAIO, 2018).

Hayvan destekli müdahaleler terapi programlarının bir parçası olarak popülerlik kazanmaktadır. Terapötik yardımcı olarak evcil hayvanlar, bireylerarası yakınlığı kolaylaştırmakta, saldırganlık, ajitasyonu azaltmakta ve tedavi ortamlarını zenginleştirmektedir. Bu amaçla psikiyatrik, pediatrik ve geriatrik ortamlarda yapılan müdahalelere ilişkin araştırmalar sistematik derleme çalışması ile incelenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Hayvan destekli uygulamaların pratik uygulamaları ile ilgili araştırmalara entegrasyonuna yönelik sağlık alanında çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Ancak kavramların tanımlanması ve araştırmalarda kullanılması yirminci yüzyılın son yarısında olmuştur.

Hayvanlar, hayatın birçok alanında insanlara yardım etmede önemli rol oynamaktadır. Araştırmalar, hayvanlarla yaşayan ve onlarla yakın ilişki içinde olan insanların bu ilişkilerden pek çok fayda elde ettiğini göstermiştir. Örneğin, evcil hayvan besleyen insanlar, yaşlılıkta daha aktif olabilmek ya da hayvan destekli bir eğitim programına katılan Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) tanısı alan çocukların, anti-sosyal ve şiddet içeren davranışların azalması dâhil olmak üzere birçok gelişme gösterdiği bilinmektedir. HDA'lerin, Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklarla çalışmak için özellikle yararlı bir yöntem olduğu da kabul edilmektedir. Hayvanların terapötik faydalarına olan bu ilgi, insan-hayvan ilişkilerinin incelenmesine adanmış resmi profesyonel kuruluşların kurulmasına da neden olmuştur. Amerikan Psikoloji Derneği'nin İnsan-Hayvan Etkileşimi: Araştırma ve Uygulama Bölümü ve İngiliz Sosyoloji Derneği'nin Hayvan/İnsan Çalışmaları Grubu önemli örneklerdir.

Bu çalışmanın amacı insan-hayvan bağının çeşitli hassas gruplardaki algılamalarını, problemleri çözmedeki ve kötü davranışları azaltmadaki etkilerini ortaya koyan çalışmalarını bir araya getirmektir. Böylece hayvan destekli uygulamalara farkındalığının artırılması ve ülkemizde multidisipliner bir alanda insan-hayvan etkileşimini ele alan çalışmaların ve araştırmaların gerekliliğinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Çalışma Türkiye’de yapılan birkaç sayılı çalışmadan biri olması açısından da önem taşımaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada da psikiyatrik ortamlarda, çocuk hastanelerinde ve yaşlılarla yapılan çalışmalarda HDA, HDT ve HDM alanında yapılan uluslararası çalışmalara yönelik bir sistematik derleme çalışması yapılmıştır. Amaç sistematik çalışmalar eşliğinde hayvan destekli müdahalelere ilişkin yapılan çalışmaları ortaya koymaktır. Dâhil etme kriterleri doğrultusunda zaman sınırlaması olmaksızın Scopus, Web of Science, Ecolit veritabanları taranmıştır. Arama yapılırken özellikle hayvan destekli terapi, hayvan destekli müdahale ve hayvan destekli aktivite uygulamalarını içeren çalışmalar taranmıştır. Yayın dili İngilizce olan ve tam metni bulunan makaleler seçilmiş, sistematik derlemeye 25 makale dâhil edilmiştir. Bütün yayınlar araştırma ve bulguları açısından sistematik olarak incelenmiştir. Bu çalışmalardan da araştırma sorularını içeren makaleler çalışmaya dâhil edilmiştir.

Bu çalışmadaki metodoloji araştırma soruları olan hayvan destekli müdahalelerin hangi gruplarda ve hangi kurumlarda çalışıldığı, ne çeşit hayvanların kullanıldığı ve çalışmaların sonuçlarının dezavantajlı gruplar üzerindeki etkilerinin neler olduğunun sunulması ile başlamıştır. Bu soruların yanıtları için literatür incelemesi yoluyla kavramsal bağlam çerçevelenmiştir. Sistematik derleme çalışmaları beş aşamalıdır. İlk olarak belirlenen sorular bulunmaktadır. Ardından soruların cevaplarını içeren çalışmalar incelenmiştir. Yapılan çalışmalardan konu ile en alakalı olan araştırmalar belirlenmiştir. Son olarak bulgu ve yorumlamalarla birlikte sonuç ve tartışmaya ulaşılmaktadır.

Bulgular

Sağlık hizmeti ortamındaki hayvan destekli müdahaleleri psikiyatrik ortamlardaki müdahaleler, pediatrik ortamlardaki müdahaleler ve geriatrik ortamlardaki müdahaleler olmak üzere üç guruba ayrılmıştır.

Psikiyatrik Ortamlar

İncelenen çalışmalar özellikle yatan psikiyatrik hastalar için HDT’ye odaklanmıştır (Chu ve ark., 2009; Stefanini, 2015; Nurenberg, 2015 ve Victoria Villalta-Gil, 2009). Dört müdahaleyi karşılaştıran bir çalışma dışında, neredeyse tüm çalışmalar bir köpek HDT’si olarak kabul edilmiştir, bunun dışında at destekli psikoterapi, köpek destekli psikoterapi, gelişmiş sosyal beceriler psikoterapisi ve düzenli hastane bakımı çalışmaları yer almaktadır (Nurenberg ve ark., 2015). Hastane bakımında bireylerin bir terapi köpeği ile hayvan destekli terapi ya da hayvan destekli aktivitede bulunması, korku, yalnızlık, depresyon gibi duygu durumlarına olumlu yansıdığı belirtilmektedir (Cevizci, Erginöz ve Baltaş, 2009).

Chu ve Victoria Villalta-Gil, yatan kronik şizofreni hastaları için köpek destekli özellikle tedaviye odaklanmıştır (Chu ve ark., 2009; Victoria Villalta-Gil, 2009). Her iki çalışma da bu müdahalelerin olumlu

etkilerinin altını çizmiştir. Özellikle Chu’nun çalışması, 8 haftalık HDA’dan sonra benlik saygısında, kendi kaderini tayin etmede (Topgül ve Kol, 2021), pozitif psikiyatrik belirtilerde ve duygusal belirtilerde bir azalmanın altını çizmiştir (Chu, 2009). Villalta-Gil tarafından yapılan çalışma, bir köpek programından sonra sosyal temas skorunda, pozitif ve negatif semptom boyutlarında ve yaşam kalitesinde başlangıca göre anlamlı bir gelişme gösterdiğini ortaya koymuştur (Victoria Villalta-Gil, 2009). Nurenberg ve arkadaşları, çeşitli psikiyatrik tanılar da dâhil olmak üzere yatan kronik psikiyatrik hastalarda saldırganlığı azaltmada HDT’nin etkinliğini değerlendirmiştir (%76’sı şizofreni veya şizoaffektif bozukluk sunmuştur). Yazarlar, ilki köpek kullanan ve ikinci at kullanan iki farklı HDT’yi karşılaştırmıştır. Şiddet olaylarının azalması önemli ölçüde daha fazla olmuştur. Bu olumlu etkiler birkaç ay boyunca korunmuştur (Nurenberg ve ark., 2015). HDT’nin etkileri majör depresyon (intihar eğilimi olan yatan hastalar) gibi diğer psikiyatrik hastalıklarda da incelenmiştir. Bu çalışmada, köpek destekli bir müdahale (iki seans köpek-HDA), Durum-Sürekli Anksiyete Envanteri (STAI) kullanılarak ölçüldüğü üzere anksiyeteyi etkili bir şekilde azaltmıştır. Bu iyileşme yaş, cinsiyet veya evcil hayvan bulundurmadan bağımsızdır (Hoffmann ve ark., 2009). Son olarak, İtalyada yapılan bir araştırma, akut psikiyatrik bozukluklar yaşayan çocuklar ele alınmıştır. Başlıca tanılar yeme bozuklukları (%64.7) ve duygudurum bozuklukları (%20.6) olmuştur. Bu popülasyonda, haftada bir köpek-HDT programının uygulanması, kontrol grubuyla karşılaştırıldığında, klinik şiddette, normal okula devamda ve genel işlevsellikte bir iyileşme ile sonuçlanmıştır. Özellikle müdahale grubu, yetişkinler ve akranlarla sosyalleşme davranışlarında bir gelişme göstermiştir (Stefanini ve ark., 2015).

Pediatrik Ortamlar

Pediatrik hastanelerde evcil hayvan tedavisine yönelik çeşitli çalışmalar bulunmuştur (Caprilli ve Messeri, 2006; Moody ve King, 2002; Kaminski, Pellino ve Wish, 2002). İki çalışma onkolojik hastalara özel olarak odaklanırken (Gagnon ve ark., 2004 ve Bouchard ve ark., 2004), diğerleri genel pediatrik yatan hastalara atıfta bulunmuştur. Özellikle, ikisi akut hastalıkları olan çocuklarla ilgilidir (Barker ve ark., 2015 ve Braun ve ark., 2009). Basit evcil hayvan ziyaretinden (Moody, King ve O’Rourke, 2002; Kaminski ve ark., 2002) yapılandırılmış HDT’ye (Barker ve ark., 2015; Braun ve ark., 2009; Tsai, Friedmann ve Thomas, 2010) kadar tüm araştırmalar da köpek kullanmıştır. Dört çalışma müdahaleden sonraki memnuniyeti ve psikososyal davranışlar üzerindeki etkileri (Caprilli ve Messeri, 2006; Moody, King ve O’Rourke, 2002; Gagnon ve ark., 2004; Bouchard ve ark., 2004), dördü ise aynı zamanda fizyolojik olguyu (Barker ve ark., 2015; Barker ve ark., 2015; Kaminski, Pellino ve Wish, 2002) değerlendirmiştir. Onkolojik hastaları içeren çalışmalar, ağrının azalması gibi fizyolojik faydalar (Barker ve ark., 2015) ve yalnızlığın azalması, artan rahatlama, sosyalleşme ve benlik saygısı gibi psikolojik faydalar göstermiştir (Caprilli ve Messeri, 2006). Bu faydalar ebeveynler ve bakıcılar tarafından da algılanmıştır (Gagnon ve ark., 2004; Kaminski, Pellino ve Wish, 2002) HDM grubunun daha düşük anksiyete puanı yaşamıyla anksiyete konusunda anlamlı bir fark bulunmuştur. Bununla birlikte, gruplar içinde veya arasında veya müdahale öncesi, ağrı veya kaygı açısından hiçbir anlamlı farklılık değerlendirilmiştir (Barker ve ark., 2015). Öte yandan, hastaneye yatırılan 15 çocuğu

içeren bir çalışmada kaygı ve tıbbi korku açısından herhangi bir farklılık görülmemiştir (Tsai, Friedmann ve Thomas, 2010). Bu çalışmada, sistolik kan basıncında bir azalma kaydedilmiştir ve bu azalma müdahale bittikten sonra bile devam etmiştir. Dolayısıyla hayvan destekli müdahalelerin çocuklar üzerinde, müdahalenin bitişinden sonra da etkisinin devam ettiğini söylemek mümkündür.

Hayvan destekli terapilerin gelişimsel bozukluğu olan çocuklarda da olumlu etkileri ortaya konmuştur. Gelişimsel bozukluğu olan çocuklarda köpek ile etkileşim değerlendirildiğinde terapi köpekleri ile oynayan çocukların sosyal çevre farkındalıklarının arttığı gözlenmiştir (Marin ve Farnum, 2002). En fazla kullanılan hayvan destekli tedavi modelleri de “yunus terapisi” ve “köpek destekli terapi” dir (Cevizci, Erginöz ve Baltaş, 2017).

Geriatrik Ortamlar

Farklı çalışmalar yatan yaşlı hastalarda HDT'nin etkisini değerlendirmiştir (Stasi ve ark., 2004; Falk ve Wijk, 2008; Cole ve ark., 2016; Edwards ve Beck, 2002; Abate, Zucconi ve Boxer, 2011 ve Kumasaka ve ark., 2012). Bu makalelerin beş tanesinde çalışmalar hastanelerde (Falk ve Wijk, 2008; Cole ve ark., 2016; Edwards ve Beck, 2002; Abate, Zucconi ve Boxer, 2011 ve Kumasaka ve ark., 2012), biri huzurevinde (Stasi ve ark., 2004) yapılmıştır. Hastalar kanser (Kumasaka ve ark., 2012), kronik kalp yetmezliği (Cole ve ark., 2016, Abate, Zucconi ve Boxer, 2011) Alzheimer hastalığı (Edwards ve Beck, 2002) veya yaşa bağlı kronik hastalık (Stasi ve ark., 2004; Falk ve Wijk, 2008) gibi farklı hastalıklar nedeniyle hastaneye yatırılmıştır. Kullanılan hayvanlar köpekler (Cole ve ark., 2016; Abate, Zucconi ve Boxer, 2011; Kumasaka ve ark., 2012), kediler (Stasi ve ark., 2004; Kumasaka ve ark., 2012), tavşanlar (Kumasaka ve ark., 2012), kafes kuşları (Falk ve Wijk, 2008) ve balıklardır (Abate, Zucconi ve Boxer, 2011) Stasi, uzun süreli bir tesiste 28 yaşlı hasta için bir kedi terapisi (haftada 3 seans) kullanmıştır (Stasi ve ark., 2004). Müdahale grubunda depresif semptomlarda ve sistolik kan basıncında anlamlı bir azalma ölçülmüştür (Stasi ve ark., 2004). Benzer şekilde, akut kalp yetmezliği olan 76 hastada bir köpek tedavisi gönüllü ziyareti ve olağan bakım ile karşılaştırılmıştır (Cole ve ark., 2016). Kontrollerle karşılaştırıldığında, gönüllü-köpek grubu, sistolik pulmoner arter basıncında önemli bir düşüş yaşamıştır (Cole ve ark., 2016).

HDA'nın faydaları, Japonya'daki bir hastanenin palyatif bakım ünitesinde, yirmi yaşlı kullanıcı göz önünde bulundurularak araştırılmıştır. İncelenen programda, daha önce sağlık ve uygunluk açısından test edilmiş olan köpekler, kediler veya tavşanlar kullanılarak ayda bir kez 30 dakikalık bir seans verilmiştir. Yazarlar, duygudurum değişikliklerini değerlendirmek için onaylanmış bir ölçek (Lorish Face Ölçeği) kullanarak bu müdahalenin seçilmiş yatan hastaların Yaşam Kalitesi üzerindeki etkilerini değerlendirmiştir. Çalışma, benzer müdahalelerin her seanstan önce ve sonra ruh halindeki faydalı etkisini özetlemiştir. Özellikle, hayvanları sevdiğini iddia eden veya bir evcil hayvanı (özellikle köpekleri) olanlar için olumlu sonuçlar daha yüksek olmuştur (Kumasaka ve ark., 2012). Ayrıca, balık (Cole ve ark., 2016) ve kafesteki kuşlar (Falk ve Wijk, 2008) gibi yaygın olmayan hayvanları kullanan çalışmalar da bulunmaktadır. İlk çalışma, odaya bir akvaryumun yerleştirilmesinden sonra Alzheimer'lı bireylerde besin alımını değerlendirmiştir (Cole ve ark., 2016). Beslenme sonuçları başlangıçta ve

ardından akvaryumların konulmasından 10 hafta sonra kaydedilmiştir. Besin alımı bu müdahaleden sonra önemli ölçüde artmış ve takip sırasında artmaya devam etmiştir. Ayrıca, bireylerin kiloları da önemli ölçüde artmıştır (Edwards ve Beck, 2002). Akvaryum balıkları çevresel koşulları iyileştirmekte, böylece hastaların duygu durumlarına olumlu etki etmekte ve yemek yeme isteğini arttırmaktadır (Cevizci, Erginöz ve Baltaş, 2017). İkinci bir çalışma, kafesteki kuşlar ile hastanedeki yaşlı insanlar arasındaki etkileşimi değerlendirmiştir. Bu kalitatif çalışma, İsveç'te bir geriatri kliniğine kafeste kuşların getirilmesini takiben hastanın tepkilerini araştırmıştır. Hastalar kuşlara ilgi ve merak göstermişler ve onlarla ilgilenmek istediklerini belirtmişlerdir (Falk ve Wijk, 2008).

Tartışma

Çalışma sistematik bir derleme çalışması olarak sağlık birimlerinde hayvan destekli müdahalelerin etkinliğini ve risklerini araştıran çalışmaları analiz etmektedir. Bu amaçla çeşitli dahil etme ve çıkarma kriterleri ile yapılan çalışmalar incelenerek; çalışma yapılan ortamlar, hedef popülasyon, müdahale türü ve dikkate alınan sonuçlar açısından son derece heterojen sonuçlar olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, çocuklar, yatan psikiyatri hastaları ve yaşlı hastalar gibi özellikle hassas popülasyon gruplarına odaklanılmıştır. Hayvanlarla olan ilişki, özellikle iletişim ve sosyal davranışlara odaklanarak bu hastalar için son derece yararlı olmaktadır (Falk ve Wijk, 2008, s. 27; Stefanini ve ark., 2015; Kaminski ve ark., 2002). Özellikle psikiyatrik hastalıklar düşünüldüğünde yatarak tedavi gören şizofreni hastaları, şizofrenik belirtiler, sosyal ilişkiler ve saldırganlık açısından hayvan temasından olumlu faydalar sağladıkları görülmektedir (Chu ve ark., 2009, Nurenberg, 2015, Victoria Villalta-Gil, 2009). Salırgan davranışlardaki azalmanın ana hatları, sadece yatan psikiyatri hastalarında değil, aynı zamanda genel yatan hastalar da göz önüne alındığında belirgin şekilde azaldığı görülmüştür (Coakley ve Mahoney, 2009).

Köpekler en çok çalışılan hayvanlar olsa da kedi (Stasi ve ark., 2004; Coughlan ve ark., 2010), balıklar (Edwards ve Beck, 2002), kafes kuşları (Falk ve Wijk, 2008) ve atlar (Caprilli ve Messeri, 2006; Chu ve ark., 2009; Stefanini ve ark., 2015; Hoffmann ve ark., 2009; Kaminski ve ark., 2002; Harper ve ark., 2015; Hastings ve ark., 2008) da hayvan destekli müdahalelerde değerlendirilmektedir (Nurenberg ve ark., 2015). Köpeklerin yaygın kullanımı, terapi için daha kolay eğitim ile açıklanmaktadır; bununla birlikte, diğer türler de potansiyel olarak faydalı olmaktadır.

Yapılan tüm müdahaleler hastanelerde veya uzun süreli bakım tesislerinde gerçekleştirilmiş olsa da, müdahalelerin spesifik yerleri farklıdır. Bazı müdahaleler hastane bahçesinde (Nurenberg ve ark., 2015) veya özel olarak donatılmış aktivite odalarında (Stefanini ve ark., 2015) gerçekleştirilirken, diğerleri doğrudan serviste (Lynch ve ark., 2014; Nahm ve ark., 2012) veya yatak başında (Bouchard ve ark., 2004; Tsai, Friedmann ve Thomas, 2010) gerçekleştirilmiştir. Müdahalelerin özellikleri de göz önüne alındığında, sonuçlar çeşitlilik göstermektedir. Seansların uzunluğu 5 ila 10 dakika (Havey ve ark., 2014; Coakley ve Mahoney, 2009) ile farklı saat dilimleri (Gagnon ve ark., 2004) arasında değişmektedir. Ayrıca, bazı programlar birden fazla oturum gerektirirken (Victoria Villalta-Gil, 2009; Stefanini ve ark., 2015; Stasi ve ark., 2004; Caprilli ve Messeri, 2006), bazıları ise

yalnızca tek bir oturum içermektedir (Cole ve ark., 2016; Nahm ve ark., 2012). Bu önemli organizasyonel farklılıklar, elde edilen müdahaleyi karşılaştırmayı ve net sonuçlar çıkarmayı da zorlaştırmaktadır.

Çalışmalar HDA basit evcil hayvan ziyaretinden spontane aktivitelere kadar uzanmaktadır. Bu durumda, köpeklere bakıcı değil, sadece araştırmacılar eşlik etmektedir (Chu, 2009). Göz önünde bulundurulmuş çok çeşitli sonuçlara rağmen, elde edilen çalışmalar HDT veya HDA'nın psikolojik ve fiziksel etkiler açısından genel faydalarını özetlemiştir. Özellikle, araştırılan ortak bir sonuç kaygı olmuştur. Majör depresyon (Hoffmann ve ark., 2009), hastanede yatan çocuklar (Barker ve ark., 2015), akut kalp yetmezliği olan yaşlı hastalar (Cole ve ark., 2016) ve farklı hastane bölümlerinde yatan yetişkin hastalar (Coakley ve Mahoney, 2009) gibi çeşitli patolojiler için kullanılan ölçeklerle ölçülen kaygı üzerinde olumlu etkiler tespit edilmiştir.

HDM'nin etkileri fizyolojik parametrelere odaklanılarak değerlendirilmiştir. En çok değerlendirilen kan basıncı olmuştur (Stasi ve ark., 2004; Tsai, Friedmann ve Thomas, 2010) ve bu parametrenin, kalp hızının (Cole ve ark., 2016; Coakley ve Mahoney, 2009; Kaminski ve ark., 2002) ve solunum hızının (Cole ve ark., 2016; Coakley ve Mahoney, 2009) azaltılmasında önemli bir etkinin ana hatlarını çizmiştir. Ana hatlarıyla belirtilen diğer bir olumlu etki, kronik kalp yetmezliği olan hastalarda yürünen gerçek mesafe olmuştur (Abate, Zucconi ve Boxer, 2011). Bu sebeple, HDM'nin uygulanması çok çeşitli yaş ve patolojilerde ilgi çekici olabilir, bunun yanında, bu müdahalelerden en çok yararlanan patolojileri tam olarak değerlendirmek üzere daha fazla standartlaştırılmış çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Ana sınırlamalar, hem sonuçlar hem de kalite dikkate alındığında elde edilen çalışmaların heterojenliği ile bağlantılı olmuş ve bu da karşılaştırmayı oldukça

zorlaştırmıştır. Buna ek olarak, dâhil edilen makalelerin çoğu, genel sonuçları etkileyebilecek sınırlı örnekler sunmuştur. Bu nedenle, HDM'nin potansiyel etkilerini tam olarak tanımlamak için daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır.

Sonuç olarak, hastanede yatan hastalar, psikiyatrik rahatsızlığı olanlar, yaşlı bireyler ve çocuklar açısından için HDT veya HDA'lar, çok çeşitli hastalıklar için yararlı ve güvenli görünmektedir. Bununla birlikte, özellikle bu programlardan büyük fayda sağlayacak müdahale türü, güvenlik, ekonomik konular ve hastalıklarla ilgili birçok husus belirsizliğini korumaktadır. Bu konuyla ilgili çalışmaların azlığı göz önüne alındığında, tüm potansiyel faydaları ve riskleri tanımlamak üzere sonuçları ve müdahaleleri ayrıntılı olarak dikkate alan daha standartlaştırılmış çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Beyannameler

Etik Onay ve Katılma İzni

Uygulanamaz.

Yayın İzni

Uygulanamaz.

Veri ve Materyallerin Mevcudiyeti

Uygulanamaz.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Finansman

Uygulanamaz.

Yazar Katkıları

ST çalışmanın tasarımını oluşturmuş, veri toplama aşamasını yürütmüş, verileri analiz etmiş, makalenin taslağını oluşturmuş ve kritik revizyonunu üstlenmiştir. Yazar, makalenin son halini okumuş ve onaylamıştır.

Kaynaklar

Abate, S. V., Zucconi, M. ve Boxer, B. A. (2011). Impact of Canine-Assisted Ambulation on Hospitalized Chronic Heart Failure Patients' Ambulation Outcomes and Satisfaction, s. A Pilot Study. *Journal of Cardiovascular Nursing*, 26 (3), 224-230.

Barker, S. B., Knisely, J. S., Schubert, C. M., Green, J. D. ve Ameringer, S. (2015). The Effect of An Animal-Assisted Intervention on Anxiety and Pain in Hospitalized Children. *Anthrozoos*, 28 (1), 101-112.

Bouchard, F., Landry, M., Belles-Isles, M. ve Gagnon, J. (2004). A Magical Dream, s. A Pilot Project in Animal-Assisted Therapy in Pediatric Oncology. *Canadian Oncology Nursing Journal*, 14 (1), 14-17.

Braun, C., Stangler, T., Narveson, J. ve Pettingell, S. (2009). Animal-Assisted Therapy as a Pain Relief Intervention for Children. *Complementary Therapies in Clinical Practice*, 15 (2), 105-1.

Caprille, S. ve Messeri, A. (2006). Animal-Assisted Activity at A Meyer Children's Hospital, s. A Pilot Study. *eCam*, 3 (3), 379-383.

Cevzici, S., Erginöz, E. ve Baltaş, Z. (2009). Ruh Sağlığının İyileştirilmesinde Yeni Bir Destek Tedavi Yaklaşımı-Hayvan Destekli Tedavi. *Nobel Medicus*, 5(1), 4-9.

Chu, C. I., Chao-Ying, L., Chi-Tzu, S. ve Jung, L. (2009). The Effect of Animal-Assisted Activity on Inpatients with Schizophrenia. *Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services*, 47 (12), 42-48.

Coakley, A. B. ve Mahoney, E. K. (2009). Creating a Therapeutic and Healing Environment with A Pet Therapy Program. *Complementary Therapies in Clinical Practice*, 15 (3), 141-146.

Cole, K. M., Gawlinski, A., Steers, N. ve Kotlerman, J. (2007). Animal-Assisted Therapy in Patients Hospitalized with Heart Failure. *American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine*, 16 (6), 575-585.

Coughlan, K., Olsen, K. E., Boxrud, D. ve Bender, J. B. (2010). Methicillin-Resistant Staphylococcus Aureus in Resident Animals of a Long-term Care Facility. *Zoonoses and Public Health*, 57 (3), 220-226.

Edwards, N. E. ve Beck, A.M. (2002). American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine. *Western Journal of Nursing Research*, 24 (6), 697-712.

Falk, H. ve Wijk, H. (2008). Natural Activity, s. An Explorative Study of the Interplay between Cage-Birds and Older People in a Swedish Hospital Setting. *International Journal of Older People Nursing*, 3(1), 22-28.

- Gagnon, J., Bouchard, F., Landry, M., Belles-Isles, M., Fortier, M. ve Fillion, L. (2004). Implementing a Hospital-Based Animal Therapy Program for Children with Cancer, s. A Descriptive Study. *Canadian Oncology Nursing Journal*, 14 (4), 217-223.
- Harper, C., Dong, Y., Thornhill, T., Wright, J., Ready, J., Brick, G. ve Dyer, G. (2015). Can Therapy Dogs Improve Pain and Satisfaction After Total Joint Arthroplasty? A Randomized Controlled Trial. *Clinical Orthopaedics and Related Research*, 473 (1), 372-379.
- Hastings, T., Burris, A., Hunt, J., Purdue, G. ve Arnoldo, B. (2008). Pet Therapy, s. A Healing Solution. *Journal of Burn Care and Research*, 29 (6), 874-876.
- Havey, J., Vlasses, F. R., Vlasses, P. H., Ludwig-Beymer, P. ve Hackbarth, D. (2014). The effect of Animal-Assisted Therapy on Pain Medication Use after Joint Replacemen. *Anthrozoos*, 27 (3), 361-369.
- Hoffmann, A. O. M., Lee, A. H., Wertenuer, F., Ricken, R., Jansen, J. J., Gallinat, J., ve Lang, U. E. (2009). Dog-Assisted Intervention Significantly Reduces Anxiety in Hospitalized Patients with Major Depression. *European Journal of Integrative Medicine*, 1, 145-148.
- IAHAIO (2018). IAHAIO'nun Hayvan Destekli Müdahale İçin Belirlediği Tanımlar ve Hayvan Destekli Müdahale'de Yer Alan Hayvanların Sağlığı için Belirlediği İlkeler. *Uluslararası İnsan-Hayvan İlişkileri Kuruluşları Birliği*.
- Kaminski, M., Pellino, T., ve Wish, J. (2002). Play and Pets, s. The Physical and Emotional Impact of Child-Life and Pet Therapy on Hospitalized Children. *Children's Health Care*, 31 (4), 321-335.
- Kol, E. (2014). Refah Rejimleri Açısından Sağlık Sistemlerinin Değerlendirilmesi Güney Avrupa Refah Modeli. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 5 (10), 119-168.
- Kumasaka, T., Masu, H., Kataoka, M. ve Numao, A. (2012). Changes in Patient Mood Through Animal-Assisted Activities in a Palliative Care Unit. *International Medical Journal*, 19 (4), 373-377.
- Levinson, B. M. (1978). Pets and Personality Development. *Psychological Reports*, 42, 1031-1038.
- Lynch, C. E., Magann, E. F., Barringer, S. N., Ounpraseuth, S. T., Eastham, D. G., Lewis, S. D. ve Stowe, Z. N. (2014). Pet Therapy Program for Antepartum High-Risk Pregnancies, s. A Pilot Study. *Journal of Perinatology*, 34, 816-818.
- Moody, W., J., King, R., ve O'Rourke, S. (2002). Attitudes of Paediatric Medical Ward Staff to a Dog Visitation Programme. *Journal of Clinical Nursing*, 11 (4), 537-544.
- Nahm, N., Lubin, J., Lubin, J., Bankwitz, B. K., Castelaz, M., Chen, X., Shackson, J. C., Aggarwal, M. N. ve Totten, V. Y. (2012). Therapy Dogs in the Emergency Department. *Western Journal of Emergency Medicine*, XIII (4), 363-365.
- Nurenberg, J. R., Steven, M. D., Schleifer, M.D., Shaffer, T.M., Yellin, M., Desai, P. J., Amin, R., Bouchard, A., ve Montalvo, C. (2015). Animal-Assisted Therapy With Chronic Psychiatric Inpatients, s. Equine-Assisted Psychotherapy and Aggressive Behavior. *Psychiatric Services*, 66, 80-86.
- Stasi, M. F., Amati, D., Costa, C., Resta, D., Senepa, G., Scarafioiti, C., Aimonino, N. ve Molaschi, M. (2004). *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 38, 407-412.
- Stefanini, M. C., Martino, A., Allori, P., Galeotti, F. ve Tani, F. (2015). The Use of Animal-Assisted Therapy in Adolescents with Acute Mental Disorders, s. A Randomized Controlled Study. *Complementary Therapies in Clinical Practice*, 21 (1), 42-46.
- Topgül, S. ve Kol, E. (2021). Ruh Sağlığı Uygulamalarında İyileşme Odaklı Yaklaşım Tidal Modelinin Sosyal Hizmet Perspektifinden Değerlendirilmesi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 18, 15-27.
- Tsai, C. C., Friedmann, E., ve Thomas, S. A. (2010). The Effect of Animal-Assisted Therapy on Stress Responses in Hospitalized Children. *Anthrozoos*, 23 (3), 245-258.
- Villalta-Gil, V., Roca, M., Gonzalez, N., Domènec, E., Escanilla, C., Asensio, R., Esteban, M. E., Ochoa, S., Haro, J. M. ve Schi Can group (2009). Dog-Assisted Therapy in the Treatment of Chronic Schizophrenia Inpatients. *Anthrozoos*, 22 (2), 149-159..

REVIEW ARTICLE / DERLEME YAZISI

Performance Evaluation in Schools: A Meta-analysis Study

Okullarda Performans Değerlendirme: Bir Meta-analiz Çalışması

Fatma Köprülü¹, Behçet Öznacar²

Abstract:

In this study, a size-effect estimation was carried out to determine the relevance among organizational commitment, workload, motivation, and success in school performance. A meta-analysis method, a quantitative and formal research method that aims at systematic evaluation of previous studies for the outcome, was conducted in this research. To achieve the aim, referred journals such as Web of Science, SCOPUS, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK), and National and International, published between 2010-2020, as well as the quantitative studies, were done in school performance, were scanned and findings were included in this study. The keywords in this study were, “performance, performance evaluation, performance assessment in schools, performans, performans değerlendirme and okullarda performans değerlendirme.” While scanning the publications, WOS and SCOPUS-based, referred journals, for National dissertations YÖK databases were used. 353 types of research were reached in the Literature review, 239 of which were exempted because they were not relevant to the study. 114 types of research were dealt with during the Meta-analysis process. The Q and I² statistics were referred to determine the effect-size estimation process. The distribution of the findings was found to be heterogeneous. A strong and positive dimension (Zr=0.581) effect size was calculated between performance evaluation in schools and organizational commitment. The effect size calculated on the basis of the relationship between performance evaluation in schools and workload is also strong and positive (Zr=0.566). The effect of medium level and positive direction (Zr=0.405) between performance evaluation in schools and motivation was calculated. Moderate and positive (Zr =0.424) effect size was found between performance evaluation and academic success in schools. To conclude, it could be said that the reason why not too much research has been done in this field in both Turkey and TRNC is due to the transition to the performance evaluation system in 2015-2016.

Keywords: Organizational commitment, Workload, Motivation, Academic success, Meta-analysis

¹Assoc. Prof., Near East University, Atatürk Faculty of Education, Department of Primary Education, Nicosia-TRNC, Orcid ID: 0000-0002-7233-4224

²Assoc. Prof., Near East University, Atatürk Faculty of Education, Department of Primary Education, Nicosia-TRNC, Orcid ID: 0000-0001-6164-1432

Address of Correspondence/Yazışma Adresi: Near East University, Atatürk Faculty of Education, Department of Primary Education, Nicosia-TRNC, E-mail: behcet.oznacar@neu.edu.tr

Date of Received/Geliş Tarihi: 02.06.2022, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 20.06.2022, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 24.10.2022, **Date of Online Publication/Çevrimiçi Yayın Tarihi:** 06.12.2022

Citing/Referans Gösterimi: Köprülü, F. & Öznacar, B. (2022). Performance Evaluation in Schools: A Meta-analysis Study, *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 4(4): 393-400

Öz:

Okullarda performans değerlendirilmesi amacıyla yapılan bu araştırmada örgütsel bağlılık, iş yükü, motivasyon, akademik başarı düzeyi arasındaki ilişkiye dayalı olarak etki büyüklüğü hesaplanması yapılmıştır. Bu amaca ulaşabilmek için meta analiz yöntemi kullanılmıştır. Nicel ve biçimsel bir araştırma yöntemi olan meta analiz yöntemi önceden yapılmış çalışmaların sistematik olarak değerlendirilerek sonuçlara varabilmek için kullanılan bir araştırma yöntemidir. Bu araştırmanın amacına ulaşabilmek için 2010-2020 yılları arasında Web of Science, SCOPUS, Yüksek Öğrenim Kurumu (YÖK) ve ulusal ve uluslararası düzeyindeki hakemli dergiler taranarak okullarda performans değerlendirmeye ilişkin nicel araştırma yöntemi ile yapılan çalışmalar araştırmaya dahil edilmiştir. Tarama sürecinde, “performans, performans değerlendirmesi, okullarda performans değerlendirmesi, performance, performance evaluation, performance evaluation in schools, performance assessment in schools” kelimeleri anahtar sözcük olarak seçilmiştir. Yayınların taranmasında ulusal ve uluslararası makaleler için WOS, SCOPUS tabanları ve hakemli dergiler, ulusal tezler için YÖK veri tabanı kullanılmıştır. Literatür incelemesi sonucunda toplam 353 araştırmaya ulaşılmıştır. Bunlardan 239’u araştırmanın sınıflandırılmasına uymadığı için araştırmaya dahil edilmemiştir. Meta-analiz çalışması kapsamına 114 araştırma dahil edilmiştir. İlişkisel olarak etki büyüklüğü hesaplanmasının hangi modele göre yapılabileceğini belirlemek için Q ve I² istatistikleri yapılmıştır. Sonuçlara göre dağılımların heterojen yapıda olduğu görülmüştür. Okullarda performans değerlendirilmesi ile örgütsel bağlılık arasında güçlü ve pozitif yönlü ($Zr=0.581$) etki büyüklüğü hesaplanmıştır. Okullarda performans değerlendirilmesi ile iş yükü arasındaki ilişkiye göre hesaplanan etki büyüklüğü de güçlü ve pozitifdir ($Zr=0.566$). Okullarda performans değerlendirilmesi ile motivasyon arasındaki orta düzey ve pozitif yönde ($Zr=0.405$) etkisi hesaplanmıştır. Okullarda performans değerlendirilmesi ile akademik başarı arasında orta ve pozitif yönlü ($Zr=0.424$) etki büyüklüğü bulunmuştur. Sonuç olarak hem Türkiye’de hem de KKTC’de bu alanda çok fazla araştırma yapılmamasının nedeninin 2015-2016 yıllarında performans değerlendirme sistemine geçişten kaynaklandığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel bağlılık, iş yükü, motivasyon, akademik başarı, meta analiz

Introduction

In contemporary education, providing quality and effective teaching can be achieved by evaluating performance in schools because reaching expectations is possible if all the school staff, who have the key roles, carry out their duties effectively for the betterment of the education system. This is why, both the school directors and teachers need to develop themselves and help learners improve their performance for better learning.

As it can be observed in Literature, Darling and Hammond emphasize that firstly the education system should be effective and there should be qualified teachers to increase student success. Bostancı and Kayalp (2011) point to the need saying that teachers should give feedback about their performance, specify their educational needs, and be directed. Philip et al; (2015) raised a similar view and suggested a sound information system to support the evaluation of psychological applications. In a study, Erdem (2006) stressed the need for supervision to increase outcomes in education. In this respect, supervision plays a great role in specifying deficiencies and meeting needs.

Armstrong (1996) advocated that attempts to increase performance need to be specified in advance and put into practice and supervised evaluated, and directed. As in all other organizations, supervision is an ongoing process in educational institutions. Bursalıoğlu (2013) defined the aim of educational institutions, as sociological, vocational, and political, based on social and organizational values. Nartgün (2016) stressed that to achieve educational institutions' goals and increase quality, educational process activities should be updated and developed. Thus, the

development of the teachers' performance in educational institutions should be monitored through feedback by evaluating their performance. Bostancı and Kayalp (2011) stated that the ability of teachers to perform at a high level in educational institutions depends on giving quality feedback on their educational performance, determining their current situation with results, ensuring their development and change, and providing guidance on their performance. Moreover, all job descriptions of teachers working in educational institutions, which can be expressed as performance, are explained by the National Education System through laws or regulations (Boyacı, 2013).

Taymaz (2012) argues and states that the teacher, who is the backbone of teaching in the learning process, should be provided with ongoing in-service training supported by educational activities to respond to the demands of our time. Köprülü (2021) stated that the rapid development of technology has brought the need for more innovative teaching techniques due to changes in tools and the applications used in the educational field. Thus, Performance evaluation is a process that helps the administrators to see eye-to-eye about expectations, goals, and career progress, including how a teacher's work aligns with the educational organization's overall vision. Generally speaking, performance evaluation views teachers from the perspective of the broader workplace structure.

Organizational commitment is the concept that includes the aims and targets of the development organization and sustains efforts to reach the aims. At this point, it is crucially important to supervise to increase student success

now and in the future. Aydın (2013) describes supervision as the process of definition, evaluation, and development.

In order to achieve goals in education, besides providing help, teachers should be monitored and their performance should regularly be overviewed (Brown, 2005). Performance evaluation should be subject to certain criteria, such as job description, regulations, annual lesson plans to lead the Director. Thus, the Director will be able to determine the teachers' weaknesses and strengths. Obviously, performance evaluation is not the only way in this issue. While doing so, activities to develop performance need to be done. At this point, the ones with low performance will have the opportunity to develop themselves. At the same time, the ones with high performance will even move themselves forward. In short, a performance evaluation system is a tool to exchange information, collaboration and coordination, sharing failure and success for the betterment of education and development. Performance evaluation is a process to define the staff's success and to specify their organizational expectations. Uraygil (2013) supports this idea and adds saying that increasing performance and occupational development is achieved through performance evaluation.

Problem Statement

The findings obtained from all the researches done in performance evaluation in educational sciences in schools have been put together to specify the effect size of independent variables. This study was carried out to determine the effect of the independent variables in terms of performance evaluation in schools.

The Purpose of The Study

The purpose of this study is to examine performance evaluation in schools by overviewing the studies done between the years 2010-2020 to define the effect of independent variables on performance evaluation in schools.

Sub-aims

Answers to the following questions were sought to respond to the aim of the study.

According to directors' and teachers' perception, what is the level of effect size and direction between performance evaluation in schools and organizational commitment?

According to directors' and teachers' perception, what is the level of effect size and direction between performance evaluation in schools and workload?

According to directors' and teachers' perception, what is the level of effect size and direction between performance evaluation in schools and motivation?

According to directors' and teachers' perception, what is the level of effect size and direction between performance evaluation in schools and academic achievement?

Method

Studies reviewed in literature were analysed through the meta-analysis method to specify performance evaluation in schools. The meta-analysis method is conducted to reach findings from similar studies done previously on a certain topic or a theme put together and to systematically evaluate the quantitative findings. As A. Shorten and B. Shorten (2013) state, meta-analysis is a method to calculate the size-effect of independent studies to statistically calculate common effect. For Dinçer (2014), the meta-analysis method is the way through which findings from different studies are put together to reach a common result as well as to reanalyse the findings obtained. Finally, approval of ethics committee was obtained.

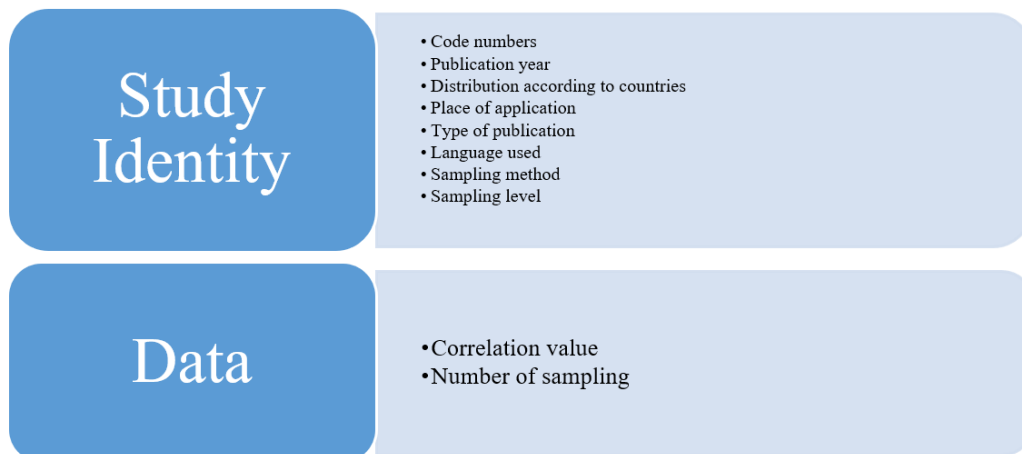
Data Collection

In order to reach the aim of this study, referred journals, WOS, SCOPUS, YÖK, national and international journals carried out through quantitative research methods to define performance evaluation in schools and published between 2010-2020 were overviewed. While doing so, "performance, performance evaluation, performance evaluation in schools, performans, performans değerlendirilmesi, okullarda performans değerlendirilmesi" were used as keywords. WOS and SCOPUS database in overviewing national and international journals and books and YÖK database for dissertations at national levels were referred to.

Coding Method and Specifying Study Characteristics

The basic characteristic of the meta-analysis method is that everything is coded after the literature overview. Coding the data may confusing, boring, and time-consuming, which is assumed to be the critical process of the analysis and should be carried out correctly (Hunter & Schmidt, 2004; p.470). The criterion used in the meta-analysis is as in Figure 1

Figure 1. Coding Method And Specifying Study Characteristics

As in Figure 1, the coding system is in two sections, the first showing the identities in the study and the second the data. Every study in the research was coded. The types of the research were composed of articles, post-graduate dissertations, PhD theses, and sections from books. The samplings were from overseas and TRNC (Turkish Republic of Northern Cyprus). The independent samplings used in this research were classified as organizational commitment, workload, motivation, and academic success. The independent variables were examined in light of the research numbers obtained.

The Criterion

Kaplan, Topan and Erkan (2013) argue that before deciding on the criterion, there should be a literature overview or including all the studies in a meta-analysis application could end in incorrect results.

1-Articles published in Web of Science and SCOPUS databases between 2010 and 2020.

2-Sections on from the books published between 2010-2020 Web of Science and SCOPUS databases.

3-YÖK (Higher Education Institution) Post-graduate and PhD dissertations between 2010-2020.

4-Article published in National and International refereed journals between 2010-2020.

5-All the necessary studies regarding performance evaluation at teachers and/or Directors levels.

6-Studies regarding the connection of performance evaluation with some variables (organizational commitment, work-load, motivation, and academic success).

Data Analysis

Based on the correlation between performance evaluation and independent variables to specify effect-size “r” coefficient and number of samples “N” were calculated through Fisher’s Z scale. Calculations and analyzes were made using the Comprehensive Meta-Analysis (CMA) program.

Results

The descriptive statistics subjected to meta-analysis evaluation are explained in Table 1 as the year of the study, language, type of publication, level of sampling, type of sampling, and statistical information of values regarding the variables.

Table 1. The Descriptive Statistics Subjected to Meta-Analysis Evaluation

Demographic Variables	f	%
Year		
2010	8	7
2011	9	7.9
2012	11	9.6
2013	11	9.6
2014	6	5.3
2015	9	7.9
2016	13	11.4
2017	11	9.6
2018	10	8.8
2019	14	12.3
2020	12	10.5
Country		
USA	25	21.9
China	19	16.7
Turkey	18	15.8
Australia	8	7
Canada	7	6.1
Malasia	6	5.3
Spain	5	4.5
Germany	5	4.5
Iran	4	3.5
TRNC	4	3.5
Japan	3	2.6
Saudi Arabia	2	1.7
Brasil	2	1.7
France	2	1.7
Norway	2	1.7
India	1	0.9
Israel	1	0.9
Region		
Overseas	110	96.5
TRNC	4	3.5
Type of Publication		

Articles	95	83.3
Post-graduate Theses	14	12.4
PhD Dissertations	3	2.6
Books	2	1.7
Language		
English	97	85
Turkish	17	15
Sampling Method		
Random Sampling	45	39.5
Category Sampling	29	25.5
Unspecified	24	21
Group Sampling	12	10.5
Other	4	3.5
Sampling Level		
Teacher	47	41.2
Director	20	17.5
Teacher-Director	18	15.8
School	15	13.2
Teacher-Student	7	6.1
Teacher-Director-Student	5	4.4
Teacher-Student-Parent	2	1.8
Total	114	100

Table 1 reveals the distribution of studies done in schools through meta-analysis. It has been observed that researches in the subject matter have been in progress between 2010-2020. The distribution of studies done in evaluating performance in schools in the light of scanned WOS, SCOPUS, YÖK, and refereed National and International journals are stated in frequencies and percentages. It is observed that the studies have been done in 15 countries, among which the U.S.A has the highest number of publications (25, %21.9), followed by China (%16.7) and Turkey (%15.8). Moreover, it can be observed in Table 1, %80.7 of the studies were done in

overseas countries and %3.5 in TRNC. Also, as revealed in the table, %83.3 of the studies were articles, %12.4 post-graduate theses, %2.6 PhD. Dissertations, and %1.7 sections from books. Besides these, %85 of the studies was done in English and %25 in Turkish language. Furthermore, %39.5 of the researches were done through random sampling, %25.5 through category sampling, %21 through unspecified sampling, %10.5 through group sampling, and %3.5 through other methods. Finally, the majority of the participants are teachers (%41.2), followed by Directors (17.5), Director-Teacher (%15.8), and Teacher-Student-Parent (1.8), the lowest rate.

Table 2. Performance Evaluation and Organizational Commitment-Homogeneity Test, Q, I² and Tau-Square Statistics Result And Random-Effect Model In Schools.

Q value	df(Q)		p		I ²	τ ²			
2852.009	51		0.000		98.21		0.181		
Independent Variable	k	r	Z _r	Σ ⁿ	Varianc e	%95 CI for Fisher's Z Effect-Size		Z	p
						Low Limit	Upper Limit		
Organizational Commitment	52	0.523	0.581	16315	0.004	0.462	0.699	9.61	0.00

* p <0.5

As it is noted in Table 2, the Q value in the homogeneity test came out as 51 with a degree of freedom and calculated as 2882.009, which was assumed to be %95 meaningful. The p-value of homogeneity was found to be below the critical value, which is acceptable for heterogeneity of the studies.

According to homogeneity results, the effect-size calculation between performance evaluation and organizational commitment was statistically different in

the distribution of the studies and turned into a heterogeneous structure with %98.21 I² value.

In terms of the random effect model related to the connection between performance evaluation and organizational commitment in school, Fisher's Z effect size was calculated as 0.581. This finding indicates a positive, strong, and meaningful effect (p<.05) between performance evaluation and organizational commitment in schools.

Table 3. Statistical Results Of Performance Evaluation and Work-Load-Homogeneity Test, Q, I² And Tau-Square And Random Effect Model In Schools

Q value	df(Q)		p		I ²		τ ²		
455.956	21		0.000		95.39		0.085		
Independent Variable	k	r	Z _r	Σ ⁿ	Variance	%95 CI for Fisher's Z Effect-Size Low Limit Upper Limit		Z	P
Work-Load	22	0.512	0.566	5493	0.004	0.440	0.692	8.81	0.00

* p <0.5

Table 3 shows that a 455.956 Q-value calculated through 21 degrees of freedom was statistically found meaningful (p<0.5). This statistically meaningful difference indicates a heterogeneous structure. The analysis of homogeneity test and I² results show a difference in the studies to specify

the effect-size calculated related to performance evaluation and workload in schools.

The Fishers Z effect size in the subject question was calculated as 0.566. At this point, it is possible to talk about a positive, meaningful, and strong effect size (p<0.5) between the two variables.

Table 4. Results Of Performance Evaluation and Motivation-Homogeneity Test, Q, I² And Tau-Square Statistics And Random Effect Model In Schools

Q value	df(Q)		p		I ²		τ ²		
691.356	20		0.000		97.11		0.073		
Independent Variable	k	r	Z _r	Σ ⁿ	Variance	%95 CI for Fisher's Z Effect-Size Low Limit Upper Limit		Z	P
Motivation	21	0.384	0.405	10837	0.004	0.284	0.525	6.57	0.00

* p <0.5

As Table 4 indicates, the 691.356 Q value calculated through 20 degrees of freedom was found to be at a statistically meaningful level (p<0.5). The Fisher's Z value in terms of the connection between performance evaluation and motivation in schools was

calculated as 0.45. In this respect, a positive meaningful picture (p<0.5), as well as an average level effect size, was observed in terms of the random-effects model between performance evaluation and motivation in schools.

Table 5. Performance Evaluation and Academic Success In Schools – Homogeneity Test, Q, I² And Tau-Square Statistical And Random Effect Model

Q value	df(Q)		p		I ²		τ ²		
283.348	5		0.000		98.24		0.148		
Independent Variable	k	r	Z _r	Σ ⁿ	Variance	%95 CI for Fisher's Z Effect-Size Low Limit Upper Limit		Z	P
Academic Success	6	0.400	0.424	2496	0.025	0.112	0.736	2.05	0.08

* p <0.5

As it is stated in Table 5, the Q value calculated through 5 degrees of freedom was found as 238.348 which is statistically assumed to be meaningful (p<0.5). The Fisher's Z effect-size value calculated through the Random effect-size model was found as 0.424 and this indicates a positive, meaningful average level of effect

(p<0.5) between performance evaluation and academic success in schools.

Discussion

It has been observed that there is a positive, strong, and meaningful connection between performance evaluation and organizational commitment in schools. This is an

indication of the importance of organizational commitment in forming performance evaluation. The results of the studies done in the subject matter commonly match up with the findings in this research. Defining factors affecting teacher's job satisfaction is a necessity, which, if specified truly, adds to their trust in their organizations. Topcan et al., (2013) support this argument and agree on positive outcomes. Job satisfaction among teachers and Directors affects the relationships positively. Organizational commitment plays a great role in performance evaluation in schools.

The findings of this study reveal a positive, strong, and meaningful connection between performance evaluation and workload in schools. As it was reviewed in the literature, an increase in workload raises the staff more interested and more active (Brungen, 2015). More workload means a more positive attitude (Miller, 2016; Kuntz, Mennicken and Scholtes, 2011). On the other hand, excess workload decreases individual performance (Turgut, 2011; Wong and Laschinger, 2013). Studies show that excess workload causes worn out (Xiaoming et al., 2014). Guastello (2016) argues that excess workload makes the employer leave the job. In this respect, it can be said that excess workload will affect individual performance negatively.

It has been noted that there is a positive, meaningful, and average connection between performance evaluation and motivation in schools. Positive feedback shows that there is a strong connection between teachers and Directors. Working in a reasonable and healthy school environment affects the staff's performance positively. Motivation is to raise performance and fulfil organizational targets effectively and productively. Individuals with high motivation do the same job for a long time (Robbins & Judge, 2007). Uyargil (2013) reported that in performance evaluation, the most important aspect is by who or whom the evaluation will be carried out and whether the person or persons who will give his point of view has the experience to do it or not. Since if he has not got any knowledge or experience of how to evaluate the teachers, he might demotivate the teachers.

It has been noticed that there is a positive, meaningful, and average connection between performance evaluation and academic success in schools. Academic success is an important concept that affects one's whole life. When successful, people feel happy, individual satisfaction, and trust, whereas, failure in success causes emotional reactions such as disappointment, worry and depression, displaying disappointment, worried and depression and causes. Individuals with high performance exhibit less antisocial behaviours compared to the ones with low performance (Güzel & Oral, 2011). It is known that successful individuals work harder and focus more on intensive work. Karasakaloğlu & Saracaloğlu (2009) argue that individuals with high academic success have a high learning level and add that success is effective on academic self. Individuals with high academic level perform better so, it can be said that teachers are the key to improving the performance of the learners as well not only themselves.

Conclusion

This study examined the researches done in performance evaluation carried out through WOS, SCOPUS, YÖK, and refereed National and International Journals between 2010-2020. Following this, the Q and I² statistics were applied to specify the model for related effect-size. It was

observed that the result of the analyses indicated a heterogeneous structure of the distribution. All the analyses were carried out through a random effect model.

Literature overview has indicated that performance evaluation is widely applied in organizations. Whereas, this was put into practice in schools late. Aktan (2003) suggests that performance evaluation in educational institutions should be a process to specify the ones who work more and who work less and award the hard worker. Education is crucial in personnel development and their behaviour at work. Education increases individual performance and productivity. It plays a big role in the management of possible risks in new educational markets and technologies. Developed countries manage education in the best way, which contributes to institutional performance (Dermol & Cater, 2013).

The Turkish government adopted the Appointment and Change of Place, Article 54, published in 29329 numbered Official Gazette authorizing school Directors to practice performance evaluation in 2015-2016 academic year to supervise teachers' performance. The feedback teachers received contributed to their professional development. This matches well with Uçar's (2005) findings. Aydın (2018) emphasizes that supervision should not be just in the Director's hands, but to education inspectors who can guide teachers productively and effectively. All the tasks of the teaching staff have been defined through rules and regulations by the National Ministry of Education (MEB). There have been insufficient studies in this field both in Turkey and TRNC and this is because the performance evaluation system was adapted in 2015-2016. To conclude, it can be said that teachers are the key to improving the performance of learners. Thus, performance evaluation is necessary since occupational development is achieved through it.

Limitation of the study

To be able to objectively evaluate this study: Referred journals such as Web of Science, SCOPUS, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK), and National and International, published between 2010-2020, as well as the quantitative studies, were done in school performance, were scanned and findings were included in this study. Studies were chosen for meta-analysis based on inclusion criteria. 114 types of research were dealt with during the Meta-analysis process.

Recommendations

In the light of the findings, it has been observed that studies in this field were limited by articles only. Studies that were included in the meta-analysis were particularly PhD dissertations and sections in books. It is strongly recommended that more studies should be done during PhD dissertations related to performance evaluation in schools because most of the PhD dissertations are in Computer engineering and Nursing.

Declarations

Ethics Approval and Consent to Participate

This study was conducted in compliance with the principles of the Helsinki Declaration. Ethical approval was granted by the Near East University Ethics Committee.

Consent for Publication

Not applicable.

Availability of Data and Materials

Not applicable.

Competing Interests

The author declares that no competing interests in this manuscript.

Funding

Not applicable.

Authors' Contributions

All authors have read and approved the final version of the article

References

- Armstrong, M. (1996). Employee reward. London: Institute of Personnel and Development (IPD) House.
- Aktan, C. (2003). Akademik Performans Değerlendirme Sistemi (APDS) Önerisi. www.canaktan.org/egitim/universite-reform/apds-sistemi.html
- Aydın, İ. (2018). Okullarda Denetim için) Neden, Hürriyet, Okullarda denetim için 9 neden - Son Dakika Eğitim Haberleri (hurriyet.com.tr)
- Aydın, M. (2013). Çağdaş Eğitim Denetimi. Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.
- Bostancı, A. B. & Kayalp, D. (2011). İlköğretim Okullarında Öğretmen Performansının Geliştirilmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 19(1),127-140.
- Brown, A. (2005). Implementing Performance Management in England's Primary Schools. International Journal of Productivity and Performance Management. ISSN:1741-0401.
- Bruggen, A. (2015). An Empirical Investigation of the Relationship Between Workload and Performance. Management Decision, 53(10), 2377- 2389.
- Bursalıoğlu, Z. (2013). Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış. Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Darling & Hammon, L. (2010). Evaluating Teacher Effectiveness: How teacher Performance Assessments Can Measure and Improve Teaching. Washington: Center for American Progress.
- Dermol, V. & Cater, T. (2013). The Influence of Training and Training Transfer Factors on Organisational Learning and Performance. Personnel Review, 42(3): 324-348.
- Dinçer, S. (2014). Eğitim bilimlerinde meta-analiz. Ankara: Pegem Akademi.
- Erdem, A. R. (2006). Öğretimin Denetiminde Yeni Bakış Açısı: "Sürekli Geliştirme" Temeline Dayalı Öğretimin Denetimi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (16), 275-294.
- Filipe, M.N.M., Ferreira, F.A.F. ve Santos, S.P. (2015). A Multiple Criteria Information System for Pedagogical Evaluation and Professional Development of Teachers. Journal of the Operational Research Society, 66(11), 1769-1782.
- Guastello, S. J. (2016). A Nonlinear Paradigm for Resilience, Workload, Performance, and Clinical Phenomena. Industrial and Organizational Psychology, 9(02), 509-516.
- Güzel, H. ve Oral, İ. (2011). Fizik Öğretmen Adaylarının Profilleri ile Fizik Dersi Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 31, 115-137.
- Hunter, J. E. & Schmidt, F. L. (2004). Methods of meta-analysis: Correcting error and bias in research findings (Second Edition). Thousand Oaks: Sage Pub.
- Kablan, Z., Topan, B. ve Erkan, B. (2013). Sınıf içi öğretimde materyal kullanımının etkililik düzeyi: Bir meta-analiz çalışması. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 13(3), 1629-1644.
- Karasakaloğlu, N. ve Saracaloğlu, A.S. (2009). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Türkçe Derslerine Yönelik Tutumları, Akademik Benlik Tasarımları İle Başarıları Arasındaki İlişki. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6, 1, 343-362.
- Köprülü, F. (2021). The Effect of Using Technology Supported Material in Teaching English to First-Year Primary School Children: On Their Academic Success During COVID-19. Frontiers in Psychology, 4308.
- Kuntz, L., Mennicken, R., & Scholtes, S. (2011). Stress on the Ward—An Empirical Study of The Nonlinear Relationship between Organizational Workload and Service Quality (No. 277). Ruhr Economic Papers. 12 (4), 145-189.
- Miller, B. A. (2016). Assessing Organizational Performance in Higher Education. New York: John Wiley & Sons.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2016). Öğretmen denetim rehberi. Ankara: MEB Rehberlik ve Denetim Başkanlığı Yayını.
- Özdemir, Servet. Çalık, Temel. Kılınc, Ç. Ali. Koşar, Serkan. Sezgin, Ferudun. Boyacı, Adnan. Ağaoglu, Esmâ. Cemaloğlu, Necati. Dönmez, Burhanettin. Öğdem, Zeki. Tüzel, Emel. Kurt, Türker. (2013). Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi. 2.bs. Ankara: Pegem Akademi.
- Robbins, S., & Judge, T. (2007). Organizational Behavior, Pearson, New Jersey.
- Sağır, Mahmut. Göksoy, Süleyman. Şenay S. Nartgün. İbrahim Gül. Yüksel Gündüz. Şenyurt Yenipınar. İsa Yıldırım. Durdağı Akan. Türkan Argon. Serkan Ekinci. Hüseyin Dinç. Aynur Bozkurt. Ahmet Yurdakul. Ümit Kahraman. Kaya Yıldız. Hüseyin Arslan. Damla Arslan. Kemal Kayıkcı. Ramazan Yirci. (2016). Eğitimde Denetim ve Değerlendirme. 1. bs. Ankara: Pegem Akademi.
- Shorten, A. & Shorten, B. (2013). What is Meta-Analysis? Evidence-Based Nursing, 16(1), 3-4.
- Taymaz, H. (2012). Eğitim Sisteminde Teftiş. Kavramlar İlkeler Yöntemler. 9.bs. Ankara: Pegem Akademik Yayıncılık.
- Top, M., Tarcan, M., Tekingündüz, S., & Hikmet, N. (2013). An analysis of relationships among transformational leadership, job satisfaction, organizational commitment and organizational trust in two Turkish hospitals. The International journal of health planning and management, 28(3), e217-e241.
- Turgut, T. (2011). Çalışmaya Tutkunluk: İş Yükü, Esnek Çalışma Saatleri, Yönetici Desteği ve İş-Aile Çatışması İle İlişkileri. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 25(3-4), 43-62.
- Uçar, Y. (2005). Performans Değerlendirme ve Eğitim Kurumlarında Bir Uygulama (Yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uyargil, C. (2013). Performans Yönetimi, Bireysel Performansın Planlanması Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesi. 3.bs. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Wong, C. A., & Laschinger, H. K. (2013). Authentic leadership, performance, and job satisfaction: the mediating role of empowerment. Journal of Advanced Nursing, 69(4), 947- 959.
- Xiaoming, Y., Ma, B. J., Chang, C. L., & Shieh, C. J. (2014). Effects of Workload on Burnout and Turnover Intention of Medical Staff: A Study. Ethno Med, 8, 229-237.

INSTRUCTION FOR AUTHORS

GENERAL INFORMATION

Aims and Scope:

The aim of the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology, Cyprus, Turkey and in the world, mainly Psychiatry and Psychology, to provide the scientific level of theoretical knowledge and clinical experience to create and promote a forum. In the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology, original research articles, review articles, case reports, letters / debates, books and dissertations will be published. The Turkish Cypriot Journal of Psychiatry and Psychology, whose short name is Cyp Turk J of Psychiatry and Psychol, is published both in print (ISSN: 1302-7840) and online (E-ISSN: 2667-8225).

Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology recommends that authors follow the Recommendations for the conduct, Reporting, Editing, and Publication of Scholarly Work in Medical Journals formulated by the International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE).

Link: <http://www.icmje.org/icmje-recommendations.pdf>

Publication Frequency:

The journal is published 4 issues per year, in March, June, September and December.

Manuscripts are published after review of the editorial board and at least two reviewers, and after making necessary corrections.

Publication Language:

The language of the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology is Turkish and English. Articles published in full text in Turkish also contain the English title, abstract and keywords. Again, Articles Published in English contain Turkish title, abstract and keywords.

It is a policy that the Editorial Board attaches importance to the writing and grammar rules of the articles. It is expected that the articles should be written in an understandable, clear, and plain language in accordance with grammar, spelling rules and field writing.

Articles accepted for publication by the Editorial Board are read by language (Turkish, English) editors. During the evaluation process of the articles, the editorial board, referees, or language editors may suggest corrections regarding the writing of the article. It is the authors' responsibility to make these corrections. Authors seeking assistance with English language editing, translation, or figure and manuscript formatting to fit the journal's specifications should consider using Cyprus Mental Health Institute Language Services. Visit Cyprus Mental Health Institute Language Services on ruhsagligienstitusu.com.

Open Access Policy:

Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology is an open access, double-blind peer-reviewed journal. Each article accepted by peer review is made freely available online immediately upon publication, is published under a Creative Commons license and will be hosted online in perpetuity. There is no charge for submitting a paper to the journal.

The Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology is published with the policy of transparency, open access and sharing of information in publishing. The Journal supports the Budapest Open Access Initiative. For this purpose, the open access policies available at <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai-10-translations/turkish-translation> are adopted by the Editorial Board of the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology. In addition, articles published in the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology within the scope of open access policies are licensed under "Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License" (<https://dergipark.org.tr/en/pub/ktppdergisi/archive>).

Journal Content:

At the stage of submission, the application letter, title, authors and institutions, contact address, Turkish abstract and the title and summary of the manuscript should be written at the relevant stages.

Turkish abstract should be added to the works written in English. In the main text of the manuscript it will be used as follows: Introduction, Materials and Methods, Results, Discussion, Acknowledgments, References, Tables and Figures.

Manuscripts must not have been previously published or sent to another journal for publication.

Article Types:

The Journal accepts the following paper types for publication:

a)Original Articles: These should only include original findings from high-quality planned research studies such as experimental designs, outcome studies, case-control series, surveys with high response rates, randomized controlled trials, intervention studies, studies of screening and diagnostic tests, and cost-effectiveness analyses.

b)Review articles: These are systematic and critical assessments of the literature.

c)Viewpoints: These should be experience-based views and opinions on debatable or controversial issues that affect the profession. The author should have sufficient, credible experience on the subject.

d)Practical Psychotherapy: Manuscripts describing the use of psychotherapy in a single case or a series of cases can be submitted to this section. We are mainly looking for articles that describe the practicalities in conducting psychotherapy, the hurdles faced, how they were overcome, etc.

e)Case Series: More than one new, interesting, and rare cases belonging to a particular diagnosis/clinical feature/treatment can be reported in this section.

f)Commentaries: These should address important topics and may be linked to multiple or a specific article recently published in Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology.

g) Letter to the Editor: In this section, the authors publish their short observations on the mental health field.

Authorship:

The Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology follows the requirements for authorship recommended by the International Medical Journal Editors Committee. Articles should be submitted for evaluation only after approval by all contributing authors. During the article submission phase, the Author Form must be sent together. Submitters should carefully check that all contributors to the article are considered contributing authors.

The list of authors should include anyone who can legally claim authorship. Accordingly, each author must meet all the following criteria:

Substantial contributions to the conception or design of the work; or the acquisition, analysis, or interpretation of data for the work; AND

Drafting the work or revising it critically for important intellectual content; AND

Final approval of the version to be published; AND

Agreement to be accountable for all aspects of the work in ensuring that questions related to the accuracy or integrity of any part of the work are appropriately international committee of Medical investigated and

Those who do not meet the above 4 criteria should be named in the Acknowledgements.

The terms set forth herein have been arranged in accordance with the guidelines of the Journal Editors (ICMJE). For further details please see:

<http://www.icmje.org/recommendations/browse/roles-and-responsibilities/defining-the-role-of-authors-and-contributors.html>

Copyright Transfer Form:

Authors have to transfer the copyrights of their articles to the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology at the time of article application. For this, the "Copyright Transfer Form" is filled and the publication rights of the articles are transferred to the journal. All authors sign the form, scan it in the browser and electronically upload it to the TÜBİTAK ULAKBİM DERGİPARK system (<https://dergipark.org.tr/en/pub/ktppdergisi>) with the article. The Editorial Board of the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology is authorized to publish the article.

In addition, the authors reserve the right to use the article free of charge in their lectures, presentations and book works other than copyright, the right to reproduce the article for their own purposes provided that they do not sell, and the right to distribute by mail

or electronically. In addition, the author can use any part of the article in another publication, if it is sent to the Journal (citation). The articles of the authors who do not upload the Copyright Transfer Form to the system with article application are not processed. Copyright transfer applies only to articles published in the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology.

Please ensure that a 'Declaration of Conflicting Interests' statement is included at the end of your manuscript, after any acknowledgements and prior to the references. If no conflict exists, please state that 'The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest'.

For guidance on conflict of interest statements, please see the ICMJE recommendations.

<http://www.icmje.org/recommendations/browse/roles-and-responsibilities/author-responsibilities-conflicts-of-interest.html#two>

Please make sure that this statement is not included in the main manuscript but in the Title page.

For accepted manuscripts, the authors are deemed to have accepted the correctness by the editor-in-chief.

In case of studies presented previously in a congress / symposium, this should be stated as a footnote.

Financing:

The Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology requires all authors to state their funds consistently under a separate heading. In the absence of funding, the acknowledgment should include the following statements after and before the resources section: "This research has not received a private grant from any funding institution in the public, commercial or non-profit sectors."

Statement of Conflict of Interests:

The policy of the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology is that all authors indicate conflict of interests in their articles. If there is no conflict, please use the phrase 'Author (s) declares no conflict of interest'. Please refer to the ICMJE recommendations for guidance on conflict of interest statements.

<http://www.icmje.org/recommendations/browse/roles-and-responsibilities/author-responsibilities-conflicts-of-interest.html#two>

All applications must be accompanied by the ICMJE Conflict of Interest Forms.

Ethics Committee:

Local ethics committee approval should be obtained for researches. In the manuscripts that report the results of the experimental studies, there should be a sentence indicating that the informed consent of the volunteer or the patients were taken after all the procedure(s) is fully described. In the case of such a study, the authors must accept internationally recognized guidelines and Turkish provisions of the regulations and also send the approval of the Ethics Committee from the institution. Studies on animals should be made clear of what has been done to prevent pain and discomfort.

Medical research involving human subjects must be conducted according to the World Medical Association Declaration of Helsinki.

<https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-helsinki-ethical-principles-for-medical-research-involving-human-subjects/>

Submitted manuscripts should conform to the ICMJE Recommendations for the Conduct, Reporting, Editing, and Publication of Scholarly Work in Medical Journals.

<http://www.icmje.org/icmje-recommendations.pdf>

All papers reporting animal and/or human studies must state in the methods section that the relevant Ethics Committee or Institutional Review Board provided (or waived) approval.

All submissions must be accompanied by a title page.

Write the manuscript title.

Provide the full name and institution of the review committee, in addition to the approval number.

Include a statement to the editor that the paper being submitted has not been published, simultaneously submitted, or already accepted for publication elsewhere.

Include a statement that the manuscript has been read and approved by all the authors, that the requirements for authorship as stated earlier in this document have been met, and that each author believes that the manuscript represents honest work.

The author must declare that the manuscript, to the best of the author's knowledge, does not infringe upon any copyright or property right of any third party.

Information on informed consent to report individual cases or case series should be included in the manuscript text. A statement is required regarding whether written informed consent for patient information and images to be published was provided by the patient(s) or a legally authorized representative. Please do not submit the patient's actual written informed consent with your article, as this in itself breaches the patient's confidentiality. The Journal requests that you confirm to us, in writing, that you have obtained written informed consent, but the written consent itself should be held by the authors/investigators themselves, for example, in a patient's hospital record. The confirmatory letter may be uploaded with your submission as a separate file.

Please also refer to the ICMJE Recommendations for the Protection of Research Participants.

<http://www.icmje.org/recommendations/browse/roles-and-responsibilities/protection-of-research-participants.html>

All research involving animals submitted for publication must be approved by an ethics committee with oversight of the facility in which the studies were conducted. The journal has adopted the Consensus Author Guidelines on Animal Ethics and Welfare for Veterinary Journals published by the International Association of Veterinary Editors.

<http://www.veteditors.org/consensus-author-guidelines-on-animal-ethics-and-welfare-for-editors/>

Clinical Studies:

The Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology complies with the requirement of the ICMJE that clinical trials are recorded in a WHO approved public trials registry as an evaluation condition for publication at or before the initial patient registration. At the end of the abstract, the trial registration name and URL and registration number should be included.

Reporting Guidelines:

Relevant EQUATOR Network reporting guidelines should be followed depending on the type of study. For example, all randomized controlled trials submitted for publication must include a complete CONSORT flowchart as figure. Systematic reviews and meta-analyses should be arranged according to the completed PRISMA flowchart. The EQUATOR wizard can help you determine the appropriate grid.

Other resources can be found in NLM's Research Reporting Guidelines and Initiatives.

Research Data:

As the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology, we believe that the clarity, transparency and reproducibility of the research should be facilitated. Regarding the subject, we encourage authors to share their research data in an appropriate public repository subject to ethical considerations and to include a data accessibility statement in their article files.

ARTICLE WRITING RULES AND FEATURES

General Information:

The language of the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology is Turkish and English. Manuscripts should be written in a clear, fluent, simple language and long narratives should be avoided. Turkish equivalents of foreign words and abbreviations must be fully written in parenthesis where they crossed. Generic names of drugs should be used. Footnotes should not be used.

The names of the authors should be placed at the bottom right of one line of the article title and the title, institution, address, telephone, e-mail address should be given with the asterisk (*). Authors / text-specific terminology and / or abbreviations should be explained in footnotes. The author (s) must be the person (s) who makes the work and writes directly.

If the research has received financial support from an organization or has been presented in a congress, it should be placed on the last word of the title of the manuscript (*) and should be indicated as a bottom note.

Articles are on one side of A4 paper size, 2.5 cm on all sides. It should be written with "Times New Roman" font with 12 pt and one and a half line spacing. The Turkish title should not exceed 19 words. Subheadings must be preceded by line spacing, no space between paragraphs and no paragraph indented.

Footnotes should be used to provide additional information, not for source representation, should be numbered on the page, written in 10 pt and 1 line spacing and justified. The page numbers must also be placed at the bottom with 11 pt.

Accepted articles are published in order.

Preparation of articles:

Title page:

The Turkish and English title of the article should not exceed 19 words. Abbreviations should not be used in the title. In the article, only the names and surnames of the authors who directly contributed to the study, their titles, and the institutions they work for should be written clearly. Funds and organizations supporting the study should be specified on the title page.

Contact information of the author to be contacted should be written at the bottom of the title page (Author's name, surname, full address, postal code, telephone number, fax number and e-mail address should be written).

Abstracts:

Abstracts should be written in Turkish and English and should contain a maximum of 250 words. The abstract should be organized according to purpose-method-results-discussion sections. Turkish and English key words (3-8) for the article should be given right after the abstracts. English keywords should be given in accordance with "Medical Subject Headings (MESH)" (<http://www.nlm.nih.gov/mesh/MBrowser.html>).

Turkish keywords should be in accordance with Turkey Science Terms (TBT) (<http://www.bilimterimleri.com>). Using abbreviations in abstracts should be avoided as much as possible. When abbreviations must be used, they should be used after they are defined in parentheses at the first mention.

Article Text Body:

Research articles: After the abstract, the subtitles of introduction-method and materials-results-discussion-resources should be included, the latest information on the subject should be included, the method should be written clearly, the validity and reliability studies of the measurement tools used and the tests used for evaluation, standard deviation, test values must be specified. In the discussion, the clinical and theoretical benefits of the results, application areas, and innovations should be emphasized. Articles should not exceed 3500 words. The article should contain a maximum of 6 tables or figures. Care should be taken that the number of references does not exceed 50 resources.

Review articles: The purpose, the method used, the sources used, the results obtained should be stated. Articles should not exceed 3500 words. The article should contain a maximum of 6 tables or figures. Care should be taken that the number of references does not exceed 50 resources.

Case reports: Case reports should include introduction, description of the cases, discussion and references sections. The article should not exceed 3000 words. It should be noted that the number of references for typical or rare cases that are found useful in terms of clinical or theoretical education should not exceed 30 references. The number of tables or figures should not exceed 2.

Perspectives: In these articles, experience-based opinions on controversial or controversial issues affecting the profession should be discussed with the introduction of the literature. The article should not exceed 2500 words. Number of Resources should not exceed 20. The number of tables or figures should not be more than 2.

Practical Psychotherapy: In these articles, the introduction and information about psychotherapy application should be discussed in the light of the literature. The article should not exceed 2500 words. Number of Resources should not exceed 20. The number of tables or figures should not be more than 2.

Comments: The features of the article discussed with the introduction should be discussed in the light of the literature. The article should not exceed 2500 words. Number of Resources should not exceed 20. The number of tables or figures should not be more than 2.

Letter: Opinions in which a discussion forum can be formed on various issues in the journal are included in the letter section. The article should not exceed 500 words.

Translation, book and thesis presentation: Translation, book and thesis introductions should be short, an original copy of the translation texts and thesis should be sent. The article should not exceed 500 words.

Thank letter: The letter of acknowledgment can be added to the individuals who contributed or to the funds and organizations supporting the study, if any.

Resources: In-article citations and bibliography in the journal should be shown according to the international APA format. For detailed information, see the Resources section on the website.

Reference in Text:

References should be written in parentheses in the text by including the surnames and publication date of the manuscripts. If more than one source is to be shown, the (;) sign must be used between the references. References should be sorted alphabetically.

Single author References;

(Akyolcu, 2007)

References with two authors;

(Sayiner and Demirci, 2007, p. 72)

References with three, four and five authors;

For the first use in the text: (Ailen, Ciambune and Welch 2000, pp. 12 .13) In repeated use within the text: (Ailen et al., 2000).

References with six and more authors;

(Çavdar et al., 2003)

References in References Section

All references should be given in a separate section at the end of the text in alphabetical order.

Examples of literature writing are given below.

Book

a) Book Example

Onur, B. (1997). *Developmental Psychology*, Ankara: İmge Kitapevi.

b) Translation of Books

Schuckit MA. (1993). *Alcohol and Substance Abuse*. K Kamberoglu (trans.), Izmir: Kanyilmaz Matbaasi.

c) Multi Writer Turkish Book

Tonta, Y., Bitirim, Y. and Sever, H. (2002). *Performance evaluation in Turkish search engines*. Ankara: Total Informatics.

d) English Book

Kamien R., & amp; Kamien, A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

e) Section in English Book

Bassett, C. (2006). *Cultural studies*. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220 Bir237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

f) Section in Turkish Book

Erkmen, T. (2012). *Organizational culture: Functions, elements, the importance of business management and leadership*. M. Zencirkıran (Ed.), *In the book of Organizational Sociology* (pp. 233an263). Bursa: Dora Edition Publication.

Article

a) Article

Mutlu, B. and Savaşer, S. (2007). *Causes of stress in parents in the intensive care unit after surgery and attempts to reduce*. *Istanbul University Florence Nightingale Nursing Journal*, 15 (60), 179ing182.

b) More Than Seven Writers in Article

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). *Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults*. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087 Medicine2096. <http://dx.doi.org/10.1056/nejmoa1501184>

Thesis, Presentation, Paper

a) Thesis

Yellow, E. (2008). *Cultural identity and policy: Interculturalism in Mardin*. (Unpublished PhD Thesis). Ankara University Institute of Social Sciences, Ankara.

b) Congress Presentation

Çepni, S., Bacanak, A. and Özsevgeç, T. (2001, June). *The relation of science teacher candidates attitudes towards science branches and their success in science branches*. Paper presented at the X. National Educational Sciences Congress, Abant İzzet Baysal University, Bolu

Tables and Figures:

Tables should be written on a separate page with single spacing. Each table should have a number and descriptive information on top. If abbreviations are included in the table, the expansions of these abbreviations should be placed under the table in the form of subtitles and in alphabetical order.

When using previously printed or electronically published tables, written permission must be obtained from both the author and the publisher, and this must be sent to the editor of the journal by fax or mail.

Transverse and longitudinal lines should not be used in the table, only straight lines should be drawn at the top and bottom.

The visuals and note examples in the articles should be numbered as Figure / Table 1.... with their short explanations centered. All images should be sent separately in JPG format with a minimum resolution of 300 dpi in order to avoid resolution problems in printing. Placements in the text can be changed according to the page layout when necessary.

Tables, graphics, figures and photographs should not be more than six, they should be placed on a separate page and their place in the text should be specified. Periods should not be used in arabic numbers and decimals.

Article Submission:

Article submissions are through the magazine park system and are given below;

Link: <https://dergipark.org.tr/tr/>

THE BLIND REVIEW AND EVALUATION PROCESS

Blind refereeing is a method applied for publishing scientific publications with the highest quality. This method forms the basis of the objective evaluation process of scientific studies and is preferred by many scientific journals. All studies submitted to the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology are evaluated by blinding according to the following stages.

Blind Arbitration Type:

The Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology uses the double blind method in the evaluation process of all studies. In the double blind method, the identities of the authors and referees of the studies are hidden.

Initial Evaluation Process:

Studies submitted to the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology are first evaluated by the editors. At this stage, studies that do not comply with the purpose and scope of the journal, are weak in terms of language and expression rules in Turkish and English, contain scientific critical errors, have no original value and do not meet the publication policies are rejected. Authors of rejected studies are informed within one month at the latest from the date of submission. Studies that are deemed appropriate are sent to a field editor for the field of interest for pre-evaluation.

Pre-Evaluation Process:

In the pre-evaluation process, field editors examine the introduction and literature, method, findings, conclusion, evaluation and discussion sections of the studies in detail in terms of journal publishing policies and scope and originality. Studies deemed unsuitable as a result of this review are returned within four weeks at the latest with the field editor's evaluation report. Studies found appropriate are taken into the refereeing process.

Refereeing Process:

Studies are refereed according to their content and expertise of the referees. The editor of the field who examines the study suggests at least two referees from the referee pool of the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology, or may suggest new referees suitable for the field of study. The referee suggestions from the field editor are evaluated by the editors and the studies are forwarded to the referees by the editors. Referees must guarantee that they will not share any process and document about the work they evaluate.

Referee Reports:

Referee evaluations are generally; It is based on originality, method used, compliance with ethical rules, consistent presentation of findings and results, and review of the literature. This review is based on the following factors: Introduction and literature: the evaluation report includes the presentation and aims of the problem in the study, the importance of the subject, the scope of the literature on the subject, its currency and the originality of the study.

Method: The evaluation report includes information on the suitability of the method used, the selection and characteristics of the research group, validity and reliability, as well as an opinion on the data collection and analysis process

Findings: The evaluation report includes opinions on the presentation of the findings obtained within the framework of the method, the accuracy of the analysis methods, the consistency of

the findings reached with the aims of the research, the presentation of the tables, figures and visuals needed, and the conceptual evaluation of the tests used.

Evaluation and discussion: the evaluation report includes discussion of the topic based on the findings, compliance with the research question (s) and hypothesis (s), generalizability and applicability.

Conclusion and suggestions: the evaluation report includes a contribution to the literature, an opinion on suggestions for future studies and applications in the field.

Style and expression: the evaluation report includes the opinion about the content of the study title, the use of Turkish in accordance with the rules, the submission and references to the language of the full text in accordance with the examples under the journal publication principles.

General evaluation: the evaluation report includes an opinion about the originality of the study as a whole, and its contribution to the literature and practices in the field.

During the evaluation process, the referees are not expected to make adjustments according to the typographical features of the study.

Referee Evaluation Process:

The time given to the referees for the referee evaluation process is 3 weeks. Correction suggestions from referees or expert editorial board members must be completed by the authors within 3 weeks. Referees can examine the revisions of a work and decide whether it is appropriate or, if necessary, request corrections more than once.

Evaluation Result:

Comments from referees are reviewed by the field editor within two (2) weeks at the latest. As a result of this review, the editor of the field transmits its final decision regarding the study to the editors.

Editorial Board Decision:

Editors prepare editorial board opinions on the study based on the opinions of the field editor and referees. The opinions prepared are forwarded to the author (s) by the editor together with the field editor and referee recommendations within 1 week at the latest. In this process, the works that are given negative opinions are returned without requesting a plagiarism check. The final decision is made according to the results of the plagiarism audit reports for the studies with positive opinions.

Publication Evaluation Process:

It is envisaged that the publication evaluation process of the studies submitted to the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology will be completed within approximately 3 months. However, the period between the date when the referees or editors request a correction from the author (s) and the date when the author (s) complete the corrections are not included in this 3-month period.

Citation and Reference Control:

According to the publication ethics of the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology, it is mandatory to cite the articles accurately and completely. Authors must ensure that they have written entirely original works and that if authors have used the works and / or words of others, it is properly quoted or quoted. This audit is done first by the referees during the evaluation and then by the editors according to the result of the similarity-plagiarism (iThenticate) program. All works plagiarism report is also checked over intihal.net.

Early View and Publishing of the Article:

The articles that are edited in the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology are published in electronic media under the title of "Early View" by giving a Digital Object Identifier (DOI). Minor adjustments can be made, if necessary, while early view articles are published in the journal. Articles in early view are published in volumes and numbers determined by the Editorial Board, by removing the "EARLY VIEW" watermark on it. After the electronic journal is published, the printed version of the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology, which includes the same articles, is also published in the same month.

Archiving:

The data and full texts of the articles published in the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology are published as .pdf on the server of TÜBİTAK ULAKBİM DERGİPARK,

OCLC WorldCat and EBSCOhost digital archiving (<https://dergipark.org.tr/en/pub/ktppdergisi/archive>), (<https://www.worldcat.org/>) stored and archived in a closed way. (LOCKSS; <https://dergipark.org.tr/en/pub/ktppdergisi/lockss-manifest>).

EASE Statement on Quality Standards

The European Association of Science Editors encourages all editors to ensure that reports of research on COVID-19 meet required standards and comply with agreed guidelines, and that any limitations are clearly stated. Members of EASE have noted poor standards of reporting in many studies related to the COVID-19 pandemic. Medical and public health measures to treat infected patients and to limit the spread of the coronavirus have to be based on high quality evidence if they are to succeed. EASE urges all involved in collecting and publishing data related to the pandemic to adhere to ethical guidelines, and to follow standard reporting guidelines (see www.equator-network.org), for example CONSORT for clinical trials and STROBE for epidemiological studies. Demographic data should include age and sex of all individuals and follow the SAGER guidelines to ensure that data on sex and gender are fully and correctly reported. We encourage full and open sharing of data where possible.

We recognise that in times of crisis it may not always be possible to obtain all required data, and that reporting may – of necessity – be curtailed. To avoid misinterpretation, but also to facilitate the rapid sharing of information, we encourage editors to ensure that authors include a statement of limitations on their research. This will inform readers and strengthen the usefulness of any published research.

In addition, whilst always advocating high language standards, we acknowledge that to facilitate rapid dissemination of important research it may be necessary to limit editorial involvement to ensuring that the published research is understandable, and not to enforce stringent language requirements on authors.

The relevant statement can be found at the website <https://ease.org.uk/publications/ease-statements-resources/ease-statement-on-quality-standards/>.

YAZARLARA BİLGİLER

GENEL BİLGİLER

Amaçlar ve Kapsam:

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi'nin amacı, Kıbrıs Türkiye ve Dünya'da Psikiyatri ve Psikoloji başta olmak üzere kuramsal bilgileri ve klinik deneyimleri bilimsel düzeyde sunmak, yaygınlaştırmak bir forum oluşturmaktır. Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi'nde Psikiyatri ve Psikoloji ile ilgili alanlardaki araştırma, gözden geçirme/ derleme, olgu sunumu, eğitimde/ uygulamada ve psikiyatride yeni ufuklar açacak özgün yazılar/görüşler, çeviri yazılar, mektup/tartışma, kitap ve tez tanıtımı yayımlanır. Kısa Adı KTPP Dergisi olan Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi hem basılı (ISSN: 1302-7840) hem de online (E-ISSN: 2667-8225) olarak yayınlanmaktadır. Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi, yazarların International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE) tarafından formüle edilen Tıbbi Dergilerde Bilimsel Çalışmanın Yürütülmesi, Raporlanması, Düzenlenmesi ve Yayınlanması için Önerilere uymalarını önermektedir. Link: <http://www.icmje.org/icmje-recommendations.pdf>

Yayın Sıklığı:

Dergi Mart, Haziran, Eylül ve Aralık olmak üzere üç ayda bir, dört sayı olarak yayımlanır. Dergiye gönderilen yazılar yayın kurulu ve en az iki danışmanın incelemesinden ve gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra yayımlanır.

Yayın Dili:

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi'nin yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir. Türkçe tam metin yayımlanan makalelerde İngilizce başlık, öz ve anahtar sözcükler de yer alır. Yine İngilizce Yayınlanan Makalelerde Türkçe başlık, öz ve anahtar sözcükler yer alır. Makalelerin yazımı ve dil bilgisi kurallarına uygun olması, Editörleri Kurulunun önem verdiği bir politika'dır. Makalelerin dil bilgisi, yazım kuralları ve alan yazına uygun, anlaşılır, açık ve yalın bir dil ile yazılması beklenir. Editörler Kurulu'nca yayına kabul edilen makaleler, dil (Türkçe, İngilizce) editörlerince okunur. Yazarlara, makalelerin değerlendirme sürecinde editörler kurulu, hakemler ya da dil editörlerince makalenin yazımına ilişkin düzeltmeler önerilebilir. Bu düzeltmelerin yapılması, yazarların sorumluluğundadır. Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi herhangi bir çeviri hizmeti vermemektedir. Derginin beklentilerine uyması için İngilizce düzenleme, çeviri veya şekil ve makale biçimlendirme konusunda yardım arayan yazarlar, Kıbrıs Ruh Sağlığı Enstitüsü Dil Hizmetlerini kullanmayı düşünebilirler. Kıbrıs Ruh Sağlığı Enstitüsü'ndeki dil hizmetleri için enstitünün web sitesi <http://ruhsagligienstitusu.com/>'u ziyaret edebilirler.

Açık Erişim Politikası:

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi, açık erişimli, çift kör hakemli bir dergidir. Hakem değerlendirmesi sonrasında kabul edilen her makale, yayımlandıktan hemen sonra çevrimiçi olarak ücretsiz olarak bir Creative Commons lisansı altında yayımlanır ve sürekli olarak çevrimiçi olarak barındırılır. Dergiye makale göndermenin herhangi bir bedeli yoktur.

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi, yayıncılıkta saydamlık, açık erişim sağlama ve bilginin paylaşılması politikasıyla yayımlanmaktadır. Dergimiz, Budapeşte Açık Erişim Girişimi'ni desteklemektedir. Bu amaçla <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai-10-translations/turkish-translation> web adresinde bulunan açık erişim politikaları, Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi Editörler Kurulu'nca benimsenmektedir. Ayrıca, açık erişim sağlama politikaları kapsamında Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi'nde yayımlanan makaleler "Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License" ile lisanslanmıştır.

(<https://dergipark.org.tr/en/pub/ktppdergisi/archive>)

Dergi yazım içeriği:

Gönderim aşamasında, başvuru mektubu, başlık, yazarlar ve kurumları, iletişim adresi, Türkçe özet ve yazının İngilizce başlığı ve özeti ilgili aşamalarda yazılmalıdır. İngilizce yazılan çalışmalara da Türkçe özet eklenmesi gerekmektedir. Yazının ana metindeyse şu sıra kullanılacaktır: Giriş, Gereç ve Yöntem, Bulgular, Tartışma, Teşekkür, Kaynaklar. Yazıların daha önce

yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere başka dergiye gönderilmemiş olması gerekir.

Yazı Cesitleri:

Dergi aşağıdaki yazı türlerini yayın için kabul eder: a) Özgün Makaleler: Bunlar sadece deneysel tasarımlar gibi yüksek kaliteli planlanmış araştırma çalışmalarından orijinal bulgular içeren sonuç çalışmaları, vaka-kontrol serileri, yüksek yanıt oranlarına sahip anketler, randomize kontrollü çalışmalar, müdahale çalışmaları, tarama ve teşhis testleri çalışmaları ile maliyet-etkinlik analizleri.

b) Derleme makaleleri: Bunlar, literatürün sistematik ve eleştirel değerlendirmeleridir.

c) Vaka Serileri: Bu bölümde belirli bir tanıya / klinik özelliğe / tedaviye ait birden fazla yeni, ilginç ve nadir vaka rapor edilebilir.

d) Bakış Açıları: Bu yazılar, mesleği etkileyen tartışmalı veya tartışmalı konulara ilişkin deneyime dayalı görüş ve görüşler olmalıdır. Yazar konu hakkında yeterli ve güvenilir deneyime sahip olmalıdır.

e) Pratik Psikoterapi: Tek vakada veya bir dizi vakada psikoterapinin kullanımını anlatan yazılar bu bölüme gönderilebilir. Esas olarak psikoterapi uygulamasındaki pratiklikleri, karşılaşılan engelleri, nasıl aşıldıklarını vb. Açıklayan makaleler arıyoruz.

f) Yorumlar: Bunlar önemli konuları ele almalıdır ve Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi'nde yakın zamanda yayımlanan birden fazla veya belirli bir makaleye bağlanabilir.

g) Editöre Mektup: Bu bölümde yazarlar ruh sağlığı alanı ile ilgili kısa gözlemlerini bu bölümde yayımlarlar.

Yazarlık:

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi, Uluslararası Tıp Dergisi Editörleri Komitesi tarafından yazarlık için önerilen gereksinimlerini takip etmektedir. Makaleler, yalnızca katkıda bulunan tüm yazarlar tarafından onaylandıktan sonra değerlendirilmek üzere sunulmalıdır. Makale gönderim aşamasında Yazar Formu da birlikte gönderilmelidir. Makaleyi gönderenler, makaleye katkıda bulunan herkesin katkıda bulunan yazarlar olarak kabul edildiğini dikkatlice kontrol etmelidir. Yazar listesi, yasal olarak yazarlık iddia edebilecek herkesi içermelidir. Buna göre, her yazar aşağıdaki kriterlerin tümünü karşılamalıdır:

Çalışmanın ana fikir veya tasarımına önemli katkılar veya çalışma için verilerin toplanması, analizi veya yorumlanması; VE Çalışmanın taslağını hazırlamak veya önemli entelektüel içerik için eleştirel olarak yeniden gözden geçirmek; VE Yayınlanacak versiyonun son onayı; VE

İşin herhangi bir kısmının doğruluğu veya bütünlüğü ile ilgili soruların uygun şekilde araştırılıp çözülmesini sağlamada çalışmanın tüm yönlerinden sorumlu olmayı kabul etmek Yazarlık kriterlerini karşılamayan tüm katkıda bulunanların Teşekkür bölümünde belirtilmelidir. Yazarlık hakkında daha fazla bilgi için lütfen International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE) yazarlık kılavuzuna bakın.

Telif Hakkı Devir Formu:

Yazarlar makalelerinin telif haklarını, makale başvurusu sırasında Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi'ne devretmek zorundadır. Bunun için "Telif Hakları Devir Formu" doldurularak yazıların yayın hakları dergiye devredilir. Formu tüm yazarlar imzalar, tarayıcıda tarar ve elektronik olarak makaleyle birlikte TÜBİTAK ULAKBİM DERGİPARK sistemine (<https://dergipark.org.tr/en/pub/ktppdergisi>) yükler. Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi Editörler Kurulu, makalenin yayımlanmasında yetkilidir.

Ayrıca yazarların telif hakkı dışında kalan patent hakları, dersleri, sunumları ve kitap çalışmalarında makaleyi ücret ödemeksizin kullanabilme hakkı, satmamak koşuluyla kendi amaçları için makaleyi çoğaltma hakkı, postayla veya elektronik yolla dağıtma hakkı saklıdır. Ayrıca makalenin herhangi bir bölümünün başka bir yayında kullanılmasına Dergiye yollamada (atıfta) bulunulması koşuluyla yazarına izin verilir. Telif Hakları Devir Formu'nu makale başvurusu ile sisteme yüklemeyen yazarların makalelerine işlem yapılmaz. Telif hakkı devri yalnız Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi'nde yayımlanan makaleler için geçerlidir.

Finansman:

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi, tüm yazarların fonlarını tutarlı bir şekilde ayrı bir başlık altında belirtmelerini talep etmektedir. Finansman bulunmaması durumunda teşekkür metninde sonra ve kaynaklar bölümünden önce şu ifadelerin bulunması gerekir: "Bu araştırma, kamu, ticari veya kar amacı gütmeyen sektörlerdeki herhangi bir finansman kuruluşundan özel bir hibe almaz."

Çatışan Çıkarların Beyanı:

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi'nin politikası, tüm yazarlardan çatışan çıkar beyanını yazılarında belirtmeleridir. Çatışma yoksa lütfen 'Yazar (lar) çıkar çatışması olmadığını beyan eder' ifadesinin kullanılması gerekir. Çıkar çatışması bildirimleri hakkında rehberlik için lütfen ICMJE önerilerine bakın.

<http://www.icmje.org/recommendations/browse/roles-and-responsibilities/author-responsibilities--conflicts-of-interest.html#two>

Tüm başvurulara ICMJE Çıkar Çatışması Formları eşlik etmelidir.

Etik Kurul:

Araştırmalar için yerel etik kurul onayı alınmalıdır. Deneysel çalışmaların sonuçlarını bildiren yazılarda, çalışmanın yapıldığı gönüllü ya da hastalara uygulanacak prosedür(ler) özelliği tümüyle anlatıldıktan sonra, onaylarının alındığını gösterir bir cümle bulunmalıdır. Yazarlar, bu tür bir çalışma söz konusu olduğunda, uluslararası alanda kabul edilen kılavuzlara ve T.C ve/veya K.K.T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından getirilen yönetmelik ve yazılarda belirtilen hükümlere uyulduğunu belirtmeli ve kurumdan aldıkları Etik Komitesi onayını göndermelidir.

İnsan denekleri içeren tıbbi araştırmalar Dünya Tıp Birliği Helsinki Deklarasyonu'na göre yapılmalıdır.

<https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-helsinki-ethical-principles-for-medical-research-involving-human-subjects/>

Gönderilen makaleler, Tıbbi Dergilerde Bilimsel Çalışmanın Yürütülmesi, Raporlanması, Düzenlenmesi ve Yayınlanması için ICMJE Tavsiyelerine uygun olmalıdır.

<http://www.icmje.org/icmje-recommendations.pdf>

Hayvan ve / veya insan çalışmalarını bildiren tüm makaleler ilgili Etik Kurul veya Kurumsal İnceleme Kurulunun verdiği onay yöntemler bölümünde belirtmelidir.

Tüm başvurulara bir başlık sayfası eşlik etmelidir.

Makalenin başlığı olmalı.

Onay numarasına ek olarak inceleme komitesinin tam adı ve kurumu belirtilmeli.

Editöre, gönderilen makalenin basılmadığına, eşzamanlı olarak gönderilmediğine veya başka bir yerde yayınlanmak üzere kabul edilmediğine dair bir açıklama eklenmeli.

Yazının tüm yazarlar tarafından okunduğuna ve onaylandığına, bu belgede daha önce belirtildiği gibi yazarlık gereksinimlerinin karşılandığına ve her yazarın yazının dürüst çalışmayı temsil ettiğine inanıldığına dair bir açıklama eklenmeli.

Yazar, yazının bilgisi dahilinde, herhangi bir üçüncü şahsın telif hakkını veya mülkiyet hakkını ihlal etmediğini beyan etmeli

Bireysel vakaları veya vaka serilerini bildirmek için bilgilendirilmiş onam hakkındaki bilgiler makale metnine dahil edilmelidir.

Yayınlanacak hasta bilgileri ve görüntüleri için yazılı bilgilendirilmiş onamın hasta (lar) tarafından mı yoksa yasal olarak yetkili bir temsilci tarafından mı sağlandığına dair bir açıklama gereklidir. Kendi başına hastanın gizliliğini ihlal ettiği için, lütfen makale ile hastanın gerçek yazılı bilgilendirilmiş onayı gönderilmemelidir. Dergi, yazılı bilgilendirilmiş onay aldığını yazılı olarak onaylamanızı talep etmektedir. Ancak yazılı izin kendisi, örneğin bir hastanın hastane kaydında yazılar / araştırmacılar tarafından tutulması gerekmektedir. Onay mektubu ayrı bir dosya olarak yüklenebilir. Lütfen ayrıca Araştırma Katılımcılarının Korunması için ICMJE Önerilerine bakın.

<http://www.icmje.org/recommendations/browse/roles-and-responsibilities/protection-of-research-participants.html>

Yayınlanmak üzere gönderilen hayvanları içeren tüm araştırmalar, çalışmaların yürütüldüğü tesisin gözetiminde bir etik komite tarafından onaylanmalıdır. Hayvanlar üzerinde yapılan çalışmalarda ağrı, acı ve rahatsızlık verilmemesi için neler yapıldığı açık bir şekilde belirtilmelidir.

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi, International Association of Veterinary Editors tarafından yayınlanan Veterinerlik Dergileri için Hayvan Etiği ve Refahına İlişkin Mutabakat Yazım Kılavuzunu benimsemiştir.

<http://www.veteditors.org/consensus-author-guidelines-on-animal-ethics-and-welfare-for-editors/>

Klinik Araştırmalar:

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi, ICMJE'nin , klinik araştırmaların DSÖ onaylı bir kamu araştırmaları kayıt defterine ilk hasta kaydı sırasında veya öncesinde, yayın için bir değerlendirme koşulu olarak kaydedilmesi şartına uyar. Özetin sonunda deneme kayıt adı ve URL'si ve kayıt numarası yer almalıdır.

Raporlama Yönergeleri:

İlgili EQUATOR Ağı raporlama kılavuzları, çalışmanın türüne bağlı olarak takip edilmelidir. Örneğin, yayınlanmak üzere gönderilen tüm randomize kontrollü çalışmalar , şekil olarak tamamlanmış bir CONSORT akış şemasını içermelidir. Sistematik incelemeler ve meta-analizler, tamamlanmış PRISMA akış şemasına göre düzenlenmelidir. EQUATOR sihirbazı uygun kılavuz belirlemenize yardımcı olabilir.

Diğer kaynaklar, NLM'nin Araştırma Raporlama Yönergeleri ve Girişimlerinde bulunabilir.

Araştırma Verileri:

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi olarak, araştırmaların açıklığının, şeffaflığının ve tekrarlanabilirliğinin kolaylaştırılması gerektiği düşüncesindeyiz. Konuyla ilgili olarak yazarları, araştırma verilerini etik değerlendirmelere tabi olarak uygun bir kamuya açık depoda paylaşmaya ve makale dosyalarına bir veri erişilebilirliği beyanı eklemeye teşvik ederiz.

MAKALE YAZIM KURALLARI VE ÖZELLİKLERİ

Genel Bilgileri:

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi'nin dili Türkçe ve İngilizcedir. Yazılar anlaşılır, akıcı, yalın bir dille yazılmalı ve uzun anlatımlardan kaçınılmalıdır. Yabancı sözcüklerin ve kısaltmaların Türkçe karşılıkları ilk geçtikleri yerde parantez içinde tam olarak yazılmalıdır. İlaçların jenerik adları kullanılmalıdır. Yazılarda dipnot kullanılmamalıdır.

Yazarların adları makale başlığının bir satır sağ altında yer almalı ve yıldız (*) dipnotla unvanı, kurumu, adresi, telefonu, e-posta adresi verilmelidir. Yazara/metne özgü terminoloji ve/veya kısaltmalar ilk kullanımlarında dipnotla açıklanmalıdır. Yazar(lar) doğrudan çalışmayı yapan ve yazan kişi(ler) olmalıdır. Araştırma herhangi bir kuruluş tarafından maddi bir destek görmüşse veya bir kongrede tebliğ edilmişse makalenin başlığının son kelimesi üzerine (*) konularak dip not olarak belirtilmelidir. Makaleler A4 kağıt boyutunun bir yüzüne, tüm kenarlardan 2,5 cm. boşluk bırakılarak, Times New Roman yazı karakteriyle, 12 punto ve 1,5 satır aralığıyla iki yana yaslı olarak yazılmalıdır. Alt başlıklar ve başlık sonrası paragraflar arasında boşluk olmamalı ve hiçbir paragraf girintili yazılmamalıdır. Dipnotlar kaynak gösterimi için değil ek bilgi vermek için kullanılmalı, sayfa altında numaralandırılmalı, 10 punto ve 1 satır aralığı ile iki yana yaslı olarak yazılmalıdır. Sayfa numaraları da 11 puntoyla, sağ altta yer almalıdır. Kabul edilen yazılar sıraya alınarak yayımlanır.

Makalelerin hazırlanması:

Başlık sayfası

Yazının Türkçe ve İngilizce başlığı 19 kelimeyi geçmemelidir. Başlıkta kısaltma kullanılmamalıdır. Yazıda sadece çalışmaya doğrudan katkısı bulunan yazarların ad ve soyadları, unvanları, çalıştıkları kurumlar açık olarak yazılmalıdır. Çalışmayı destekleyen fon ve kuruluşlar başlık sayfasında belirtilmelidir. Başlık sayfasının en altına iletişim kurulacak yazarın iletişim bilgileri yazılmalıdır (Yazarın adı, soyadı, açık adresi, posta kodu, telefon numarası, faks numarası ve e-posta adresi yazılmalıdır).

Özetler:

Özetler Türkçe ve İngilizce olarak yazılmalı ve en fazla 250 kelime içermelidir. Özet, amaç-yöntem-sonuçlar-tartışma bölümlerine göre düzenlenmelidir. Makale için verilecek Türkçe ve İngilizce anahtar sözcükler (3-8 adet) özetlerden hemen sonra verilmelidir. İngilizce anahtar kelimeler "Medical Subject Headings (MESH)"e uygun olarak verilmelidir (<http://www.nlm.nih.gov/mesh/MBrowser.html>). Türkçe anahtar kelimeler Türkiye Bilim Terimleri (TBT)'ne uygun olarak verilmelidir (<http://www.bilimterimleri.com>). Özetlerde kısaltma kullanılmasından mümkün olduğunca kaçınılmalıdır. Kısaltma

kullanılması mutlaka gerektiğinde, ilk geçtiği yerde parantez içinde tanımlandıktan sonra kullanılmalıdır.

Makale Metni Gövdesi:

Araştırma yazıları: Özetten sonra giriş-yöntem ve gereç-sonuçlar tartışma-kaynaklar alt başlıklarını taşımalı, konuyla ilgili en son bilgiler yer almalı, yöntem açık olarak yazılmalı, kullanılan ölçüm araçlarının geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları ile değerlendirme için kullanılan testler, standart sapma, test değerleri belirtilmelidir. Tartışmada sonuçların klinik ve kuramsal yönlerden yararları, uygulanma alanları, getirdiği yenilikler vurgulanmalıdır. Yazılar 3500 kelimeyi geçmemelidir. Yazıda en çok 6 tablo veya figür olmalıdır. Kaynak sayısının 50 kaynağı aşmamasına dikkat edilmelidir.

Derleme yazıları: Amacı, kullanılan yöntem, yararlanılan kaynaklar, çıkarılan sonuçlar belirtilmelidir. Yazılar 3500 kelimeyi geçmemelidir. Yazıda en çok 6 tablo veya figür olmalıdır. Kaynak sayısının 50 kaynağı aşmamasına dikkat edilmelidir.

Olgu sunumu: Olgu sunumlarında giriş bölümü, olguların tarifi, tartışma ve kaynaklar bölümleri yer almalıdır. Yazı 3000 kelimeyi geçmemelidir. Klinik veya kuramsal eğitim yönünden yararlı görülen tipik veya az görülen olguların kaynak sayısının 30 kaynağı aşmamasına dikkat edilmelidir. Tablo veya figür sayısı en fazla 2 olmalıdır.

Bakış Açılırları: Bu yazılarda giriş bölümü ile mesleği etkileyen tartışmalı veya tartışılmalı konulara ilişkin deneyime dayalı görüşler literatür eşliğinde tartışılmalıdır. Yazı 2500 kelimeyi geçmemelidir. Kaynak Sayısı 20'yi geçmemelidir. Tablo veya figür sayısı 2'den fazla olmamalıdır.

Pratik Psikoterapi: Bu yazılarda giriş bölümü ile psikoterapi uygulaması ile ilgili bilgiler literatür eşliğinde tartışılmalıdır. Yazı 2500 kelimeyi geçmemelidir. Kaynak Sayısı 20'yi geçmemelidir. Tablo veya figür sayısı 2'den fazla olmamalıdır.

Yorumlar: Giriş bölümü ile tartışılan makalenin özellikleri literatür eşliğinde tartışılmalıdır. Yazı 2500 kelimeyi geçmemelidir. Kaynak Sayısı 20'yi geçmemelidir. Tablo veya figür sayısı 2'den fazla olmamalıdır.

Mektup: Dergide yer alan değişik konularda tartışma forumu oluşturulabilecek görüşler mektup bölümünde yer almaktadır. Yazı 500 kelimeyi geçmemelidir.

Çeviri, kitap ve tez tanıtımı: Çeviri, kitap ve tez tanıtımları kısa olmalı, çeviri yazılarının ve tezin bir özgün kopyası gönderilmelidir. Yazı 500 kelimeyi geçmemelidir.

Teşekkür: Teşekkür yazısı katkı koyan bireylere veya çalışmayı destekleyen fon ve kuruluşlara varsa eklenebilir.

Kaynaklar: Dergide makale içi atıflar ve kaynakça uluslararası APA formatına göre gösterilmelidir. Ayrıntılı bilgi için web sayfasında Kaynaklar bölümüne bakınız.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir. Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Tek yazarlı kaynak;

(Akyolcu, 2007)

İki yazarlı kaynak;

(Sayiner ve Demirci, 2007, s. 72)

Üç, dört ve beş yazarlı kaynak;

Metin içinde ilk kullanımda: (Ailen, Ciambri ve Welch 2000, s. 12-13) Metin içinde tekrarlayan kullanımlarda: (Ailen ve ark., 2000)

Altı ve daha çok yazarlı kaynak;

(Çavdar ve ark., 2003)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) Kitap Örneği

Karasar, N. (1995). Araştırmalarda rapor hazırlama (8.bs). Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Kitap Çevirisi

Mucchielli, A. (1991). Zihniyetler (A. Kotil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

c) Çok Yazarlı Türkçe Kitap

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme. Ankara: Total Bilişim.

d) İngilizce Kitap

Kamien R., & Kamien, A. (2014). Music: An appreciation. New York, NY: McGraw-Hill Education.

e) İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), New cultural studies: Adventures in theory (pp. 220-237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

f) Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi. M. Zencirkıran (Ed.), Örgüt sosyolojisi kitabı içinde (s. 233-263). Bursa: Dora Basım Yayın. Makale

a) Makale

Grañqvist, P. ve Kirkpatrick, L. A. (2004). Religious conversation and perceived childhood attachment: a meta-analysis, The International Journal for the Psychology of Religion, 14(4), 223-250.

b) Yediden Fazla Yazarlı Makale

Rodriquez, E.M., Dunn, M.J., Zuckerman, T., Hughart, L., Vannatta, K., Gerhardt, C.A., Saylor, M., Schuele, C.M. ve Compas, B.E. (2011). Mother-child communication and maternal depressive symptoms in families of children with cancer: integrating macro and micro levels of analysis. Journal of Pediatric Psychology, 38 (7), 732-743

Tez, Sunum, Bildiri

a) Tezler

Karaaziz, M. (2017). Kıbrıs ve Türkiye Doğumlu Kumar Bağımlılarının Kumar Oynama Nedenlerinin ve Kültürlenme Tutum Farklılıklarının Karşılaştırılması. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa-KKTC.

b) Kongre Bildirisi

Çepni, S., Bacanak A. ve Özsevgeç T. (2001, Haziran). Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen branşlarına karşı tutumları ile fen branşlarındaki başarılarının ilişkisi. X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Tablolar ve Sekiller:

Tablolar tek satır aralıklı olarak ayrı bir sayfaya yazılmalıdır. Her tablonun üstünde numarası ve açıklayıcı bilgi olmalıdır. Tabloda kısaltmalara yer verilmişse bu kısaltmaların açılımı alt yazı şeklinde tablonun altına ve alfabetik sıraya göre yer almalıdır. Daha önce basılmış veya elektronik olarak yayınlanmış tablolardan yararlanıldığında hem yazarı hem de basım evinden yazılı izin alınmalıdır ve bu, dergi editörlüğüne faks veya posta ile gönderilmelidir.

Tablo içerisinde enlemesine ve boylamasına çizgiler kullanılmamalı, sadece üst ve altına düz çizgi çizilmelidir.

Makalelerde yer alan görseller ve nota örnekleri kısa açıklamalarıyla birlikte ortalananmış olarak Şekil/Tablo 1. ... şeklinde numaralandırılmalıdır. Tüm görseller, baskıda çözünürlük problemi olmaması için minimum 300 dpi çözünürlükte ve JPG formatında ayrıca gönderilmelidir. Metin içerisindeki yerleştirmeler, gerektiğinde sayfa düzenine göre değiştirilebilirler.

Tablo, grafik, şekil ve fotoğraflar altıdan çok olmamalı, ayrı bir sayfaya konmalı, yazıdaki yeri belirtilmelidir. Arabik rakamlar ve ondalıklarda nokta kullanılmamalıdır.

Makale Gönderme:

Makale gönderimleri dergi park sistemi üzerinden olup aşağıda verilmiştir;

Link: <https://dergipark.org.tr/>

KÖR HAKEMLİK VE DEĞERLENDİRME SÜRECİ

Kör hakemlik, bilimsel yayınların en yüksek kalite ile yayınlanması için uygulanan bir yöntemdir. Bu yöntem, bilimsel çalışmaların nesnel (objektif) bir şekilde değerlendirilme sürecinin temelini oluşturmaktadır ve birçok bilimsel dergi tarafından tercih edilmektedir. Kıbrıs Türk Psikiyatrisi ve Psikoloji Dergisi gönderilen tüm çalışmalar aşağıda belirtilen aşamalara göre körleme yoluyla değerlendirilmektedir.

Körleme Hakemlik Türü:

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi, tüm çalışmaların değerlendirme sürecinde çifte körleme yöntemini kullanmaktadır. Çift körleme yönteminde çalışmaların yazar ve hakem kimlikleri gizlenmektedir.

İlk Değerlendirme Süreci:

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi gönderilen çalışmalar ilk olarak editörler tarafından değerlendirilir. Bu aşamada, derginin amaç ve kapsamına uymayan, Türkçe ve İngilizce olarak dil ve anlatım kuralları açısından zayıf, bilimsel açıdan kritik hatalar içeren, özgün değeri olmayan ve yayın politikalarını karşılamayan çalışmalar reddedilir. Reddedilen çalışmaların yazarları, gönderim tarihinden itibaren en geç bir ay içinde bilgilendirilir. Uygun bulunan çalışmalar ise ön değerlendirme için çalışmanın ilgili olduğu alana yönelik bir alan editörüne gönderilir.

Ön Değerlendirme Süreci:

Ön değerlendirme sürecinde alan editörleri çalışmaların, giriş ve alan yazın, yöntem, bulgular, sonuç, değerlendirme ve tartışma bölümlerini dergi yayın politikaları ve kapsamı ile özgülük açısından ayrıntılı bir şekilde inceler. Bu inceleme sonucunda uygun bulunmayan çalışmalar en geç dört hafta içerisinde alan editörü değerlendirme raporu ile iade edilir. Uygun bulunan çalışmalar ise hakemlendirme sürecine alınır.

Hakemlendirme Süreci:

Çalışmalar içeriğine ve hakemlerin uzmanlık alanlarına göre hakemlendirilir. Çalışmayı inceleyen alan editörü, Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi hakem havuzundan uzmanlık alanlarına göre en az iki hakem önerisinde bulunur veya çalışmanın alanına uygun yeni hakem önerir. Alan editöründen gelen hakem önerileri editörler tarafından değerlendirilir ve çalışmalar editörler tarafından hakemlere iletilir. Hakemler değerlendirdikleri çalışmalar hakkındaki hiçbir süreci ve belgeyi paylaşmayacakları hakkında garanti vermek zorundadır.

Hakem Raporları:

Hakem değerlendirmeleri genel olarak çalışmaların; özgülük, kullanılan yöntem, etik kurallara uygunluk, bulguların ve sonuçların tutarlı bir şekilde sunumu ve literatür açısından incelenmesine dayanmaktadır. Bu inceleme aşağıdaki unsurlara göre yapılır:

Giriş ve literatür: değerlendirme raporu çalışmada ele alınan problemin sunumu ve amaçları, konunun önemi, konuyla ilgili literatür kapsamı, güncelliği ve çalışmanın özgülüğü hakkında görüş içerir.

Yöntem: değerlendirme raporu, kullanılan yöntemin uygunluğu, araştırma grubunun seçimi ve özellikleri, geçerlik ve güvenilirlik ile ilgili bilgilerin yanı sıra veri toplama ve analiz süreci hakkında görüş içerir.

Bulgular: değerlendirme raporu, yöntem çerçevesinde elde edilen bulguların sunumu, analiz yöntemlerinin doğruluğu, araştırmanın amaçları ile erişilen bulguların tutarlılığı, ihtiyaç duyulan tablo, şekil ve görsellerin verilmesi, kullanılan testlerin kavramsal açıdan değerlendirilmesine yönelik görüşler içerir.

Değerlendirme ve tartışma: değerlendirme raporu, bulgulara dayalı olarak konunun tartışılması, araştırma sorusuna/larına ve hipoteze/lere uygunluk, genellenebilirlik ve uygulanabilirlik ile ilgili görüş içerir.

Sonuç ve öneriler: değerlendirme raporu literatüre katkı, gelecekte yapılabilecek çalışmalara ve alandaki uygulamalara yönelik öneriler hakkında görüş içerir.

Stil ve anlatım: değerlendirme raporu, çalışma başlığının içeriği kapsamı, Türkçe'nin kurallara uygun kullanımı, gönderme ve referansların Dergi yayın ilkeleri başlığı altındaki örneklerle doğrultusunda tam metnin diline uygun verilmesi ile ilgili görüş içerir.

Genel değerlendirme: değerlendirme raporu çalışmanın bir bütün olarak özgülüğü, literatüre ve alandaki uygulamalara sağladığı katkı hakkında görüş içerir.

Değerlendirme sürecinde hakemlerin çalışmanın tipografik özelliklerine göre düzeltme yapmaları beklenmemektedir.

Hakem Değerlendirme Süreci:

Hakem değerlendirme süreci için hakemlere verilen süre 3 haftadır. Hakemlerden veya uzman yayın kurulu üyesinden gelen düzeltme önerilerinin yazarlar tarafından 3 hafta içerisinde

tamamlanması zorunludur. Hakemler bir çalışmanın düzeltmelerini inceleyerek uygunluğuna karar verebilecekleri gibi gerekliyse birden çok defa düzeltme talep edebilir.

Değerlendirme Sonucu:

Hakemlerden gelen görüşler, alan editörü tarafından en geç iki (2) hafta içerisinde incelenir. Bu inceleme sonucunda alan editörü çalışmaya ilişkin nihai kararını editörlere iletir.

Yayın Kurulu Kararı:

Editörler, alan editörü ve hakem görüşlerine dayanarak çalışma ile ilgili yayın kurulu görüşlerini hazırlar. Hazırlanan görüşler editör tarafından alan editörü ve hakem önerileri ile birlikte en geç 1 hafta içerisinde yazar(lar)a iletilir. Bu süreçte olumsuz görüş verilen çalışmalar intihal denetimi talep edilmeksizin iade edilir. Olumlu görüş verilen çalışmalar için son karar, intihal denetim raporları sonuçlarına göre verilir.

Yayın Değerlendirme Süreci:

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi'ne gönderilen çalışmaların yayın değerlendirme sürecinin yaklaşık 3 ay içerisinde sonuçlandırılması öngörülmektedir. Ancak, hakem ya da editörlerin yazar(lar)dan düzeltme istedikleri tarih ile yazar(lar)ın düzeltmeleri tamamladıkları tarih arasındaki süre, bu 3 aylık süreye dahil edilmemektedir.

Değerlendirme Sonucuna İtiraz Etme:

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi'nde değerlendirme sonucuna, yazar (lar)ın itiraz etme hakkı saklıdır. Yazar(lar), çalışmalarını için yapılan değerlendirme sonucu görüş ve yorumlara ilişkin itiraz gerekçelerini bilimsel bir dille ve dayanaklarını referans göstererek "mehmet.cakici@neu.edu.tr" adresine e-postayla iletmelidir. Yapılan itirazlar editörler tarafından en geç bir ay içerisinde incelenerek (Çalışmanın hakemlerine yapılan itirazlar hakkında görüş talep edilebilir) yazar (lar)a olumlu veya olumsuz dönüş sağlanır. Yazar (lar)ın değerlendirme sonucuna itirazları olumlu bulunması durumunda, yayın kurulu çalışmanın konu alanına uygun yeni hakemlendirme yaparak değerlendirme sürecini yeniden başlatır.

Atf ve Kaynakça Denetimi:

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi yayın etiğine göre, makalelere atıfların doğru ve eksiksiz verilmesi zorunludur. Yazarlar tamamen orijinal eserler yazdıklarından ve yazarlar başkalarının eserlerini ve / veya sözlerini kullanmışlarsa, bunun uygun şekilde alıntılanmış olduğundan veya alıntı yapıldığından emin olmalıdırlar. Bu denetim, önce değerlendirme sırasında hakemlerce, sonra benzerlik-intihal (iThenticate) programı sonucuna göre editörlerce yapılır. Tüm çalışmalar intihal raporu intihal.net üzerinden de kontrol edilmektedir.

Makalenin Erken Görünümü ve Yayınlanması:

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi'nde sayfa düzenlemesi yapılan makaleler elektronik ortamda "Erken Görünüm" başlığı altında Dijital Nesne Kimlik Numarası (Digital Object Identifier, DOI) verilerek yayınlanır. Erken görünümdeki makaleler dergide yayımlanırken gerekli olduğunda küçük düzenlemeler yapılabilir. Erken görünümdeki makaleler sırası geldiğinde Editörler Kurulu'nun belirlediği cilt ve sayıya, üzerindeki "ERKEN GÖRÜNÜM" filigranı kaldırılarak yayımlanır. Elektronik dergi yayımlandıktan sonra, aynı ay içerisinde aynı makalelerin yer aldığı Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi'nin basılı hali de yayınlanır.

Arşivleme:

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi'nde yayımlanan makalelere ilişkin veriler ve tam metinler .pdf olarak TÜBİTAK ULAKBİM DERGİPARK, OCLC WorldCat ve EBSCOhost dijital arşivleme sunucusunda yayımlanmaktadır (<https://dergipark.org.tr/en/pub/ktppdergisi/archive>), (<https://www.worldcat.org/>) erişime kapalı bir şekilde saklanır ve arşivlenir (LOCKSS; <https://dergipark.org.tr/en/pub/ktppdergisi/lockss-manifest>).

Kalite Standartları Hakkında EASE Açıklaması

Avrupa Bilim Editörleri Birliği, tüm editörleri COVID-19 hakkındaki araştırma raporlarının gerekli standartları karşılamasını ve üzerinde anlaşılabilir yönergelere uymasını, ve tüm sınırlılıkların açıkça belirtilmesini sağlamaya teşvik eder. EASE üyeleri COVID-19 pandemisi ile ilgili birçok çalışmada kötü raporlama standartlarına dikkat çekmiştir. Enfekte hastaları tedavi etmek ve koronavirüsün yayılmasını sınırlamak için tıbbi ve halk sağlığı önlemlerinin başarılı olması, yüksek kaliteli

kanıtlara bağlıdır. EASE, pandemi ile ilgili verilerin toplanmasına ve yayınlanmasına dahil olan herkesi etik yönergelerine uymaya ve standart raporlama yönergelerine (bkz. www.equator-network.org), örneğin klinik araştırmalar için CONSORT'a ve epidemiyolojik çalışmalar için STROBE'ye bağlı kalmaya davet etmektedir.

Demografik veriler tüm bireylerin yaş ve cinsiyetini içermeli, ve cinsiyet ve toplumsal cinsiyet hakkındaki verilerin tam ve doğru bir şekilde raporlanmasını sağlamak için SAGER yönergelerini takip etmelidir. Mümkün olduğunda verilerin tam ve açık olarak paylaşılmasını teşvik ediyoruz.

Kriz zamanlarında, gerekli tüm verilerin elde edilmesinin her zaman mümkün olmayabileceğini ve zorunlu olarak raporlamanın kısıtlanabileceğini kabul ediyoruz. Yanlış yorumlardan kaçınmak ve aynı zamanda bilgilerin hızlı bir şekilde paylaşılmasını kolaylaştırmak için, editörleri yazarların araştırmalarına bir sınırlama bildirimini eklemeye teşvik ediyoruz. Bu, okuyucuları bilgilendirecek ve yayınlanan herhangi araştırmaların kullanılabilirliğini güçlendirecektir.

Buna ek olarak, her zaman yüksek dil standartlarını savunurken, önemli araştırmaların hızlı bir şekilde yayılmasını kolaylaştırmak amacıyla, yayınlanmış araştırmanın anlaşılabilir olmasını sağlamak ve yazarlar üzerinde katı dil gereklilikleri uygulamamak için, editöryal katılımı sınırlamanın gerekli olabileceğini kabul ediyoruz.

İlgili bildiriye <https://ease.org.uk/publications/ease-statements-resources/ease-statement-on-quality-standards/web> adresinden ulaşılabilir.

Author Index/ Yazar Dizini

- Abdullah Işık...180
Abdülkadir Deniz...189
Adeviye Aydın...23
Afra Selcen Taşdelen...3
Ahmet Türk...262
Akshita Bakshi...103
Ali Dula...306
Ali Eryılmaz...130
Arkun Tatar...84
Asiye Kumru...3
Asra Babayiğit...315
Ayşe Buran...13
Ayşe Nehir Ulusoy...94
Aysun Acun...324
Betül Tosun...162, 171
Burcu Bayrak Kahraman...324
Buğlem Kadriye Dolanbay...162
Büşra Özdoğan...231
Cansu Hazal Güçlü
Deniz Erdağ...13
Deniz Ergün...211
Didem Ayhan...84
Ezgi Dirgar...162
Ezgi Taştekin...54
Ezgi Ulu...222
Fadime Tülücü...370
Fatih Yiğman...148
Ferzan Curun...65, 340
Figen Çok...253
Fulya Barış Pekmezci...148
Funda Kocaay...148
Gizem Arıkan...3
Gizem Özen...65
Gloria Manyeruke...211
Gökben Hızlı Sayar...231
Gülçin Karadeniz...352
Gülşen Filizoğlu Çokluk...378
Hilal Seki Öz...271
H. Kübra Özdoğan...253
Hüseyin Abraş...13
Hüseyin Ünübol...231
İsmail Dusak...171
Katalin Papp...162
Kübra Yalın...154
Mehmet Çakıcı...315
Meral Öztürk...262
Miray Akyunus...332
Muhammed Şükrü Aydın...34
Nermin Olgun...162
Nuran Odabaşı...340
Nuran Tosun...171
Nursemin Unal...148, 171
Nurten Özen...162
Nurullah Yelboğa...180
Orcun Avsar...278
Özlem Şener...361
Pınar Bayhan...54
Pınar Cevizci...332
Safiye Özvurmaz...189
Salih Aydın...180
Seda Erzi...242
Seda Saraç...122

Seda Topgöl...387	Şakir Güler...306
Selin Karaköse...94,154	Şengül İlkay...140
Sema Karakelle...34, 122	Tuba Ertunç...222
Sema Nur Türkoğlu Dikmen...140	Veda Bilican Gökkaya...262
Sena Güme...130	Yağmur Çerkez...75
Serap Güngör...171	Yasemin Sorakın...75
Sevinç Mersin...324	Yasir Şafak...140
Seyfi Durmaz...189	Yunus Kaya...24
Shadab Ahmad Ansari...103	Zihniye Okray...288
Sultan Okumuşoğlu...43	

Subject Index

Addiction

- Internet Addiction...130
- Smart Phone Addiction...306
- Smoking Addiction...189

Body Image

- Muscle Perception Disorder...13

Bullying

- Cyberbullying...54

Burnout

- Housewives...94

Disorder

- Fibromyalgia...361
- Schizophrenia...278

Eating Disorder

- Eating Attitudes...43
- Emotion Regulation...332
- Mindful Eating...154

Family

- Father Education...75
- Parenting Style...253

Resilience

- Cognitive Flexibility...324
- Psychological Resilience...162

Psychotherapy

- Animal Assisted Interventions...387
- Psychodrama...361

Mood State

- Emotion Socialization...3
- Positive and Negative Affect...65

Motivation

- Authenticity...103
- Self-esteem...140
- Subjective well-being...340
- Perceived Social Support...211

Scale Development

- COVID-19 Peritraumatic Distress Index (CPDI)...148
- Creative Mindsets Scale...122
- Hospital Anxiety and Depression Scale...84
- Pro-social Lie Test...34

Status

- Bariatric Surgery...140

Trauma

- Childhood Trauma...43
- Forgiveness...271
- Post Traumatic Growth...23
- Post Traumatic Stress...315
- War Immigration...288

Worry

-Aggression...242

-Fear of COVID-19...180

-Future Anxiety...262

Konu Dizini

Aile

-Baba Eğitimi...75

-Ebeveynlik Tarzı...253

Bağımlılık

-Akıllı Telefon Bağımlılığı...306

-İnternet Bağımlılığı...130

-Sigara Bağımlılığı...189

Bozukluk

-Fibromiyalji...361

-Şizofreni...278

Dayanıklılık

Bilişsel Esneklik...324

Psikolojik Dayanıklılık...162

Kaygı

-COVID-19 korkusu...180

-Gelecek Kaygısı...262

-Saldırganlık...242

Motivasyon

-Algılanan Sosyal Destek...211

-Özgünlük...103

-Öznel iyi olma hali...340

-Özsaygı...140

Ölçek Geliştirme

-COVID-19 Peritratmatik Distres İndeksi (CPDI)...148

-Hastane Anksiyete ve Depresyon Ölçeği...84

-Pro-sosyal Yalan Testi...34

-Yaratıcı Zihin Ölçeği...122

Psikoterapi

-Hayvan Destekli Müdahaleler...387

-Psikodrama...361

Ruh Hali

-Duygu Sosyalleştirme...3

-Pozitif ve Negatif Duygulanım...65

Statü

-Bariatrik Cerrahi...140

Travma

-Bağışlama...271

-Çocukluk Çağı Travması...43

-Savaş Göçü...288

-Travma Sonrası Büyüme...23

-Travma Sonrası Stres...315

Tükenmişlik

-Ev kadınları...94

Vücut İmajı

-Kas Algılama Bozukluğu...13

Yeme Bozukluğu

-Duygu Düzenleme...332

-Mindful Tutum...154

-Yeme Tutumları...43

Zorbalık

-Siber Zorbalık...54

KIBRIS RUH SAĞLIĞI ENSTİTÜSÜ

- ✓ NAADAC (ALKOL VE MADDE BAĞIMLILIĞI TERAPİSTİ EĞİTİMİ)
- ✓ POZİTİF PSİKOTERAPİ -TEMEL VE MASTER EĞİTİMİ
 - ✓ PSİKODRAMA EĞİTİMİ
 - ✓ SPOR PSİKOLOJİSİ EĞİTİMİ
- ✓ TERAPİDE KLİNİK GÖRÜŞME TEKNİKLERİ EĞİTİMİ
 - ✓ ADLİ PSİKOLOJİ EĞİTİMİ
 - ✓ ÇOCUK DİKKAT TESTLERİ EĞİTİMİ
 - ✓ YAŞAM BECERİLERİ EĞİTİMİ
 - ✓ YÖNETİM BECERİLERİ EĞİTİMİ
 - ✓ BEDEN DİLİ EĞİTİMİ
- ✓ MOTİVASYONAL GÖRÜŞME TEKNİKLERİ EĞİTİMİ

Adres: Meriç Sokak, No: 22, Kumsal-Lefkoşa-KKTC

Tel: +90 533 889 19 21

Koordinatör: Kübra ÖZSAT (ozsatk@gmail.com) - Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Ebru ÇAKICI (ebru.cakici@neu.edu.tr)

Websitesi: www.ruhsagligienstitusu.com

Cyprus Mental Health
Institute

ISSN 1302-7840
E-ISSN 2667-8225

Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi

Vol/ Cilt 4. Issue/Sayı:4, December 2022

- Exploring the Role of Digital Social Pressure on Smartphone Addiction
Akıllı Telefon Bağımlılığı Üzerinde Dijital Sosyal Baskının Rolünü Keşfetmek
- Prevalence and Risk Factors of Post-Traumatic Stress Disorder in a North Cyprus Household Adult Cross-Sectional Study
Kuzey Kıbrıs Hanehalkı Kesitsel Çalışmasında Yetişkin Bireylerde Travma Sonrası Stres Bozukluğunun Yaygınlığı ve Risk Faktörleri
- Relationship of Cognitive Control and Flexibility with Anxiety among Nursing Students in the Times of COVID-19 Pandemic: A Cross-sectional Study
Covid - 19 Pandemisinde Hemşirelik Öğrencilerinde Bilişsel Kontrol ve Esneklik ile Anksiyete İlişkisi: Kesitsel Bir Çalışma
- The Mediating Role of Emotion Regulation Difficulties in the Relationship Between Eating Attitudes and Depressive Symptoms
Yeme Tutumları ve Depresyon Belirtileri İlişkisinde Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracı Rolü
- The Mediating Role of Self-Consciousness in the Relationship Between Authenticity and Subjective Well-Being in Young Adults
Genç Yetişkinlerde Özgünlük ve Özel İyi Oluş Arasındaki ilişkide Öz-Bilincin Aracı rolü
- During the Coronavirus Pandemic Period Examining Family Resilience by Mothers Risk Factors
Koronavirüs Pandemisi Döneminde Aile Dayanıklılığının Annelerin Risk Faktörlerine Göre İncelenmesi
- Effect of Psychodrama on Fibromyalgia Patients' Pain Levels, Quality of Life, and Skills of Expressing Emotions
Fibromiyalji Tanılı Bireylerin Ağrı Düzeyleri, Yaşam Kaliteleri ve Duyguları İfade Etme Becerileri Üzerinde Psikodramanın Etkisi
- Cell phone-based mindfulness interventions for smoking cessation: Randomised control study
Sigarayı bırakmak için cep telefonu tabanlı farkındalık müdahaleleri: Randomize kontrollü bir çalışma
- Post Traumatic Growth in Mothers and Fathers of Children with Special Needs
Özel Gereksinime İhtiyacı Olan Çocuklara Sahip Anne Babalarda Travma Sonrası Büyüme
- A Systematic Examination of Animal Assisted Interventions for Disadvantaged Groups
Dezavantajlı Gruplar için Hayvan Destekli Müdahalelere Sistematik Bir Bakış
- Performance Evaluation in Schools: A Meta-analysis Study
Okullarda Performans Değerlendirme: Bir Meta-analiz Çalışması